TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA

Voditelj projekta prof.dr.sc. Bojan Baletić

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

PROGRAM CJELOVITE OBNOVE POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA

Izrađivač:
Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba
Ulica Republike Austrije 18, 10000 Zagreb
www.zzpuzg.hr

Voditeljice izrade:
Jadranka Veselić Bruvo, dipl.ing.arh.
Nives Mornar, dipl.ing.arh.

Voditelji sektorskih tematskih istraživanja i suradničke institucije:

- *Izv. prof.dr.sc. Josip Atalić, Građevinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za tehničku mehaniku*
- *Dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti*
- *Dr.sc. Anđelina Svirčić Gotovac, Institut za društvena istraživanja*
- *Prof. dr.sc. Tihomir Jukić, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejsažnu arh.*
- *Prof. dr.sc. Igor Gliha, prof.dr.sc. Hano Ernst, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*
- *Izv. prof.dr.sc. Tomislav Gelo, Prof.dr.sc. Ljubo Jurčić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*
- *Dr.sc. Julije Domac, Miljenko Sedlar, Regionalna energetska agencija Sjeverozapadne Hrvatske REGEA*
- *Izv. prof.dr.sc. Ivana Herceg-Bulić, Prirodoslovno matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Geofizički zavod*
- *Prof. dr.sc. Neven Duić, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Zavod za energetska postrojenja, energetiku i okoliš*
- *Željko Stepan, Prof.dr.sc. Damir Pološki, Građevinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za prometnice*
- *Izv. prof.dr.sc. Zoran Veršić, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za zgradarstvo i fiziku zgrada*
- *Prof. Krešimir Rogina, R/INOVACIJA • Prof. dr.sc. Marijan Hržić, Arhitektonski Atelier HRŽIĆ*
- *Tatjana Uzelac, dipl.ing.građ., STARUM d.o.o. i mr.sc. Bruno Juričić, dipl.ing.arh., Loodus Punkt d.o.o.*
- *Dr.sc. Irena Đokić*
- *Prof.dr.sc. Bojan Baletić, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

Program cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grada Zagreba temeljem Zakona o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko moslavačke županije i Karlovačke županije (NN 102/20, 10/21 i 117/21) izradio je Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba u suradnji sa suradničkim znanstvenim i stručnim institucijama.

Ravnatelj:
Nikša Božić, dipl.ing.arh.

Zagreb, veljača 2023.

STUDIJA

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA

Nositelj izrade studije
Prof.dr.sc. Bojan Baletić

Stručni savjetnik
Jadranka Veselić Bruvo

Stručna suradnja
Dr.sc. Morana Pap
Ivana Palanović

Ekspertna suradnja
Dr.sc. Luka Korlaet
Tomislav Petrinec
Dr.sc. Snješka Knežević
Prof.art.Goran Rako
Prof.art. Mladen Jošić
Prof.dr.sc. Tihomir Jukić
Prof.dr.sc. Tonči Žarnić
Ira Payer
Ivana Nikolić
Prof.art. Aleksandar Batista Ilić
Ante Damjanović

Prijelom studije
Bojan Baletić

Verzija: FINALNA

Studiju izradio
Arhitektonski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Studiju naručio
Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba

Studija je pripremljena za potrebe **Programa cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba**, što ga izrađuje Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2020.-2022.

Koordinatori: Jadranka Veselić Bruvo i Nives Mornar
Ravnatelj: Nikša Božić

Zagreb, ožujak 2023. *

* U ovom dopunjenom izdanju iz ožujka 2023. godine ispravljeni su uočeni manji propusti i obavljena redaktura povijesnog pregleda od strane dr.sc. Snješke Knežević u odnosu na prethodno objavljenu verziju iz siječnja 2023.

SADRŽAJ

0.0.Uvod **4**

1.0. Razvoj i stanje **6**

1.1. Urbani razvoj **8**
1.1.1. Regulatorna osnova iz 1865. *10*
1.1.2. Regulatorna osnova iz 1887. *12*
1.1.3. Skica Regulatorne osnove iz 1907. *14*
1.1.4. Nacrt Zagreba iz 1923. *16*
1.1.5. Generalna regulatorna osnova iz 1938. *18*
1.1.6. Direktivna regulatorna osnova iz 1953. *20*
1.1.7. Valorizacija stambenog fonda iz 1961. *22*
1.1.8. Konzervatorska valorizacija iz 1966. i u drugim dokumentima *24*
1.1.9. Generalni urbanistički plan iz 1971. *26*
1.1.10. Generalni urbanistički plan - aktualno stanje 2022. *28*
1.1.11. Povijesna urbana cjelina unutar Grada Zagreba *30*

1.2. Stanje povijesne urbane cjeline **32**
1.2.1 Današnji izgled urbane strukture *34*
1.2.2. Javni prostori i zelenilo *36*
1.2.3. Visine izgradnje *38*
1.2.4. Objekti nestambene namjene *40*
1.2.5. Službena numeracija insula i blokova *42*
1.2.6. Značajno arhitektonsko naslijeđe *44*
1.2.7. Konzervatorske podloge i studije *46*
1.2.8. Spomenici kulture i zone zaštite *48*
1.2.9. Zgrade oštećene u potresu 22.03.2020. *50*
1.2.10. Program potresne obnove zgrada *52*
1.2.11. Usporedba oštećenih zgrada i u postupku obnove *54*
1.2.12. Izgled povijesne urbane cjeline – identitetski motivi *56*
1.2.13. Izgled povijesne urbane cjeline - javni prostor *58*
1.2.14. Izgled povijesne urbane cjeline - pročelja *60*
1.2.15. Izgled povijesne urbane cjeline - oštećenja *62*
1.2.16. Izgled povijesne urbane cjeline - grafiti *64*

1.3. Program obnove i razvoja **66**
1.3.1. Osvrt Luka Korlaet *68*
1.3.2. Osvrt Tomislav Petrinec *72*

2.0. Otvorene teme i recentni projekti **76**

2.1_Nedovršena urbana struktura 78
2.1.1. Dovršeni dijelovi urbane strukture *80*
2.1.2. Nedovršeni dijelovi urbane strukture *82*
2.1.3. Analiza nedovršenih dijelova urbane strukture *84*
2.1.4. Pregled nedovršenih dijelova urbane strukture *86*

2.2. Program dovršetka urbane strukture **92**
2.2.1. Osvrt dr.sc. Snješka Knežević *94*
2.2.3. Osvrt prof.art. Goran Rako *98*

2.3. Arhitektonsko-urbanistički projekti 2000.-2022. **100**
2.3.1. Urbanistički planovi uređenja i gradski projekti *102*
2.3.2. Analiza projekata za povijesnu urbanu cjelinu od 2000.do 2022. *104*
2.3.3. Kronologija arhitektonskih projekata od 2000. do 2022. *106*

2.4. Izdvojeni arhitektonsko-urbanistički projekti **118**
2.4.1. Odabir prof.art. Mladen Jošić *120*
2.4.2. Odabir prof.dr.sc. Tihomir Jukić *122*
2.4.3. Odabir prof.art. Tonči Žarnić *124*

3.0. Prepoznavanje identiteta **126**

3.1. Prostori i sadržaji povijesne jezgre **128**
3.1.1. Pregled mjesnih odbora *130*
3.1.2. Pregled identitetske mape *132*
3.1.3. Pregled kulturnih institucija *134*
3.1.4. Pregled spomenika *136*
3.1.5. Pregled vjerskih objekata i župa *138*
3.1.6. Pregled turističkih objekata *140*
3.1.7. Pregled sveučilišnih objekata *142*
3.1.8. Pregled pametne i kreativne industrije *144*
3.1.9. Pregled odgojnih i obrazovnih institucija *146*
3.1.10. Analiza gravitacijskih točaka *148*

3.2. **Identitet susjedstva** **150**
3.2.1. Projekt Zagreb za mene *152*
3.2.2. Advent *154*
3.2.3. Ljeto u Zg / Festival svjetla *156*
3.2.4. Dizajn distrikt *158*
3.2.5. Ilica Q'Art *160*
3.2.6. Kvartovske transformacije *162*

3.3. **Stvaranje identiteta mjesta** **164**
3.3.1. Razgovor sa Irom Payer *166*
3.3.2. Razgovor sa Ivanom Nikolić i Aleksandarom Batista Ilićem *168*
3.3.3. Razgovor sa Antom Damjanovićem *170*

3.4. **Nesporazumi u programiranju prostora** **172**
3.4.1. 8+5+9 *174*
3.4.2. Pogled sa strane *176*

4.0. Zaključci **178**

5.0. Fotodokumentacija **180**

6.0. Literatura **182**

7.0. Program cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grada Zagreba - sažetak **184**

0.0. UVOD

Istraživanje *Topografija identiteta povijesne urbane cjeline Grada Zagreba* obuhvaća Gornji grad, Kaptol i Donji grad. Ovo je prostor nacionalnog identiteta u kojemu se nalaze ključne državne, kulturne, obrazovne i vjerske institucije. Prostor koji predstavlja međunarodno prepoznatljivi izgled glavnoga grada. On je prepoznat i kao turistička destinacija i mjesto brojnih interesantnih događanja. Stoga, briga o ovom povijesnom prostoru je ne samo na Gradu Zagrebu već i na Republici Hrvatskoj.

Istraživanje nastoji prepoznati i dokumentirati procese koji se trenutno događaju u Gradu odnosno njegovom povijesnom središtu. Urbana degradacija, oštećenost od potresa i procesi obnove, iseljavanje stanara, senilizacija, turistifikacija, gentrifikacija, točkasta urbanizacija, zatvaranje trgovina, prenamjene sadržaja, afirmacija prostora, kvartovske transformacije, itd. samo su dio procesa koje trenutno prepoznajemo. Procesi koji će, jamačno, trajno promijeniti izgled središta Grada i način življenja u njemu. Nužno je pratiti ove procese i nastojati na njih utjecati, te stvoriti kvalitetne politike koje će usmjeravati razvoj.

O povijesnom središtu Zagreba, o njegovom urbanom razvoju i karakteristikama, je mnogo toga napisano. Tu su i pregledi stanja u prostoru te demografske i sociološke studije. Stoga se naše istraživanje usmjerilo na pripremu detaljnog pregleda stanja u povijesnoj urbanoj cjelini u zadnje tri godine, ne težeći dubinskoj analizi nekoliko tema, već sagledavanju većeg broja tema, pokušavajući identificirati međusobne utjecaje na procese u gradu. S tim ciljem definiran je format studije. Studija se sastoji od tri poglavlja: *Razvoj i stanje, Otvorene teme i recentni projekti*, te *Stvaranje identiteta prostora*. Nastojali smo u pregled uvesti i nestandardne planerske teme i one za koje smatramo da proširuju naše prepoznavanje i razumijevanje problema identiteta prostora.

Svaka istražena tema je prezentirana na dvostrukoj A3 stranici na čijoj je desnoj strani ponuđeno mapiranje teme na standardnoj karti koja omogućuje prepoznavanje svake zgrade. Na ovaj način je moguće vršiti komparativnu analizu događanja u povijesnoj jezgri Grada za konkretne i pojedinačne lokacije. Studija ima otvoreni karakter i može se nadograđivati kroz vrijeme novim podacima i novim temama.

Naša je želja da studija bude korištena kao podloga za širu stručnu i javnu raspravu o bitnim razvojnim dilemama. Iz te rasprave trebao bi proizaći društveni konsenzus o principima i aktivnostima u procesu cjelovite obnove i budućeg razvoja ovog dijela Grada Zagreba. Kako bi započeli usmjerenu raspravu o identificiranim problemima povijesne cjeline zamolili smo ugledne stručnjake da daju svoje osvrte na ponuđene im podloge. Ovdje bi se iskreno zahvalio Snješki Knežević, Luki Korlaetu, Tomislavu Petrinecu, Goranu Raki, Mladenu Jošiću, Tihomiru Jukiću, Tončiju Žarniću, Iri Payer, Ivani Nikolić, Aleksandru Batista Iliću i Anti Damjanoviću na njihovim prilozima. Oni ukazuju na kompleksnost problema ali i na moguću dinamiku, načine i smjerove njihovog rješavanja.

Ova je studija pripremljena unutar osam mjeseci za potrebe *Programa cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba* što ga izrađuje Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2020.-2022. Posebna zahvala ide kolegici Jadranki Veselić Bruvo bez čijih savjeta bi bilo mnogo teže pripremiti ovaj materijal.

Prof. dr.sc. Bojan Baletić, dia

topografija (grč. τοπογραφία)*, dio kartografije koji se bavi opisom i prikazom Zemljine površine i pojedinih njezinih dijelova radi izradbe topografskih karata i planova sa svim prirodnim (fizičko-geografskim) i umjetnim (naselja, prometnice) objektima. Topografski se snimaju (kartiraju) dijelovi Zemljine površine u što krupnijem mjerilu.*

Citiranje:
topografija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 2. 2023.
http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61800

identitet (njem. Identität < kasnolat. identitas).
1. Istovjetnost, potpuna jednakost; odnos po kojem je netko ili nešto (npr. biće ili svojstvo) jednako samo sebi, tj. isto; skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest …
3. U sociologiji, skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine. …Identitet je uvjetovan kulturom kao i povijesnim promjenama. …

Citiranje:
identitet. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 2. 2023.
http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909

1.0. RAZVOJ I STANJE

1.1. Urbani razvoj
1.2. Stanje povijesne urbane cjeline
1.3. Program obnove i razvoja

1.1. Urbani razvoj

1.1.1. Regulatorna osnova iz 1865.
1.1.2. Regulatorna osnova iz 1887.
1.1.3. Skica regulatorne osnove iz 1907.
1.1.4. Nacrt Zagreba iz 1923.
1.1.5. Generalni regulatorni plan iz 1938.
1.1.6. Direktivna regulatorna osnova iz 1953.
1.1.7. Valorizacija stambenog fonda iz 1961.
1.1.8. Konzervatorska valorizacija iz 1966. i u drugim dokumentima
1.1.9. Generalni urbanistički plan iz 1971.
1.1.10. Generalni urbanistički plan - aktualno stanje 2022.
1.1.11. Povijesna urbana cjelina unutar Grada Zagreba

Sva prava pridržana Copyright 1926.
Po Zakonom zaštićeno (Sl. Nl. 605 6561)
ZAGREB
Izdanje „Balkan-Mentor," Beograd, Dečanska 14
Dubokotisk

1.1.1. Regulatorna osnova iz 1865.

Godine 1865., kao dopuna Reda građenja iz 1857. godine, nastala je prva regulatorna osnova Zagreba. Bila je potaknuta Carskim patentom iz 1850. kojim se određuje ujedinjenje gradskih jurisdikcija u jedinstven organizam. Važan je poticaj bilo i dovršenje odvojka Zidani Most – Zagreb – Sisak austrijske magistralne pruge Beč – Trst, kojom upravlja Društvo Južne željeznice te otvaranje Južnog kolodvora (danas Zapadnog). U osnovi se javljaju i dvije verzije najavljene trase magistralne madžarske pruge Budimpešta – Rijeka kroz Zagreb, koja bi se spojila s postojećom prugom Zagreb – Sisak te izgradnja zajedničkog mosta preko Save. Dionica Nagykanizsa - Zákany – Zagreb otvorena je 1868. Željeznice će osigurati Zagrebu efikasan pristup tržištima Monarhije i potaknuti razvoj trgovine i industrije.

Osnova je važna osobito zato što sadrži plan Donjega grada, kojem namjenjuje novi centar i njegovo spajanje s povijesnim naseljima Gradecom i Kaptolom s podgrađima. Definirana je blokovska geometrija nove urbane strukture, javni prostori i smještaj zgrada koje nose važne javne, upravne, kulturne i obrazovne institucije.

Zagreb je narastao na 30.000 stanovnika kad ga je u studenom 1880. godine pogodio katastrofalan potres (6.1 prema Richteru). Nužna obnova iskorištena je i za promjenu izgleda grada, koji dobiva novo urbano mjerilo, a arhitektura historicistička stilska obilježja. Važna se uloga pripisuju njemačko-bečkom arhitektu Hermanu Bolléu, kojem je povjerena restauracija katedrale i njegovim zahvatima dobila novi oblik i izgled. Povjerena mu je i izgradnja monumentalnih arkada središnjeg groblja Mirogoja (otvorenog 1876.) i još nekih važnih javnih zgrada. Nove stambene zgrade rastu do dva ili tri kata u visinu. Sveučilište se 1882. seli iz Gornjega grada u zgradu namijenjenu općoj bolnici, koja nikada nije smještenu u nju, pa je od 1869. do 1879. bila iznajmljena za tvornicu duhana.

Na fotografijama: 1. Karta Zagreba iz 1853. ; 2. Veduta Zagreba iz 1860-tih koja prikazuje prisutnost željeznice; 3. Pogled na kaptol i Gornji grad 1870-tih; 4. Regulatorna osnova iz 1865. godine; 5. Trg bana Jelačića povodom otvaranja spomenika Banu 1866.; 6. Trg bana Jelačića i katedrala u vrijeme potresa 1880.; 7. Zgrada bolnice, odnosno tvornice duhana koj će se prenamjeniti 1882. za potrebe Sveučilišta u Zagrebu; 8. Katarinski trg u vrijeme potresa; 9. Obnova katedrale u godinama iza potresa; 10. Godine 1882. Sveučilište seli u zgradu bivše bolnice odnosno tvornice duhana ispred koje je stočno sajamište.

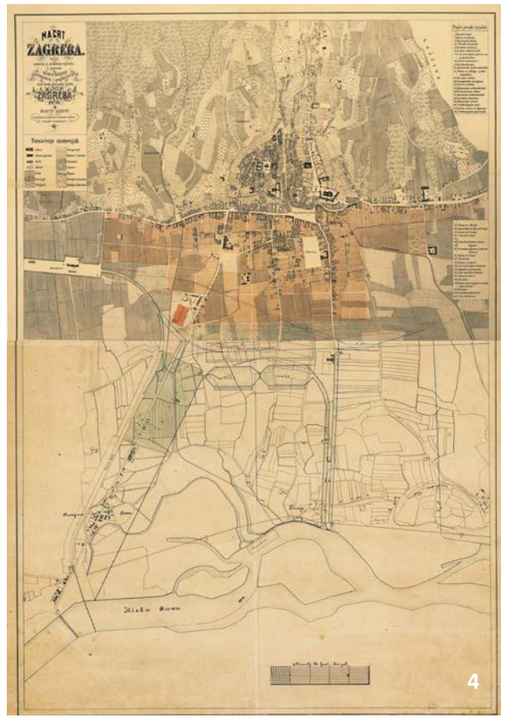

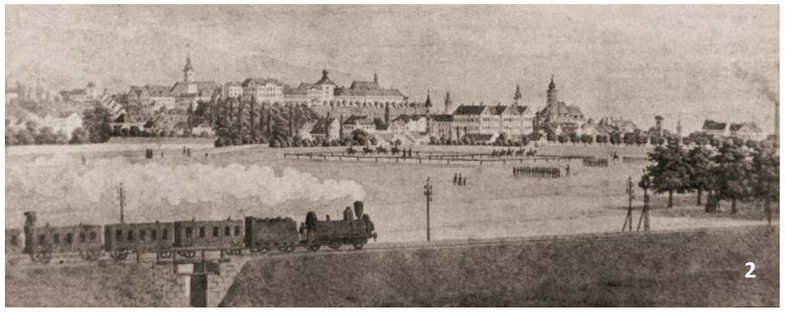

1.1.1./
RAZVOJ/

REGULATORNA OSNOVA 1865.

0 100 500 1000

1.1.2. Regulatorna osnova iz 1887.

Regulatorna osnova iz 1887. predviđa znatno proširenje grada i njegovu razdiobu u „razdiele“ (zone). Prvi razdjel obuhvaća Donji grad s njegovim proširenjem prema zapadu i istoku, s postojećom i novo planiranom većom blokovskom izgradnjom; drugi razdjel pokriva industrijsko, proizvodno i skladišno područje s radničkim naseljima južno od željezničkih pruga do Save, također s proširenjima prema zapadu i istoku, dok je treći razdjel rezidencijalna zona (s četvrtima vila) od Ilice i Vlaške ulice prema sjeveru i na južnim obroncima Medvednice. U vrijeme izrade druge regulatorne osnove Zagreb već broji 40.000 stanovnika.

Drugi važan zadatak osnove bio je pored Savske ceste i Petrinjske ulice osigurati dodatno povezivanje s područjem južno od željezničke pruge u središnjem i istočnom i dijelu grada. Najavljuju se i veliki komunalni projekti: gradnja kanalizacije, premještanje potoka Medveščaka iz urbanog područja, regulacija potoka i rijeke Save. Nakon odluke o gradnji

Pješačke vojarne 1887. na prostranoj površini namijenjenoj trgu sjeverno od Južnog kolodvora, u zapadnom dijelu grada, od Kolodvorske ulice (danas Republike Austrije) sve do međe u Črnomercu, sve će se nove vojarne prema programu iz 1879. graditi ondje (8 vojarni i domobranska četna bolnica), pa će to područje uz sve više industrijskih pogona postati vojno-tvornička zona

U toj se osnovi prvi put javlja zeleni (perivojni) okvir užeg središta grada: Istočni, Zapadni i Južni perivoj s Botaničkim vrtom. Ranije se pripisivao gradskom urbanistu Milanu Lenuciju i poslije II. svjetskog rata bio je nazvan „Lenucijevom potkovom“, ali su novija istraživanjima dokazala su da je posrijedi kolektivno djelo, nastalo udjelom mnogih, a tek djelomično Lenucija. U tom okviru („potkovi) osigurane su lokacije za reprezentativne sadržaje. Danas je sve češće rabi naziv Zelena potkova.

Druga regulatorna osnova, izrađena rukom, bila je tiskana u velikoj nakladi pod naslovom „Nacrt Grada Zagreba. 1889. Regulatorna osnova“, pa se često griješi u njezinoj dataciji. Bila je podloga tadašnje velike transformacije grada i njegovog razvoja sve do kraja epohe (I. svjetskog rata). U novom donjogradskom središtu postupno se formira tzv. Zelena potkova. Zagreb poprima reprezentativnu fizionomiju velikog urbanog središta. Gradi se i zgrada Obrtne škole (danas Muzeja za umjetnost i obrt) kao izraz želje za promicanjem visoke razine obrtničkog i arhitektonskog oblikovanja u Zagrebu. Taj razvoj simbolički se potvrđuje 1895. godine kad je car Franjo Josip I. osobno otvorio novu zgrada Zemaljskog kazališta (danas Hrvatskog narodnog kazališta).

Na fotografijama: 1. Zrinjski trg sa palačom Akademije, danas HAZU; 2. Palača Akademije (1880.); 3. Pogled na Palaču Akademije sa juga prema katedrali; 4. Zgrada Kola i Sokola na tadašnjem Sveučilišnom trgu; 5. Kraljevska obrtna škola (1888.); 6. Privremeni objekt na Sveučilišnom trgu i u pozadini zgrada Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva (1877./78.); 7. Sveučilišni trg sa Kraljevskom obrtnom školom i pogledom na Školski forum (1883.-1906.); 8. Pješačka vojarna u zapadnom dijelu grada; 9.Hrvatsko zemaljsko kazalište (1895.); 10. Druga regulatorna osnova izrađena rukom iz 1887.

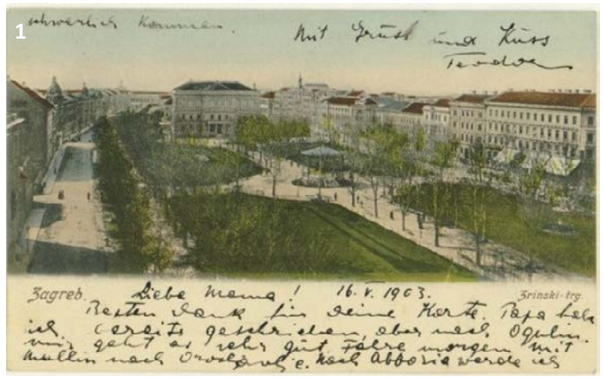

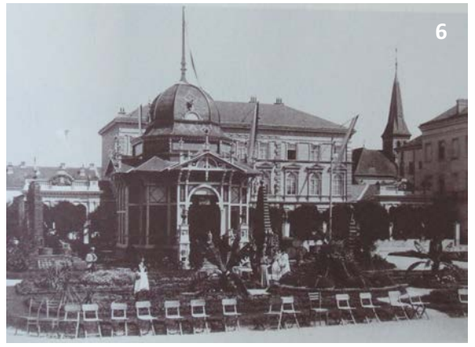

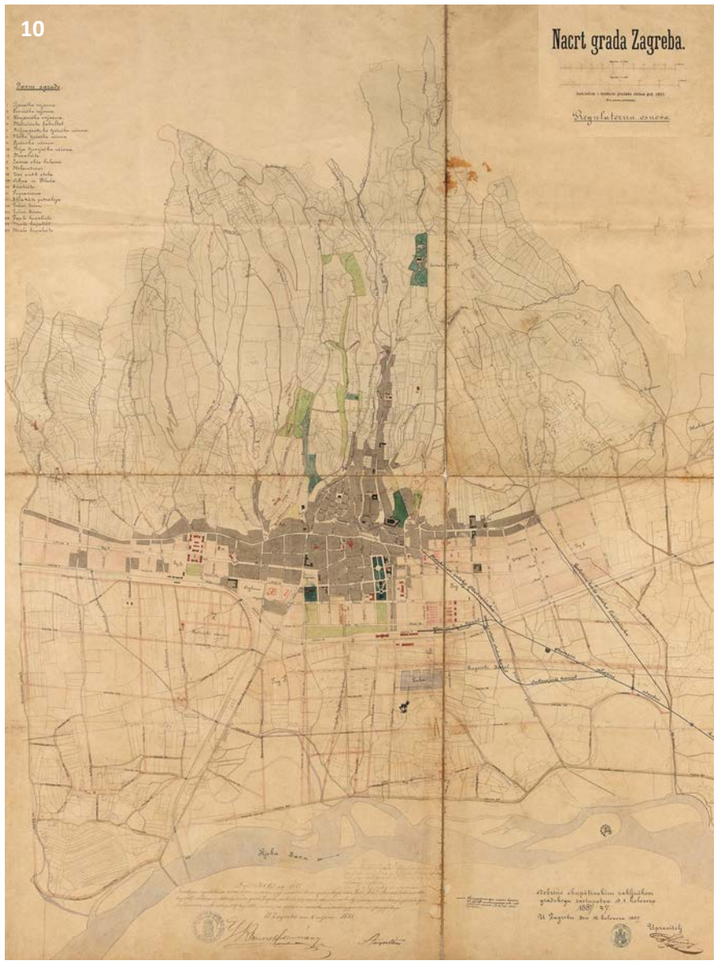

1.1.2./
RAZVOJ/

REGULATORNA OSNOVA 1886./87. (PRECRT IZ: 1889.)

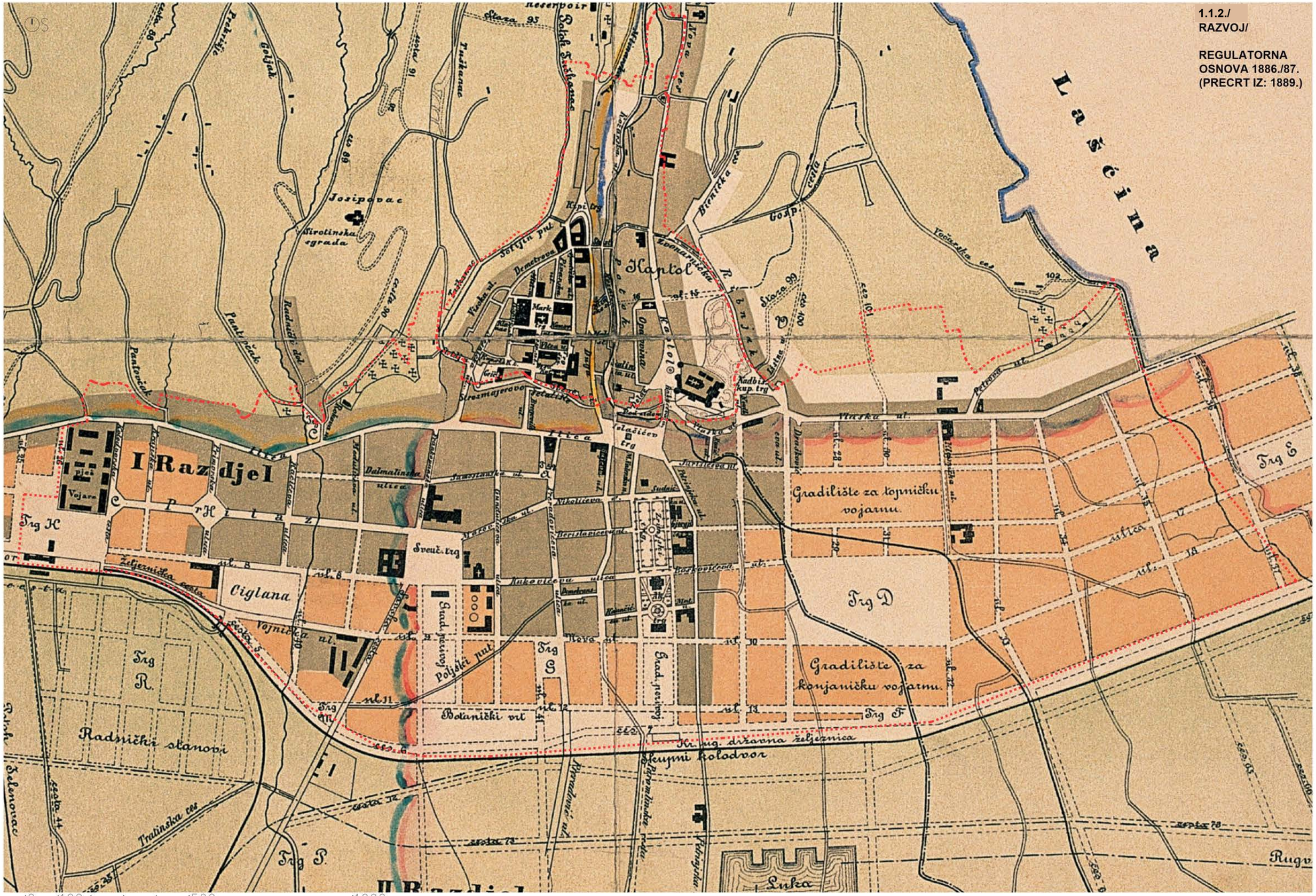

10 100 500 1000

1.1.3. Skica regulatorne osnove iz 1907.

Godine 1907. Milan Lenuci izrađuje dokument *Nacrt područja i okolice slobodnog kraljevskog glavnoga grada Zagreba*, koji predstavlja prvi cjeloviti koncept razvoja Zagreba u 20. stoljeću. U ponuđenoj osnovi predlaže rješenje svih bitnih odrednica urbanog prostora, od prometn komunalne infrastrukture do oblikovanja gradskih predjela planiranih za izgradnju različitih namjena. Zagreb je tada, grad od skoro 80.000 stanovnika i brzo raste.

Zapadni dio Donjeg grada već je urbanistički formiran. Niz trgova na Zelenoj potkovi ima svoj jasan oblik kojeg artikuliraju reprezentativne stambene zgrade po obodu i važne kulturne institucije na njima. Tako će 1913. Marulićev trg dobiti reprezentativnu zgradu Sveučilišne knjižnice a nešto kasnije i prvu od dvije zgrade instituta. Ulice poput Gundulićeve, Jurišićeve i Palmotićeve dobile su svoj jasan velegradski profil. Draškovićeva ulica predstavlja istočni rub urbanog razvoja grada. Za budući razvoj stambenih zona Lenuci, temeljem prethodne Osnove, razvija dalje raster ulica prema istoku u kojem je naglašen koridor Zvonimirove ulice koja vodi od tadašnjeg sajmišta (Trg žrtava fašizma) sve do ulaza u Park Maksimir.

U ovom Nacrtu ključna su infrastrukturna rješenja koja predlaže Lenuci. Uklanjanje željezničke pruge između Zapadnog i Glavnog kolodvora, koje bi postale zaglavne stanice, pretpostavka je za širenje grada prema jugu. Južno od pruge sugeriran je i raster ulica. Pored magistralne prometnice sjeverno od pruge od istočnog do zapadnog ruba grada predlaže se nova južno od pruge na mjestu današnje Vukovarske ulice.

Lenuci također predlaže izmještanje spoja pruga koje dolaze sa zapada i istoka – tada na Savskoj cesti - u centru grada na području južno od Save, ranžirni kolodvor i teretni kolodvor na istoku grada uz novu industrijsku zonu na jugoistoku, izgradnju velikog sabirnog kanala koji vodi prema rijeci Savi nizvodno od Zagreba, te regulaciju toka Save južno od grada s uređenom obalom, nasipima i mostovima.

Na fotografijama od gore lijevo: 1. Trg bana Jelačića; 2. Jelačićev spomenik; 3. Umjetnički paviljon i istočni perivoj; 4. Pogled sa Gornjeg grada prema kazalištu i zapadnom perivoju; 5. Pogled sa Strossmayerovog trga prema Katančićevoj ulici; 6. Sveučilišna knjižnica; 7. Kamenita vrata; 8. Pogled duž Ilice; 9. Pogled duž Gundulićeve ulice prema Gornjem gradu; 10. Pogled duž Jurišićeve ulice; 11. Pogled duž Palmotićeve ulice; 12. Lenucijev prijedlog za rješavanje željezničkog koridora.

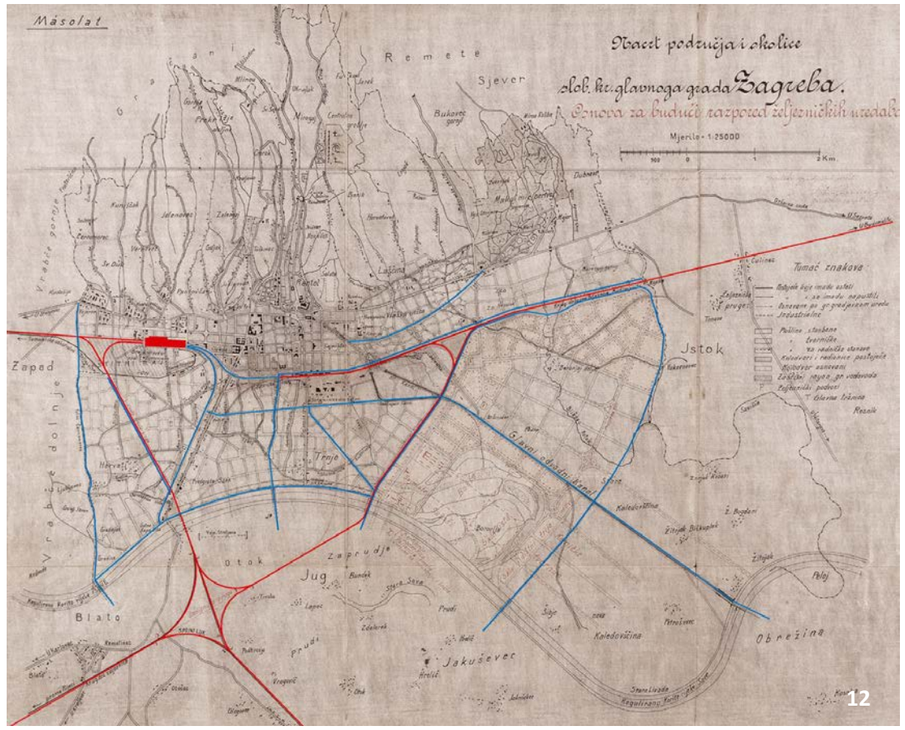

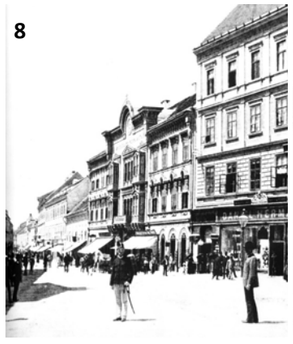

1.1.3./ RAZVOJ

REGULATORNA OSNOVA 1907. (Lenuci)

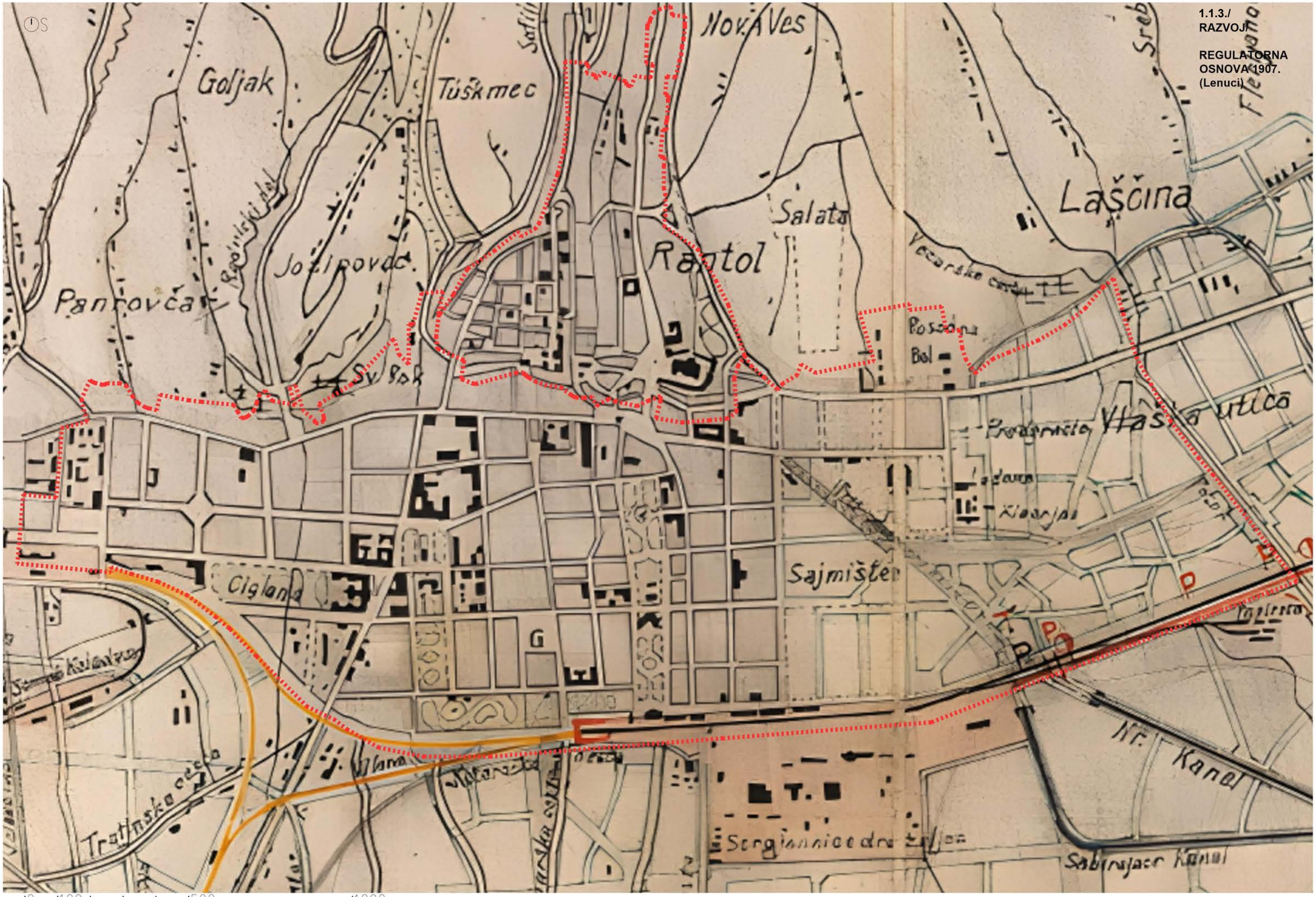

0 100 500 1000

1.1.4. Nacrt Zagreba iz 1923.

Zagreb je 1923. imao oko 110.000 stanovnika. Budući da je Lenucijeva skica generalne regulatorne osnove 1909. odbijena, skica nije razrađena u osnovu. Protiv Lenucijeve radikalne rekonstrukcije željezničkih pruga bilo je Ministarstvo rata iz Beča i Uprava Mađarske kraljevske državne željeznice iz Budimpešte, a rješenje tzv. željezničkog čvora iznuđeno je 1911. kompromisom. Rad Gradskog građevnog ureda svodio se na niz detaljnih urbanističkih osnova ulica i pojedinih omeđenih područja. Unatoč upozorenjima, prosvjedima i požurivanjima, nova regulatorna osnova nije izrađena do kraja I. svjetskog rata. Nakon raskida veza s Austrougarskom monarhijom, u novoj državno-političkoj situaciji i atmosferi optimizma, izrada nove generalne regulatorne osnove postaje prioritet. Pripremu za rad na novoj osnovi predstavlja Nacrt Zagreba iz 1923. nastao u drugom mandatu (1922.-1928.) gradonačelnika arhitekta Vjekoslava Heizela, koji je – kako stoji uz njegov naziv – izradio Gradski građevni odsjek. Taj nacrt sadrži dva sloja: prvi prikazuje stvarnu situaciju grada na početku nove epohe, a drugi sabire sve dosad izvedene, započete i planirane detaljne regulacije različitih gradskih predjela (zelenom su bojom ucrtane realizirane, a crvenom bojom planirane regulacije). Tek je dio tih regulacija kasnije realiziran. Nadasve aktivan i angažiran gradonačelnik Heinzel htio je Zagrebu osigurati razvoj u moderni grad, opremljen i uređen poput većine srednjoeuropskih metropola, te je već 1928. poduzeo pripreme na izradu nove generalne osnove.

Na vrlo preciznom nacrtu iz 1923. označeni su društveni i kulturni sadržaji, te površine budućih stambenih blokova na istočnom dijelu grada. Vidi se zgrada Sindikata grafičara kao prva moderna zgrada, u novo planiranom dijelu grada. Označeno su markice nove i buduće gradnje Medicinskog fakulteta na Šalati. Na Starčevićevu trgu, dijelu tzv. Zelene potkove, rezervirano je mjesto za hotel, na kojem će 1925. biti otvoren Hotel Esplanade, a zapadnije od njega 1928. monumentalna zgrada SUZOR-a. U sljedećoj će dekadi moderna arhitektura promijeniti karakter grada: stambena zgrada u Martićevoj (Ibler, 1930.-31.), Zgrada srednjih škola u Križanićevoj (Steinmann, 1932.), prvi neboder u Gundulićevoj (Lowy, 1933.), zgrada Napretka (Planić, 1936.) i Dom likovnih umjetnosti (Meštović i Bilinić, 1938).

Na fotografijama: 1. Đuro Janeković: Dama sa psom (1934.); 2. Hotel Esplanade (1925.); 3. Zgrada Zagrebačkog zbora u Martićevoj ulici, 4. Stambena zgrada u Vlaškoj ulici (D.Ibler, 1931.); 5. Zgrada gradskih poduzeća (J. Denzler, 1932.-34.); 6. Cvijetni trg; 7. Zgrada srednjih škola u Križanićevoj (E. Steinmann, 1932.); 8. prvi neboder u Gundulićevoj (S. Lowy, 1933.); 9. zgrada Napretka (S. Planić, 1936.); 10. Nacrt Zagreba 1923.

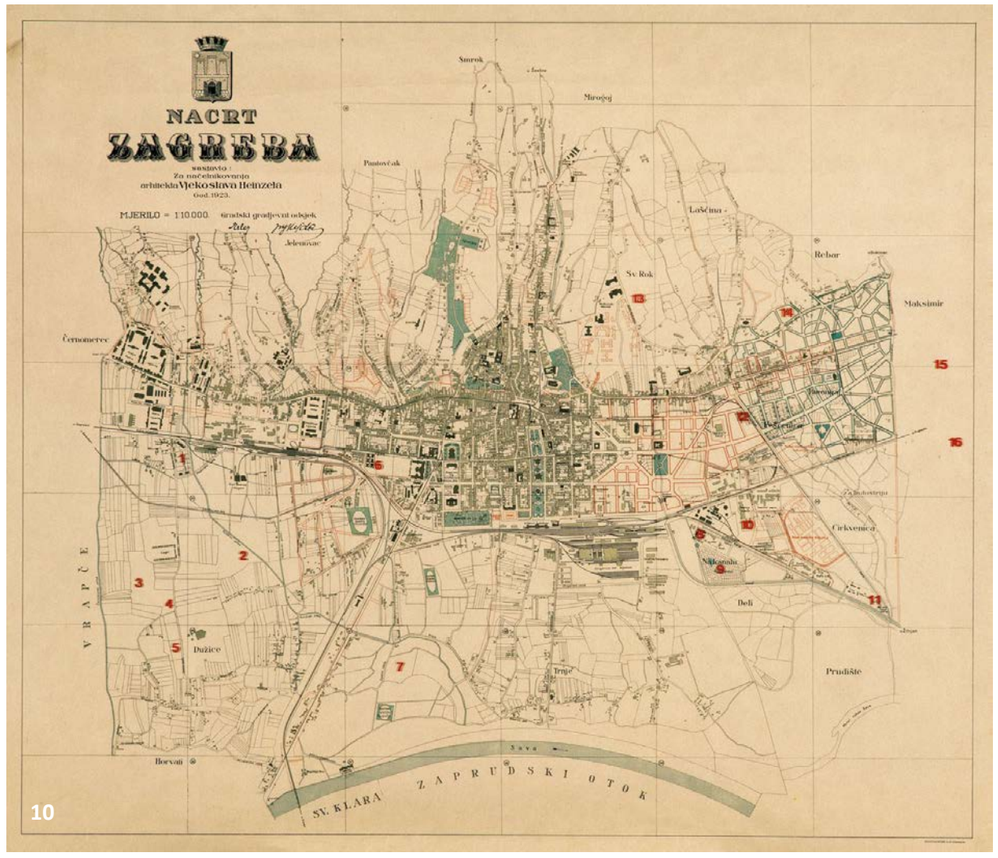

1.1.4./
RAZVOJ/

REGULATORNA OSNOVA 1923 (Heinzel)

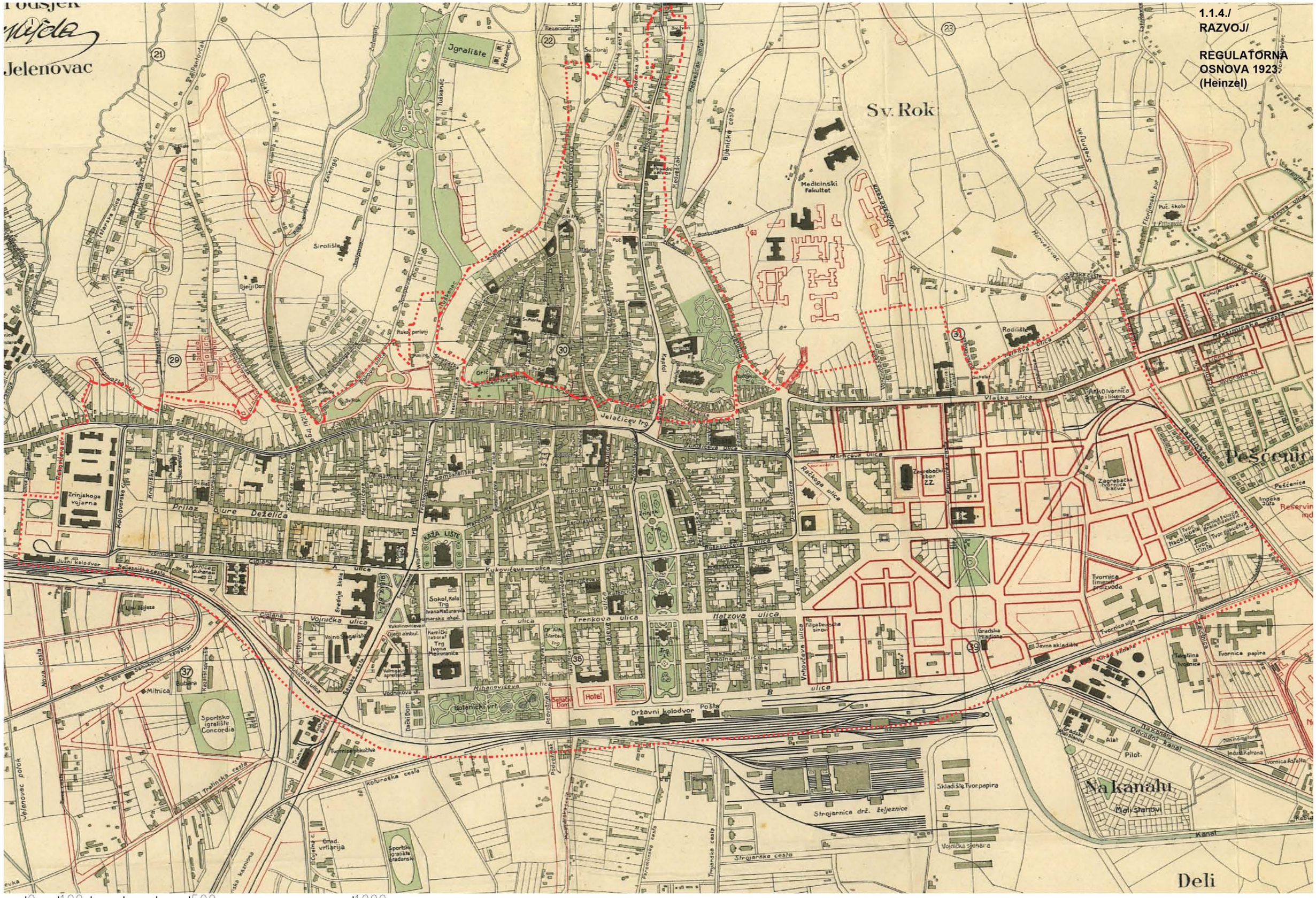
Jelenovac
Sv. Rok
Ignalište
Medicinski fakultet
Sirotište
Dječji dom
Zrinjskoga vojarna
Pritlaz
Đure Deželića
Kaznionica
Kukuljevićeva ulica
Vojnička ulica
Šokol, Kelo Trg
Kemički laboratorij
Trg Ivane Maturanice
Botanički vrt
Đački dom
Hotel
Seljački dom
Državni kolodvor
Pošta
Sportsko igralište Concordia
Tvornica papira
Tvornica ulja
Gradska tvornica
Tvornica limenih proizvoda
Zagrebačka tvornica bačve
Zagrebačka zbor
Gradski stadion
Jevna skladišta
Tekstilna tvornica
Strojarnice drž. željeznice
Skladište Tvorpapira
Vojnička sjenara
Na kanalu
Mali Stanovi
Pilot
Alat
Kanal
Deli
Pešćenic
Rodilište
Vlaška ulica
Jelačićev trg
Trenkova ulica
Holzova ulica
Mihanovićeva ulica
Trešnjevka
Mitnica
Sportsko igralište Gradanski
Tvornica pokućva
Tvornica asfalta
Industrija Kelrona
Vojnovac potok
Trešnjevka potok
Kolodvorska cesta
Koturaška cesta
Strojarska cesta
Trešnjevačka cesta
Bijenička cesta
Horvatovac
Srebrnjak
Florijanski put
Petrova ulica
Maksimirska cesta
Ilica
Savska cesta
Zagrebačka cesta
Ozalj
Ozalj
Ozalj

1.1.5. Generalni regulacioni plan iz 1938.

Kako bi se riješilo nagomilane urbane probleme uslijed velikog rasta, 1930./1931. godinu raspisan je *Međunarodni natječaj za izradu generalne osnove za izgradnju, proširenje i regulaciju grada Zagreba* temeljem koje će biti izrađen Generalni regulacijski plan za Grad Zagreb. Na natječaj su pristigla 52 rada od kojih ni jedan nije dobio prvu nagradu već su dodijeljene dvije druge nagrade, treća i četvrta nagrada te nekoliko otkupa. Radovi su ocjenjivani temeljem rješenja prometnog sustava, koncepta uređenja javnih zelenih površina te stambenih i industrijskih zona. Radove se moglo razvrstati i po pristupu urbanističkom oblikovanju: „tradicionalni“ na postavkama urbanizma 19. stoljeća (blokovska izgradnja, reprezentativne gradske osi s javnim građevinama i sl.), te „suvremeni“ na načelima moderne kojim autori sukladno novim tendencijama predlažu rješavanje urbanističkih i socijalnih problema (neplanske gradnje, smještaja industrije, higijenskih uvjeta stanovanja i dr.) funkcionalnim zoniranjem, novim tipologijama izgradnje i dr.“ (Šmit, 2017.)

Kako nije dodijeljena prva nagrada Odsjek za regulaciju grada izradio je 1936. prijedlog nove regulatorne osnove korištenjem pojedinih elemenata rješenja nagrađenih i otkupljenih radova. Nakon provedbe javne rasprave tijekom 1936. godine, revidirani plan pod nazivom Generalni regulacioni plan grada Zagreba usvojen je u prosincu 1937. i prihvaćen 1938. godine, no njegovu je provedbu onemogućio drugi svjetski rat.

Regulacioni plan 1936./1937. zasnovan je na suvremenim funkcionalističko-racionalističkim teorijskim zasadama, sabranim u znamenitoj Atenskoj povelji CIAM-a, koju kao suautori i u ime grada Zagreba potpisuju Vladimir Antolić i Ernest Weissmann. Taj modernistički plan sadrži rješenja svih problema pedesetogodišnjeg rasta grada, nastalih od donošenje osnove iz 1887., odavno zastarjele: od radikalnog rješenja željezničkog čvora, kompleksne komunalne i prometne mreže i sanacije periferija naraslih u međuvremenu uglavnom besplanski – sve do vizije novog, monumentalno zamišljenog središta na području Trnja do Save. Iako nije dospio do realizacije, znatno je utjecao na poratne urbanističke dokumente na kojima su do šezdesetih godina radili ista generacija, pa i iste ličnosti.

Napokon, za našu je temu važno istaknuti, da je nova generalna regulacijska osnova sadržavala poseban dokument, naime, Regulacijski plan za historijske dijelove grada koju je izradio arhitekt Bruno Bauer uz suradnju arhitekta i sveučilišnog profesora Petera Knolla i direktora Muzeja grada Zagreba Gjure Szabe. U povijesti Zagreba to je prvi plan koji se bavi zaštitom i uređenjem Gornjega grada i Kaptola.

Na kartama i fotografiji: 1. Nacrt Zagreba iz 1935.; 2. Pogled na Dom hrvatskih likovnih umjetnika (izgrađen 1938.) i industrijsku zonu južno od pruge; 3. Regulacija grada Zagreba izrađena u Gradskom građevnom uredu 1932-36.; Generalni regulacioni plan Zagreba iz 1938.

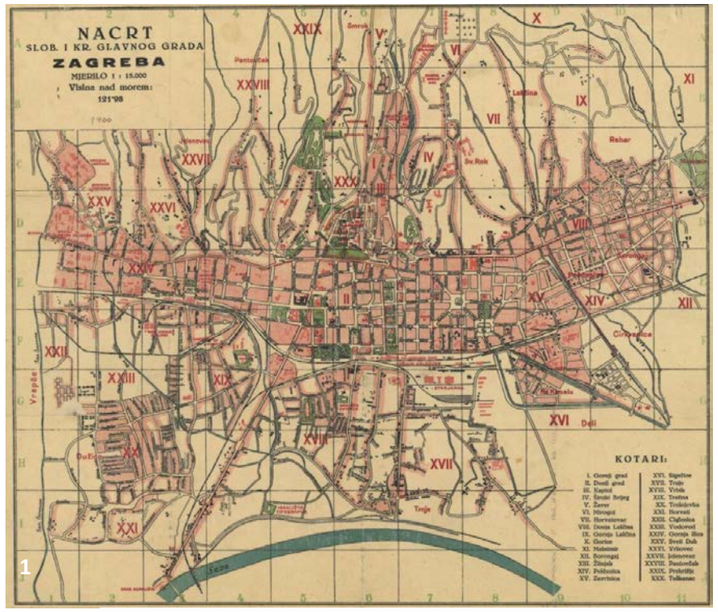

1

2

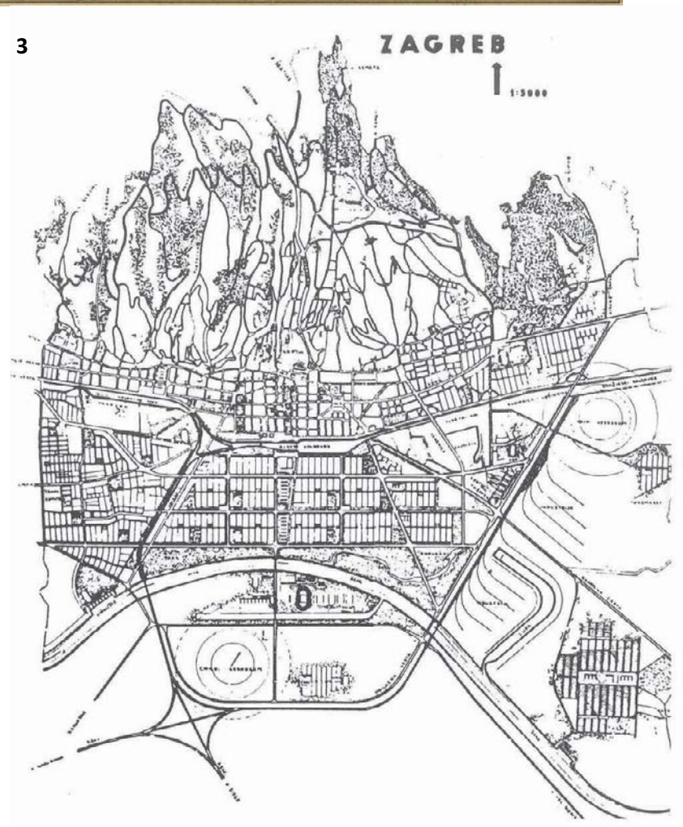

3

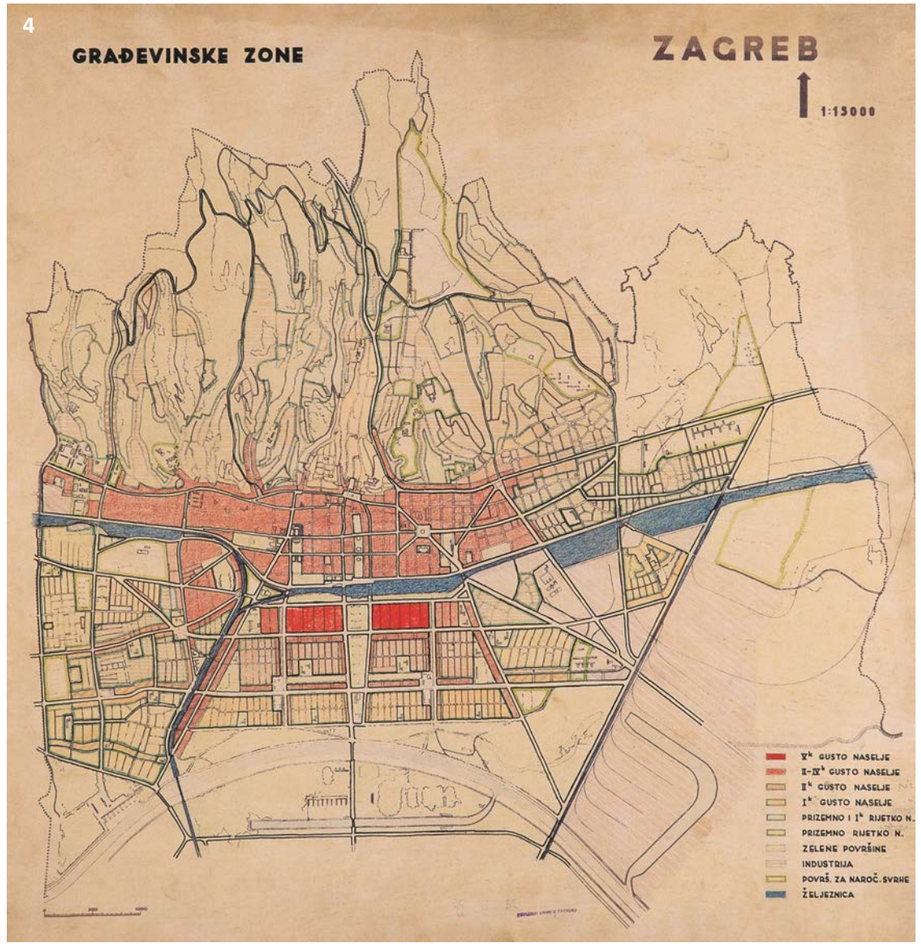

4

1.1.5.
RAZVOJ/

GENERALNA REGULATORNA OSNOVA IZ 1938. (PLAN NAMJENE)

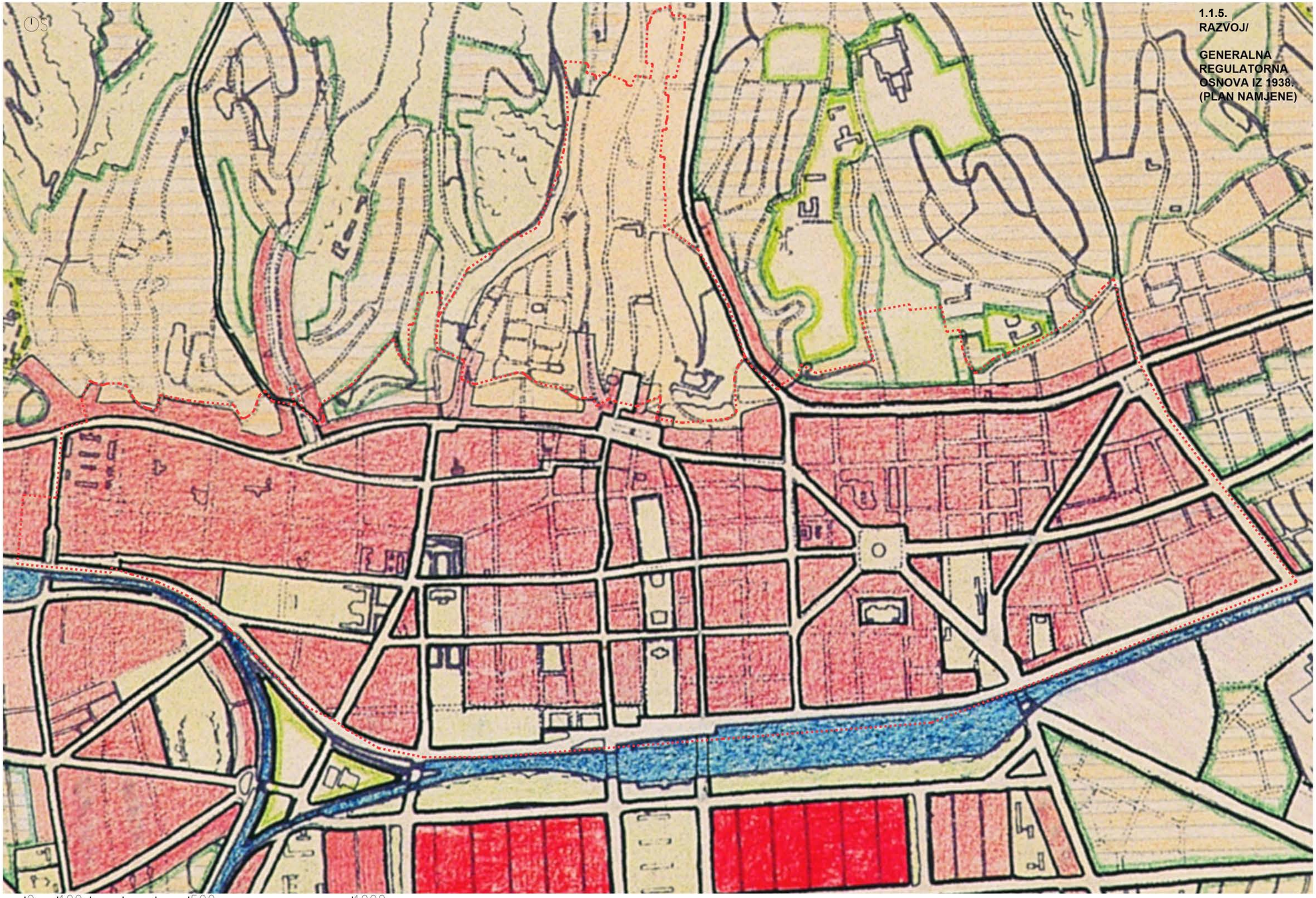

0 100 500 1000

1.1.6. Direktivna regulatorna osnova iz 1953.

Godine 1953. izrađena je Direktivna regulatorna osnova Zagreba kojom je planiran, u projekciji od 30 godina, kao „funkcionalni grad“ za oko 600.000 stanovnika. Zagreb tada broji 350.000 stanovnika. Ovoj osnovi prethodila je *Idejna regulatorna osnova centra Zagreba* iz 1948. godine koja se zasnivala na postavkama međunarodnog urbanističkog natječaja i *Regulacioni plan* iz 1938.

Plan iz 1953. karakterizira zoniranje grada prema osnovnim funkcijama stanovanja, rada i odmora te povezivanje zona različitim razinama prometa. Planom se definiraju stambene zone, industrijske zone, zone opskrbe i raspodjele, zone uprave i kulture te zone rekreacije. Stambene zone čine „stari postojeći dio grada“, postojeća stambena naselja na širem gradskom području, projektirana nova stambena naselja na neizgrađenim površinama u užem i širem dijelu grada, te postojeća stambena naselja koja su novom administrativnom podjelom priključena gradu. Sva naselja planirana su kao „mikro rajoni“, cjeline određene brojem stanovnika ili rasterom gradskih ulica koje imaju potrebne prateće sadržaje.

U fokusu je snažna planska urbanizacija novih područja grada koja se temelji na postulatima moderne arhitekture i urbanizma. No, utjecaj je vidljiv i u Donjem gradu u realizacijama dvaju nebodera: u Martićevoj (Ibler, 1958.) i Laginjinoj ulici (Vitić, 1958.). Želja za modernizacijom ne drži do naslijeđene strukture i njoj pretpostavlja potrebe prometa što je vidljivo u Osnovi iz 1953.: Rudolfova kasarna se uklanja i zamjenjuje cestovnim spojem, Dalmatinska ulica se spaja sa Ilicom, blok u kojemu je zgrada Sveučilišta se reducira kako bi se sjeverno formirao trg, Botanički vrt se skraćuje zbog spajanja prometnica, prostor oko Glavnog kolodvora prometno se modificira, itd.

Glavni spojevi prema južnom dijelu grada Savska i Držićeva ulica i između njih reprezentativna gradska avenija u produžetku Zrinjevca.

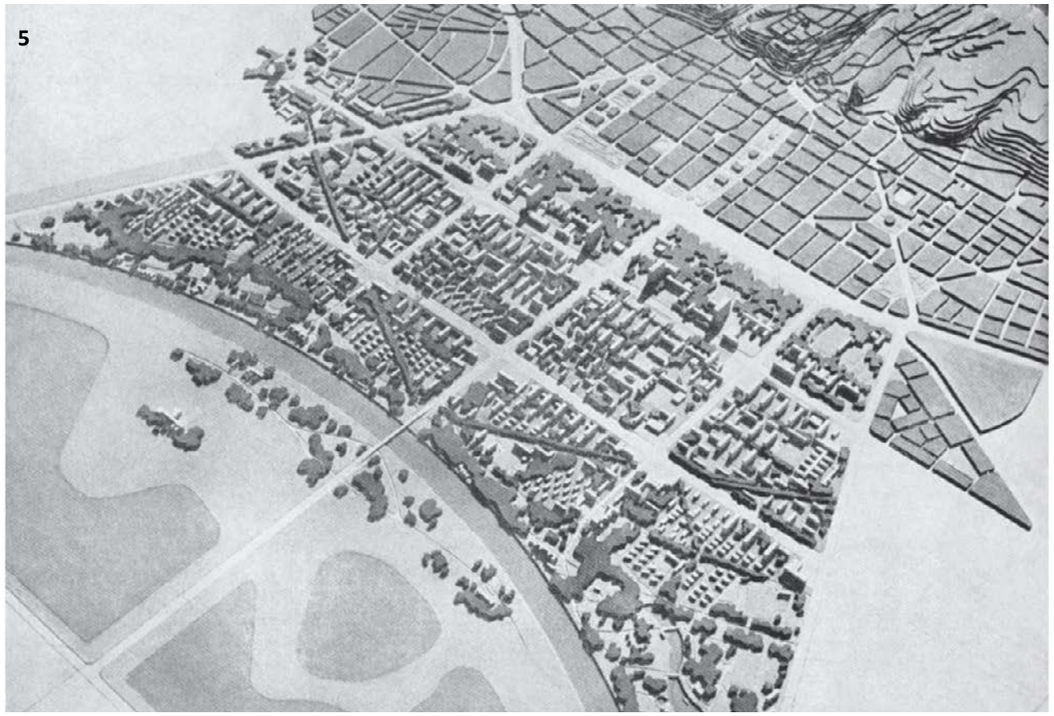

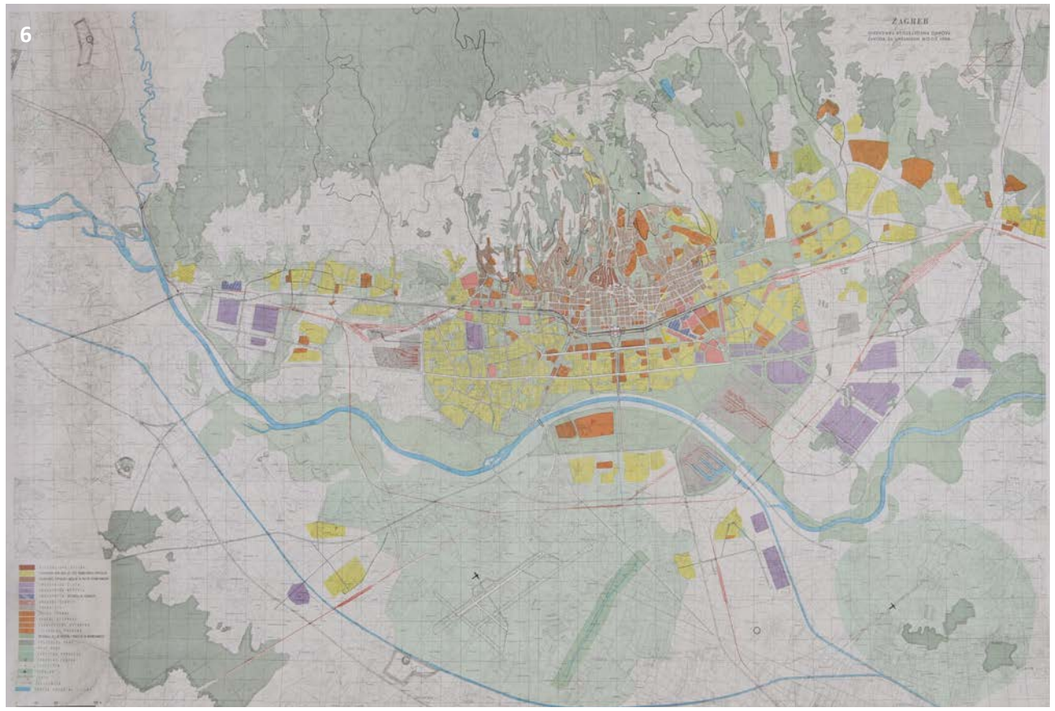

Na fotografijama: 1. Trg Republike, danas Trg bana Jelačića; 2. Idejna regulatorna osnova centra Zagreba iz 1948.; 3. Stambeni toranj poznat kao „drveni neboder“ u Martićevoj ulici (1958.); 4. Stambenie zgrade i toranj u Laginjinoj ulici (1958.); 5. Ulica proleterskih brigada, danas Avenija grada Vukovara; 6. Karta iz regulatorne osnove.

1.1.6.
RAZVOJ/

REGULATORNA OSNOVA 1953.

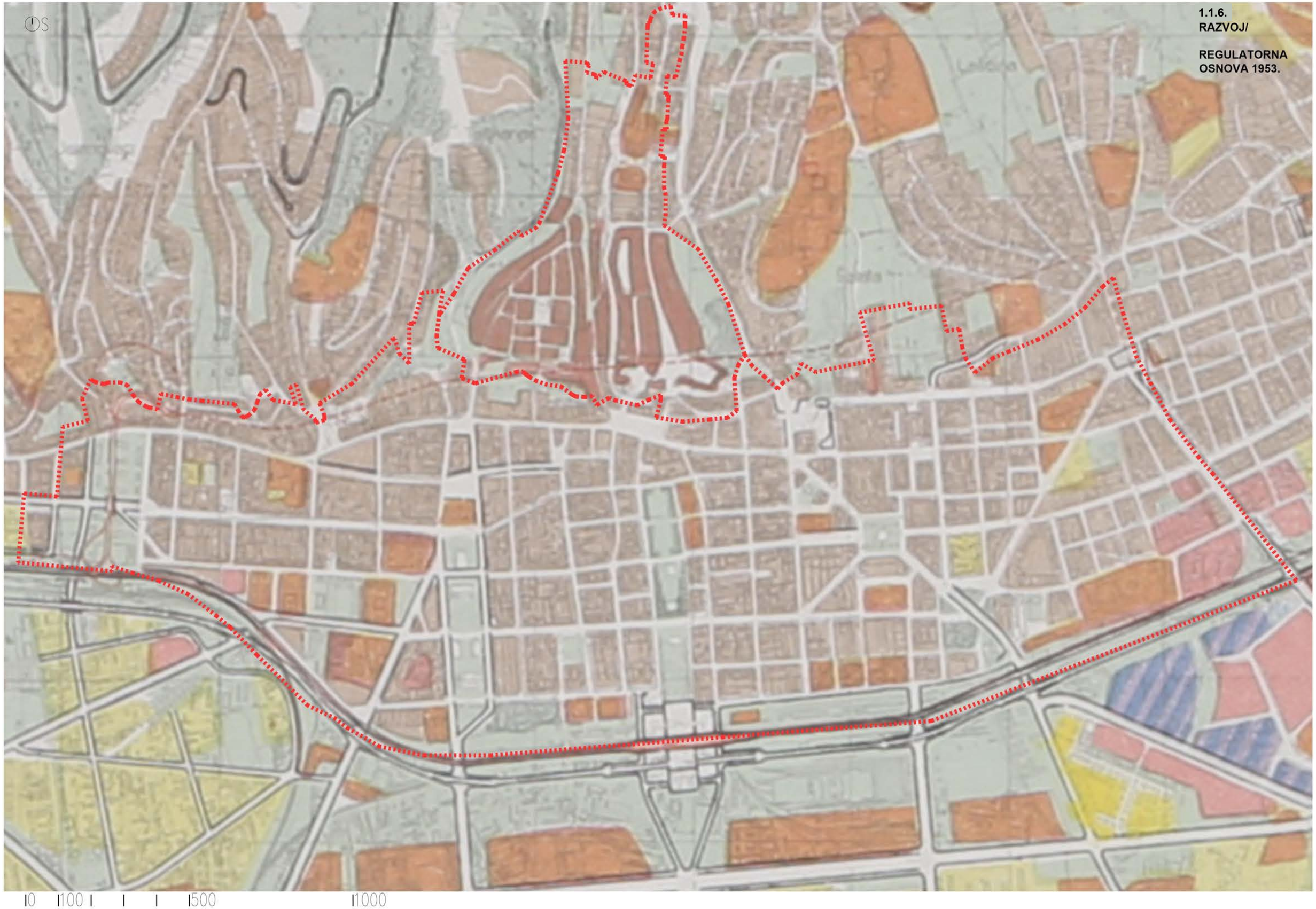

1.1.7. Valorizacija stambenog fonda 1961.

Godine 1961. izrađena je valorizacija stambenog fonda unutar područja centra Grada (Gornji grad, Kaptol i Donji grad). Ona je, vjerojatno, odgovor na stručne rasprave koje se vode u drugoj polovici pedesetih godina kad radikalne ideje o promjenama u društvu i arhitekturi dobivaju zamah. Naslijeđena urbana struktura često se sagledava kao neželjeno opterećenje, a unutrašnjost blokova opisuje se kao „štakornjaci“. Dobra ilustracija razmišljanja i rasprava u vremenu koje prethodi ovoj karti je idejni urbanističko-arhitektonski natječaj iz 1958. godine za potez od Ilice do Botaničkog vrta. Prikaz je dan u dodanom tekstu. Pitanje je da li se ova valorizacija govori u korist ili protiv radikalnih programskih pristupa.

Nažalost bilo je nemoguće ući u trag cjelovitom elaboratu već je dostupna samo karta pod nazivom *Kvalitet stambenog fonda 1961. godine* koja nudi pregled valorizacije stambenih zgrada za područje centra Grada. Ona je bila izložena povodom Tjedna arhiva 2001., na prigodnoj izložbi *Planovi prostornog uređenja Grada Zagreba*. U razgovoru sa upućenim kolegama, sugerirano je da je kartu izradio Institut građevinarstva Hrvatske. Na karti je i oznaka *Urbanistički zavod Grada Zagreba 1966.-67.* što pretpostavlja da je karta bila naručena od Zavoda.

Kvaliteta stambenoga fonda podijeljena je u sedam kategorija. Kako, za sada, izvorni materijal nije dostupan, nisu poznati kriteriji za razvrstavanje stambenih objekata. To očito nije starost objekata jer su u drugu kategoriju svrstani neki objekti, poput Iblerovog „drvenog“ nebodera, koji je sagrađen tri godine ranije (1958.). Nažalost, boje za legendu nisu dobro odabrane jer je teško razlikovati prvu i treću kategoriju. Precizna analiza stanja temeljem ovakve karte nije moguća. No, moguće je sagledati generalno stanje. Dok istočno od Draškovićeve ulice dominiraju prve tri kategorije, stambeni objekti na Gornjem Gradu, Kaptolu i Tkalčićevoj ulici, uglavnom pripadaju nižim kategorijama kvalitete. Isto je i sa dijelom Donjega Grada između Frankopanske, odnosno Savske, i Draškovićeve ulice. Zapadni dio grada sadrži stambene objekte koje pripadaju različitim kategorijama. Duž Ilice su niže kategorije dok se prema zapadu, uz Prilaz pojavljuju sve kvalitetniji objekti.

Također je interesantno sagledati rubne zone centra Grada prema jugu i istoku, koje još nisu urbanizirane i gdje je još prisutna industrija.

Na fotografijama: 1. Ivan Vitić: natječajni rad (1958.); 2. Božidar Rašica: natječajni rad (1958.); 3. Vladimir Turina: natječajni rad (1958.); 4. Tošo Dabac: Zgrada Sveučilišta u Zagrebu.

Godine 1958., na užem natječaju za izradu idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja poteza od Ilice do Botaničkog vrta, s težištem na dva bloka između Ilice do Trga maršala Tita i rješenju prometa, javili su se prijedlozi koji su postavili pod znak pitanja opstojnost zgrade Sveučilišta, u punom poletu poslijeratnog modernizma. Od četiri pozvana arhitekta radove su predali Ivan Vitić, Božidar Rašica i Vladimir Turina. Članovi ocjenjivačkog suda bili su arhitekti prof. Nikola Dobrović, prof. Drago Ibler, Zdenko Kolacio i Eduard Ravnikar te Vido Vrbanić kao izvjestitelj. Vrjednosni stav tog doba ogleda se u postavkama na kojima Rašica temelji svoj pristup: „Jedva 450 metara od Trga Republike zakopala se 'periferija' iza uličnih fasada. Upravo u toj preostaloj 'periferiji' u centru grada, nameće se imperativ, kojim se odstranjuje ovo naslijeđe. Na tom prostoru treba stvoriti suvremeni urbani prostor, racionalan, humaniziran, koji u sebi nosi odgovor na predviđeno rušenje: odnos društvene vrijednosti postojećeg stanja prema urbaniziranom mikrorajonu u centru grada, koji treba da nam pribavi mnogo veću korisnost i rentabilnost od 'periferije'.“ Ova je tema pokretač brojnih rasprava i 50 godina kasnije.

U svim natječajnim radovima novom se prometnicom u smjeru sjever – jug sveučilišni perivoj skraćuju s istoka. Novi programi predviđaju se na mjestu susjednog samostana i crkve Sestara milosrdnica. Što se tiče stare sveučilišne zgrade, Vitić je potpuno uklanja, Rašica je postavlja na stupove, dok je jedini Turina čuva kao vrijedni dio povijesnog naslijeđa. Na temelju tih prijedloga komisija je razmatrala mogućnost zamjene stare zgrade Sveučilišta novom, ali je ipak uočila i njezine vrijednosti te zaključila: “Naročita je karakteristika zgrade rektorata u njenom kosom postavljanju u odnosu na zamišljenu uzdužnu os kompozicije i na ulice povučene u pravcu sjever-jug. A taj kosi pravac, koji u odnosu na Trg Maršala Tita predstavlja izvjesnu draž, unosi ozbiljnu disharmoniju u kompoziciju slijedeće prostorne jedinice iza Rektorata. … Zbog tradicije treba Rektorat ili sačuvati ili na istom mjestu u adekvatnim kompozicionim odnosima ostvariti kvalitetan objekt istog sadržaja. Veće adaptacije nisu prihvatljive...“ Među prijedlozima stručne komisije upućene NOO-u Donji Grad bio je i „da se da načelno lokacija za novu zgradu Sveučilišta, na mjestu današnjeg Rektorata – simbolom kojeg bi se sačuvala tradicija.“

U svojim naknadnim komentarima rezultata natječaja i stavova komisije Vladimir Turina bio je kritičan i jedini je pozitivno ocijenio zgradu: „Smatrao sam, nadalje, kao apsolutnu nužnost, očuvanje postojeće zgrade Rektorata Univerziteta, njeno adaptiranje do integralnog volumena sa sjeverne strane, i potrebe izgradnje novog Pravnog fakulteta sjeverno od ovog volumena. … Smatram veoma riskantnim prijedlog za kasniju izgradnju Univerzitetskog centra uz eventualnu eliminaciju starog objekta Rektorata Univerziteta. Pitanje je za serioznu diskusiju, kakav bi objekt suvremenog mjerila uspješno zamijenio stari postojeći. Ne smatram se nikakvim sentimentalnim borcem za starudije koje posjedujemo, samo se ne mogu oteti dojmu da takvih objekata posjedujemo veoma malo. Uza svu rezervu mogao bih nabrojiti svega tri, četiri: Rauchova u Gornjem gradu, Rektorat koji je u pitanju i – katedrala na Kaptolu.“ (Baletić, 2009.)

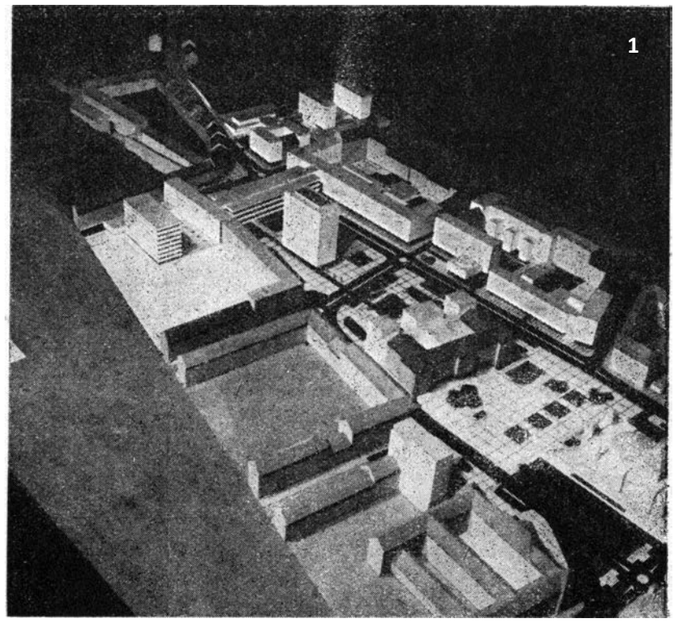

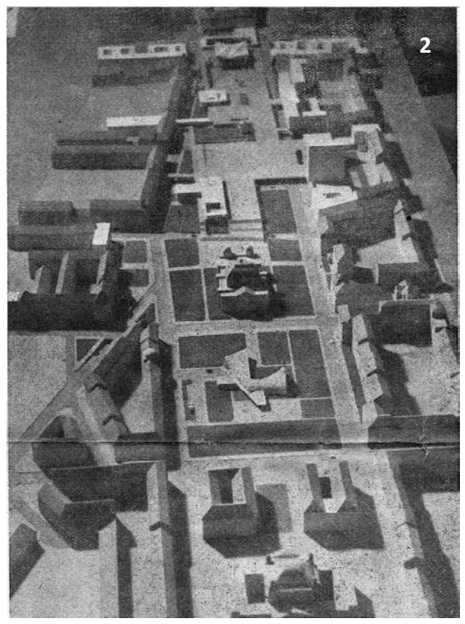

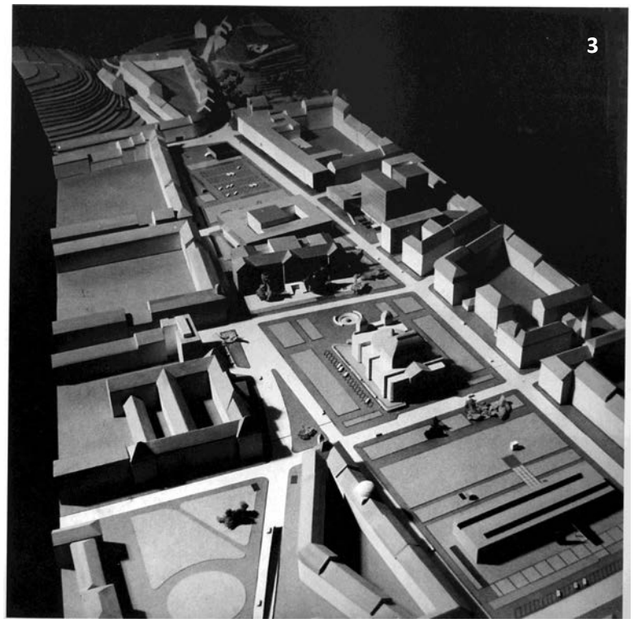

KARTA analize 1_

1.1.7./
RAZVOJ/

STANJE STAMBENOG FONDA 1961.

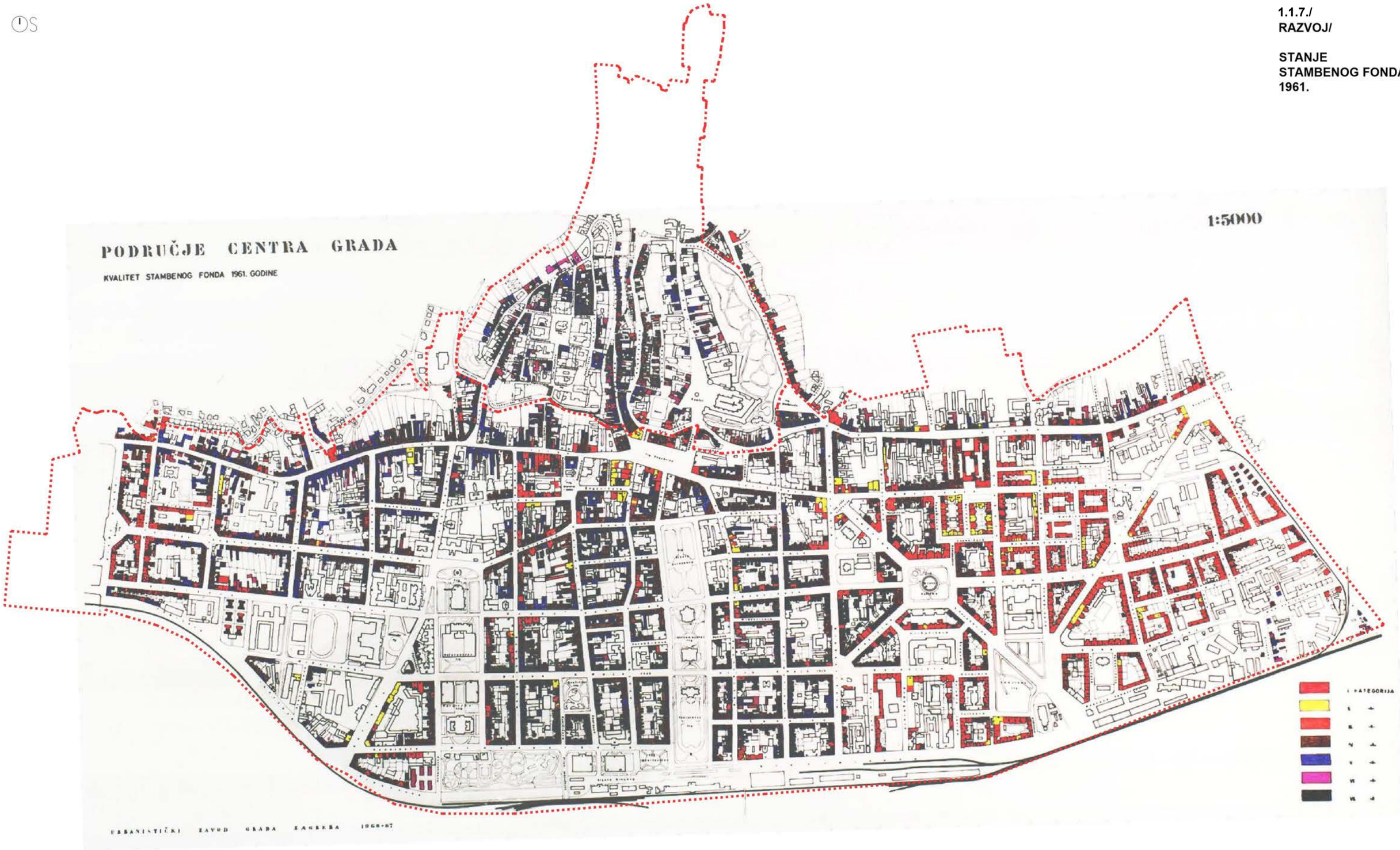

0 100 500 1000

1.1.8. Konzervatorska valorizacija iz 1966. i u drugim dokumentima

Kao arhitektonsko-urbanistička cjelina prva je još 1953. zaštićena Tkalčićeva ulica; 1962. godine Donji grad s Vlaškom ulicom, 1965. Gornji grad i Kaptol, a sve dotad zaštićene cjeline štite se od 1968. kao cjelina „Stari grad Zagreb “.

Upisom urbanističke cjeline Donjeg grada u Registar nepokretnih spomenika kulture grada Zagreba 1962. godine radikalni programski pristupi su postali stvar prošlosti. U poglavlju „Spomenici kulture“ navodi se, da eventualne suprotnosti između povijesnih vrijednosti i novih potreba treba riješiti polazeći od „progresivnih stavova“ kojima će se ostvariti nove kvalitete, a spomenici kulture i vrijedni stari ambijenti doći do punog izražaja. Urbanistički program iz 1965. godine zastupa stav „da čitav grad predstavlja harmoničnu cjelinu u kojoj će sve etape razvoja sačuvati i održati svoje bitne historijske vrijednosti“.

Urbanistički zavod grada Zagreba izradio je 1967. „Program uređenja centra grada“, kojim se predlaže raščišćavanje unutrašnjosti blokova od postojeće nekvalitetne izgradnje, korištenje oslobođenih površina za izgradnju nadzemnih i podzemnih parkirališta te proširenje lokala uređivanjem pasaža.

Anketni natječaj za urbanističko rješenje središnjeg prostora grada Zagreba iz 1969. godine bio je podloga za dovršenje Generalnog urbanističkog plana i izradu Provedbenog urbanističkog plana centra Zagreba. U izvještaju i preporukama navedeno je da se među prijedlozima „koji zavređuju daljnje ispitivanje nalaze se oni koji predviđaju korištenje podzemnih prostora unutrašnjosti blokova za garaže, zatim proširenje raznih atraktivnih sadržaja na razini prizemlja tako, da se terasa iznad toga prizemlja mogne koristiti za razne društvene i rekreativne potrebe“.

U generalnim urbanističkim planovima iz 1971. i 1986. velika cjelina „Stari grad Zagreb“ tretira se kao „zona“ posebnih obilježja, s utvrđenim načelima i instrumentarijem, koji kao i dotadašnji dokumenti sadrže *elemente* revitalizacije. Revitalizacija se kao metoda afirmira u provedbenom urbanističkom planu „Centar“ iz 1974. koji je obuhvaćao Donji grad i Trnje, dok je provedbeni urbanistički plan Gornjega grada i Kaptola, izrađen 1979. i usvojen 1985. godine, bio *plan revitalizacije* s konzervatorskom studijom i opsežnom dokumentacijom. Revitalizacija kao pojam i metoda povezuju se uglavnom s fazom urbane obnove između 1960-ih i 1970-ih, točnije, između Venecijanske povelje 1964. i Evropske godine zaštite spomenika 1975. koja je bila vrhunac procesa promjene paradigmi. Obnovu evropskih povijesnih gradova dotad je obilježavala radikalna sanacija i rekonstrukcija, zbog kojih je izgubljeno gotovo isto toliko povijesne građevne supstance kao za Drugog svjetskog rata, a u prvom su planu bile nove kvantitete i pitanja prometa, točnije prilagodbe povijesnih urbanističkih struktura njegovim zahtjevima.

Na fotografijama: 1. Radićeva ulica; 2. Cvijeti trg; 3. Pogled na zapadni dio Donjeg grada.

Kriteriji za valorizaciju zgrada u povijesnoj urbanoj cjelini temeljem elaborata Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Zagreba, 1966.:

OBRAZLOŽENJE UZ KARTU ZA VALORIZACIJU ARHITEKTONSKE VRIJEDNOSTI OBJEKTA NA PODRUČJU URBANISTIČKIH POTEZA NOVA VES, RADIĆEVA ULICA, ILIRSKI TRG, JURJEVSKA ULICA, TOMIĆEVA ULICA, MESNIČKA ULICA

Valorizacija se sumira u ocjenama pet kategorija u rasponu od kojih je prva spomenička, a pet bez vrijednosti.

Ocjenom su obuhvaćeni i objekti suvremene arhitektonske forme, koji su se kao interpolacione jedinice pojavile unutar ambijentalnih i mikroambijentalnih poteza. Između dva rata je 30 godina i poslije rata).

Kriteriji Zavoda za analitičku ocjenu arhitektonske kvalitete zgrada temelje se na slijedećim komponentama:

1. *Proporcije arhitektonskih masa i njihova prostorno-plastična i urbanistička vrijednost u ambijentalnim i mikroambijentalnim potezima.*
2. *Arhitektonska kompozicija volumena sa karakteristikom ambijentalne pripadnosti u prostoru ambijentalnih i mikroambijentalnih poteza.*
3. *Arhitektonsko mjerilo unutar vrata, tipa, vremena i prostora arhitektonskih opbjekata ambijentalnih i mikroambijentalnih poteza.*
4. *Kompozicija pročeljne plohe, njene arhitektonske konstruktivne i sadržajna zakonitost u funkciji dekorativnog.*
5. *Kvaliteta stubišnih prostora i kompoziciono likovna vrijednost zidnih ploha u obradi arhitektonske plastike i materijala.*
6. *Obrtna vrijednost stubišnih elemenata i zanatskih detalja.*
7. *Tehnička karakteristika konstruktivnih elemenata.*
8. *Prostorna organizacija i funkcionalna kvaliteta stambenih jedinica zgrada.*

Uz navedene komponente Zavod je u postupku valorizacije pojedinih objekata koji definiraju izgradnju na području ambijentalnih i mikroambijentalnih poteza, kao zaokruženog ambijenta, nastojao metodološki ocijeniti i kategorizirati vrijednost prostora i arhitekture unutar formacije arhitektonskih izraza u konkretnom prostoru i vremenu, uzimajući u obzir i šire utjecajno područje i sve komponente kulturnohistorijskih činjenica, a u okviru ambijentalne pripadnosti kao karakteristike prostornog oblikovanja.

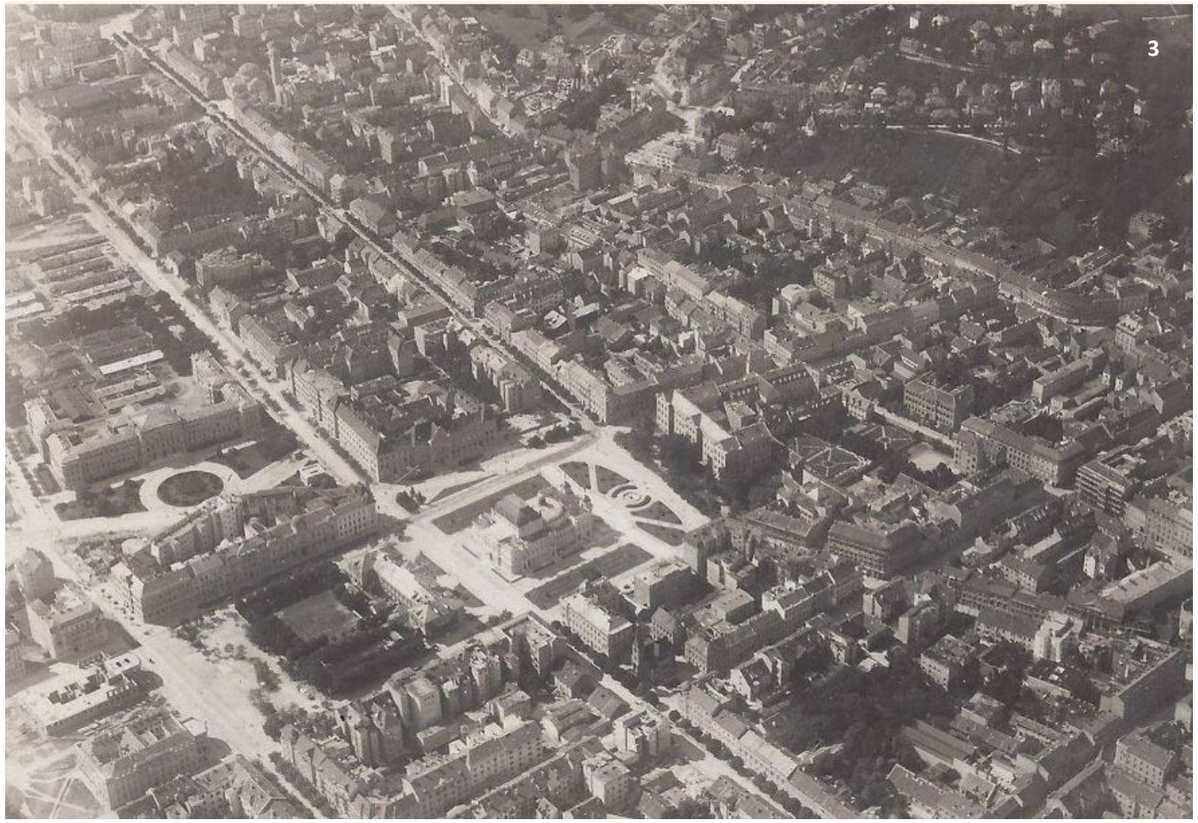

1.1.8./
RAZVOJ/

KONZERVATORSKA VALORIZACIJA 1966.

0 100 500 1000

1.1.9. Generalni urbanistički plan iz 1971.

Generalni urbanistički plan Grada Zagreba iz 1971. svojom granicom obuhvata uključivao je širi funkcionalni prostor grada planiran za milijun stanovnika do 2000. godine. Zagreb tada broji 600.000 stanovnika. GUP se temelji na postavkama *Urbanističkog programa iz 1965.* godine i *Prostornog plana zagrebačke regije* iz iste godine. Plan predviđa intenzivniju urbanizaciju rubnih dijelova grada širenjem površina za stanovanje duž povijesnih komunikacija. Između njih nalazile bi se površine visokog zelenila i zone za sport i rekreaciju. U cilju postizanja većeg standarda stanovanja GUP predviđa smanjenje broja stanovnika u postojećim stambenim predjelima a povećanje u novim stambenim zonama na rubu grada, gdje će se planom nastojati integrirati stanovanje, rekreacija i rad, koji nije u suprotnosti sa stanovanjem, kako bi se izbjeglo jednoznačna naselja.

U užem centru grada, planirane su lokacije za gradnju hotela i drugih turističkih sadržaja, a pozornost je posvećena turističkom razvoju sljemenske i podsljemenske zone. Na karti namjene površina, u obuhvatu povijesne urbane cjeline, označeno je šest zona: stambena zona, stambena zona posebnog režima , centralna poslovna zona, poslovno stambene zone, pojedine zone i objekti javne namjene, te na jugoistoku čista industrija. Vidljivo je i rješenje podzemnog prometnog prstena koji spaja Trg žrtava fašizma, preko sjevernog dijela Kaptola i Gornjega Grada sa Britanskim trgom i Kačićevom ulicom. Predviđena je i južna tangenta Donjem Gradu.

Fokus GUP-a iz ’71 bilo je širenje grada temeljem projekcije gospodarskog razvoja i planske urbanizacije. Centar grada je u toj situaciji bio u drugom planu. Politička zbivanja krajem ’71 ugasila su razvojni optimizam, te nastupa vrijeme društvene nesigurnosti. Tek krajem sedamdesetih kulturna i društvena scena je ponovno oživljava pojavom Novog vala, urbanih mjesta poput Zvečke i Kavkaza, te omladinske štampe. Tomislav Gotovac izvodi performans u Ilici *Zagreb, volim te* (1981.). Na pojedinim bivšim gospodarskim lokacijama pojavili su se novi poslovni objekti oblikovani u duhu kasne moderne.

Za urbanu obnovu centra Zagreba, ključna prilika bilo je dobivanje organizacije sveučilišnih sportskih igara Univerzijada 1987. Izgrađeni su ili uređeni brojni sportski i drugi objekti. U centru grada rekonstruiran je Trg bana Jelačića, stvorene su pješačke zone, uređena pročelja, obnovljen željeznički kolodvor, izgrađen autobusni, te otvoren Muzej Mimara. Time se Zagreb uspješno uklopio u međunarodni trend osamdesetih koji je reafirmirao življenje u povijesnim središtima gradova.

Na fotografijama: 1. Most Slobode i pogled na Novi Zagreb; 2.Zgrada INA naftaplina (1982.); 3. Lokal „Zvečka“, Masarykova ulica; 4. Zgrada Elektre (1982,); 5. T.Gotovac: Zagreb, volim te (1981.); 6. Trg Republike (Danas Trg bana Jelačića); 7. Bogovićeva ulica sa pogledom na Prizemljeno sunce (I. Kožarić, 1971.) i Hotel Dubrovnik (1982.); Karta namjena površina iz GUP-a.

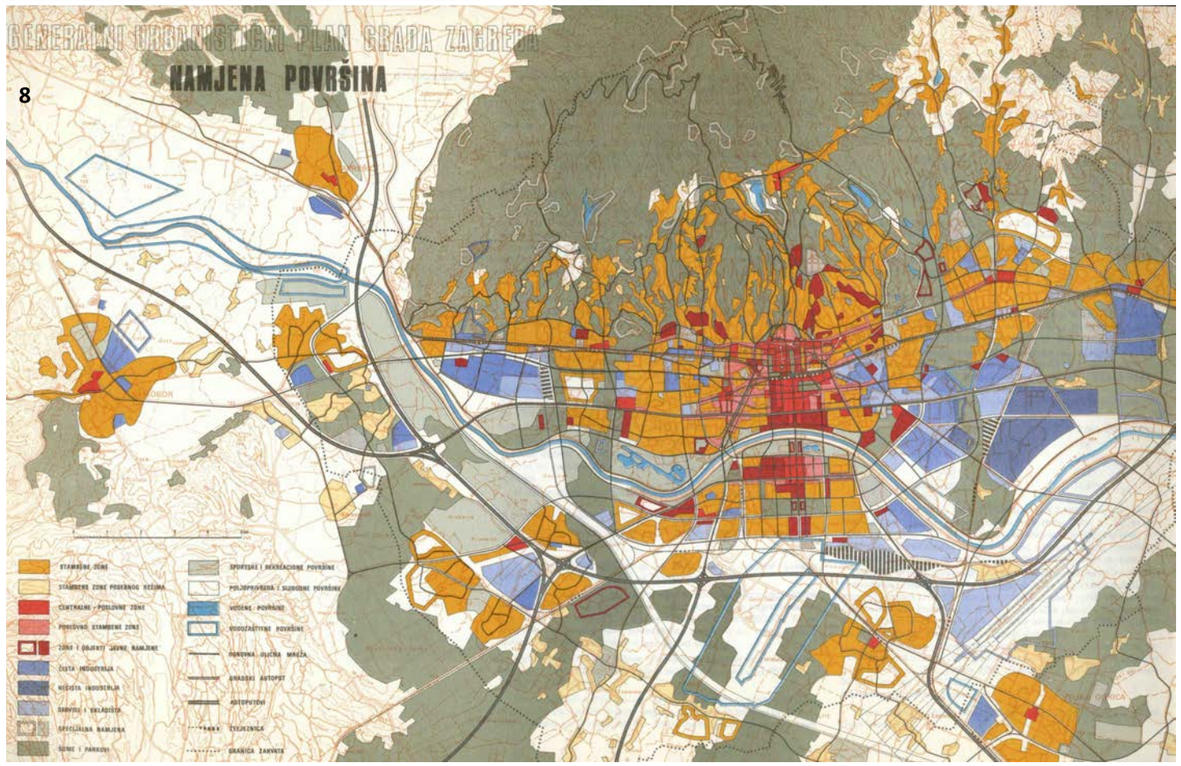

1.1.9./
RAZVOJ/

GUP 1971.

1.1.10. GUP aktualno stanje 2022.

Poslije GUP-a iz 1971. uslijedilo je nekoliko urbanističkih dokumenata. Tehnicističku viziju GUP-a iz 1971. ubrzo su počele rastakati opomene iz ekologije, zaštite spomenika i urbane sociologije, ali i demokratizacija društva. Sedamdesete su godine u znaku propitivanja granica rasta, zahtjeva za obnovom povijesnih središta i kvalitetom života: ukratko, traženja novog, postmodernog i postindustrijskog identiteta. I prije novog generalnog plana iz 1986. ti su poticaji određivali pojedinačne akcije i projekte, ali su u novom GUP-u sistematizirani kao načela. Ideju rasta zamjenjuje ideja razvoja: radikalno se smanjuje opseg grada, a postojeći se grad teži upotpuniti, popraviti, obnoviti. To se osobito tiče povijesnog središta iz kojeg se izvodi urbani identitet, ali i starih periferija i naselja, čak i Novog Zagreba. Planiranje se vraća parceli, ulici, trgu i parku. Krilatica je plana: dovršavanje grada. GUP iz 1986. izraz je vrijednosnog obrata i nove filozofije planiranja. Doživio je čak sedam izmjena zbog zahtjeva prilagodbe promjenama, među kojima je najveća bila reafirmacija privatnog vlasništva i uspostava njegovih prava.

Godine 2000. prezentiran je prijedlog novog GUP-a s nazivom „Zagreb 2000 + Nova urbana strategija. Generalni urbanistički plan Zagreba“, koju je izradio Gradski zavod za planiranje razvija Grada i zaštitu okoliša, sljednik Urbanističkog zavoda. Glavno mu je polazište: *povratak gradu*, to jest rehabilitacija kompleksnosti sadržaja i funkcija kakvu još samo sadrže povijesne urbane jezgre. Planski mu je cilj *urbana konsolidacija:* sređenost, dovršenost, potpunost, cjelovitost neke sredine ili područja, a to se tiče i fizičke strukture (oblika i izgleda) i ukupnosti životnih aktivnosti. Za sva se područja predlaže mnoštvo javnih programa – bili da su to kapitalni objekti, bilo parkovi, poslovni, tehnološko-znanstveni ili društveni centri. Oni se definiraju kao *gradski projekti* i utvrđuju kao temeljni nositelji razvoja. Taj prijedlog iz 2000. nije prihvaćen, ali je korišten za izradu GUP-a 2003., u kojem je izbačen strateški dio prijedloga. Izmjene i dopune GUP-a iz 2007. odnose se na Kampus Borongaj, Zagreb Arenu, Donji Grad i donose popis DPU-ova. Tako se u omogućuje da se u Donjem Gradu u sklopu garaže ispod Srednjoškolskog igrališta izgradi i trgovačko-uslužni sadržaj te sportska dvorana. Omogućuje se i gradnja javnih podzemnih garaža na lokacijama gradskih projekata. Godine 2010. Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba ističe potrebu pripreme za urbani turizam (povijesno naslijeđe kao scena, kultura slobodnog vremena, gastronomija i shopping). U urbanom životu Grada prisutne su nove društvene i kulturne promjene.

GUP iz 2007. doživio nekoliko revizija, posljednju 2017., da bi 2019. bio pripremljen *Konačni prijedlog odluke o izmjenama i dopunama Odluke o donošenju Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba* kojeg je Gradska skupština na sjednici u veljači 2020. odbila prihvatiti.

Na fotografijama: 1. Stambena zgrada (2020.); 2. Trgovačko-stambena zgrada Cvijetni prolaz (2010.); 3. Muzička Akademija (2014.); 4. Poslovno-stambena zgrada Ban centar (2011.); 5. Zagreb pride; 6. Poslovna zgrada Croatia osiguranje (2014.), 7. Trgovački centar Cascade (2009.); 8. Karta iz GUP-a.

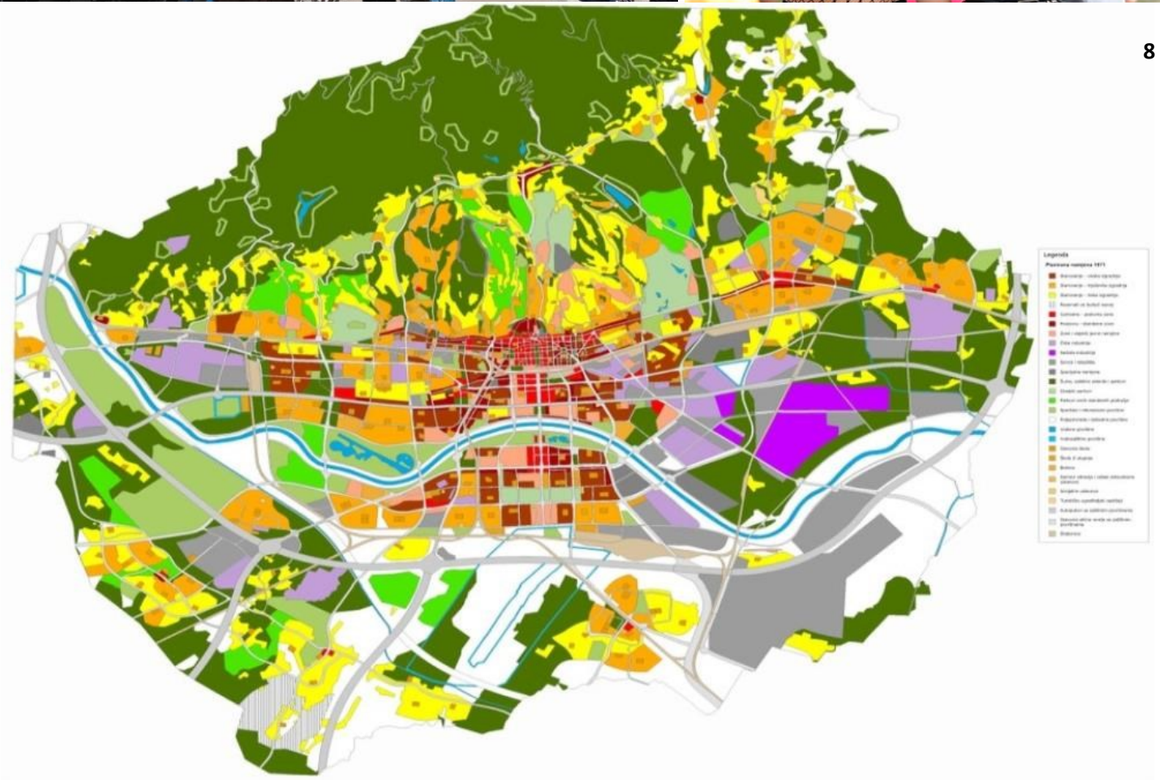

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 1_

1.1.10./
RAZVOJ/

1.1.11. Povijesna urbana cjelina unutar Grada Zagreba

Prema konačnim rezultatima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2021. (Popis 2021.) u Republici Hrvatskoj 3.871.833 osobe što je smanjenje u odnosu na Popis 2011. za 9,6%, odnosno za 413.056 osoba. Prema Popisu 2021. ukupan broj stanovnika u Gradu Zagrebu iznosio je 767.131 osobu, dok je prema Popisu 2011. u Gradu Zagrebu živjelo je 790.017 osoba, što pokazuje smanjenje broja stanovnika u Gradu Zagrebu za 2,9%, odnosno za 22.886 osoba. Danas udio stanovnika Grada Zagreba u odnosu na broj stanovnika u Republici Hrvatskoj iznosi 19,8%. Šire gradsko područje okuplja više od milijun stanovnika.

Povijesna urbana cjelina dio je dviju gradskih četvrti Gornji grad – Medveščak i Donji grad. Na području Grada Zagreba 1999. osnovane su gradske četvrti i mjesni odbori kao oblici mjesne samouprave. U Gradu Zagrebu osnovano je 17 gradskih četvrti i 218 mjesnih odbora. Mjesni su odbori osnovani za pojedini dio gradske četvrti, pojedino naselje ili više međusobno povezanih manjih naselja, ili dio većeg naselja koji u odnosu na ostale dijelove čini zasebnu cjelinu. Četvrti se neformalno dijele na "kvartove", odnosno manje četvrti određene specifičnom izgradnjom, urbanizmom i stanovništvom koje ih naseljava.

Donji grad predstavlja čitavu gradsku četvrt, dok su Gornji grad i Kaptol tek manji dio gradske četvrti Gornji grad – Medveščak, a pokrivaju ih mjesni odbori *Gornji grad* i *August Cesarec*. Donji grad sa površinom od 3,02 km2 i mjesne zajednice *Gornji grad* i *August Cesarec* (Kaptol) sa površinom 1,07 km2 predstavljaju oko **0,68% površine** Grada Zagreba. Najveća gustoća stanovništva zabilježena je u gradskoj četvrti Donji Grad i iznosila je 10.334 stanovnika na km2, zatim u gradskoj četvrti Trešnjevka – sjever s 9.118 stanovnika na km, te u gradskoj četvrti Trešnjevka – jug sa 6.639 stanovnika na km2.

Donji Grad ima, nakon Gornjeg grada – Medvešćaka, drugi najveći udio visokoobrazovanog stanovništva od svih gradskih četvrti, 47,3%. U četvrti je najveći broj gradskih smještajnih kapaciteta za turizam (hoteli, hosteli i privatni smještaj). Posjeduje i najgušću mrežu javnih i društvenih sadržaja na više od 180 lokacija. Donji grad, zajedno sa Gornjim gradom i Kaptolom predstavlja kulturno, obrazovno, političko, vjersko i društveno središte Zagreba i Hrvatske.

Grafike: 1. Stanovništvo Grada Zagreba po gradskim četvrtima, Popis 2001. i Popis 2011.; 2. Stope promjene broja stanovnika po gradskim četvrtima Grada Zagreba, Popis 2001. i Popis 2011.; 3. Pregled gradskih četvrti Grada Zagreba; 4. promjena broja stanovnika iskazana kroz indekse rasta ili pada u razdoblju između dva popisa 2001./2011. Izvor:

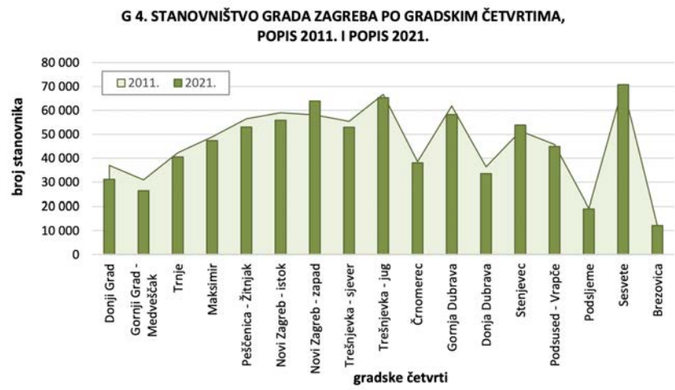

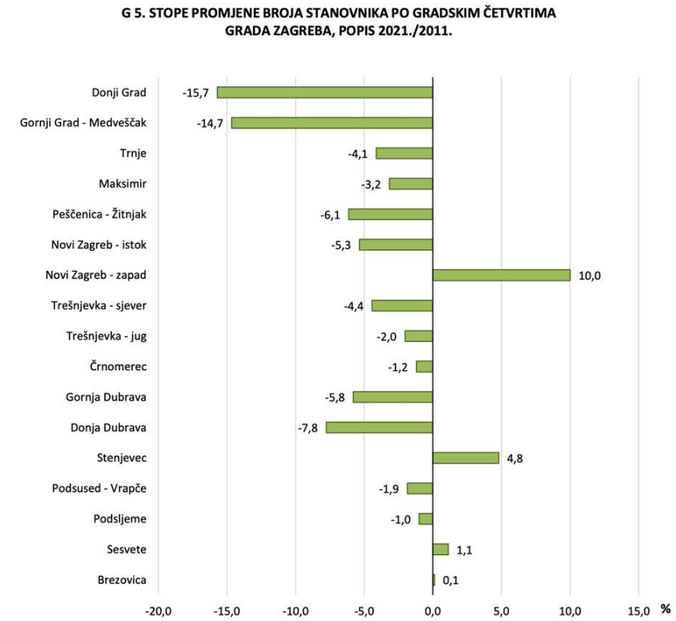

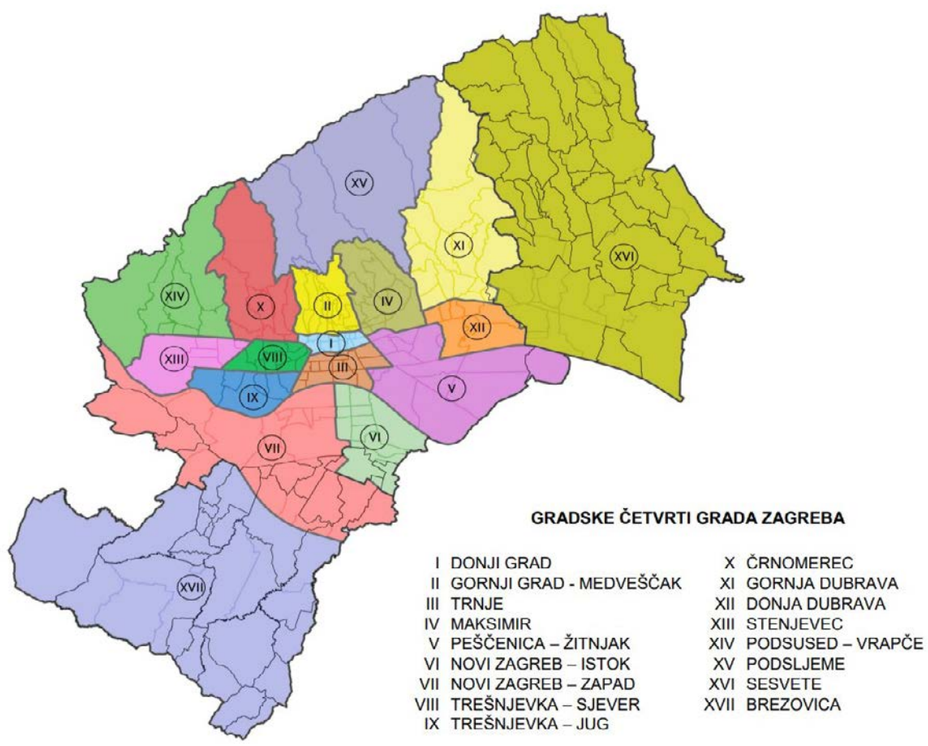

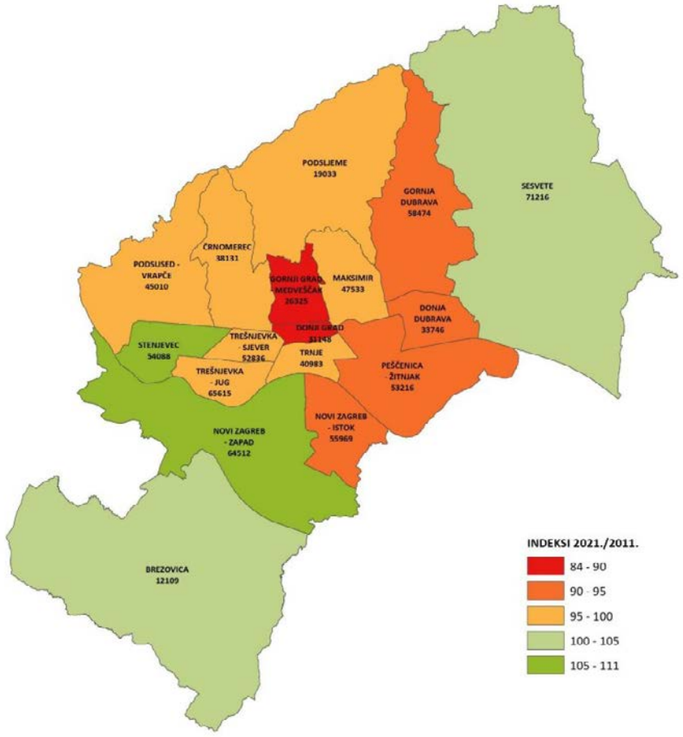

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 1_

1.1.11./
RAZVOJ/
OBUHVAT
PROSTORNO
URBANISTIČKE
CJELINE
+
ŠIRA SITUACIJA
(na katastru)

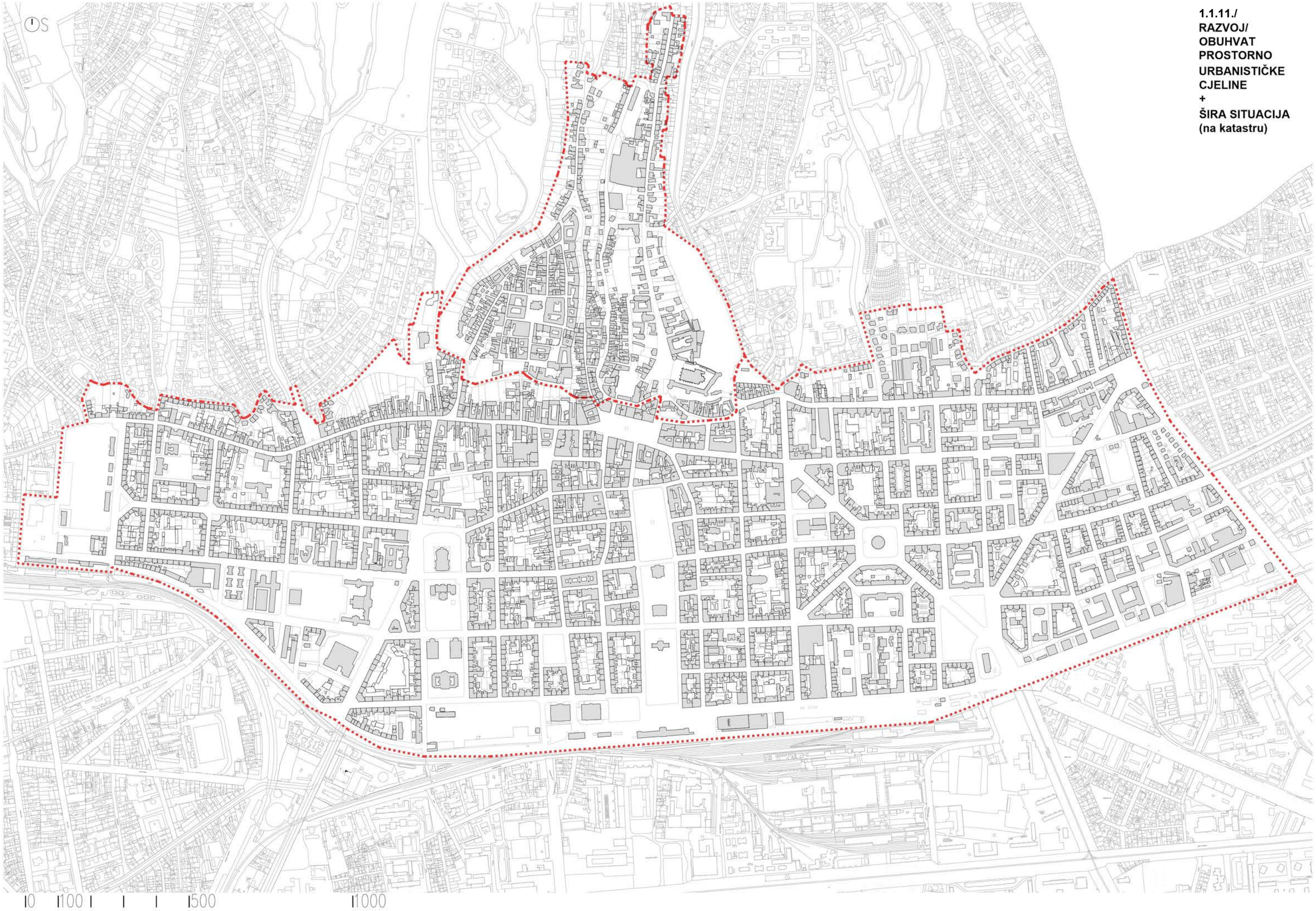

1.2. Stanje povijesne urbane cjeline

1.2.1 Današnji izgled urbane strukture
1.2.2. Javni prostori i zelenilo
1.2.3. Visine izgradnje
1.2.4. Objekti nestambene namjene
1.2.5. Službena numeracija insula i blokova
1.2.6. Značajni primjeri arhitektonskog naslijeđa
1.2.7. Konzervatorske podloge i studije
1.2.8. Spomenici kulture i zone zaštite
1.2.9. Zgrade oštećene u potresu 22.03.2020.
1.2.10. Program potresne obnove zgrada
1.2.11. Usporedba oštećenih zgrada i onih u postupku obnove
1.2.12. Izgled povijesne urbane cjeline – identitetski motivi
1.2.13. Izgled povijesne urbane cjeline - javni prostori
1.2.14. Izgled povijesne urbane cjeline - pročelja
1.2.15. Izgled povijesne urbane cjeline - oštećenja
1.2.16. Izgled povijesne urbane cjeline - grafiti

Fotografija: BBaletić; Projekt Crveni križevi, AB Ilić, 2020.

1.2.1 Današnji izgled urbane strukture

Struktura povijesne urbane cjeline Grada Zagreba sastoji od dva dijela: medijevalne strukture Gornjeg grada i Kaptola nastalih na uvjetima topografije, sigurnosti i dolaznih puteva, te od blokovske strukture započete u drugoj polovici 19.stoljeća na kriterijima osvjetljenja, prozračnosti, dobre higijene i efikasnog prometa. Kad se pripremala regulatorna osnova Zagreba 1865. godine idejni poticaji za način urbanizacije mogli su se naći u Europi i u tadašnjoj državi.

U Parizu je 1853. Napoleon III ovlastio prefekta G.E. Haussmanna da preuredi grad kako bi se postigla "prozračnost, ujedinjenje i uljepšavanje grada". Prve rezultate je Haussmann ostvario već 1855. sa otvaranjem Rue de Rivoli i njezinim spojem sa postojećim bulevarima. Hausmann je na toj poziciji bio do 1870. godine. Matrica radijalnog širenja bulevara dovršena je tek 1927.

U Barceloni je za razvoj novog dijela grada, koji će povezati srednjovjekovni dio sa ostalim naseljima, inženjer Ildefons Cerda 1856. predložio pravilan raster kojeg sječe nekoliko dijagonala. Novi je urbanizam trebao osigurati osunčanje, prirodno svjetlo, provjetravanje, zelenilo, efikasnu evakuaciju smeća i kanalizaciju, nesmetano kretanje ljudi, dobara, energije i informacija. Implementacija plana je bila spora i doživjela promjene.

U Beču je car Franjo Josip I 1857. donio odluku o uklanjanju gradskih zidina radi stvaranja širokog bulevara dužine 6,5 kilometara. Ringstrasse je otvorena 1865. godine. Od 1869. do 1888. godine na njoj su izgrađene reprezentativne državne i kulture institucije.

Nakon Nagodbe 1867. u Budimpešti je započeo intenzivan urbani razvoj. 1870. organiziran je natječaj za generalni plan grada. Temeljem njega stvorena je prva regulatorna osnova Pešte 1872. koja je bila podloga za sjedinjenje tri grada, Bude, Obude i Pešte, u jedan 1873. godine. U programu za izradu regulatorne osnove među ostalim bilo je istaknuto: „da glavni grad treba dobiti karakter odgovarajući svojoj poziciji sjedišta kraljevske vlade i intelektualnog središta zemlje, a u drugu ruku, kao središta industrije, trgovine i transporta kako bi se uzdigla do 27. metropole."

Zagreb će, ulaskom Hrvatske u EU 2013. godine, postati njezina 28 metropola. Nažalost to nije bilo praćeno novom vizijom i planom.

Pored navedenih gradova iz Austro-ugarske monarhije, za komparaciju dajemo komparativni prikaz i drugih manjih gradova: Graz, Trst, Zagreb i Rijeku.

Na grafikama: Figure-ground komparacija struktura gradova iz bivše Austro-Ugarske monarhije. Promjer kruga je 4km.

BEČ

GRAZ

TRST

BUDIMPEŠTA

ZAGREB

RIJEKA

1.2.1./
STANJE/

DANAŠNJI IZGLED URBANE STRUKTURE

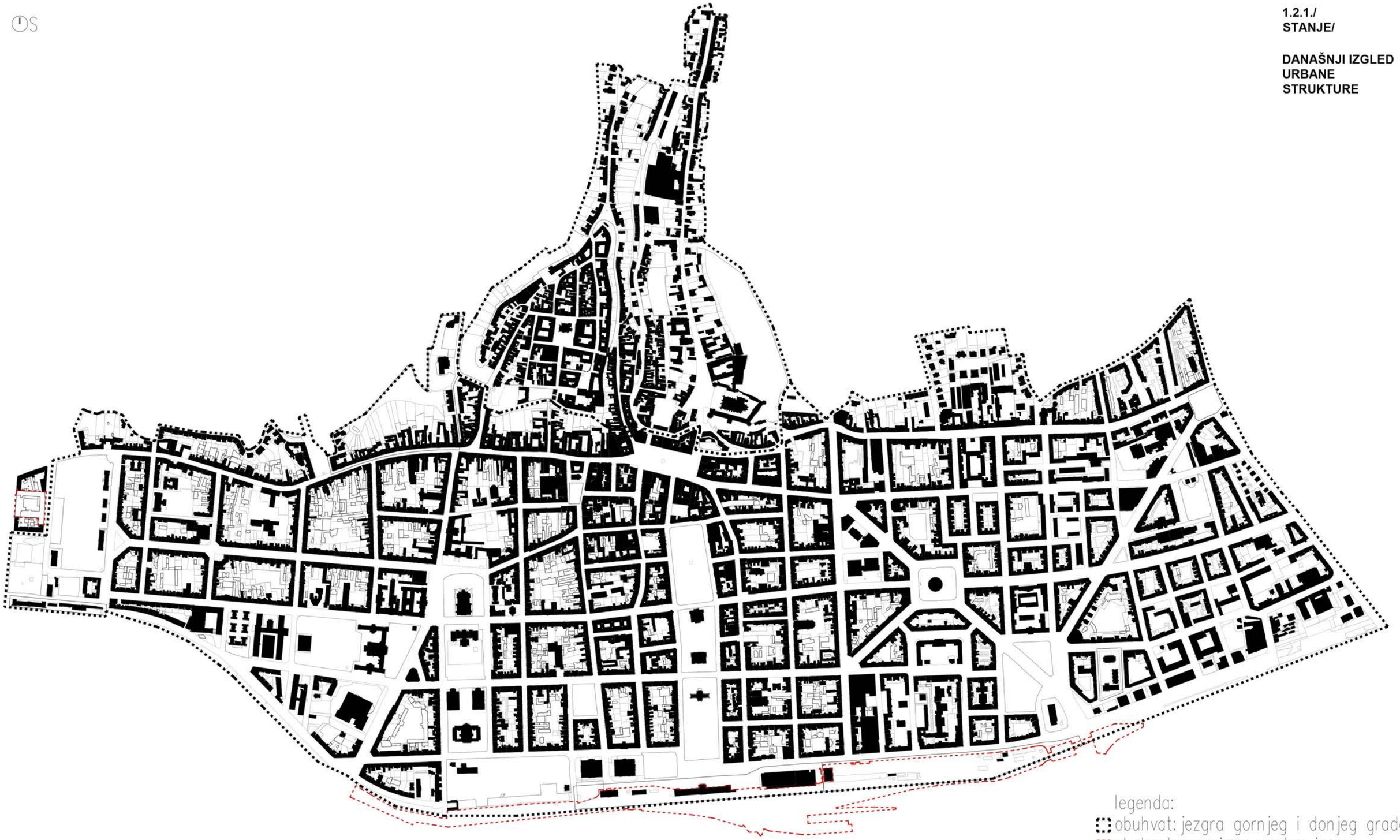

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: promjene unutar jezgre
- struktura izgradnje: dovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno/čestica
- granice čestica

0 100 500 1000

1.2.2. Javni prostori i zelenilo

Spretnim planiranjem i privremenim namjenama od 1887. do 1913. sačuvan je prostor i formiran niz zelenih trgova u obliku okvira koja je postala zaštitni znak zagrebačkog urbanizma 19. i početka 20. stoljeća. Danas Zelena potkova ima status „spomenika parkovne arhitekture“. Pored nje taj status još ima trg Petra Krešimira IV, Park Ribnjak, Perivoj biskupa Stjepana II (prije Opatovina) na Kaptolu, te Park Grič i Perivoj Bele IV na Gornjem gradu. Ostale važne zelene površine odnosno trgovi imaju status „parkovne arhitekture“. Pored ovih brojni su manji, točkasti primjeri zelenila sa istim statusom. Uz zapadnu stranu Gornjeg grada, u dolini između bregova, zelenilo ima status „park šume“ (Tuškanac).

Upravo ovi potezi zelenila koji se protežu niz Medvednicu, po bregovima a posebno između njih, sve do ravnice, prepoznati su kao zeleni prsti Medvednice. Njihovu važnost ilustrirao je u svom planu Zagreba iz 1949. arhitekt Vlado Antolić (1). Uloga Medvednice u mikroklimi Zagreba je već odavno poznata. Ona štiti grad od hladnih sjevernih vjetrova zimi, a omogućuje strujanje svježeg zraka prema gradu ljeti.

Spojevi zelenih prstiju sa donjogradskim zelenilom smanjuje nepovoljne toplinske otoke ljeti koji se stvaraju zagrijavanjem grada (2).

Na grafikama i fotografijama: 1. Antolić: Zeleni prsti Medvednice (1949.); 2. Toplinski otoci (Maradin, 2918.); 3. Trg žrtva fašizma; 4. Park Zrinjevac; 5. Trg Fra. Grge Martića; 6. Prilaz Đure Deželića; 7. Trg dr. Franje Tuđmana; 8. Zelena krovna terasa na „drvenom“ neboderu; Martićeva ulica.

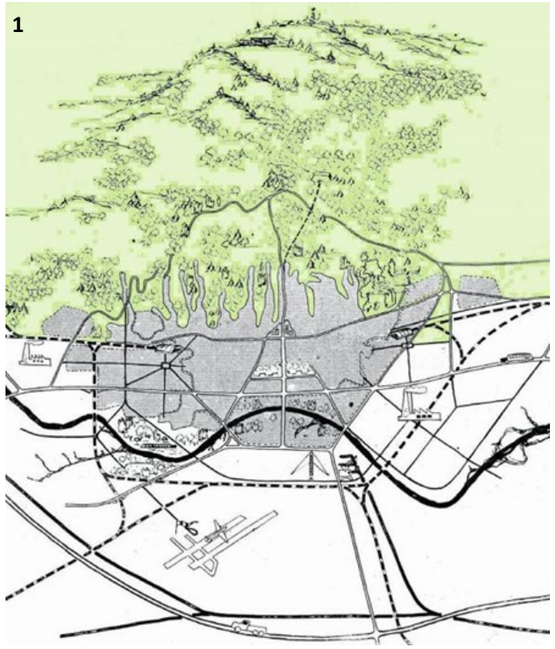

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.2./
STANJE/

JAVNI PROSTORI I ZELENILO

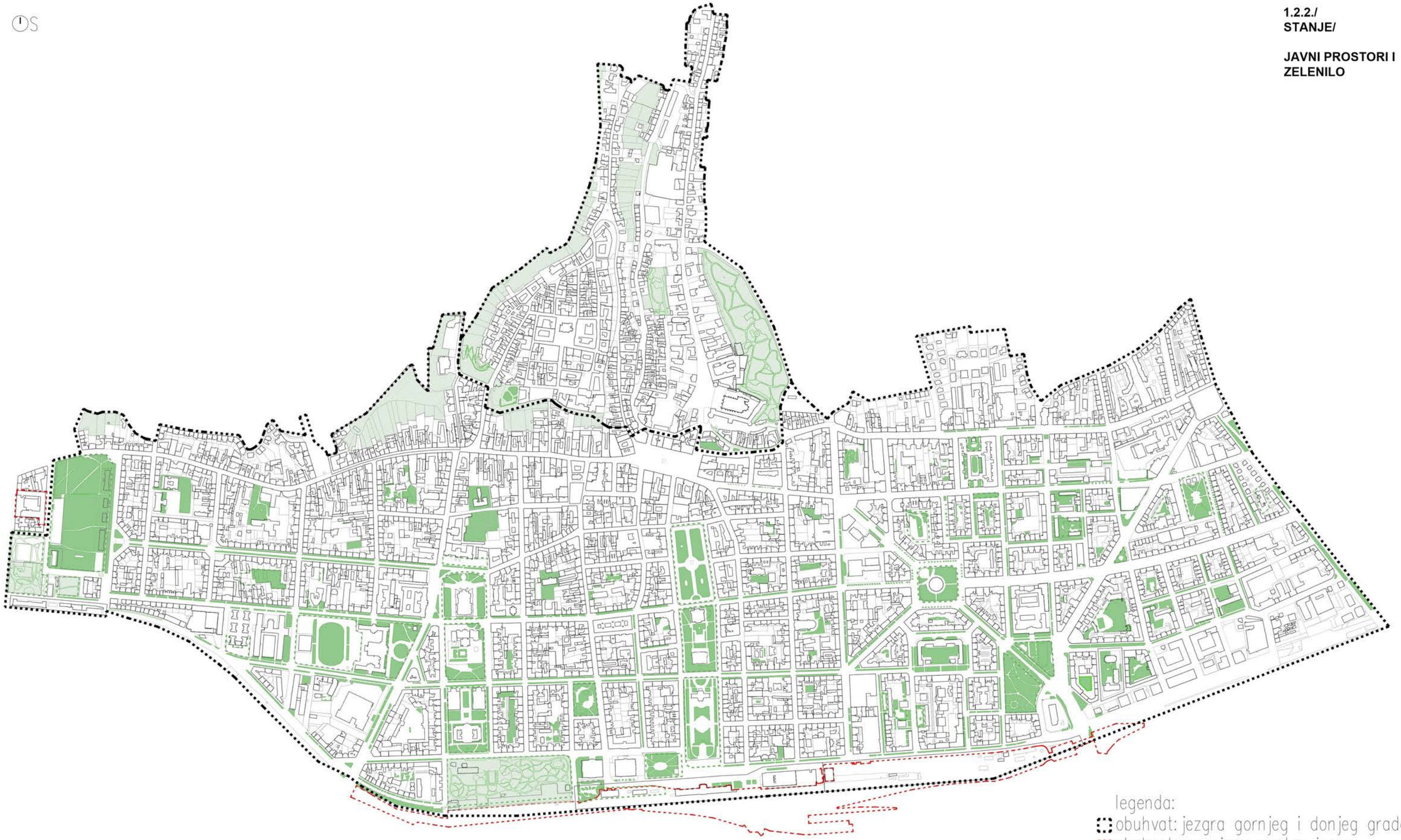

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: promjene unutar jezgre
- struktura izgradnje: dovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno/čestica
- granice čestica
- zelenilo: park, igraliste
- zelenilo: botanicki vrt, suma

0 100 500 1000

1.2.3. Visine izgradnje

Kad analiziramo visinu izgradnje u povijesnoj urbanoj cjelini moramo razdvojiti Gornji grad i Kaptol od Donjega grada. Gornji grad i Kaptol, kao srednjovjekovna naselja, većinom su niža sa dominantnom visinom od P+1 i nešto manje sa P+2. Iznimke su često kasnije građene (Sabor, DHMZ, Klovićevi dvori).

Sliku koju ostavlja Donji grad ima tipičnu visinu od P+2 ili P+3. Ona je prisutna u središtu i zapadnom dijelu. Istočni dio grada, od Draškovićeve ulice, budući je kasnije građen, ima visinu P+4 a često se kod poslijeratne gradnje unutar te visine vijenca izgradilo pet katova. Ove visine možemo smatrati karakterističnima za Donji grad.

Kako je vidljivo iz karte pored karakteristične visine zgrada za Donji grad postoji, ne mali broj, niskih zgrada visine P ili P+1 označenih svjetlo crveno, te visokih zgrada, nebodera, od P+7 naviše označenih svijetlo crveno. Niske zgrade su naslijeđe ranijih vremena i nisu doživjele transformaciju kad se Zagreb kroz regulacije razvijao. Jedan dio njih čini ambijentalnu cjelinu i time ima značajnu povijesnu vrijednost dok bi se za određeni broj ostalih, izdvojenih, trebala otvoriti rasprava o njihovom čuvanju. One su najviše prisutne u Ilici i Vlaškoj, te Preradovićevoj i Petrinjskoj ulici.

Prve visoke zgrade, neboderi, grade se 30-tih u Gundulićevoj (Lowy, 1933.) i Gajevoj (Planić, 1936.) sa visinom od P+8. Gradnja nebodera se nastavila i poslije rata sa poslovnim Iličkim (P+17, Jovičić, Hitil i Žuljević, 1958.) i stambenim tornjevima u Vojnovićevoj (P+10, Žerjavić i Baranjai, 1957.), Martićevoj (P+10, Ibler, 1958.) i Laginjinoj ulici (P+10, Vitić, 1958.). Gradnje u 70-tim uključuju Hotel Inter Continental (P+17, 1974.), i stambeni toranj u Vlaškoj (P+12, 1975.). Nakon ovih sve visoke gradnje nisu prelazile P+8.

Poseban slučaj je zgrada u Ilici 49 visine P+7, izgrađene 1940. godine, koja predstavlja interpolaciju u sredini sjeverne strane bloka 19 i nema oblikovne kvalitete nebodera.

Na ilustracijama: Pogledi na 3D model Zagreba: 1. Gornji grad i Kaptol, 2. Potez Trg žrtava fašizma—katedrala, 3. blokovi unutar Zelene potkove, 4. Potez Trg dr. Franje Tuđmana—HNK; Geoportal Grada Zagreba: 3D model Grada Zagreba.

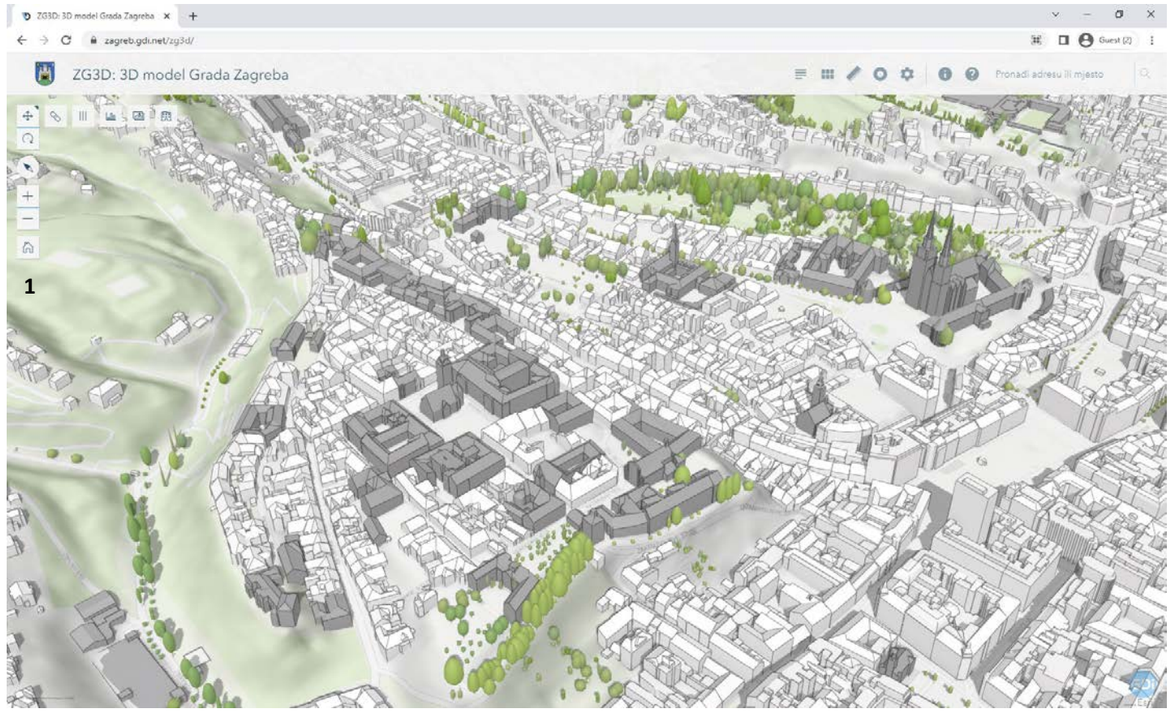

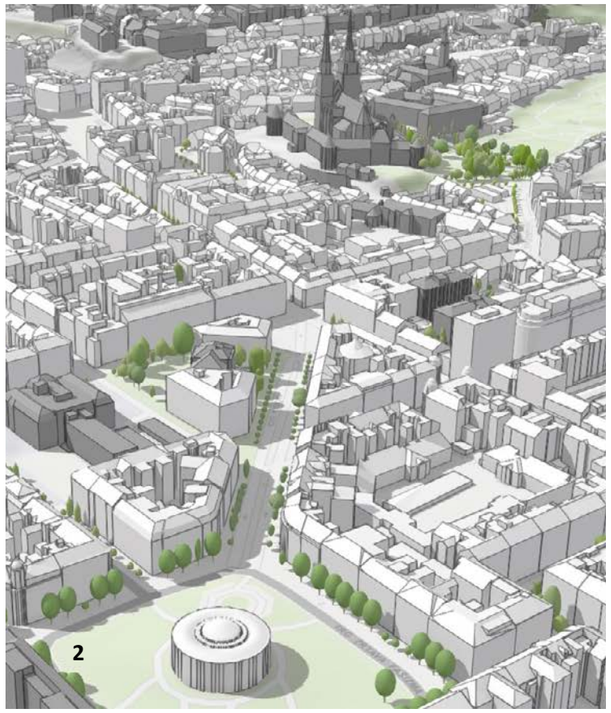

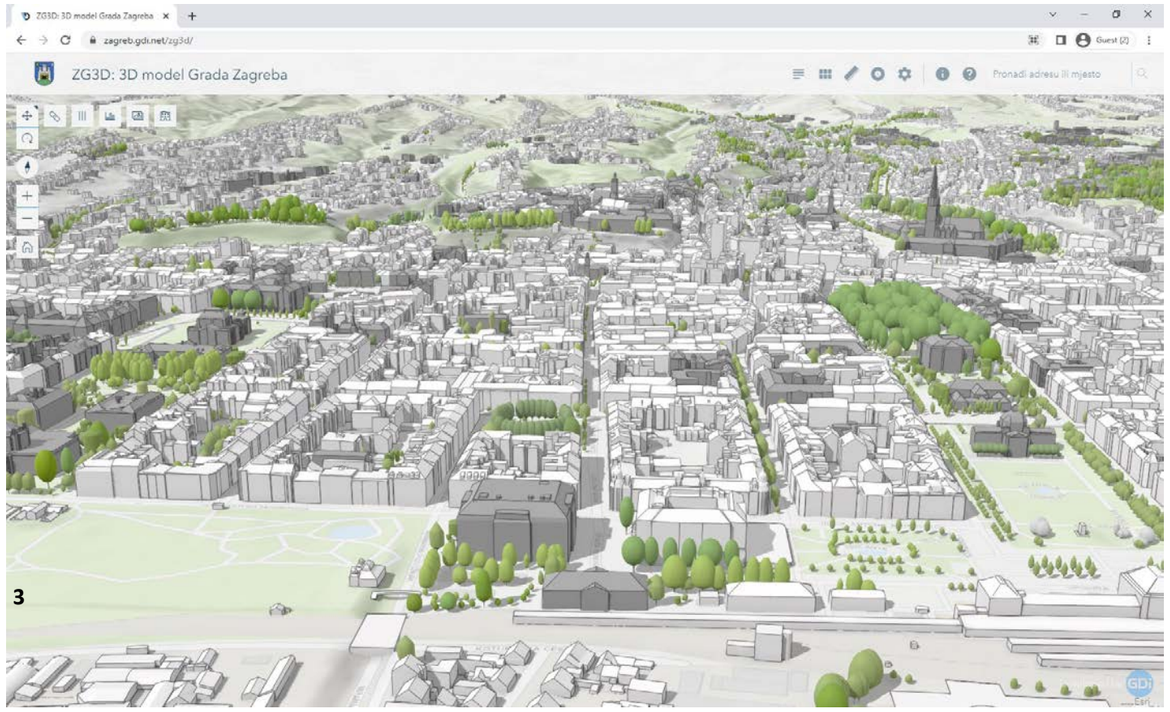

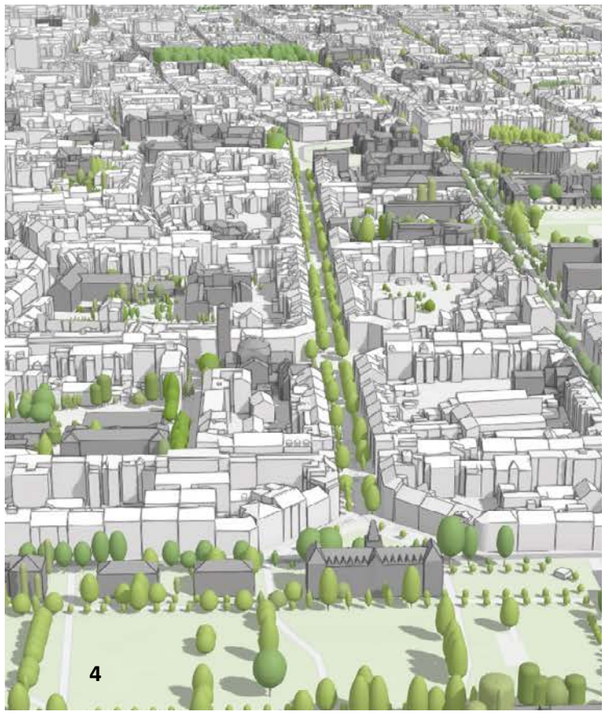

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.3./
STANJE/

VISINE IZGRADNJE
(KATNOST ZGRADA)

legenda:
- nisko, pomoćna z.
- P, P+1
- P+2, P+3
- P+4 i više
- P+7 i više
- specifične zgrade

0 100 500 1000

1.2.4. Objekti nestambene namjene

Na priloženoj karti mapirali smo nestambene objekte koji se nalaze u povijesnoj urbanoj cjelini. Ovo uključuje vrtiće i škole, bolnice i domove zdravlja, kazališta i muzeje, fakultete i institute, hotele i hostele, administrativne i poslovne, tržnice, te vjerske objekte. Označeni su i hibridni objekti u kojima je odnos površina poslovnog i stambenog sličan. Iz karte je vidljiva značajna prisutnost nestambenih objekata u strukturi Donjega grada. Dio ih je lokalnog, dio gradskog, a važan dio i nacionalnog značaja.

Ovdje nisu uzeti u obzir distribuirani poslovni prostori poput ordinacija, ureda, kancelarija i sl. koji koriste stanove, ni apartmani za najam kojih je sve više. Grubom aproksimacijom mogli bismo zaključiti da bi svi navedeni distribuirani sadržaji mogli kompletno popuniti cca 100 tipičnih gradskih zgrada koje čine oko četiri veća gradska bloka.

Prema statistici iz 2018. u četvrti Gornji grad - Medveščak bilo je zaposleno **24.444** osobe u pravnim osobama. Ovdje treba naglasiti da su Gornji grad i Kaptol manji dio te četvrti. U isto vrijeme u Donjem gradu bilo je zaposleno **51.557** osoba u pravnim osobama, što je skoro 70% više od broja stanara u Donjem gradu. Nažalost, nismo našli podatak koji dio zaposlenih dolazi iz drugih dijelova grada u Donji grad na posao. Tom nepoznatom broju tada bi mogli pribrojiti broj studenata, đaka, kupaca, posjetioca i turista. Tako bi mogli sagledati potrebe za infrastrukturom i servisima.

Na ilustracijama: 1. Gruba aproksimacija pokazuje da bi raspršeni apartmani za iznajmljivanje koji se nalaze u Donjem gradu mogli skupno popuniti 5 gradskih blokova označenih plavo; 2. Karta namjene površina za Gornji grad i Kaptol (Gornji grad—Medveščak, Gradske četvrti Grada Zagreba: prostorna i statistička analiza, 2019.); 3 Karta namjene površina za Donji grad i krug koji prikazuje učešće različitih namjena u površini Donjega grada. (Donji grad, Gradske četvrti Grada Zagreba: prostorna i statistička analiza, 2019.)

1

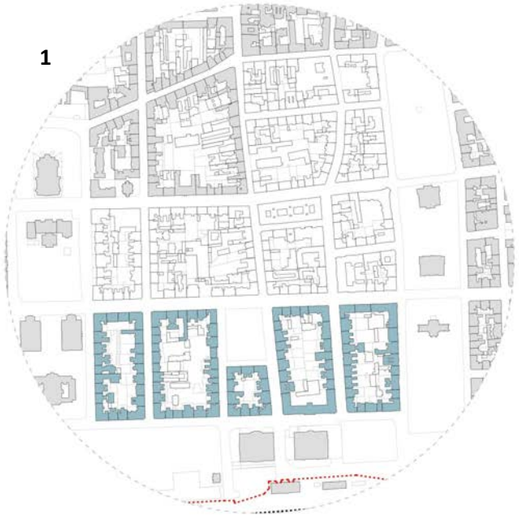

3

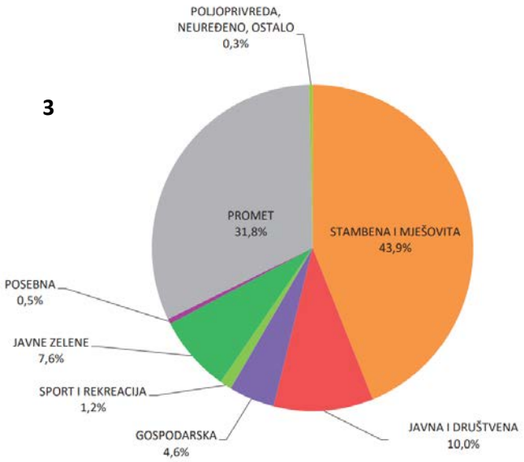

2

3

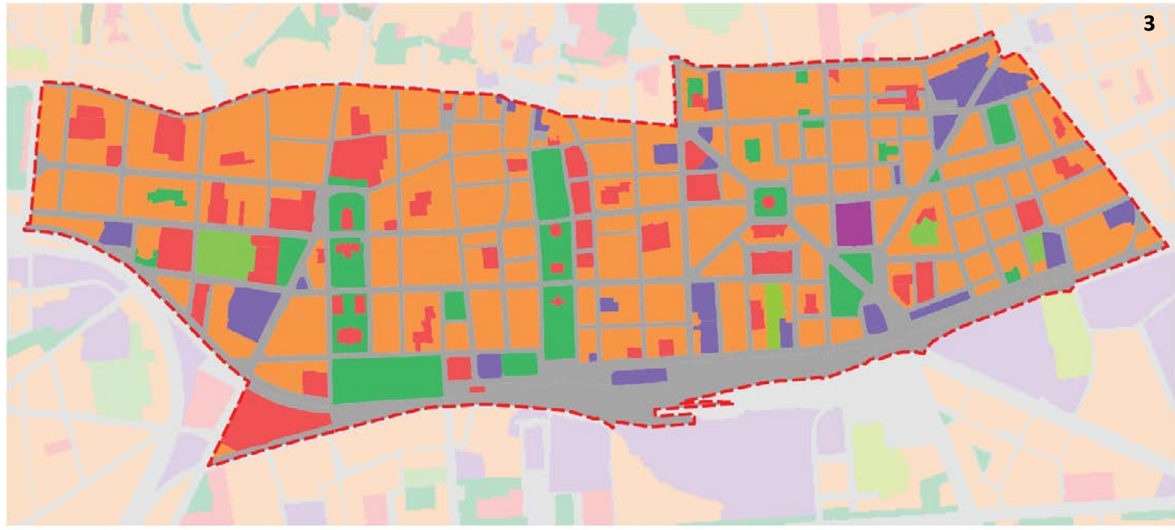

STAMBENA I MJEŠOVITA
JAVNA I DRUŠTVENA
GOSPODARSKA
SPORT I REKREACIJA
JAVNE ZELENE
POSEBNA
PROMET
POLJOPRIVREDA, NEUREĐENO, OSTALO

0 125 250 500 750 1.000 m

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 1_

1.2.4./
STANJE/

OBJEKTI NESTAMBENE NAMJENE (INSTITUCIJE)

legenda:
- društvene i javne zgrade
- hibridi: javno i stambeno

0 100 500 1000

1.2.5. Službena numeracija insula i blokova

Povijesna urbana cjelina Grada Zagreba razlikuje dvije skupine manjih urbanih dijelova. Na Gornjem gradu i Kaptolu to su insule dok u Donjem gradu su to blokovi. Insulama i blokovima su definirani i prazni prostori (trgovi, parkovi, i sl.). Za insule i blokove postoji službena numeracija koju prikazujemo na priloženoj karti. Insule su numerirane od lijeve strane prema desnoj i ne slijede ikakav kronološki red. Ukupno je 36 insula od kojih je samo jedna (Park Ribnjak) neizgrađen prostor. Slično je i sa numeracijom blokova u Donjem gradu. Numeracija kreće sa lijeve strane označavajući vertikalne nizove blokova, ali se onda sustav mijenja tako da vertikalni nizovi idu samo do horizontalne linije ulica Klaićeva - zeleni val – Zvonimirova, da bi se vratili na blokove ispod linije i krenulo sa lijeva na desno. Rezultat toga je da je blok 070 na istočnom dijelu Donjega grada uz Trg žrtava fašizma, dok je blok 071 u Klaićevoj ulici uz Srednjoškolsko igralište. Mijenjati ovakvu numeraciju nije presudno, no ona svakako ne pridonosi sistematizaciji i jasnoći.

Insule i blokove možemo razvrstati na još jedan način: na one koji su dominantno stambeni i one koji to nisu. Na karti su dominantno stambene insule, odnosno blokovi, označeni žuto dok su dominantno nestambene insule, odnosno blokovi, označene plavo. Između 36 insula dominantno stambenih ih je 24 ili 66,7%. Kod donjogradskih blokova, od 168 dominantno stambenih ih je 120 ili 71,4%. Dominantnost nestambenog karaktera ovdje je izražena sagledavajući društvene, javne, komercijalne i poslovne zgrade.

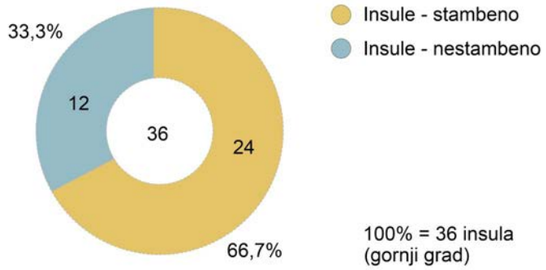

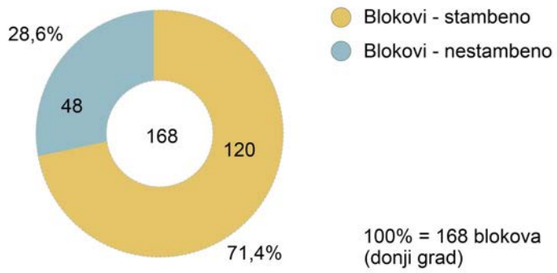

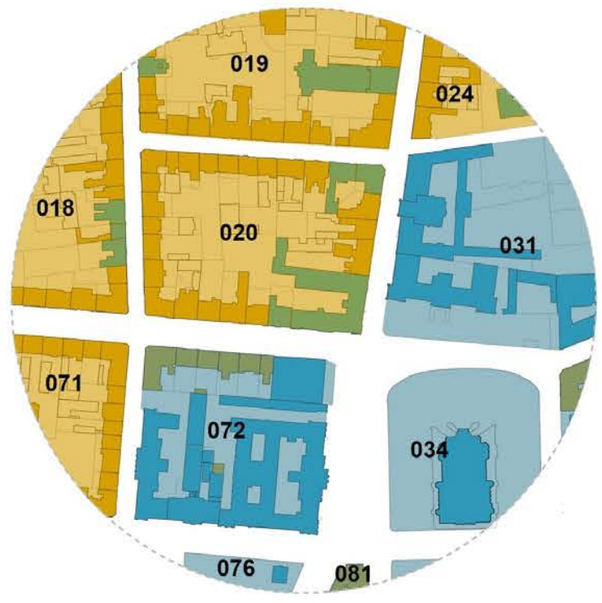

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.5./
STANJE/

SISTEMATIZACIJA
+
NUMERACIJA
BLOKOVA I INSULA

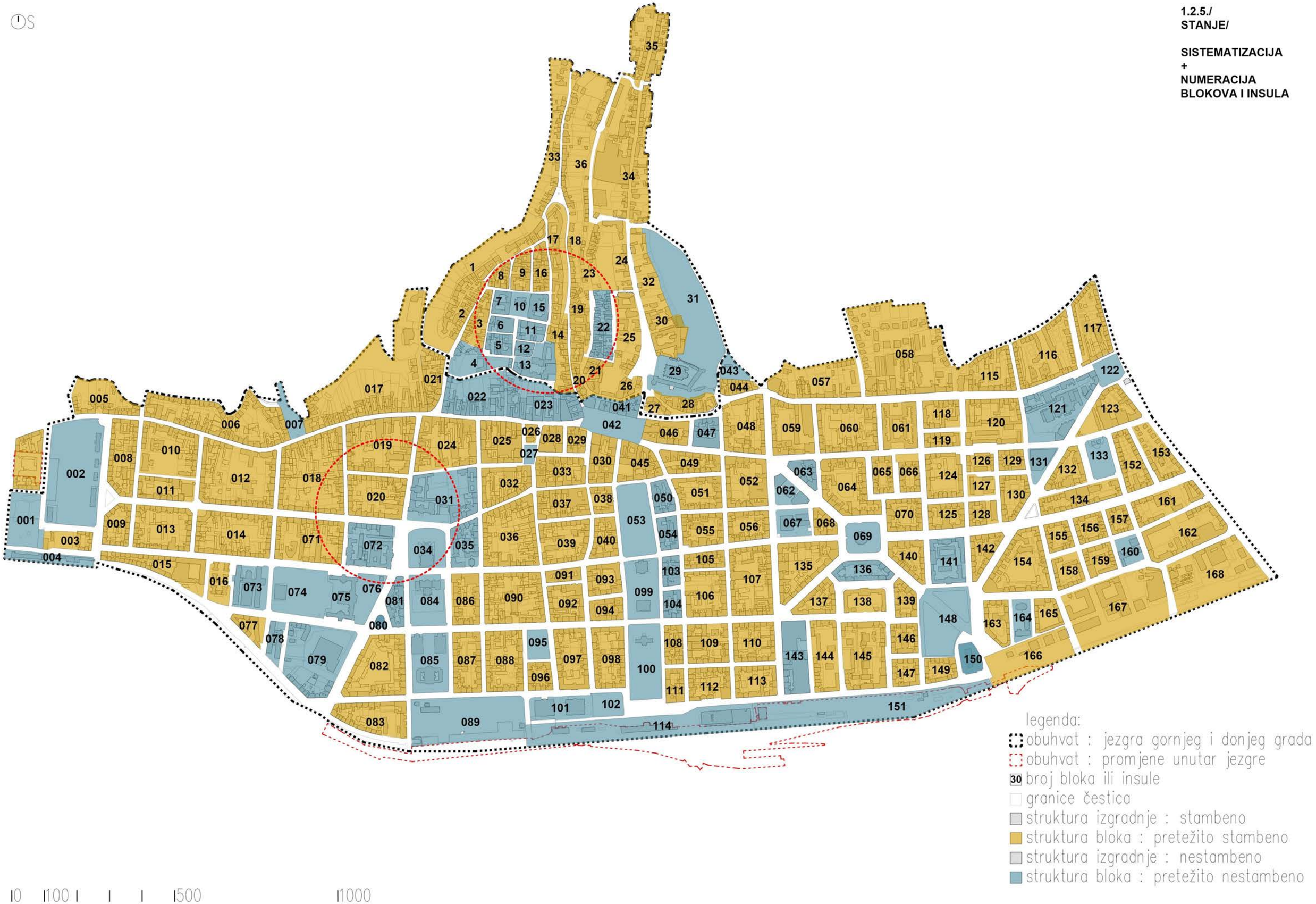

1.2.6. Značajni primjeri arhitektonskog naslijeđa

Tijekom urbanog razvoja Zagreba ostvareni su vrsni primjeri arhitekture koji označuju svoje razdoblje i polazišta su novim razmišljanjima i projektima. Najveći dio tih primjera nalazi se u povijesnoj urbanoj cjelini Grada Zagreba. Zgrade koje su odabrane za dva respektabilna arhitektonska vodiča mapirali smo na karti. Prvi vodič je *Zagreb 1898.-2010.* autora Aleksandra Lasla a drugi *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba - 100 odabranih zgrada* autora Zlatka Karača i Alena Žunića.

Dok se prvi ograničio na doba Modernizma i razdoblje neposredno prije njega, drugi ima širi povijesni obuhvat. On ravnomjerno prezentira arhitekturu svih razdoblja, počevši od ranoromaničkih slojeva prve katedrale s kraja 11. stoljeća pa do zgrade Biskupske konferencije iz 2011. godine. Kako ističu autori, Zagreb je grad duge povijesti, slojevitog urbaniteta i vrsne arhitekture pa je pri koncipiranju antologije zgrada problem izbora nesumnjivo bio najteži dio zadatka.

Interesantno je primijetiti da je veliki broj zgrada koje pripadaju razdoblju Moderne i onome neposredno prije, smješteno u uže središte grada, što govori o većem broju promjena na istim lokacijama. Također, novije intervencije na Gornjem gradu i Kaptolu, osim jedne, nisu prepoznate kao primjeri za vodiče.

popis lokacija iz vodiča 1

01 KATEDRALA UZNESENJA BDM, Kaptol 31
02 NADBISKUPSKI DVOR I KATEDRALNA UTVRDA S KAPELOM SV. STJEPANA, Kaptol
03 KANONIČKE KURIJE, Kaptol 1-28
04 CRKVA SV. FRANJE ASIŠKOG I FRANJEVAČKI SAMOSTAN, Kaptol 9 / Opatovina
05 UTVRDE KAPTOLA - ZIDINE, KULE I GRADSKA VRATA, Kaptol / Opatovina / Tkalčićeva / Ribnjak
06 CRKVA SV. MARIJE, POHOĐENJA BDM, Dolac 2
07 UTVRDE GRADECA - ZIDINE, KULE I GRADSKA VRATA, Strossmayerovo š. 8 / Dverce 1 / Kamenita 3 / Opatička 22
08 PALAČA PARAVIĆ - ODJEL ZA BOGOŠTOVLJE I NASTAVU, Opatička 10
09 PALAČA KARLA DRAŠKOVIĆA - NARODNI DOM, ILIRSKA DVORANA, Opatička 18
10 SAMOSTAN KLARISA, Opatička 20
11 PALAČA MAGDALENIĆ-DRAŠKOVIĆ-KIEPACH-JELAČIĆ, Demetrova 7 i 9
12 PALAČA VOJKOVIĆ-ORŠIĆ-KULMER-RAUCH, Matoševa 9
13 CRKVA SV. MARKA EVANĐELISTA, Trg sv. Marka
14 CRKVA SV. ĆIRILA I METODA I GRKOKATOLIČKO SJEMENIŠTE, Ćirilometodska 1 / Vranicanijeva 2
15 CRKVA SV. KATARINE I ISUSOVAČKI KOLEGIJ, Katarinin trg / Jezuitski trg 4

16 KUĆA POPPOVIĆ, Trg bana J. Jelačića 4
17 KUĆA STERN (NADOGR. KUĆE FELLER), Trg bana J. Jelačića 4 / Jurišićeva
18 KUĆA FELBINGER, Trg bana J. Jelačića 4
19 PALAČA DRAGANA VRANYCZANYJA / DANAS ARHEOLOŠKI MUZEJ, Trg Nikole Šubića Zrinskog 19
20 PALAČA LJUDEVITA VRANYCZANYJA-DOBRINOVIĆA / MODERNA GALERIJA, Strossmayerov trg / Hebrangova
21 PALAČA AKADEMIJE, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11
22 UMJETNIČKI PAVILJON, Trg kralja Tomislava 22
23 ZGRADA GLAVNOG KOLODVORA, Trg kralja Tomislava 12-13
24 BAZILIKA PRESVETOG SRCA ISUSOVA, Palmotićeva 31-33
25 UPRAVA POŠTE, Jurišićeva / Kurelčeva / Palmotićeva
26 KUĆA ROSINGER-JUNGWIRTH, Draškovićeva 30 / Đorđićeva 23
27 PALAČA BURZE, Trg hrvatskih velikana / Martićeva / Račkoga
28 STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA 'DRVENI NEBODER', Martićeva 9 / Iblerov trg 7
29 STAMBENO-POSLOVNE ZGRADE WELLISCH, Martićeva 13 / Vlaška 60
30 STAMBENO-POSLOVNI SKLOP ZG NADBISKUPIJE 'MALI VATIKAN', Vlaška / Bauerova / Martićeva / Ratkajev prolaz
31 VIŠESTAMBENI SKLOP NARODNE BANKE, Laginjina 7-9
32 DOM LIKOVNIH UMJETNOSTI 'DŽAMIJA' / HDLU, Trg žrtava fašizma bb

33 HOTEL 'DUBROVNIK'
34 STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA 'NAPRETKOVE ZADRUGE'
35 PALAČA PRVE HRVATSKE ŠTEDIONICE 'OKTOGON'
36 PRAVOSLAVNA SABORNA CRKVA PRESV. PREOBRAŽ. GOSPODNJEG
37 KUĆA ROSENFELD
38 CRKVA SV. VINKA PAULSKOG I SAMOSTAN SESTARA MILOSRDNICA
39 PALAČA 'NARODNIH NOVINA'
40 OPĆA ZEMALJSKA BOLNICA / DANAS REKTORAT SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
41 OBRTNA ŠKOLA I UČENIČKI DOM / DANAS MUZEJ ZA UMJETNOST I OBRT I ŠPUD - ŠKOLA PRIMIJENJENE UMJETNOSTI I DIZAJNA ZAGREB
42 HRVATSKO ZEMALJSKO KAZALIŠTE
DANAS HNK - HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE
43 KUĆA KALINA 'ŠIŠMIŠ HAUS', Gundulićeva 20
44 STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA 'MALI NEBODER' , Masarykova 22
45 PALAČA CROATIA, Masarykova 1-3
46 KUĆA KUKOVIĆ, Hebrangova / Gajeva / Preradovićeva / Kovačićeva
47 STARČEVIĆEV DOM / DANAS GRADSKA KNJIŽNICA KGZ
48 EVANGELIČKA CRKVA I ŽUPNI DVOR, Hebrangova / Gundulićeva
49 ZGRADA HEP-a, Gundulićeva 32
50 KUĆA FRANK
51 TRGOVAČKO-OBRTNI MUZEJ / DANAS ETNOGRAFSKI MUZEJ
52 HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV
53 DOM ZDRAVLJA 'CENTAR'
54 POGONSKO-UREDSKA ZGRADA 'ELEKTRE'
55 TEHNOLOŠKI FAKULTET / DANAS PBF I RGN
56 SANATORIJ JOKOVIĆ
57 CENTAR ZA ZAŠTITU MAJKE I DJETETA / DANAS KLAIĆEVA BOLNICA
58 CRKVA SV. BLAŽA I ŽUPNI DVOR

popis lokacija iz vodiča 2

01 UMJETNIČKI PAVILJON, Trg kralja Tomislava 22
02 KUĆA RADO, Strossmayerov trg 7
03 PALAČA OKTOGON, Ilica 5
04 VILA TIŠOV, Pantovčak 54
05 KUĆA WINKLER, Preradovićeva 14
06 KUĆA FELLER, Trg kralja Tomislava 4
07 GLAVNA POŠTA, Jurišićeva 13
08 KUĆA KALINA 'ŠIŠMIŠ HAUS', Gundulićeva 20
09 VILA AUER, Rokova ulica 9
10 ZGRADA ŠTEDIONICE, Gundulićeva 2
11 KUĆA BAUDA, Marulićev trg 7
12 KUĆE ORŠIĆ I DIVKOVIĆ, Masarykova 21-23
13 KUĆA RADO, Trg bana J. Jelačića 5
13 KUĆA POPOVIĆ, Trg bana J. Jelačića 4
14 KLINIKA ZA DJEČJE BOLESTI, Klaićeva 16-18
15 NIZ ZGRADA, Gajeva 47-57
16 PALAČA CROATIA, Masarykova 1-3
17 KUĆA SCHUMACHER, Svačićev trg 8
17 KUĆA KOHN, Svačićev trg 8
18 KUĆA ĆUK, Jurišićeva 2
19 KUĆA HIRSCHLER, Palmotićeva 27
20 VILE BENEDIKT I BARANYAI, Tuškanac 14 i 18
21 KUĆA LUSTIG, Kumičićeva 10
22 VILA FRANGEŠ, Rokov perivoj 2
23 ZDENAC ŽIVOTA, Trg Republike Hrvatske
24 KUĆA STRIŽIĆ, Mažuranićev trg 8
24 KUĆA VERNIĆ, Gundulićeva 42
25 TRI KUĆE, Prilaz Gjure Deželića 42-44-46
26 HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV, Marulićev trg 21
27 CRKVA SV .BLAŽA I ŽUPNI DVOR, Prilaz Gjure Deželića 64
28 KUĆA FRANK, Andrije Hebranga 33
29 ZGRADE U NIZU, Ilica 9-17
30 ZGRADE U NIZU, Petrinjska 3-5, Amruševa 5-7
31 HRVATSKA POŠTANSKA BANKA, Jurišićeva 4
32 VILA ILIĆ, Paunovac 7
33 KUĆA SLAVEX, Svačićev trg 13
34 HOTEL ESPLANADE, Mihanovićeva 1
35 PALAČA MIKULIČIĆ, Ribnjak 1
36 ZAGREBAČKA BURZA, Trg hrvatskih velikana 3
37 ŠKOLA NARODNOG ZDRAVLJA, Rockfellerova 4
38 KUĆA STERN, Jurišićeva 2
39 KUĆA KASTNER & ÖHLER, Ilica 4
40 KLINIKA ZA ORTOPEDIJU, Šalata
41 STAMBENA ZGRADA, Kneza Mislava 18-20
42 HOTEL DUBROVNIK, Gajeva 1
43 KUĆA DEUTSCH, Vukotinovićeva 5
44 STAMBENI BLOK VLAŠKA / BAUEROVA / MARTIĆEVA / RATKAJEV P.
45 SJEMENIŠTE, Voćarska 106
46 OBITELJSKA KUĆA ARHITEKTA BELE AUERA, Rokova ulica 15
47
48 STAMBENA ZGRADA ARHITEKTA STJEPANA PLANIĆA, Pantovčak 3-5
49 STAMBENA ZGRADA I GARAŽA 'DRVENI NEBODE', Martićeva 13
50 OSNOVNA ŠKOLA, Jordanovac 108
51
52
53
54 ZGRADA GIMNAZIJE, Križanićeva 4
55
56 UREDSKA ZGRADA I TRGOVAČKI PASAŽ, Gajeva 5 / Praška 6
57 KUĆA MOKROVIĆ, Draškovićeva 47
58 KUĆA PUK, Gajeva 23
59 KUĆA FRISCH, Petrinjska 12
60 VILA MAIXNER, Mallina 14
61 ZGRADA HEP-a, Gundulićeva 32
62 STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA 'MALI NEBODER' , Masarykova 22
63 VILA FUHRMANN, Gornje prekrižje 10
64 HRVATSKI LIJEČNIČKI DOM, Šubićeva 9
65
66 POSLOVNO-STAMBENA ZGRADA, Bogovićeva 1
67 ZAKLADNI BLOK, Ilica / Gajeva / Bogovićeva / Petrićeva
68
69 VILA ALEXANDER, Gornje prekrižje 12
70 VILA KRAUS, Nazorova 29
71 VILA BLAŽEKOVIĆ, Zamenhoffova 1
72 KUĆA MARKULIN, Ribnjak 16
73 KUĆA ROSINGER, Vlaška 69
74 KUĆA LEBINEC, Ribnjak 20
75 VILA CUVAJ, Zamenhoffova 17
76 ZGRADA OSIGURAVAJUĆEG DRUŠTVA, Draškovićeva 13
77 VILE U NOVAKOVOJ ULICI
78 DOM LIKOVNIH UMJETNOSTI, Trg žrtava fašizma bb
79
80 VILA DEUTSCH, Vončinina 20
81 KUĆA TURKOVIĆ, Ribnjak 28
82
83 ZGRADA OSIGURANJA, Trg bana J. Jelačića 3
84
85
86 STAMBENE ZGRADE, Martićeva / Bauerova / Lopašićeva / Tomašićeva
87 STAMBENA ZGRADA, Šubićeva 28-30
88 STAMBENA ZGRADA, Petrova / Babonićeva
89
90
100 STAMBENA ZGRADA, Križanićeva 5-11
101
102 STAMBENO-POSLOVNA ZGRADA 'DRVENI NEBODER', Martićeva 9 / Iblerov trg 7
103
104
105
106
107 STAMBENI BLOK, Laginjina 7-9
108 DOM ZDRAVLJA, Laginjina 16
109
110
111 STAMBENA ZGRADA, Petrova 2
112 POSLOVNA ZGRADA, Boškovićeva 5
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125 DJEČJI VRTIĆ, Petrinjska 31/2
126
127
128
129
130
131
132
133 LAPIDARIJ ARHEOLOŠKOG MUZEJA, Gajeva 13
134
135
136 STAMBENA ZGRADA, Petrova 1
137
138
139
140 ZGRADA PTT, Palmotićeva 82
141
142 CAFE ARGENTINA, Tkalčićeva 9
143
144
145 BAN CAFFE, Trg bana J. Jelačića 7
146
147 POSLOVNO-STAMBENA ZGRADA, Petrinjska 9
148
149 POSLOVNA ZGRADA, Petrinjska 59
157 DJEČJI VRTIĆ, Šubićeva 12a
160 POSLOVNA ZGRADA, A. Heinza 4
164 ZAGREBAČKO KAZALIŠTE LUTAKA, Ulica baruna Trenka 3

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.6./
STANJE/

ZNAČAJNO ARHITEKTONSKO NASLIJEĐE (TEMELJEM VODIČA: Laslo, Karač/Žunić)

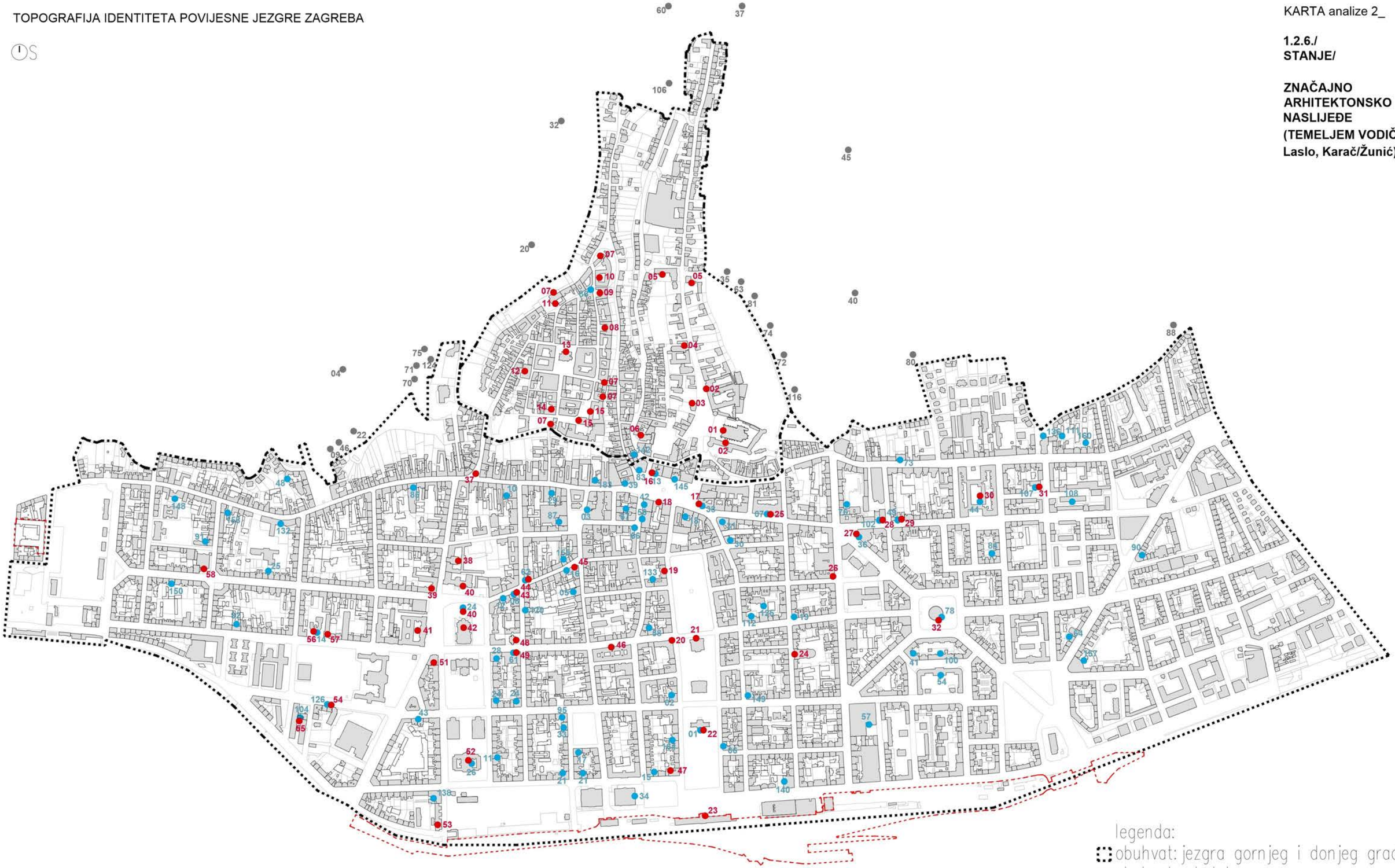

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: dodatne zone
- vodič, karač+žunić
- vodič, laslo
- 01 vodič, karač+žunić : opis lokacije
- 01 vodič, laslo : opis lokacije

0 100 500 1000

1.2.7. Konzervatorske podloge i studije

Da bi se spriječila gradnja koja bi narušila povijesnu cjelinu 1962. godine zaštićeno je središnje područje Donjeg grada, a 1964. godine Gornji grad i Kaptol. Do upisa u Registar nepokretnih spomenika kulture Grada Zagreba, očuvanje povijesnih zgrada bilo je na savjesti investitora i na jačini argumenata stručnjaka koji su se bavili istraživanjem naslijeđa. Nakon uvođenja zaštitih zona i pojedinačnih objekata vršene su sustavne konzervatorske valorizacije i pripremane konzervatorske podloge za urbanističke planove. Za zahvate na pojedinim povijesnim zgradama sastavni dio dokumentacije bio je i konzervatorski elaborat. Za zgrade koje nisu pojedinačno zaštićene izrađivane su i konzervatorske studije.

Nastojali smo na karti označiti blokove i insule, za koje su u posljednjih 60 godina izrađene konzervatorske valorizacije i podloge. Temeljem ovog mapiranja brojčana analiza pokazuje da je Gornji grad i Kaptol pokriven konzervatorskom valorizacijom dok je u Donjem gradu valorizirano 59,5% blokova. Na karti su točkama označene pojedine zgrade za koje su u posljednjih nekoliko godina izrađeni konzervatorski elaborati ili studije za potrebe obnove zgrada nakon potresa.

Na fotografiji i nacrtu: 1. blok Trg Republike Hrvatske—Klaićeva – Medulićeva i Prilaz Đure Deželića sa označenim zgradama za koje je izrađen konzervatorski elaborat u postupku pripreme dokumentacije za obnovu; 2. Konzervatorski elaborat za blok 19 (IPU, 2021.)

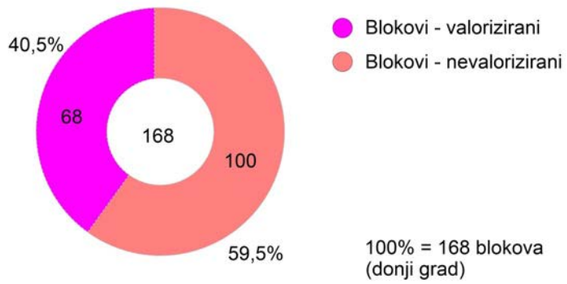

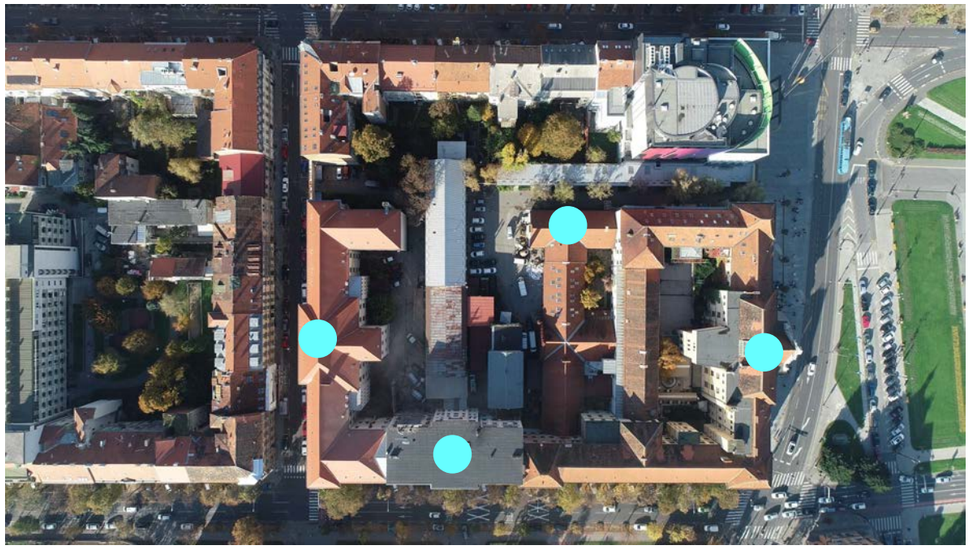

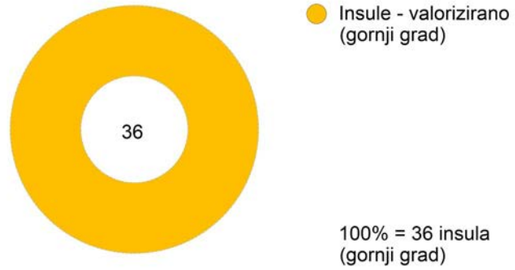

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.7./
STANJE/

KONZERVATORSKE PODLOGE I STUDIJE (dosadašnja konzervatorska valorizacija)

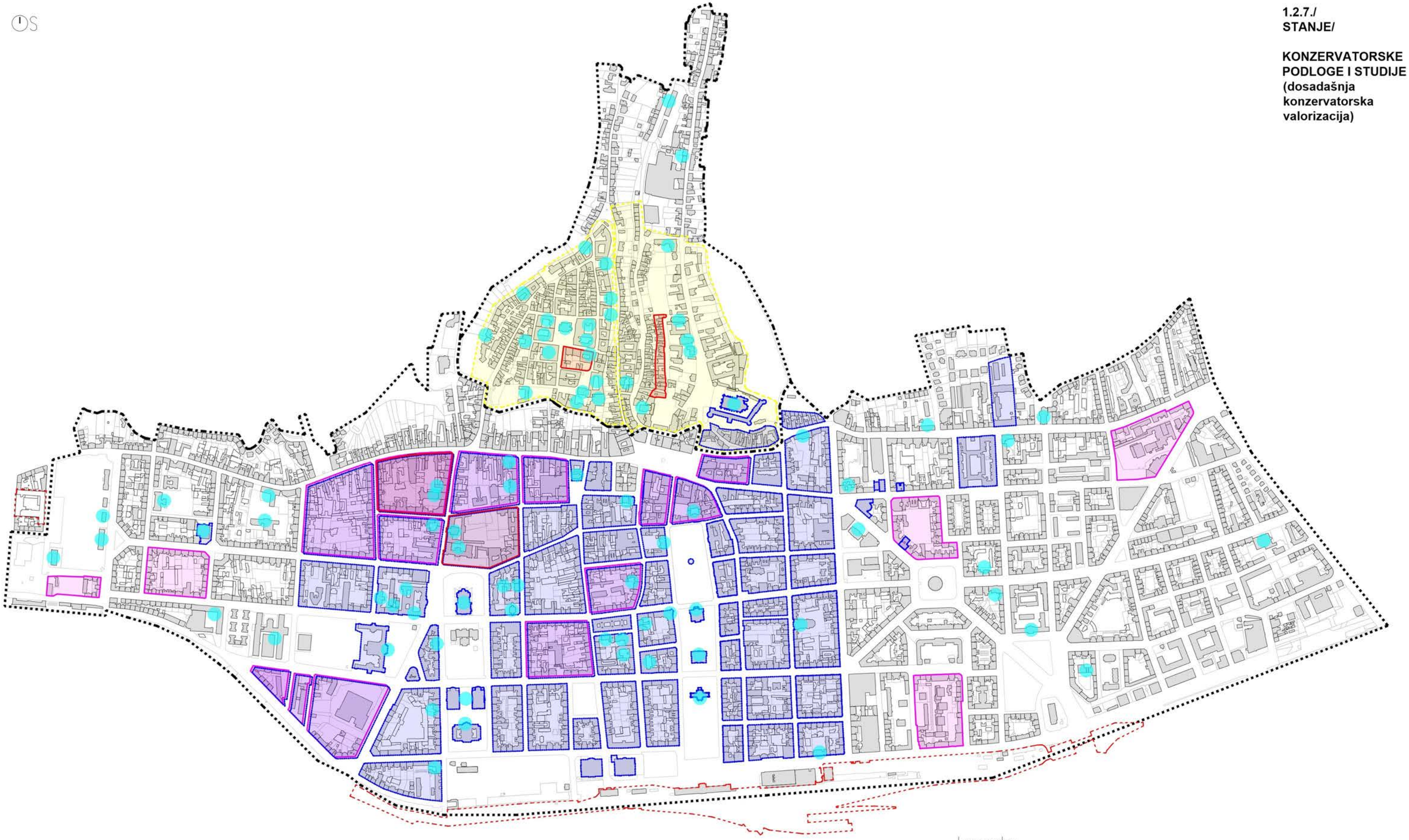

legenda:
- konzervatorska podloga – GUP grada Zagreba, travanj 2015.
- konzervatorske studije – IPU institut za povijest umjetnosti
- konzervatorska podloga – Zavod za zaštitu spomenika 1988.
- konzervatorske studije – gornji grad i kaptol
- zgrade za koje postoje pojedinačne konzervatorske studije

0 100 500 1000

1.2.8. Spomenici kulture i zone zaštite

Ministarstvo kulture i medija vodi Registar zaštićenih kulturnih dobara u Republici Hrvatskoj koji se sastoji se od tri liste: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja i Liste preventivno zaštićenih dobara. Registar je aktivan sadržaj koji se mijenja i nadopunjuje svakodnevno s obzirom na nove postupke utvrđivanja svojstva kulturnog dobra, reviziju rješenja o zaštiti kulturnih dobara, brisanja iz Registra radi gubitka svojstava te promjene ostalih važnih podataka o dobrima. Registar je pretraživ online preko web preglednika (https://registar.kulturnadobra.hr/#/). Prije dvije godine načinjen je i Geoportal kulturnih dobara RH (https://geoportal.kulturnadobra.hr/geoportal.html#/) koji je u nadležnosti Ministarstva kulture i medija RH.

U ovome smo istraživanju, uz dopuštenje Ministarstva, sa Geoportala prenijeli zone i objekte zaštite na našu standardnu kartu kako bi se mogle vršiti komparativne analize sa ostalim kartama, odnosno temama u studiji.

Na karti: 1. kronologijoa nastanka građevina u Donjem gradu. To je digitalno obrađena podloga iz konzervatorsko-urbanističke dokumentacije PUP-a Donji grad iz 1989. godine koju je izradio Regionalni zavod za Zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. 2. Uvećanja sa karte na desnoj strani koja prikazuje zone zaštite i pojedinačno zaštićene objekte.

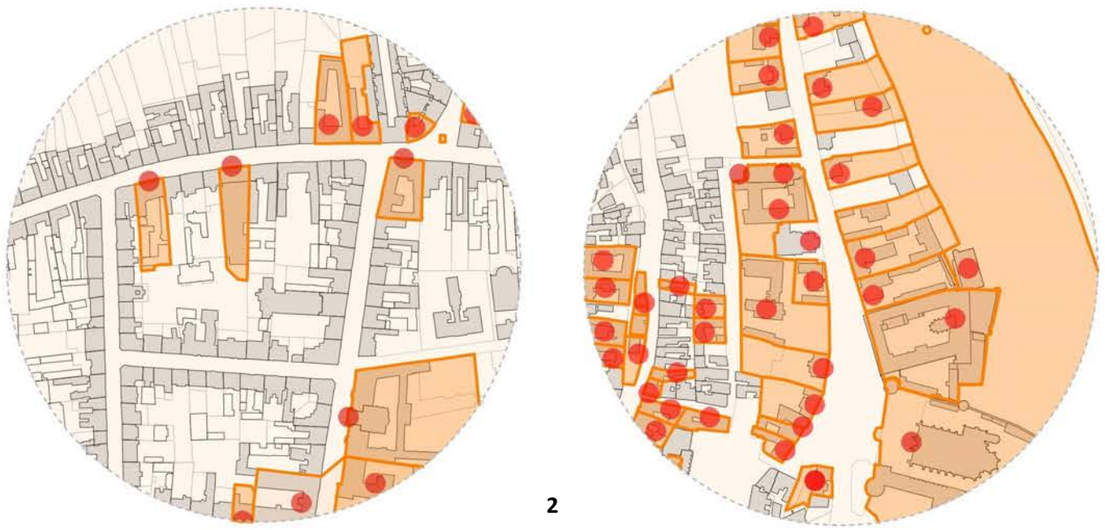

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.8./
STANJE/

SPOMENICI KULTURE I ZONE ZAŠTITE (PREMA GIS MKM)

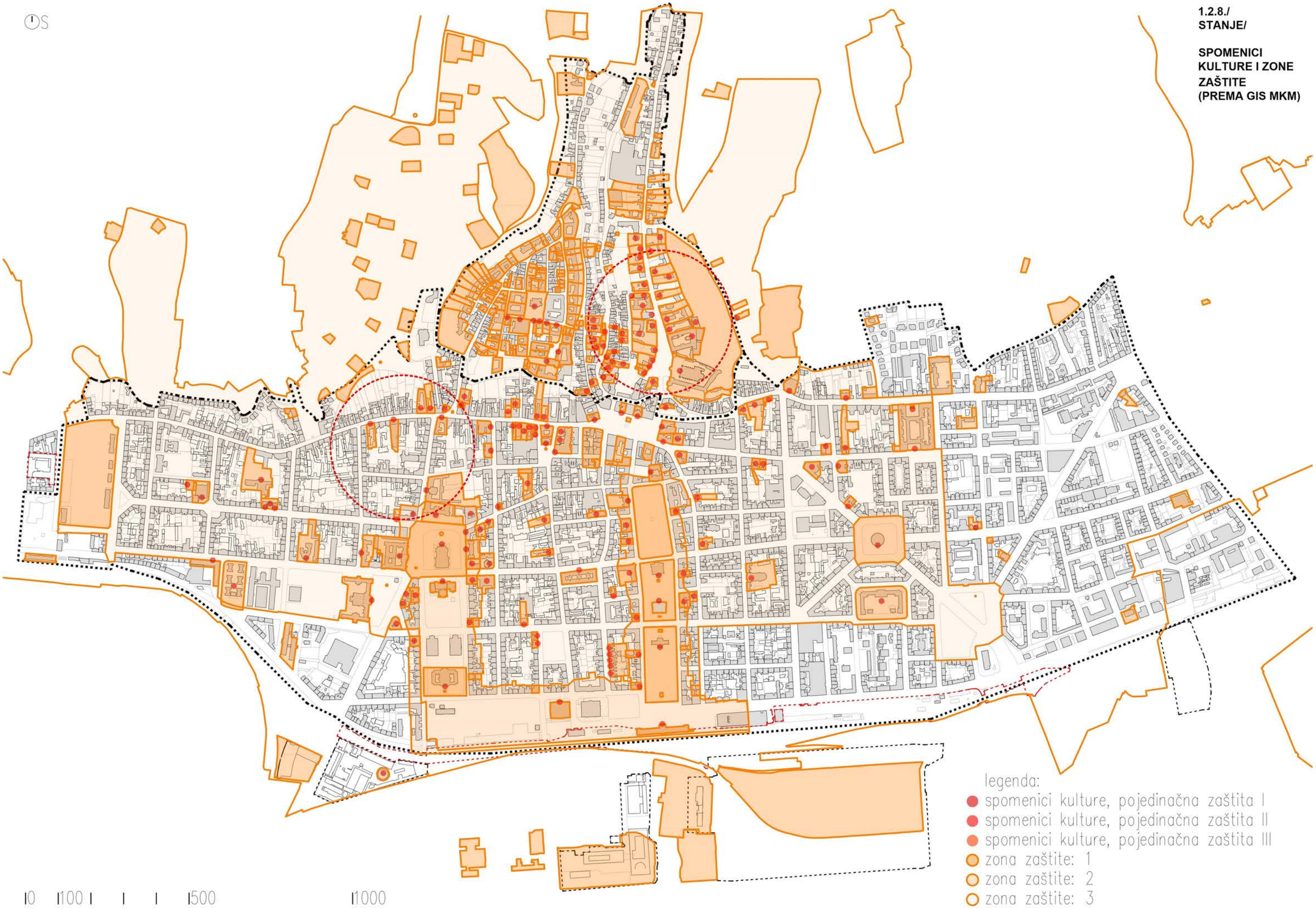

1.2.9. Zgrade oštećene u potresu 22.03.2020.

Rano ujutro 22. ožujka 2020. u 6:24, Zagreb je zatresao snažan potres magnitude 5,4 po Richteru. Najveća oštećenja zabilježena su u istočnim pod sljemenskim naseljima i povijesnoj urbanoj cjelini. Pod vodstvom prof.dr.sc. Josipa Atalića, okupljeni volonteri iz područja građevinarstva i arhitekture, organizirani preko Centra za protupotresno inženjerstvo, obavili su preko 50.000 pregleda objekata, postavili oznake razine uporabljivosti na objekte i unijeli ih u aplikaciju. U njoj je na digitalnoj karti označeno stanje objekata preko crvene, žute i zelene boje. U tom neposrednom vremenu nakon potresa oznake na kućama upozoravale su stanare i ostale da je prisutna opasnost. Temeljem unosa štete u digitalnu kartu crveno i žuto označenih zgrada bilo je 828, od toga 212 crvenih ili 25,6% i 616 žutih ili 74,4%. Ova baza, sa pregledom oštećenja, služila je kasnije za formiranje elaborata o veličini štete od potresa namijenjenog dobivanju financijske pomoći za sanaciju konstrukcija i obnovu iz Europske unije. Oštećene su zgrade nakon Petrinjskog potresa 29. prosinca 2020. doživjele i progresivnu štetu.

Navedeni pregled oštećenja postao je i dio GIS sustava Zavoda za prostorno uređenje Grada Zagreba, te je zaključan u lipnju 2020. kako ne bi bilo naknadnih neovlaštenih promjena. Uz dopuštenje Zavoda, prenijeli smo samo podatke o crvenim i žutim zgradama na našu standardnu kartu. To nam omogućuje da uspoređujemo podatke sa različitih karata. Npr., s njome možemo komparirati pojedinačno zaštićene zgrade i zone kako bi analizirali koji su spomenici kulture oštećeni ili koliko ih ima u pojedinim zonama zaštite.

Detaljnom analizom karte vidljivo je da ne postoji podatak za neke važne zgrade (HNK, Banski dvori, Sabor, HAZU, Državni arhiv, itd). Također je vidljivo, da je npr. Importanne galerija označena žuto iako je izgrađena 1992. Držimo da je bilo potrebno nakon inicijalnog pregleda, čiji rezultati su dani na digitalnoj karti, u ljeto 2020. obaviti detaljni pregled barem crvenih zgrada kako bi imali precizne podloge temeljem kojih bi se mogla planirati i organizirati obnova u Zagrebu. Za taj posao još nije kasno.

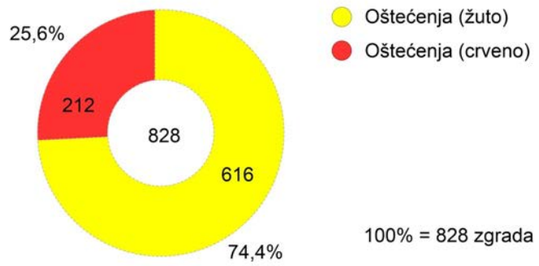

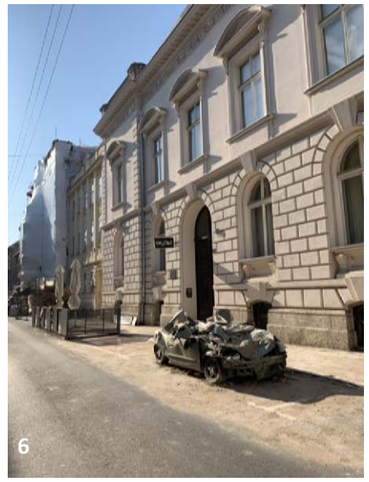

Na fotografijama: 1. Zagrebačka katedrala; 2. Ilica; 3. Hebrangova ulica; 4. Draškovićeva ulica; 5. Ulica kralja Držislava; 6. Berislavićeva ulica; 7. Draškovićeva ulica; 8. Jurišićeva ulica; 9. Jurišićeva ulica; 10. Trg republike Hrvatske; 11. Vlaška ulica. (Fotografije: B.Baletić)

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.9./
STANJE/

ZGRADE OŠTEĆENE U POTRESU 22.03.2020. (PREMA REGISTRU: GIS ZPU_lipanj 2020.)

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: dodatne zone
- stupanj oštećenja žuto : privremeno neuporabljivo
- stupanj oštećenja crveno : neuporabljivo

0 100 500 1000

1.2.10. Program potresne obnove zgrada

Sa osiguranom financijskom potporom za sanaciju i obnovu iz Europske unije početkom 2021. godine počele su pripreme za konstruktivnu ili cjelovitu obnovu zgrada. Nastale su liste objekata kod nadležnih ministarstava i Grada Zagreba. Grad Zagreb je preuzeo obnovu oštećenih osnovnih škola, Ministarstvo kulture i medija obnovu objekata iz područja kulture i kulturne spomenike, Ministarstvo znanosti i obrazovanja zgrade fakulteta i instituta, a Ministarstvo zdravstva zgrade oštećenih bolnica. Oštećene stambene zgrade na sebe je preuzeo Fond za obnovu.

Uz dopuštenje Grada i ministarstava, te Fonda, iz opsežnih lista smo izdvojili i mapirali objekte koji se nalaze unutar povijesne urbane cjeline Grada Zagreba. Analiza pokazuje da je od ukupno 128 zgrade kod Grada Zagreba ugovorena obnova 12 zgrada, kod MZO 14, a kod MKM 102. Fondu za obnovu su za financijsku potporu prijavljene 184 zgrade. Dakle, priprema se obnova za 312 zgrada u povijesnoj urbanoj cjelini. Ako ovaj broj dovedemo u odnos sa brojem od 828 oštećene zgrade prema pregledu, onda se obnavlja 37,7% oštećenih zgrada a ostaje 62,3% bez jasnog načina obnove. Ovu smo situaciju pokušali jednostavno ilustrirati uzevši primjer bloka 19 i njegovog sjevernog pročelja u Ilici: od 11 zgrada koje čine pročelje dvije su pojedinačni spomenici kulture, tri imaju crvenu oznaku a četiri žutu. Samo jedna zgrada je plava, odnosno u procesu obnove. Koje su to zgrade koje nisu zahvaćene obnovom ili prijavljene za nju, a naveli smo da ih je preko 60%, prikazuje mapiranje na slijedećoj karti. Očito je da je potrebna jasna politika na državnoj i gradskoj razini koja cjelovito sagledava ovaj problem.

Na ilustraciji: sjeverna fasada Bloka 19. Potez od Frankopanske do Medulićeve ulice sa označenim zgradama pod zaštitom, razinom uporabljivosti i prijavama za obnovu.

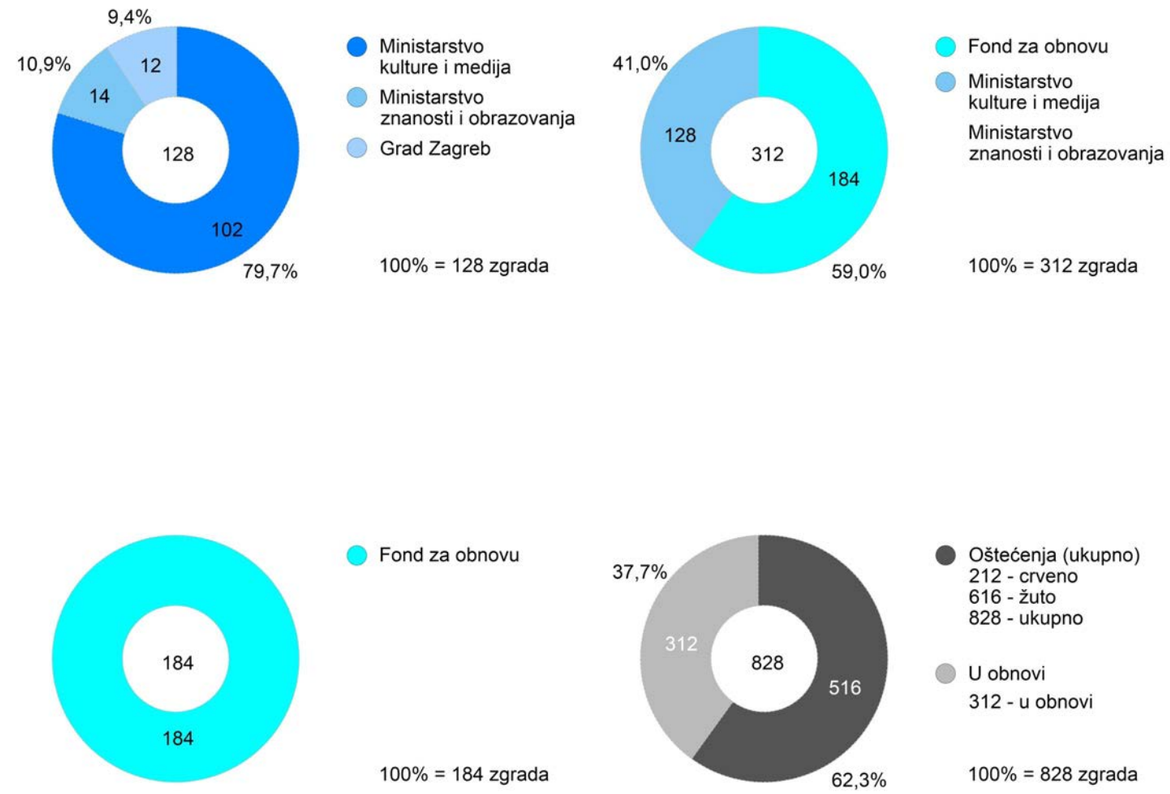

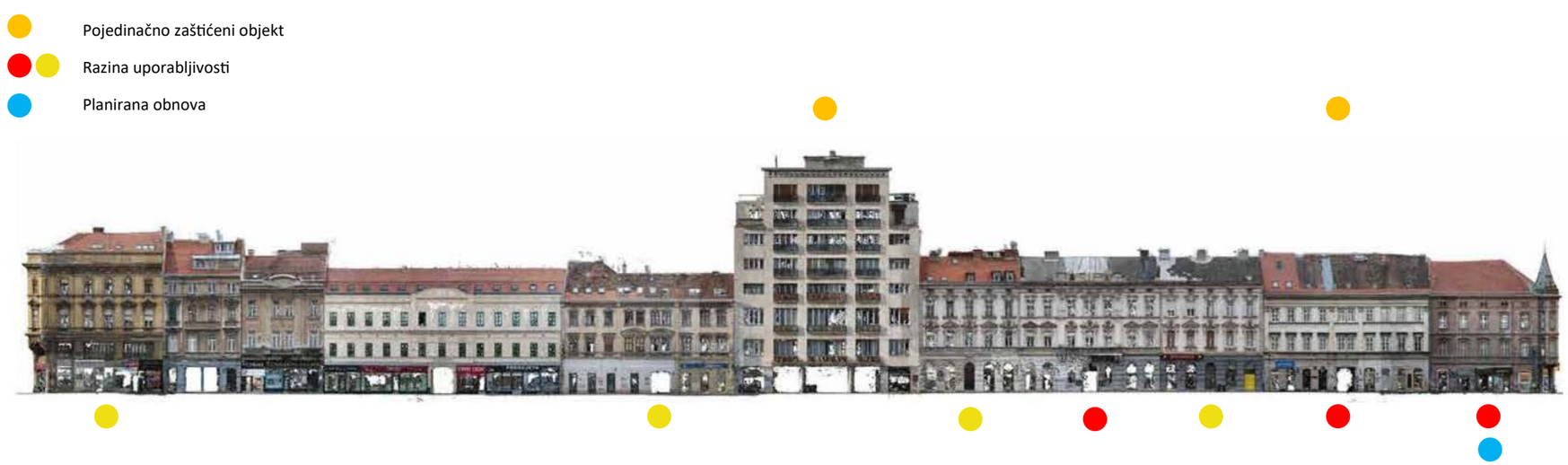

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.10./
STANJE/

PROGRAM POTRESNE OBNOVE JAVNIH I DRUŠTVENIH ZGRADA (MKM, MZO, GZ)

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: dodatne zone
- oštećene zgrade u obnovi : javno vl.
  škole, OŠ, SR, UD, fakulteti, kultura, muzeji, javne zgrade
- oštećene zgrade u obnovi : privatno vl.
  privatno vlasništvo, novčana pomoć za konstrukcijsku obnovu

0 100 500 1000

1.2.11. Usporedba oštećenih zgrada i onih u postupku obnove

Pripremljena karta nudi razliku između dvaju prethodnih mapiranja: onoga potresom oštećenih zgrada (crvene i žute) i mapiranja zgrada koje su u postupku obnove (plave). Ova karta može biti samo načelni indikator stanja budući je kao jedna od podloga korištena inicijalna karta uporabljivosti koja možda u nekim dijelovima ne odgovara današnjem stanju. Mnoge žuto označene zgrade imale su problem sa dimnjacima i zabatima što su stanari rješavali odmah nakon potresa. Primjer toga je i Iblerov „drveni“ neboder koji je dobio žutu oznaku zbog oštećenja zidnih obloga na stubištu i problema sa dimnjakom kotlovnice, što su sve stanari riješili do studenog 2020. Vjerojatno bi se dobar dio žutih zgrada danas mogao isključiti sa ove karte.

Kartu bi trebalo revidirati i zbog crvenih zgrada. Tako naprimjer, zgrada bivše tvornice DTR je već srušena, zgrada destilerije bivše tvornice Badel bila je zapuštena i u lošem stanju i prije potresa. Slično je i sa halom tvrtke Pluto koju treba zamijeniti novom gradnjom. Zgrada Privredne banke u Račkoga označena je crveno ali su dominantni radovi obavljeni na krovu. Zgrada Hrvatske narodne banke koja nema oznaku imala je štetu i polako se obnavljala zadnjih godina. Svakako bi trebalo danas, angažirati stručnjake da naprave stručni pregled crvenih zgrada koje nisu u procesu obnove, te ažuriraju kartu oštećenja na treću obljetnicu od potresa.

No, vjerujemo da bi i ažurirano stanje oštećenih zgrada pokazalo da ih ima ne mali broj. Tada ostaje pitanje kako pristupiti obnovi ovih zgrada. Zavod za prostorno uređenje je kroz *Program cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba* u suradnji sa Institutom za povijest umjetnosti razradio konzervatorske modele i konzervatorske smjernice koje ovdje donosimo. Potrebno bi bilo, na temelju njih, razvrstati crvene zgrade koje su prošle detaljni pregled i donijeti odluku kako pristupiti njihovoj obnovi i kojim sredstvima (država, grad, privatni investitori).

Podsjetnik da treba uspostaviti jasan zakonodavni okvir i efikasno organizirati proces je stambena zgrada na uglu Petrinjske i Đorđićeve ulice koja je postala simbolična za zagrebački potres. Danas, skoro tri godine nakon potresa stoji, i dalje, polu srušena. Još 80-tih godina su za tu lokaciju predloženi projekti koji bi ovu trošnu zgradu, čija jedina vrijednosti je godina nastanka, zamijenili novom od tri ili četiri kata koja čiji bi se vijenac povezao sa susjednim vijencima zgrada sa početka 20. stoljeća u Đorđićevoj ulici i Petrinjskoj ulici . Pokušaj zamjene je propao jer je službeno ocjenjeno da se ona treba zadržati! Na nama je kao društvu, da se odredimo i donesemo politike koje će riješiti ovo nepoželjno nedjelotvorno stanje u Gradu.

Konzervatorski modeli obnove i smjernice (KOM i KOS)

Povijesna urbana jezgra GZ zaštićena je kao nepokretno kulturno dobro. Zaštita obuhvaća cjelinu, sklopove i pojedinačno zaštićene građevine. Interveniranje u zaštićenu cjelinu moguće je u skladu i uz posebne uvjete nadležnog Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. Ugroza od potresa postojećeg građevinskog fonda koji je većim dijelom stariji od 100 godina, je osim detaljnih istraživanja stabilnosti u prvi plan stavila i detaljna povijesna istraživanja i arhitektonski snimak postojećeg stanja. Radi opsežnosti istražnih radova za analizu je kao i za istraživanje stabilnosti uzet u razmatranje blok_19. Na primjeru pilot projekta predložiti će se konzervatorski model obnove i preporuke za programiranje za prostor cijelog gradskog središta.

Istraživanja u bloku_19 ukazala su na potrebu izrade konzervatorske podloge i prikupljanja i objedinjavanja podataka u digitalnom formatu za sve blokove (većina radnih grupa je istaknula digitalnu bazu podataka kao nužnost za dugoročno programiranje i planiranje). Doprinos povijesnih i konzervatorskih istraživanja u profiliranju i kreiranju identiteta unutrašnjih i obodnih blokovskih prostora i programiranju njihovog budućeg razvoja je nužan, dragocjen i nezaobilazan kao i konsenzus sa konstruktorima i projektantima. Detaljnim snimanjima i istraživanjima došlo se je do novih znanstvenih spoznaja o tipologiji kuća i njihovoj valorizaciji u širem kontekstu, koje omogućuju jasnije stavove u pogledu načina konstruktivne sanacije ili novih arhitektonskih zahvata, te su predloženi konzervatorski modeli (KOM) i konzervatorske smjernice (KOS) za kategorizaciju preuzetu iz Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba:

Povijesna urbana jezgra GZ zaštićena je kao nepokretno kulturno dobro. Zaštita obuhvaća cjelinu, sklopove i pojedinačno zaštićene građevine. Interveniranje u zaštićenu cjelinu moguće je u skladu i uz posebne uvjete nadležnog Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. Ugroza od potresa postojećeg građevinskog fonda koji je većim dijelom stariji od 100 godina, je osim detaljnih istraživanja stabilnosti u prvi plan stavila i detaljna povijesna istraživanja i arhitektonski snimak postojećeg stanja. ...

Detaljnim snimanjima i istraživanjima došlo se je do novih znanstvenih spoznaja o tipologiji kuća i njihovoj valorizaciji u širem kontekstu, koje omogućuju jasnije stavove u pogledu načina konstruktivne sanacije ili novih arhitektonskih zahvata, te su predloženi konzervatorski modeli (KOM) i konzervatorske smjernice (KOS) za kategorizaciju preuzetu iz Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba:

KOM.1. Potpuna zaštita povijesnih građevina

Toj skupini pripadaju najvrjednije povijesne građevine – pojedinačno zaštićena kulturna dobra A, te građevine iz skupine B0, podignute duž oboda bloka. Za njih treba najprije izraditi konzervatorske studije koje uključuju restauratorsko sondiranje pročelja te glavnih dijelova interijera (veže, predvorja, stubišta, saloni), kao i detaljno arhitektonsko snimanje (tlocrti svih etaža, presjeci, pročelja, detalji). Tek na temelju toga moći će se donijeti konačna odluka o obnovi i restauraciji. No u pravilu građevine iz te skupine čuvaju se u cijelosti (naravno uz modernizaciju sporednih prostora interijera, poput sanitarnih čvorova i drugih dijelova poslovnih i stambenih prostora). ...

KOM.2. Djelomična zaštita povijesnih građevina

Toj skupini pripadaju građevine kategorija B1 i B2. Za njih se tijekom obnove predlaže čuvanje i obnova uličnih pročelja i krovišta, te reprezentativnih zajedničkih dijelova interijera (predvorja, veže, stubišta). Oblikovanje ostalih dijelova interijera je slobodno, ovisno o namjeni. Ukoliko je stupanj oštećenja izuzetno velik, u obzir dolazi čuvanje pročelja te cjelokupne nova izgradnja zgrade, uz uvjet ponavljanja dispozicije i oblikovanja zajedničkih prostora interijera. Dakle, u ovoj skupini udio mogućih novih struktura je razmjerno velik.

KOM.3. Rušenje i zamjena faksimilima

Ova skupina uvjetovana je ponajprije stupnjem oštećenja građevine. Ako je stupanj oštećenja takav da se građevina ne može obnoviti, mijenja se faksimilom. No pristup faksimilu, je li on cjelovit ili samo djelomičan, ovisi o kvaliteti građevine. Kategorije A i B0 zahtijevaju cjelovitu faksimilsku rekonstrukcije dok B1 i B2 dopuštaju djelomičnu faksimilsku rekonstrukciju – faksimil fasade i eventualno komunikacijskih prostora, a ostalo je slobodno oblikovanje.

KOM.4 Rušenje i zamjena novom gradnjom

Toj skupini pripadaju građevine niske arhitektonske kvalitete iz kategorije C i D. S obzirom na nisku kvalitetu njihov izgled i katnost ni u kojem slučaju ne utječu na obilježja interpolacija koje će ih zamijeniti, već se karakter interpolacije može uvjetovati cjelokupnom slikom bloka, odnosno susjednih građevina na parceli.

Osim navedene podjele s obzirom na kvalitetu građevine u bloku i stupanj oštećenosti, predlažu se i konzervatorske smjernice primjenjive na svim modelima:

KOS.1. Rekonstrukcija poništenih detalja arhitektonske i skulpturalne plastike na uličnim pročeljima

Zasebna problematika koja se nametnula prilikom rada na pilot-projektu jest činjenica da su mnoge povijesne (historicističke) građevine, bez obzira pripadaju li kategoriji A ili B, tijekom vremena izgubile mnoge svoje izvorne plastične elemente pročelja. …. Kao što je spomenuto, dio tih elemenata nešto je ranije u prošlosti, te o njemu svjedoči samo arhivska građa, dok je dio poništen uslijed oštećenja tijekom potresa te je uklonjen u hitnim sanacijama. Za čuvanje identiteta donjogradskih blokova osobito je važno restaurirati navedene arhitektonske elemente, te valja pronaći regulativu da se to i izvede, neovisno od odluke privatnih suvlasnika.

KOS.2. Nadogradnja (povećanja visine) povijesnih građevina i korištenje potkrovlja

Mnoge povijesne (historicističke) zgrade u Bloku 19, a slično je i s cijelim Donjem gradom, ubrzo nakon gradnje povišene su za jednu etažu. Štoviše, i Prva regulatorna osnova iz 1865. godine nalaže da se u Donjem gradu grade kuće visoke dva do tri kata. Budući da to često nije bilo moguće izvesti odmah, arhivska dokumentacija svjedoči da su temelji jednokatnica u pravilu rađeni da mogu podnijeti dogradnju drugog kata. Prema tome, ovisno o valorizacije pojedinačne građevine i susjednih joj građevina, rad na pilot-projektu pokazuje da su u pojedinim slučajevima moguće dogradnje katova. ...

KOS.3. Pitanje dogradnji povijesnih građevina (na dvorišnoj strani)

Suvremeno korištenje stanova otvara potrebu novih infrastruktura i proširenja što je u mnogim slučajevima moguće ostvariti dogradnjom povijesnih višekatnica na dvorišnoj strani. ...

KOS.4. Pitanje slobodnih prostora u unutrašnjosti blokova

Zagrebački Donji grad sustavno je planiram dvama Regulatornim osnovama (1865. i 1887.) te nizom dodatnih planova. Navedenim planovima ostvaren je ortogonalni raster ulica i velikih stambenih blokova, te trgova i parkova, među kojima istaknuto mjesto zauzima tzv. Zelena potkova, sustav perivojno uređenih trgova sa soliterno postavljenim građevinama javne namjene. U takvoj koncepciji, međutim, razmjerno veliki unutrašnji prostori blokova nisu bili regulirani. ... Postojeće stanje Bloka 19, otvara ove temu kao jedan od najvećih potencijala novih intervencija. One bi trebale biti usmjerene na uklanjanje brojnih nekvalitetnih gradnji u unutrašnjostima blokova, nadalje povećavanja zelenila, te moguće nove kvalitetne interpolacije. (ZPU)

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.11./
STANJE/

USPOREDBE OŠTEĆENIH ZGRADA (PREMA REGISTRU: GIS ZPU_lipanj 2020.)

OBNOVA JAVNIH I DRUŠTVENIH ZGRADA, TE VLASNIČKIH PRIVATNIH ZGRADA

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: dodatne zone
- stupanj oštećenja žuto : privremeno neuporabljivo
- stupanj oštećenja crveno : neuporabljivo
- oštećene zgrade u obnovi : javno vl.
- oštećene zgrade u obnovi : privatno vl.

0 100 500 1000

1.2.12. Izgled povijesne urbane cjeline – identitetski motivi

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.12./
STANJE/

STRUKTURA

1.2.13. Izgled povijesne urbane cjeline - javni prostori

1

2

3

4

5

6

7

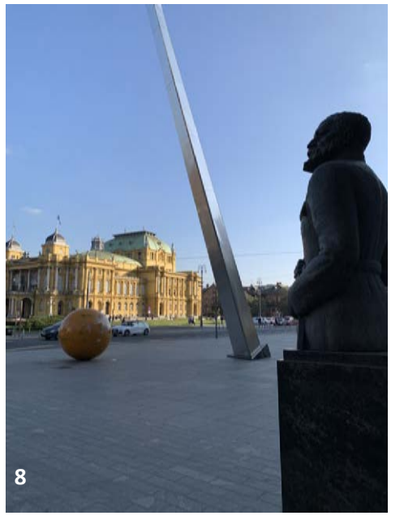
8

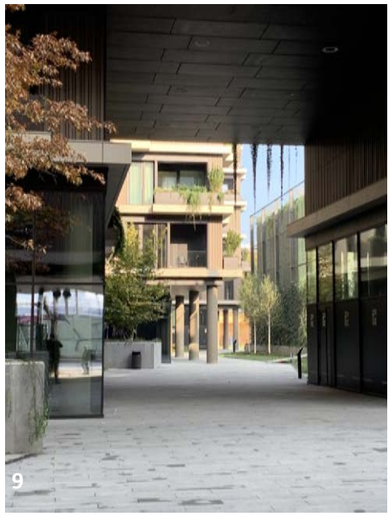
9

10

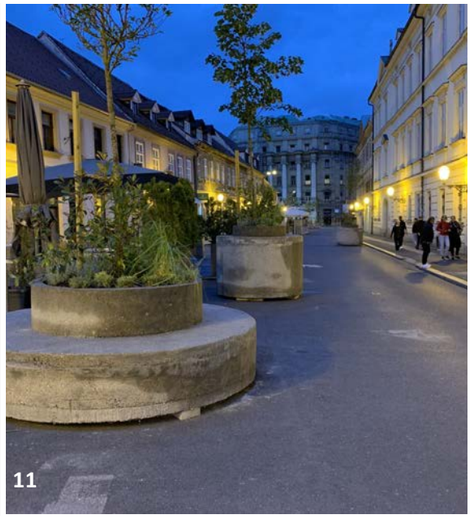
11

Fotografije B. Baletić 12

13

14

15

16

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.12./
STANJE/

STRUKTURA

0 100 500 1000

1.2.14. Izgled povijesne urbane cjeline - pročelja

1

2

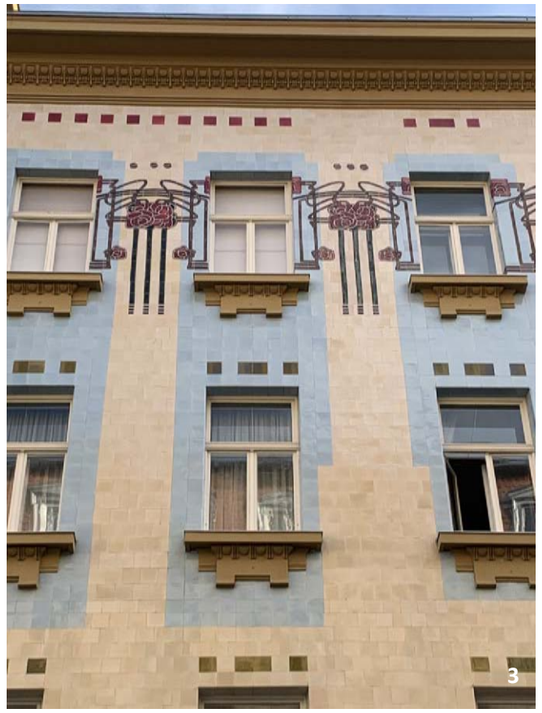
3

4

5

Sve fotografije B. Baletić

6

7

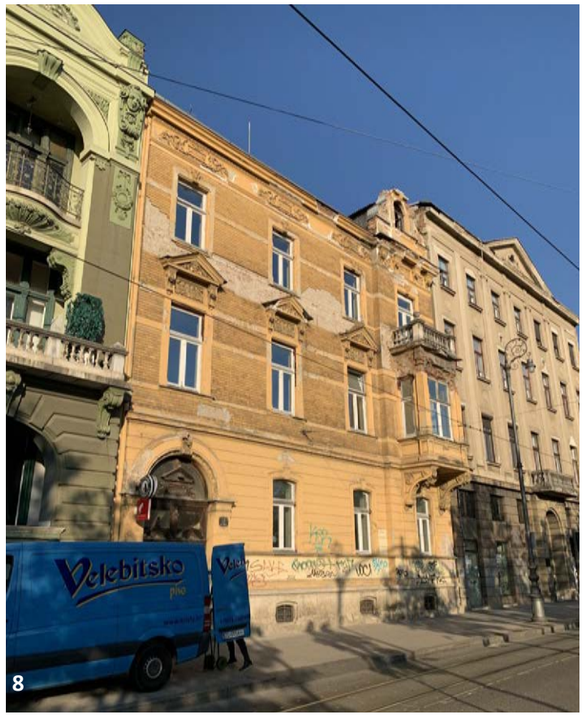

8

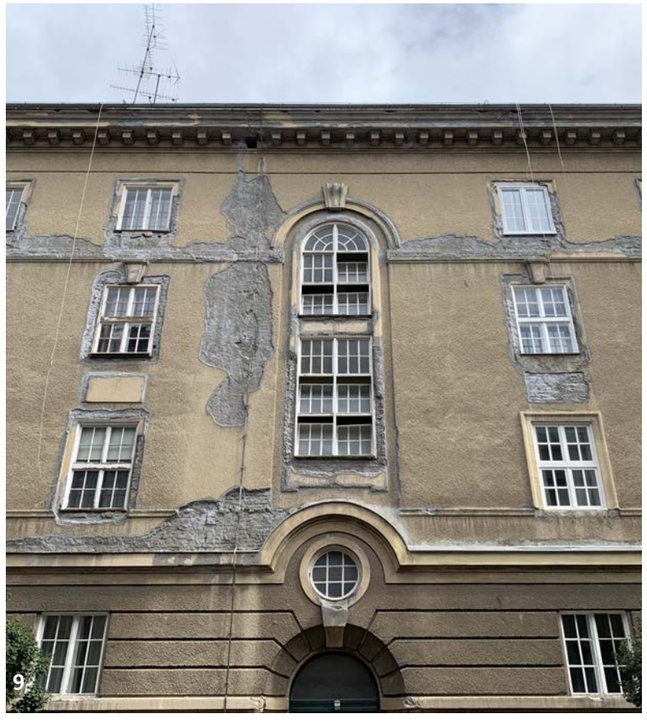
9

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.12./
STANJE/

STRUKTURA

0 100 500 1000

1.2.15. Izgled povijesne urbane cjeline - oštećenja

Sve fotografije B. Baletić

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.12./
STANJE/

STRUKTURA

1.2.16. Izgled povijesne urbane cjeline - grafiti

1

2

Sve fotografije B. Baletić

3

4

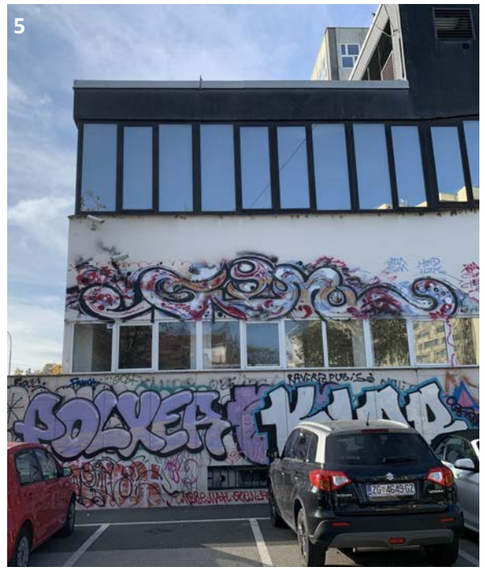

5

6

7

8

9

10

11

12

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

1.2.12./
STANJE/

STRUKTURA

1.3. Program obnove i razvoja

1.3.1. Osvrt Luka Korlaet
1.3.2. Osvrt Tomislav Petrinec

Zamolili smo dvoje kolega, koji obnašaju visoke dužnosti u upravi Grada Zagreba i Ministarstvu kulture i medija, za njihovo stručno mišljenje o sadašnjem trenutku poslije potresne obnove unutar povijesne urbane cjeline Zagreba. Prethodno poglavlje o stanju povijesne jezgre Zagreba bilo je polazište za njihove osvrte.

dr.sc. Luka Korlaet, arhitekt

Zamjenik gradonačelnika Grada Zagreba. Predstavnik koalicije Možemo! - Zagreb je naš! - Nova ljevica - Zelena alternativa ORaH - Za grad.

Diplomirao i doktorirao na Arhitektonskom fakultetu gdje izvodi nastavu projektiranja stambenih zgrada. Član Izvršnog odbora Društva arhitekata Zagreba te skupštine Udruženja hrvatskih arhitekata u mandatima 2009-2013., aktivni član skupštine Komore arhitekata te Nacionalnog odbora Europana. Višegodišnji suradnik na studiju Građevinskog fakulteta s temom procjene rizika od potresa u Zagrebu te koordinator izrade kataloga projekata tipskih zgrada Arhitektonskog fakulteta namijenjenih obnovi Sisačko-moslavačke županije. Voditelj Možemo! radne grupe za stanovanje i urbanizam, sudjelovao u izradi izbornog programa Zagreb 2021.

Tomislav Petrinec, arhitekt

Ravnatelj Uprave za zaštitu kulturne baštine u Ministarstvu kulture i medija. Obnašao je i funkciju glavnog konzervatora.

Radio je kao arhitekt-konzervator u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, pročelnik je Konzervatorskog odjela u Zagrebu. Bavio se svim poslovima zaštite i očuvanja graditeljske baštine: utvrđivanjem konzervatorskih uvjeta i nadzorom zahvata na pojedinačnim nepokretnim kulturnim dobrima i građevinama unutar zaštićenih kulturno povijesnih cjelina, arhitektonskim dokumentiranjem graditeljske baštine, izradom konzervatorskih studija, podloga i dr. Značajno iskustvo stječe radom na popisu i procjeni ratne štete na graditeljskoj baštini od 1992. do 1997. te njenoj obnovi. Obnašao je dužnost načelnika Sektora za konzervatorske odjele i inspekciju u Upravi za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, a od 2017. do 2022. glavni konzervator za nepokretnu kulturnu baštinu.

Član je brojnih stručnih povjerenstava Ministarstva kulture i medija te međuresornih radnih tijela. Nakon potresa 2020. godine uključen je u sve poslove i aktivnosti vezane za posljedice potresa, osobito na obnovi graditeljske baštine. Član je radne grupe Ministarstva kulture i medija za realizaciju projekta uspostave sustava e-konzervatorskih podloga u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026.

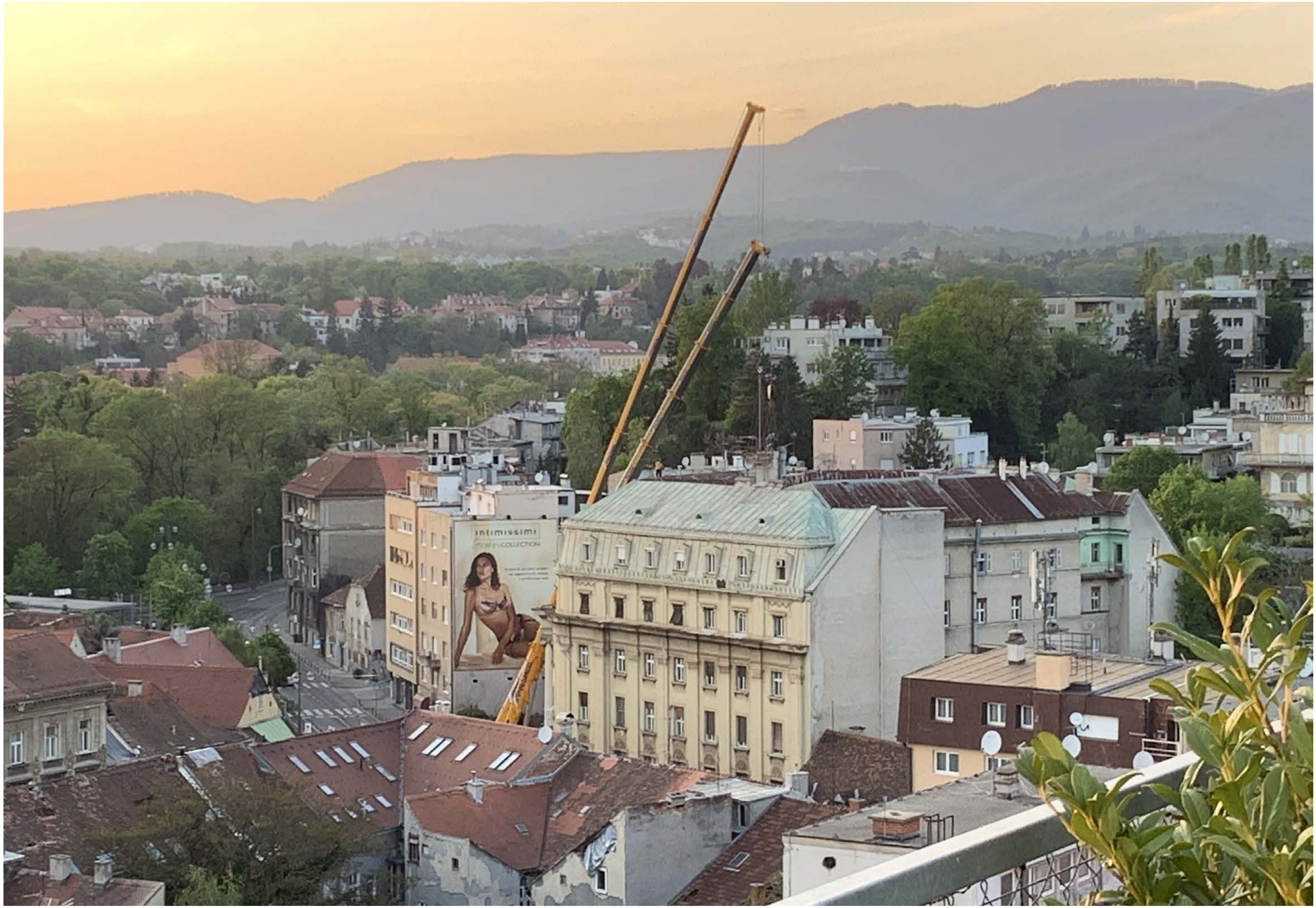
intimissimi

1.3.1. Luka Korlaet: Potres kao podstrek

Geofizički kontekst. Grad Zagreb nalazi se u seizmički aktivnom području. Još je Josip Mokrović, poznati hrvatski geofizičar, izračunao da se Zagreb jače ili slabije zatresao čak 661 put od 1502. do 1883. godine. Najjači je bio potres koji se dogodio prohladnog utorka 9. studenoga 1880. godine u 7 sati i 3 minute. Potres je bio magnitude 6.3, sa žarištem u Medvednici, oko mjesta Kašina i Planina. Tadašnje novine su pisale da se Zagreb „fest prodrmal“, „splašil ljude“ i kao posljedicu imao dvije žrtve. Prema povijesnim knjigama Zagreb je u to doba imao malo manje od 30000 stanovnika i oko 2500 stambenih zgrada. Sveukupno je potresom oštećeno ili porušeno oko 1400 zgrada. Na gotovo identičnoj lokaciji kao ona u slučaju potresa iz 1880. godine dogodila su se potom još dva jaka potresa: 17. prosinca 1905. i 2. siječnja 1906. Što se recentnije seizmičke aktivnosti šireg područja grada Zagreba, najjači je potres koji se dogodio 3. rujna 1990. godine s epicentrom u okolici Kraljevog Vrha, magnitude 4.7.

Izgrađeni fond grada Zagreba obuhvaća sve tipove nosivih konstrukcija: od zidanih neserklažiranih kakve dominiraju u Gornjem i Donjem Gradu i kakve se grade do početka I. Svjetskog rata, preko skeletnih armiranobetonskih kakve se pojavljuju između dvaju svjetskih ratova, do monolitnih armiranobetonskih građenih od 1960-ih naovamo. Nakon velikog potresa u Skopju 1963. doneseni su prvi savezni propisi za antiseizmički dizajn (1964.), pa onda novelirani nakon potresa u crnogorskom primorju 1979. (1981.), a potom je donesena hrvatska norma 1998. i, napokon, preuzimanje Eurocoda 8 iz 2013. godine. Najranjivije na potres su, dakako, neserklažirane zidane konstrukcije, dok su armiranobetonske (iako također u velikom broju slučajeva bez stabilizacijskih elemenata) zbog same naravi materijala i spojeva, puno otpornije. Za sav izgrađeni fond (ukoliko je građen u skladu s projektnom dokumentacijom) nakon 1964. mogli bismo reći da je vrlo čvrst i kao takav nije pretrpio značajnija oštećenja.

Potres 22.3.2020. U ovom i ovakvom (geo)fizičkom kontekstu grad pogađa jak potres 22. 3. 2020. godine u 6 sati i 24 minute jačine 5,5 po Richteru s epicentrom ponovo u Kašini i odnosi jedan ljudski život. Taj potres, kao i još jedan jačine 5.0 s epicentrom u okolici Petrinje 29.12. iste godine, temeljito su prodrmali naš grad, ostavivši za sobom brojne štete na zgradama. Po grubim procjenama, oštećeno je gotovo 30000 zgrada. Hladno (snježno!) proljetno jutro obilježili su ljudi na ulicama kao i promptna reakcija hitnih službi. Iako je s potresom koincidirala i epidemija koronavirusa, statičari volonteri - njih petstotinjak - odmah su se organizirali putem Hrvatskog centra za potresno inženjerstvo i započeli brze, preliminarne preglede šteta. U tome im je pomogla mobilna aplikacija kojom su zgrade geolocirane, a štete opisane i fotodokumentirane. Nekoliko tjedana kasnije, evidentirano je oko 1500 'crvenih', 3500 'žutih' i 20000 'zelenih' zgrada različitih stupnjeva oštećenja.

Obnova privatnih zgrada. Preliminarni pregledi koji su potrajali mjesecima bili su tek početak složene operacije postpotresne obnove Zagreba i četiriju susjednih županija. Trebalo je stvoriti zakonski okvir, operacionalizirati ga i započeti posao obnove izgrađenog fonda čija šteta se - prema metodi Svjetske banke - brojala

Obnova osnovne škole *Miroslav Krleža* na Kaptolu

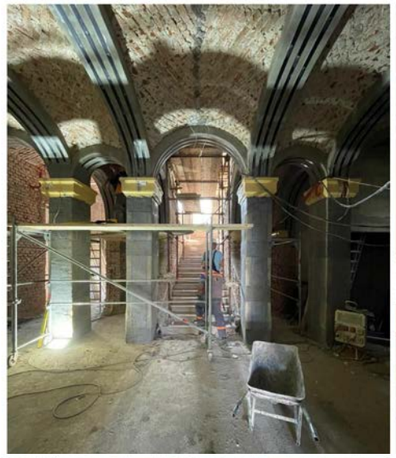

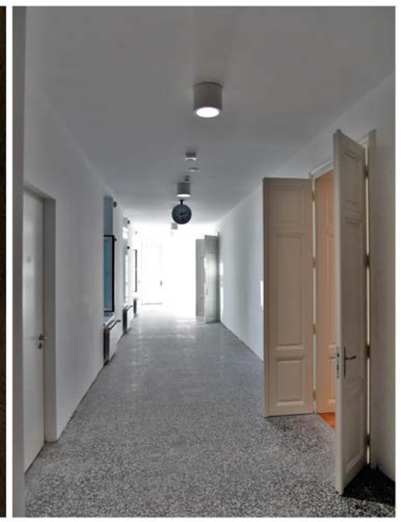

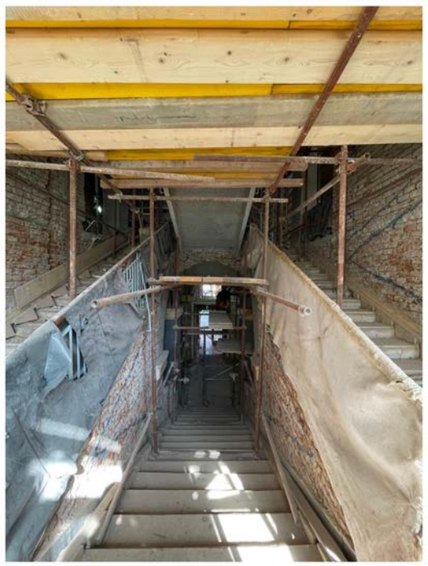

u milijardama kuna. Prva verzija Zakona donesena je u rujnu 2020. godine, a s njim i tzv. Program mjera, operativni dokument kojim su definirani dionici i protokoli. Zakon je odmah naišao na kritike: bio je etiketiran kao neučinkovit, kompliciran, bez adresiranja svih potrebnih aspekata, posebice pitanja vlasništva. Zakon je noveliran u listopadu 2021. godine, kao i Program mjera, i ovoj verziji je prigovora bilo manje. Tijelo nadležno za donošenje odluka o organiziranoj obnovi privatnih zgrada je Ministatstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine. Tijelo nadležno za provedbu odluka Ministarstva u vidu provođenja procesa javnih nabava prvo za projekte a potom i za radove jesu Središnji državni ured (za Zagrebačku, Sisačko-moslavačku i Karlovačku županiju) te Fond za obnovu (za Grad Zagreb i Krapinsko-zagorsku županiju). U prvoj verziji Zakona definirano je da se budžet Fonda puni u omjeru 60:20:20 (RH:Grad:stanari) da bi se u noveliranoj inačici stanari posve lišili sudjelovanja i omjer preraspodijelio na 80 Država : 20 Grad. Ovaj proces tekao je i teče sporo jer broj zahtjeva građana i upravitelja za subvencioniranom obnovom iznosi gotovo 20000 (iz područja Zagreba i svih županija) što je postavilo enorman pritisak na Ministarstvo. Po donošenju pojedine Odluke o obnovi, predmet preuzima Fond za obnovu koji mora provesti postupak javnog nadmetanja za izradu elaborata ocjene postojećeg stanja i projekt ojačanja konstrukcije, pa - po izrađenom projektu - javno nadmetanje za izvođača radova. Prije izlaska Pravilnika kojim su se vrijednosti tzv. jednostavnih nabava podigle na tzv. europske pragove, ovi postupci znali su se protegnuti i na više od pola godine a često i - zbog preniskih cijena - je cijeli postupak znao biti i poništen.

Obnova privatnih zgrada - appendix. Iako Grad - prema Zakonu o obnovi od potresa - figurira tek kao rubni dionik i obveznik proračuna Fonda za obnovu (za što je u proračunu Grada i u 2022. i 2023. osigurano po 160 milijuna kuna), napravljeno je daleko više: iz gradskog proračuna isplaćeno je 42 milijuna kuna pomoći građanima čiji domovi su iziskivali sanaciju; Grad je formirao mobilne timove koji su mjesecima obilazili adrese označene 'žutim' i 'crvenim' oznakama i pomagali ispuniti zahtjeve za obnovu prema Ministarstvu (a za tu svrhu gradska uprava i dalje stoji na raspolaganju); obitelji privremeno smještene u stambenim kontejnerima i u Hostelu Arena premještene su u gradske stanove. Grad je, dakle, samoinicijativno napravio daleko više od obaveze i tu činjenicu vrijedi istaknuti.

Obnova javnih zgrada. Grad Zagreb je prvenstveno odgovoran za obnovu javnih zgrada u vlastitom portfelju. Za tu svrhu dosada je utrošio više od milijardu kuna vlastitih sredstava. Obnavljaju se zgrade svih vrsta: odgojno-obrazovne, kulturne, zdravstvene...ali i infrastrukturne (mostovi, ceste, energetski vodovi). Grad Zagreb sve ove projekte prijavio je na Fond solidarnosti i do kraja obračunskog razdoblja (30. lipnja 2023. g.) nada se povlačenju cca 200 milijuna eura kroz tri gradska i pet državnih poziva kojima se reguliraju transakcije vezane uz ovaj fond. Najdalje je otišla obnova zgrada za odgoj i obrazovanje: sanirane su čak 163 zgrade dok ih je 11 prošlo ili prolazi kroz proces cjelovite obnove: četiri osnovnoškolske, šest srednjoškolskih i jedan učenički dom. Budući da Fond solidarnosti pokriva samo trošak konstruktivne obnove, pre-

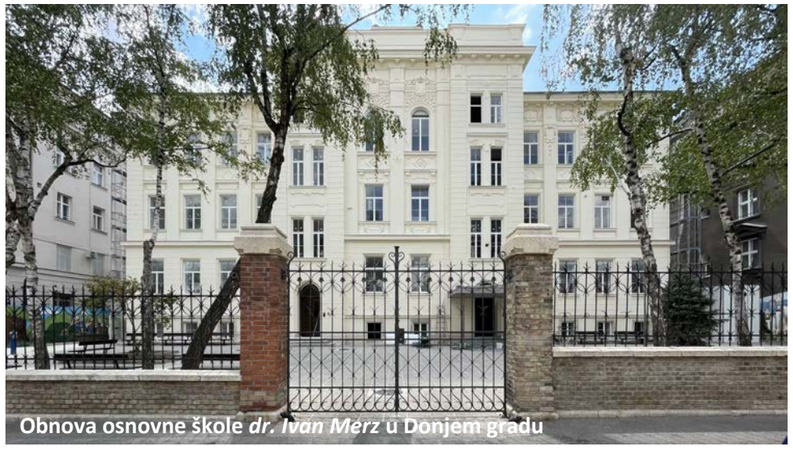

Obnova osnovne škole *dr. Ivan Merz* u Donjem gradu

Obnova učeničkog doma *Bruno Bušić* u Donjem gradu

ostali iznosi (energetska obnova, nove instalacije, oprema etc.) bit će prijavljene na Nacionalni program oporavka i otpornosti (NPOO).

Cjelovita obnova škola - inženjerski Tour de force. Poseban osvrt iziskuje cjelovita obnova školskih zgrada u donjogradskoj jezgri koja predstavlja projektantski i izvođački izazov par excellence, između ostalog i zato što u sebi sadrži određenu kontradikciju: s jedne strane ove zgrade je - prema Tehničkom propisu - potrebno ojačati na tzv. Razinu 3, kako bi bile maksimalno sigurne odn. otporne na najjače očekivane potrese, a s druge strane iste moraju u prostorno-oblikovnom smislu biti što sličnije izvornom stanju. To nije jednostavno niti projektirati niti izvesti, pa su ovi projekti odn. gradilišta ogledni primjerci dosega zagrebačke građevinske i arhitektonske struke. U ovim projektima korišteni su standardni postupci ojačanja (torkretiranje) ali i novi, sofisticiraniji, poput FRCM traka i sidara koje značajno smanjuju debljinu slojeva koji se nanose na povijesni zid. Ove su zgrade obnavljane pod paskom Zavoda za zaštitu spomenika kulture, što je proces učinilo još zahtjevnijim. Grad Zagreb razvozio je posebnim autobusnim linijama tisuće učenika u desetke škola-domaćina, u kojima se nastava organizirala u dvije ili čak tri smjene. S krajem 2022. godine cjelovito su obnovljene četiri osnovnoškolske zgrade (OŠ Krleža, OŠ Merz, OŠ Vugrovec-Kašina i OŠ Zrinski) i jedan učenički dom (u Gajevoj ulici); ostaje za obnoviti još šest srednjoškolskih zgrada (Glazbena škola Bersa, Plesna škola Hercigonja, Gimnazija Tituš, Gornjogradska gimnazija, Prva ekonomska škola, ŠPUD).

Cjelovita obnova zgrada ostalih namjena. Ne obnavljaju se samo odgojno-obrazovne zgrade već i one zdravstvene (sanirano je nekoliko domova zdravlja, a u cjelovitu obnovu kreće Dom zdravlja na Črnomercu, djelo arh. Zoje Dumengjić, zatim čak sedam zgrada unutar kompleksa KB Sveti Duh, zgrade klinika u Kukuljevićevoj i Rockfellerovoj, Dječja bolnica Srebrnjak... Svi ovi zahvati podrazumijevaju pažljivu (prostornu i vremensku) pripremu jer je osoblje, opremu i štićenike potrebno premjestiti i organizirati rad na zamjenskim lokacijama, uz poštivanje zahtjevnih standarda. Od zgrada u kulturi obnavlja se Gradsko kazalište Gavella, Etnografski i Arheološki muzej, Muzej za umjetnost i obrt te Umjetnički paviljon, a u djelomičnoj potresnoj obnovi je i Hrvatski prirodoslovni muzej. Nadalje, u proljeće 2023. započet će obnova platoa Gradec koji pripada Klovićevim dvorima kojima su suosnivači Grad i Država. Obnavljaju se i zgrade Gradske uprave od kojih su neke također pod konzervatorskom zaštitom, poput središnje upravne zgrade na Trgu Stjepana Radića, izgrađene prema projektu arh. Kazimira Ostrogovića 1958. godine. Projekt konstruktivne obnove potonje zgrade zahtijevan je iz razloga što se novoubačeni ukrutni elementi ne smiju vidjeti kako ne bi dezavuirali modernistički prostorno-oblikovni ideal "lebdenja" zgrade na stupovima.

Naličje potresa. Sve spomenute operacije podrazumijevaju značajne strateške i taktičke predradnje, koordinaciju Grada i Države, terminsku i prostornu usklađenost brojnih izvođača te gradskih službi koje moraju osigurati privremenu regulaciju prometa i mjesto deponiranja građevinskog materijala od uklanjanja. Za tu svrhu (za prvu ruku) oslobođen je plato u Tišinskoj ulici (Jakuševac) a isprojektiran je i novi, adekvatno dimenzionirani i opremljeni pros-

Obnova osnovne škole *Petar Zrinski* u Donjem gradu

tor u predjelu Resnik na Žitnjaku, koji će biti izveden u prvoj polovici 2023. godine. Radi se o - kako se službeno zove - privremenom skladištu materijala od uklanjanja u Čulinečkoj ulici, smještenom na gradskom zemljištu, u zoni namjene IS (Infrastruktura), blizu jakih prometnica, petstotinjak metara od najbližih kuća, u skladu s ružom vjetrova itd. Taj je prostor zamišljen kao *oporabilište* odnosno poligon za kružno gospodarenje građevinskim materijalom. Prostorna organizacija, raspored drobilica i separatora, kao i pojedinih grupa materijala a onda i kružna prometnica, omogućavaju da 80% ulaznog materijala i izađe odn. bude oporabljeno u nekoj novoj gradnji. Pritom je korišteno iskustvo Banije/Petrinje gdje je takvo oporabilište već uspostavljeno.

Zbrinjavanje građana čiji domovi su bili opotrešeni još je jedna 'nevidljiva' aktivnost bez koje obnova ne bi bila moguća. Prema Zakonu o obnovi, građani čiji stanovi su stradali u potresu imaju - uz odgovarajuće dokaze - pravo na smještaj u državnom odn. gradskom stanu i to kroz kupnju odn. najam. Grad Zagreb upravlja s oko 6500 stanova no oni su popunjeni a liste čekanja na gradskim natječajima dugačke. Pa ipak, Grad je odlučio građane privremeno smještene u Hostelu Arena (dvjestotinjak osoba) i stambenim kontejnerima (osamdesetak obitelji) premjestiti u gradske stanove putem izvanrednog poziva/natječaja. Na ovaj način u gradske stanove premješteno je 25 obitelji a još 10 stanova Grad je stavio u pripravnost za buduće potrebe ove vrste.

I to je obnova. Gradska uprava nastavlja s dva važna programa koji nisu usko vezani uz postpotresnu obnovu ali jesu uz obnovu gradskog ambijenta, 'lica' grada, koje presudno doprinosi njegovoj atmosferi. Radi se o javnim pozivima za dodjelu sredstava iz tzv. Spomeničke rente (za zgrade u zoni zaštite) kao i za obnovu pročelja (ostalih) višestambenih zgrada. Za prvi poziv je u Proračunu za 2023. alocirano 30, a za drugi 20 milijuna kuna, pa očekujemo obnovu oko 25 pročelja. Ovaj iznos bit će - u nadolazećim godinama - povećavan, srazmjerno financijskim mogućnostima. Promijenjene su i odluke kojima su ovi pozivi regulirani, pa će sada sama provedba ići puno brže, jednostavnije, a dodjela sredstava biti transparentnija. Također, izmijenjena je i odluka kojom se regulira uklanjanje grafita i s novom godinom kreće pilot-projekt skidanja grafita i nanošenje antigrafitnog premaza na svim zgradama u Vodnikovoj ulici, kao i na pet odabranih školskih i zdravstvenih zgrada u Donjem Gradu, uz koordinaciju s Vijećem gradske četvrti i ravnateljima predmetnih ustanova.

Potres kao nova prilika iliti "Svako zlo za neko dobro". Potres je potaknuo procese koji se vrlo vjerojatno ne bi dogodili (ili barem ne tako skoro). Prodrmao je grad doslovno i metaforički i ukazao na brojne probleme koji ga tište, od konstruktivnih, energetskih, ekonomskih, imovinsko-pravnih, prometnih i inih. Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba odlučio je stoga problematizirati sve ove aspekte i naručio interdisciplinarnu studiju urbane obnove Povijesne jezgre (Donji i Gornji Grad) koja bi - među ostalim - mogla postati izvrsnom stručnom podlogom za Izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana koje su upravo pokrenute. Postpotresna obnova mogla bi tako prerasti u urbanu obnovu koja će preobraziti lice Zagreba u desetljećima koja dolaze.

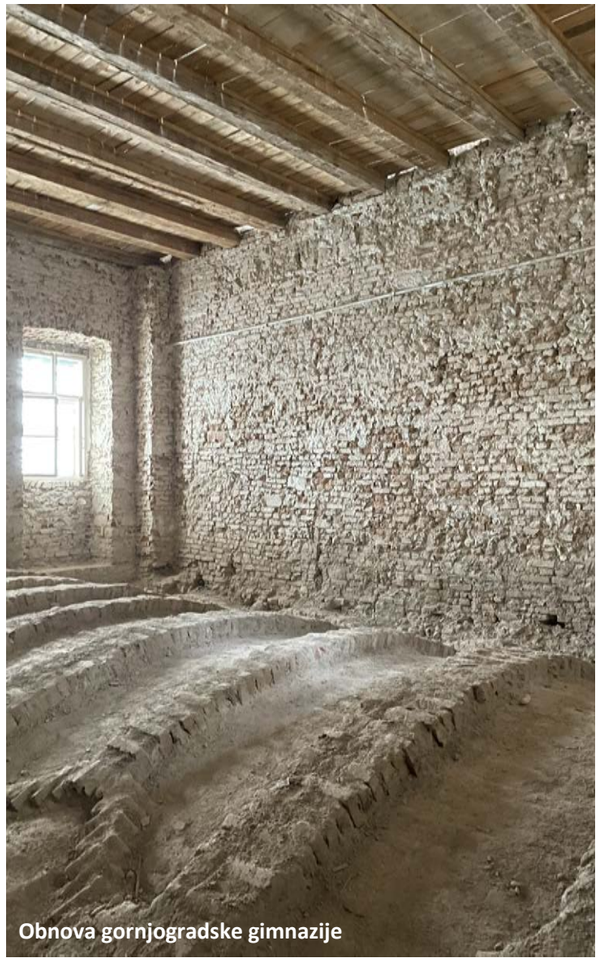
Obnova gornjogradske gimnazije

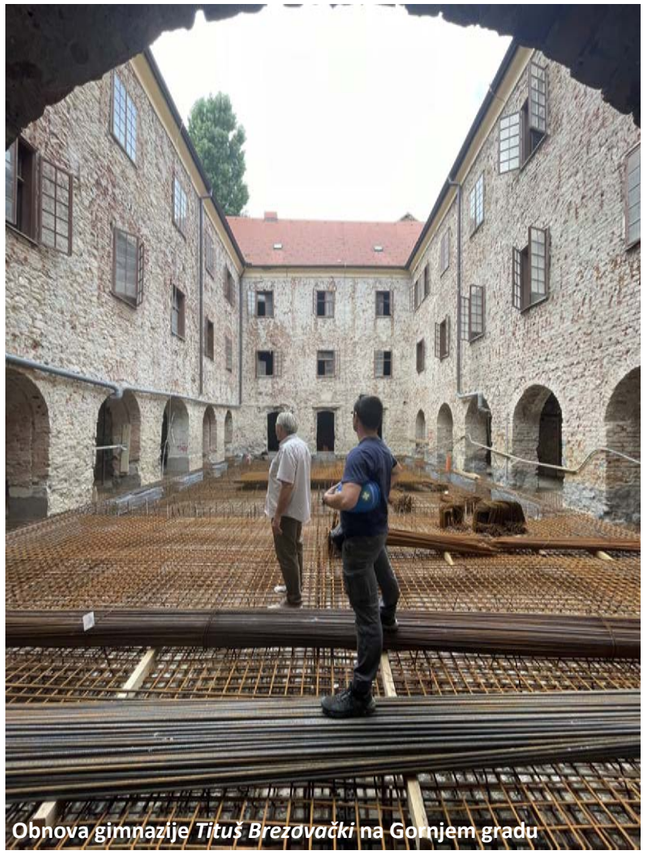
Obnova gimnazije *Tituš Brezovački* na Gornjem gradu

Obnova Škole za primjenjenu umjetnost i dizajn

Obnova Prve ekonomske škole

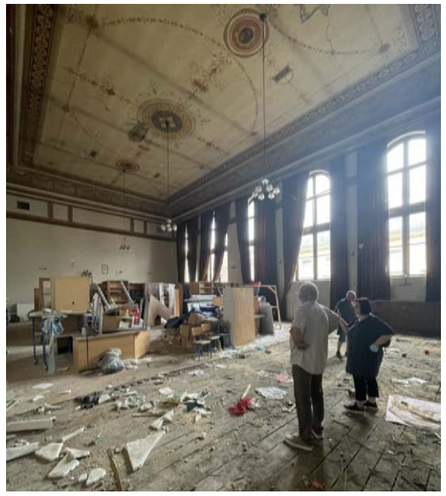

1.3.2. Tomislav Petrinec: Proces obnove kulturne baštine

1.

Pregledom trenutnog stanja obnove povijesne urbane cjeline Zagreba, tri godine nakon potresa koji je 22. ožujka 2020. godine pogodio područje grada Zagreba i susjednih županija, napokon su vidljivi značajni pomaci, prvenstveno u obnovi javnih zgrada i ustanova u sektoru kulture te sakralnih građevina na kojima su nastala najveća oštećenja. Iako je organizacija i provedba te financiranje obnove odmah nakon potresa postala prioritet državne i lokalne uprave, a metode i načini obnove glavna tema konzervatorske, arhitektonske i građevinske struke, složenost problematike obnove zgrada u povijesnoj urbanoj cjelini, a osobito pojedinačnih kulturnih dobara zahtijevala je vrijeme pripreme projekata radi usklađivanja tehničkih rješenja s konzervatorskim načelima obnove vrijednih i osjetljivih povijesnih građevina. Potrebno je istaknuti činjenicu da učinak potresa u Zagrebu ima dodatnu težinu budući da je zahvatio središte glavnog grada Republike Hrvatske, u kojem se nalazi većina državnih funkcija i institucija, koncentracija nacionalnih kulturnih ustanova i sadržaja smještenih u povijesnim zgradama te velik broj pojedinačnih nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara. Prema podacima iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, na području grada Zagreba ukupno je zaštićeno 586 pojedinačnih zgrada, od kojih se 373 nalazi u zaštićenoj Povijesnoj urbanoj cjelini Grad Zagreb. Promatrajući srednjoeuropski prostor kojemu Zagreb pripada prema svojim urbanim i graditeljskim obilježjima, uzevši pri tome u obzir veličinu i značenje grada, ne nalazimo usporedni primjer djelovanja ove vrste katastrofe u novijoj povijesti. Potres 1880. godine djelovao je sličnom jačinom i učinkom na tadašnji neusporedivo manji Zagreb, koji je tek nakon potresa značajno povećao opseg i razinu svog urbaniteta.

29. prosinca 2020. godine, zagrebačko područje ponovno je pogodio potres s epicentrom kod Petrinje pri čemu su nastale brojne progresivne štete na građevinama oštećenim u prethodnom potresu. Dodatnu otežavajuću okolnost predstavljala je pandemija virusa COVID-19, što je značajno otežalo interventno djelovanje svih službi zbog obaveze poštivanja strogih mjera ograničavanja kretanja i okupljanja te smanjenja raspoloživih ljudskih kapaciteta za sve vrste djelovanja.

2.

Neposredno nakon potresa u ožujku 2020. Ministarstvo kulture i medija poduzelo je niz aktivnosti u sklopu brze reakcije na izvanredne okolnosti, te preuzelo ključnu ulogu u daljnjoj organizaciji i koordinaciji priprema za obnovu graditeljske baštine i zgrada u sektoru kulture. Odmah je uspostavljena stalna koordinacija s Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture i prirode, te suradnja s Kriznim stožerom civilne zaštite Grada Zagreba i Hrvatskim centrom za potresno inženjerstvo na razmjeni podataka iz Registra kulturnih dobara i procjene uporabljivosti oštećenih zgrada. U cilju pružanja pomoći građanima, na mrežnim stranicama MKIM objavljene su *Konzervatorske upute za sanaciju dimnjaka oštećenih u potresu na zgradama unutar povijesne urbane cjeline grada Zagreba*.

Stručna radna grupa Ministarstva razradila je metodologiju i obrazac za utvrđivanje i popis šteta na nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima. Temeljem Odluke ministrice kulture, stručni konzervatorski timovi Ministarstva kulture i Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, tijekom travnja i svibnja 2020. godine proveli su popis i procjenu šteta, prioritetno na pojedinačno zaštićenim građevinama – kulturnim dobrima. Način utvrđivanja šteta razrađen je temeljem iskustva na popisu i procjeni ratne štete na kulturnim dobrima u Domovinskom ratu, procjeni štete od potresa na dubrovačkom području 1979. godine, uz konzultaciju relevantnih međunarodnih dokumenata, a temelji se na pregledu vanjštine i unutrašnjosti zgrade, utvrđivanju intenziteta i brojnosti oštećenja građevinsko–arhitektonskih sklopova te procjeni kategorije štete prema pet stupnjeva oštećenja (EMS-98, Grünthal, 1998) u rasponu od zanemarivih i laganih do razornih oštećenja. Na temelju popisa šteta i prikupljenih podataka, provedena je globalna procjena štete odnosno troškova obnove pojedine građevine. U sklopu ponuđene stručne pomoći, Švicarski Federalni institut tehnologije u Lausanni (EPFL) dao je pozitivnu recenziju na predloženu metodologiju utvrđivanja šteta.

Radna skupina Ministarstva kulture i medija sudjelovala je i u pripremi izvješća za Svjetsku banku - Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA) za sektor kulture. Nacionalni koordinator i nositelj izrade izvješća bilo je Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, a izvješće je predstavljalo osnovu za izradu zahtjeva za dodjelu sredstava iz Fonda solidarnosti Europske Unije.

Prema izvješću radne skupine za Sektor kultura, u zaštićenoj povijesnoj urbanoj cjelini Grada Zagreba, ukupno je oštećeno 72% zgrada u zoni A i 40% u zoni B, većina na području Donjeg grada te Gornjeg grada i Kaptola. Osim većine povijesnih stambenih zgrada koje čine zaštićenu povijesnu urbanu cjelinu, teško su oštećene javne i sakralne građevine – kulturna dobra najviše vrijednosti i nacionalnog značenja kao što su zgrade Hrvatskog državnog arhiva, Hrvatskog povijesnog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt, Hrvatskog prirodoslovnog muzeja, Arheološkog muzeja, zatim zgrade Rektorata Sveučilišta, Državnog hidrometeorološkog zavoda i brojne druge. Najveća strukturalna oštećenja pretrpjele sakralne građevine, među kojima su Katedrala i Nadbiskupski dvor, crkva sv. Marka i sv. Katarine na Gornjem gradu, sv. Marije na Dolcu, crkva i samostan sv. Franje Asiškog na Kaptolu te crkva Presvetog Srca Isusovog u Palmotićevoj ulici te Saborna crkva Preobraženja Gospodnjeg. Širina učinka potresa i rasprostranjenost oštećenja vidljiva je i na kompleksu crkve Krista Kralja i arkada na Mirogoju. Teško su oštećene crkve u povijesnim prigradskim naseljima podsljemenskog područja. Osim štete na građevinama, u potresu je stradala pokretna kulturna baština i kulturna dobra kao što su muzejski predmeti i sakralni inventari.

3.

U širem središtu Zagreba potres je uzrokovao masovno urušavanje ne-konstrukcijskih dijelova zgrada kao što su dimnjaci, zabati, atike, jače istaknuti krovni vijenci i sl. što je prouzročilo znatnu štetu na pokrovima, krovištima i međukatnim konstrukcijama. Oštećenjima ili uništenjem brojnih stilsko-dekorativnih elemenata pročelja zgrada tijekom potresa ali i uklanjanjem iz sigurnosnih razloga bez odgovarajućeg postupka, u znatnoj je mjeri ugrožena autentičnost donjogradske arhitekture. Jačina potresa izazvala je različita oštećenja na zidanim konstrukcijama većine zgrada, vidljiva tek unutarnjim pregledom. Najčešće su pukotine na međusobnim spojevima zidova, zidova i stropova, te dijagonalne pukotine na pregradnim i nosivim zidovima, svodovima i stropovima uz otpadanje dijelova žbuke. Unakrsne dijagonalne pukotine („x“pukotine) na karakterističnim dijelovima zidanih konstrukcija pokazatelj su težih oštećenja, dok su mrežaste pukotine u velikom opsegu prisutne na žbuci, odnosno na površinskim, ne-konstrukcijskim elementima. Najteže su stradale crkve i zgrade javne namjene koje karakteriziraju prostori velikih raspona te neujednačenost veličine i dispozicije prostorija. Uslijed pomaka i vibracija u nosivim strukturama došlo je do značajnih pukotina na svodovima, lukovima i kupolama, vertikalnim zidanim konstrukcijama i stupovima čak i gubitkom nosivosti i stabilnosti sklopova uz djelomično urušavanje, primjerice južnog tornja Katedrale, svoda u Bazilici Presvetog Srca Isusova te brojnih nekonstrukcijskih elemenata kao što su balustrade, fijale, skulpture i ostali ukrasni dijelovi zgrada.

Intenzitet i brojnost oštećenja na povijesnim građevinama razlikuju se s obzirom na razdoblje gradnje, arhitektonska obilježja i tip zgrade, tehnike, materijale i kvalitetu gradnje te položaj, neposredno okruženje, karakteristike tla, način temeljenja i druge čimbenike. Treba spomenuti i štetan utjecaj adaptacijskih zahvata unutar zgrada, osobito uklanjanja zidova i proširenja otvora koji su u pojedinim slučajevima značajno doprinijeli povećanju štete.

4.

Temeljem izvješća Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA), za područje stradalo u potresu 22. ožujka 2020. godine (Grad Zagreb, Zagrebačka i Krapinsko zagorska županija) odobrena su sredstva iz Fonda solidarnosti Europske unije (FSEU) u ukupnom iznosu od 683,7 milijuna eura, a od toga je iznosa sektoru kulture pripalo 116 milijuna eura. Ministarstvo kulture i medija određeno je kao provedbeno tijelo za sektor kulture, a prihvatljivi prijavitelji, putem javnog poziva su ustanove u kulturi kojima je osnivač Ministarstvo kulture i medija ili Republika Hrvatska, gradske urede i ustanove u kulturi Grada Zagreba i zgrade u nadležnosti tijela državne uprave sa statusom kulturnog dobra te sakralne građevine odnosno crkve i zgrade u kojima se obavlja vjerska služba za veći broj ljudi.

Prema kriterijima Fonda, za sektor kulture prihvatljivi troškovi odnose se na mjere zaštite kulturne baštine, što obuhvaća provedbu hitnih mjera zaštite radi sprečavanja nastanka daljnje štete, izradu projektne dokumentacije i provođenje mjera zaštite koje se odnose na popravak i pojačanje konstrukcije dovođenjem u stanje sigurno na potres. Ministarstvo kulture i medija osiguralo je sredstva iz Državnog proračuna za one radove obnove na pojedinim zgradama čije financiranje, prema kriterijima FSEU nije prihvatljivo za sektor kulture. Za cjelovitu obnovu javnih zgrada u sektoru kulture predviđena su sredstva iz Nacionalnog programa oporavka i otpornosti (NPOO) kojima bi se ove zgrade trebale obnoviti po načelu *Build Back Better*.

5.

Imajući u vidu složenost i osjetljivost obnove najznačajnijih, a ujedno i najteže oštećenih povijesnih građevina u zagrebačkom i petrinjskom potresu, Ministarstvo kulture i medija je Odlukom ministrice u travnju 2021. godine osnovalo *Međunarodno stručno -savjetodavno povjerenstvo za konstrukcijsku obnovu graditeljske baštine na potresom pogođenim područjima Republike Hrvatske.* Povjerenstvo je okupilo hrvatske stručnjake u područjima potresnog inženjerstva i konstrukcijske sanacije povijesnih građevina, arhitekture, povijesti umjetnosti te inozemne savjetnike specijalizirane upravo za potresno inženjerstvo i obnovu kulturne baštine nakon potresa. Pored domaćih stručnjaka s Građevinskog i Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, inženjera građevinarstva iz projektantske prakse te Instituta za povijest umjetnosti sudjeluju stručnjaci Švicarskog Federalnog instituta tehnologije u Lausanni (EPFL), Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Portu i Međunarodne znanstvene komisije za spremnost na rizik ICOMOS-a. Povjerenstvo je do sada održalo četiri sjednice na kojima su se razmatrale najznačajnije teme vezane uz usklađivanje konzervatorskih načela i nužnosti protupotresnog pojačanja povijesnih konstrukcija. Razmatran je pristup obnovi konstrukcije triju najvrjednijih povijesnih školskih zgrada u Zagrebu, obnova konstrukcija velikih raspona – svodova u crkvama reprezentativne arhitekture te primjena propisa iz područja protupotresne gradnje na kulturna dobra.

6.

Obilježja i vrijednosti zagrebačkog povijesnog urbanog prostora i arhitekture te njihovo ukupno značenje na nacionalnoj razini kao i činjenica da potresom nije došlo do masovnog urušavanja zgrada

Šteta od potresa na Crkvi sv. Katarine na Gornjem gradu

i gradskih blokova odnosno do razmjera razaranja koji bi doveli u pitanje opstojnost povijesne urbane strukture, usmjerili su promišljanja struke ali i šire javnosti prema očuvanju i obnovi povijesne građevne strukture uz nužno povećanje seizmičke otpornosti te poboljšanje kvalitete stanovanja i poslovanja u povijesnoj urbanoj cjelini.

Ključan čimbenik u pristupu obnovi predstavlja konzervatorsko vrednovanje zgrada s obzirom na njihove arhitektonske i graditeljske sklopove te opremu građevina elementima umjetničkog obrta. U tom smislu, potrebno je razlikovati one elemente građevine koji predstavljaju sastavnicu svojstva kulturnog dobra te ih je nužno očuvati, bilo da je riječ o pojedinačnoj zgradi ili se radi o bitnom zajedničkom obilježju pripadajućeg dijela povijesne urbane cjeline. S druge strane, građevinski elementi, materijali i tehnike, koji sami po sebi ne predstavljaju vrijednost u smislu svojstva kulturnog dobra, mogu biti poboljšani ili zamijenjeni suvremenim, tehnički povoljnijim, seizmički sigurnijim i financijski prihvatljivijim rješenjima, a uvođenje novih struktura mora biti kompatibilno arhitektonskim, građevinskim i konstrukcijskim obilježjima građevine.

Povećanje otpornosti na potres povijesnih građevina pretežno zidanih konstrukcija, predstavlja nužan preduvjet za njihovo očuvanje i održivo korištenje. Pri tome glavni stručni izazov predstavlja primjena odgovarajućih metoda pojačanja konstrukcija kojima će se istovremeno očuvati bitne sastavnice svojstva građevine kao pojedinačnog kulturnog dobra ali i vrijednosti velikog broja zgrada unutar zaštićene kulturno povijesne cjeline temeljem kojih je ona zaštićena. Riječ je primjerice o bogatoj arhitektonsko stilskoj obradi pročelja, veža i stubišta građanskih kuća Donjega grada, reprezentativnim interijerima stambenih i javnih zgrada, iznimno vrijednim baroknim i klasicističkim oslicima u gornjogradskim palačama od kojih su mnogi otkriveni tek konzervatorsko – restauratorskim pripremnim radovima za njihovu obnovu, a koji značajno podižu ukupno vrednovanje arhitekture Gornjega grada. Istražnim radovima u sklopu obnove otkriveni su također senzacionalni nalazi arhitektonskih slojeva u primjerice u Nadbiskupskom dvoru i crkvi sv. Franje Asiškog na Kaptolu, koji zahtijevaju poseban pristup konstrukcijskoj obnovi i arhitektonskoj prezentaciji. Radi usklađivanja odgovarajuće razine protupotresne otpornosti i očuvanja svojstva kulturnog dobra, potrebno je prilagoditi postojeću regulativu (Eurocod 8) na način da se definiraju prihvatljive razine poboljšanja sigurnosti zgrada prema njihovoj vrijednosti odnosno vrsti i namjeni, kao što pokazuju primjeri nekih europskih zemalja.

Osim pojačanja konstrukcije i ne-konstrukcijskih dijelova zgrada te građevinske sanacije, obnova je također prilika za poboljšanje funkcionalnosti i nužno uvođenje tehničkih standarda kao što primjena mjera energetske učinkovitosti, prilagodba zgrada osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Ovdje se otvara i pitanje zahvata na dvorišnim pročeljima zgrada u donjogradskim blokovima koja nemaju arhitektonsku vrijednost, te poboljšanje stanja i regulacija unutrašnjosti blokova. Cjelovita obnova zgrada također je prilika da se u sklopu arhitektonske sanacije i konzervatorsko restauratorskih zahvata provede i restitucija ranije izgubljenih arhitektonskih detalja i elemenata, odnosno uklanjanje ili prihvatljivo preoblikovanje neusklađenih zahvata na zgradama.

U slučaju izrazito lošeg stanja pojedinih zgrada nameće se pitanje njihove radikalne rekonstrukcije ili zamjenske izgradnje, a osim karaktera oštećenja i ovdje je ključno vrednovanje zgrade čija je obnova upitna. Primjerice, u iznimnim slučajevima najtežih oštećenja visoko vrednovanih zgrada, pristup obnovi može se usmjeriti prema cjelovitoj faksimilskoj rekonstrukciji ili ograničiti na zadržavanje izvornog pročelja kao krajnjeg, zadovoljavajućeg rješenja. Za zgrade substandardne gradnje u odnosu na vrednovani urbani kontekst ili one s nepovratno izgubljenom arhitektonskom ili ambijentalnom vrijednošću prihvatljiva je zamjenska izgradnja, koja će, usklađena s pripadajućim urbanim kontekstom i arhitektonskim standardom doprinijeti konsolidaciji povijesne urbane cjeline.

7.

Za obnovu zgrada unutar kulturno povijesne cjeline Ministarstvo kulture i medija je u suradnji s Gradskim zavodom izradilo konzervatorske smjernice za obnovu koje su uključene u *Program mjera obnove zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije.*

Konzervatorske smjernice za obnovu zgrada nakon potresa utvrđuju se u sklopu ovoga Programa s ciljem usmjeravanja i olakšavanja izrade projektne dokumentacije za obnovu zgrada oštećenih u potresu. Ove smjernice donose se na temelju stručnih postavki konzervatorske podloge za Povijesnu urbanu cjelinu Grada Zagreb koja predstavlja sastavni dio Generalnog urbanističkog plana Grada Zagreba.

Pored kratkoročnog prioriteta konstrukcijske obnove zgrada u povijesnoj urbanoj cjelini Zagreba, koju prati cjelovita obnova uključujući građevinsku i arhitektonsku sanaciju, sustavna urbana obnova predstavlja dugoročni projekt na temelju strateškog i multidisciplinarnog planiranja u cilju revitalizacije i regeneracije urbanog potencijala povijesne jezgre, osobito Donjeg grada i njegovih blokova. Primjerena modernizacija i podizanje tehničkih standarda zgrada nužan su preduvjet za očuvanje stanovanja te ostalih funkcija i sadržaja, a time i arhitektonskih, urbanističkih i ambijentalnih vrijednosti - nositelja kulturnog i prostornog identiteta Zagreba kao hrvatske i europske metropole u 21. stoljeću.

Crkva sv. Katarine na Gornjem gradu

Zgrada DHMZ-a

Zgrada Sveučilišta u Zagrebu - Pravni fakultet

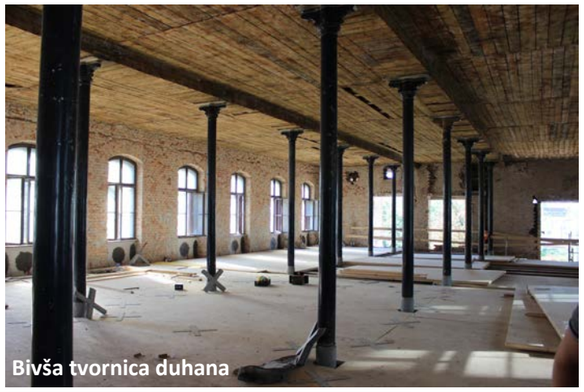
Bivša tvornica duhana

Crkva sv. Katarine na Gornjem gradu

Ilica 7

Ilica 8

Nadbiskupska palača na Kaptolu

Nadbiskupska palača na Kaptolu

2.0. Otvorene teme i recentni projekti

2.1. Nedovršena urbana struktura
2.2. Program dovršetka urbane strukture
2.3. Arhitektonsko-urbanistički projekti 2000.-22.
2.4. Izdvojeni arhitektonsko-urbanistički projekti

Đorđićeva
Petrinjska
NUDE
NUDE
KRUH
PEKARNA
PROFIX

2.1. Nedovršena urbana struktura

2.1.1. Dovršeni dijelovi urbane strukture
2.1.2. Nedovršeni dijelovi urbane strukture
2.1.3. Analiza nedovršenih dijelova urbane strukture
2.1.4. Pregled nedovršenih dijelova urbane strukture

EXPRESS FOTO
MUSTO
FOTO
EXPRESS FOTO
ZA DOKUMENTE

2.1.1. Dovršeni dijelovi urbane strukture

Neposredno nakon potresa u Zagrebu u ožujku 2020. razvila se stručna rasprava o obnovi povijesne jezgre grada. Glavne teme bile su kako sanirati i ojačati objekte, što obnavljati a što zamijeniti, te načini na koje bi trebalo provesti cjelovitu urbanu obnovu središta grada. Ova rasprava potaknuta potresom događala se unutar šireg konteksta promjena u europskim gradovima u posljednjih 30 godina izazvanih tranzicijom od industrijskog prema postindustrijskom društvu. U navedenim raspravama pojavilo se i pitanje da li je povijesna jezgra Zagreba, dovršeni ili nedovršeni grad. Naravno, ovdje se nije mislilo na normalni život grada koji je u stalnoj mijeni. Prometni sustavi, komunalni standardi, promjene u javnim prostorima, nova događanja i društvene navike stalno ga mijenjaju Mislilo se na njegovu povijesnu strukturu. Ako je on dovršen onda je i pod zaštitom i treba ga obnoviti kakav je bio prije potresa je sada. Ako je nedovršen onda se otvara mogućnost i zamjeni objekata i redefiniranju njegovih prostora.

Ovo je rasprava na načelnoj razini. Da bih mogli rješavati probleme treba konkretno definirati mjesta moguće intervencije. Ovo pitanje je bilo polazište za naše istraživanje na projektu „Topografija identiteta povijesne jezgre Zagreba“. Kao arhitekti, skloni smo tezi „nedovršenog“ grada. Ali kad se postavi pitanje „na koji način treba dovršavati povijesnu jezgru Grada Zagreba?“, niz se pitanja otvara. Pitanja strukture, oblikovanja, naslijeđa, funkcija, uloga prostora, stambenih zajednica, osjećaja pripadnosti, itd. U našem istraživanju bavili smo se samo strukturom grada i obodom blokova. Ne ulazimo u unutrašnjost blokova jer su oni detaljno razmatrani u dvije recentne studije čiji su glavni autori prof.dr.sc. Tihomir Jukić i doc.dr.sc. Maroje Mrduljaš.

Na karti su plavom bojom označeni dijelovi povijesne urbane strukture koje smatramo dovršenim. Izgled povijesne izgrađene strukture grada je glavnom skladan iako je ona stilski i kronološki heterogena. Postoje manji dijelovi starije niske izgradnje koja predstavljaju ambijentalnu cjelinu, većina gradnje je usklađenih visina P+2, P+3 i kasnije P+4, te primjeri iz 20st koji odstupaju ali su arhitektonski dobro uklopljeni. I unutar te označene dovršene strukture mogu se naći zgrade o čijoj bi se zamjeni moglo raspraviti. Posebno ako su nakon potresa na karti uporabljivosti označene crveno.

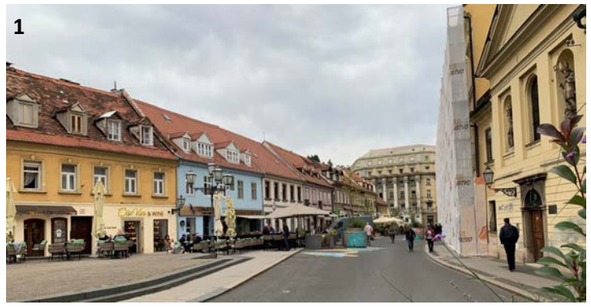

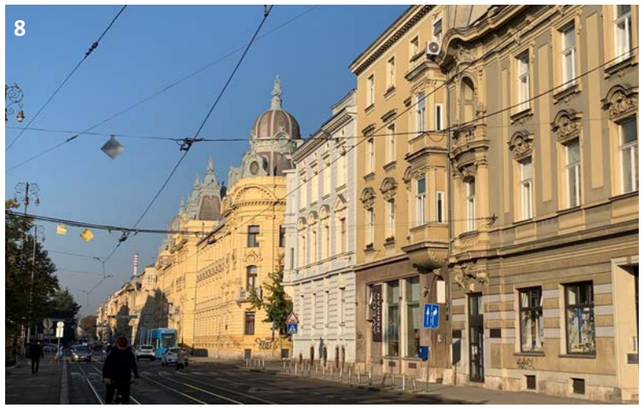

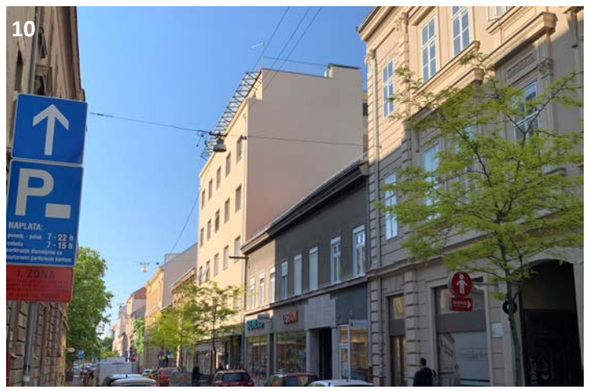

Na fotografijama: 1. Vlaška ulica; 2. Vlaška ulica; 3. Ilica; 4. Frankopanska ulica; 5. Hebrangova ulica; 6. Ulica Marije Mrazovića; 6. Masarykova ulica; 7. Mihanovićeva ulica; 8. Trg kralja Tomislava; 9. Preradovićeva ulica; 10. Petrinjska ulica; 11. Martićeva ulica.

KARTA analize 2_

2.1.1./
STRUKTURA/

DOVRŠENI DIJELOVI URBANE STRUKTURE

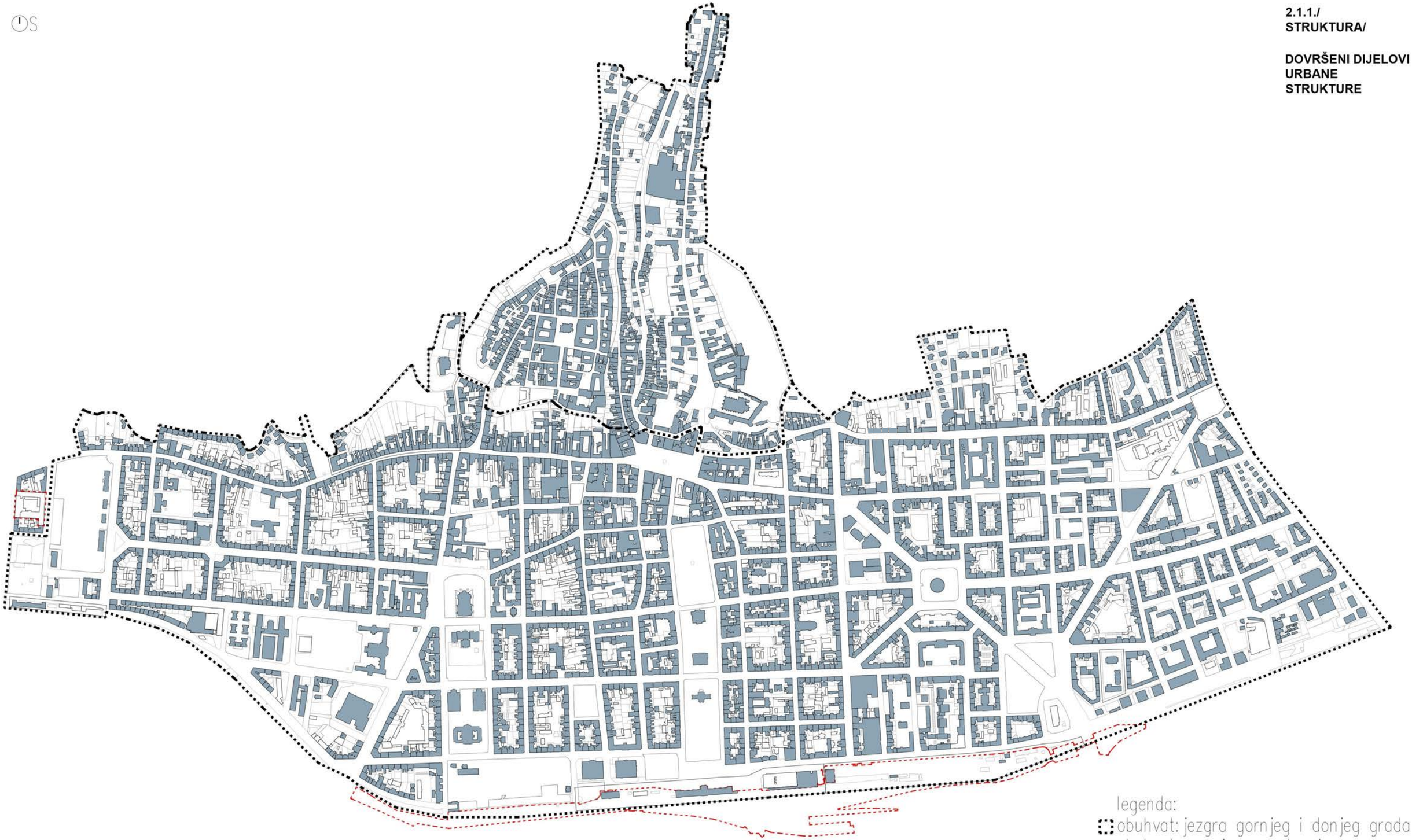

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: promjene unutar jezgre
- struktura izgradnje: dovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno/čestica
- granice čestica

0 100 500 1000

2.1.2. Nedovršeni/nedefinirani dijelovi urbane strukture

Analizom prostora i strukture povijesne urbane cjeline identificirali smo 44 situacije koje su nedovršene, tj. nedefinirane, odnosno u procesu promjene u 2022. godini. Od ukupnog broja tri se nalaze u sklopu insula a ostali u sklopu blokovske strukture, odnosno Donjega grada. Većina ih se nalazi u rubnim zonama. Dio ih je industrijsko naslijeđe o kojemu se već dugo raspravlja. Neke su zelene površine koje nisu doživjele svoju konačnu oblikovnu artikulaciju. Pretvaranje ulica u pješačke zone nije provedena kroz novo oblikovanje već samo kroz prometnu regulaciju i zatim zapunjeno ugostiteljskim sadržajima. Ima dosta i praznina u blokovima. Promjenama u bankarstvu i uslugama mnoge su zgrade u središtu grada ostale prazne i čekaju ili su već dobile novu namjenu. Karakteristična je situacija u kojoj jedan od trgova na zelenoj potkovi služi i za parkiranje i kao autobusno stajalište sa fast food objektima. Sve ovo zahtjeva pažnju Grada i plan aktivnosti koji će u neko razumno vrijeme ove prostore privesti potrebnoj namjeni i reprezentativnoj funkciji.

Svi ovi slučajevi zahtijevaju posvećenost i stručnu raspravu, konstruktivni dijalog sa vlasnicima i privatnim investitorima.

Na fotografijama: 1. Gornji grad, praznina nakon rušenja palače Hellenbach, danas Park Bele IV; 2. Ugao Pierottijeve i Jukićeve ulice. Prostor koji nije urbanistički definiran.

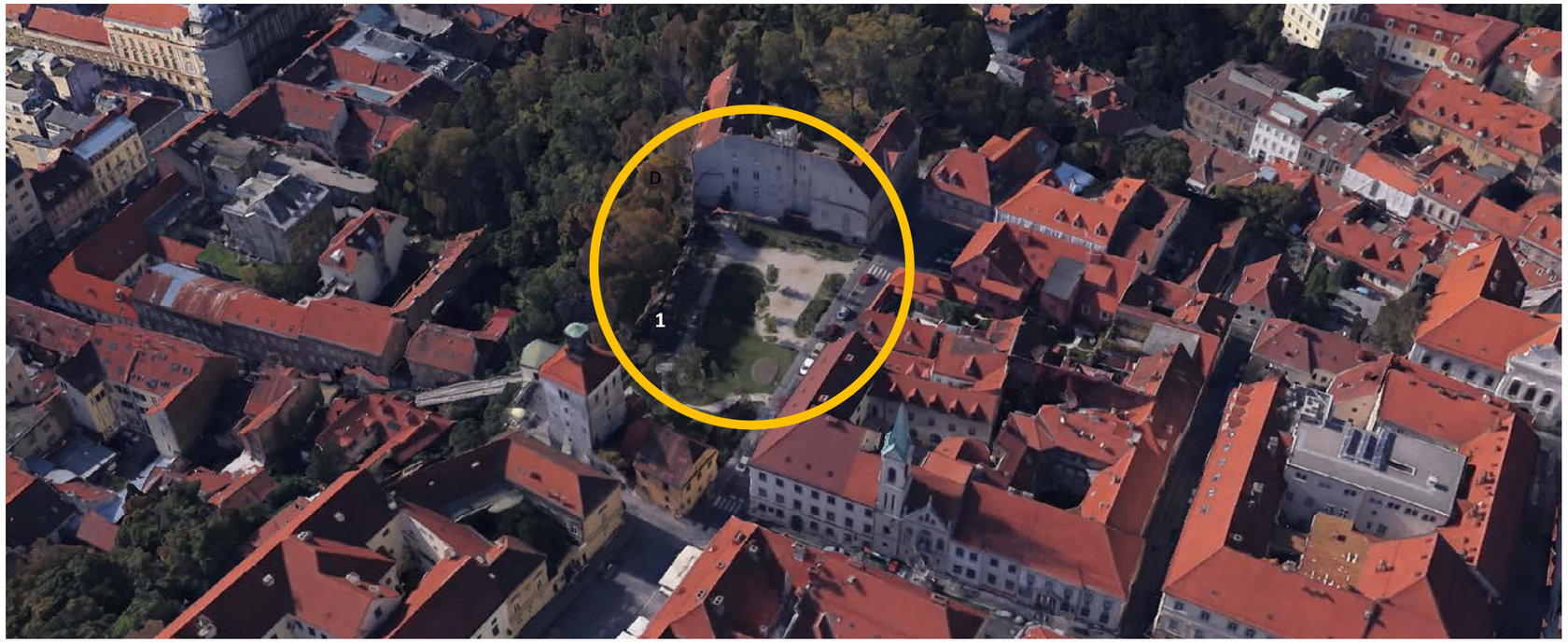

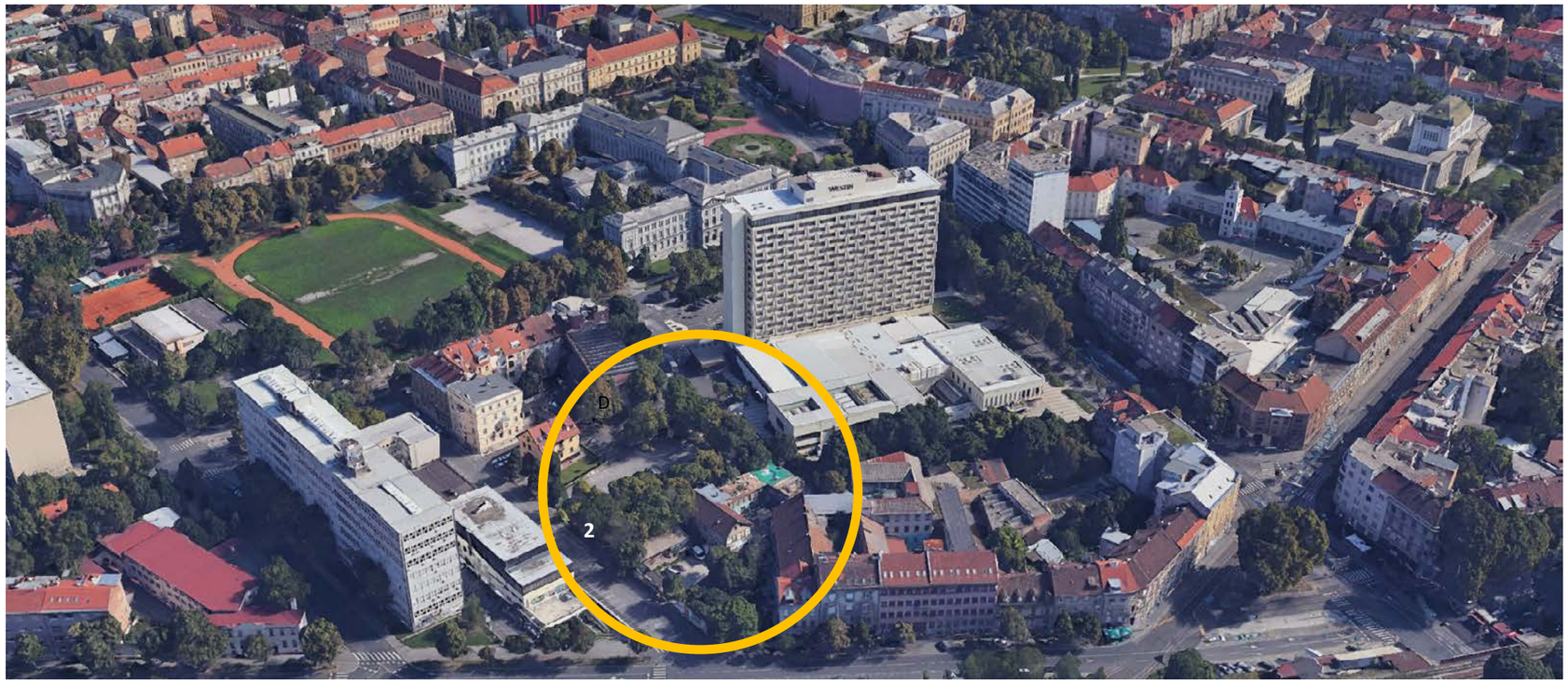

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

2.1.4./
STRUKTURA/

DOVRŠENI I NEDOVRŠENI DIJELOVI URBANE STRUKTURE SA SVIM SLOJEVIMA

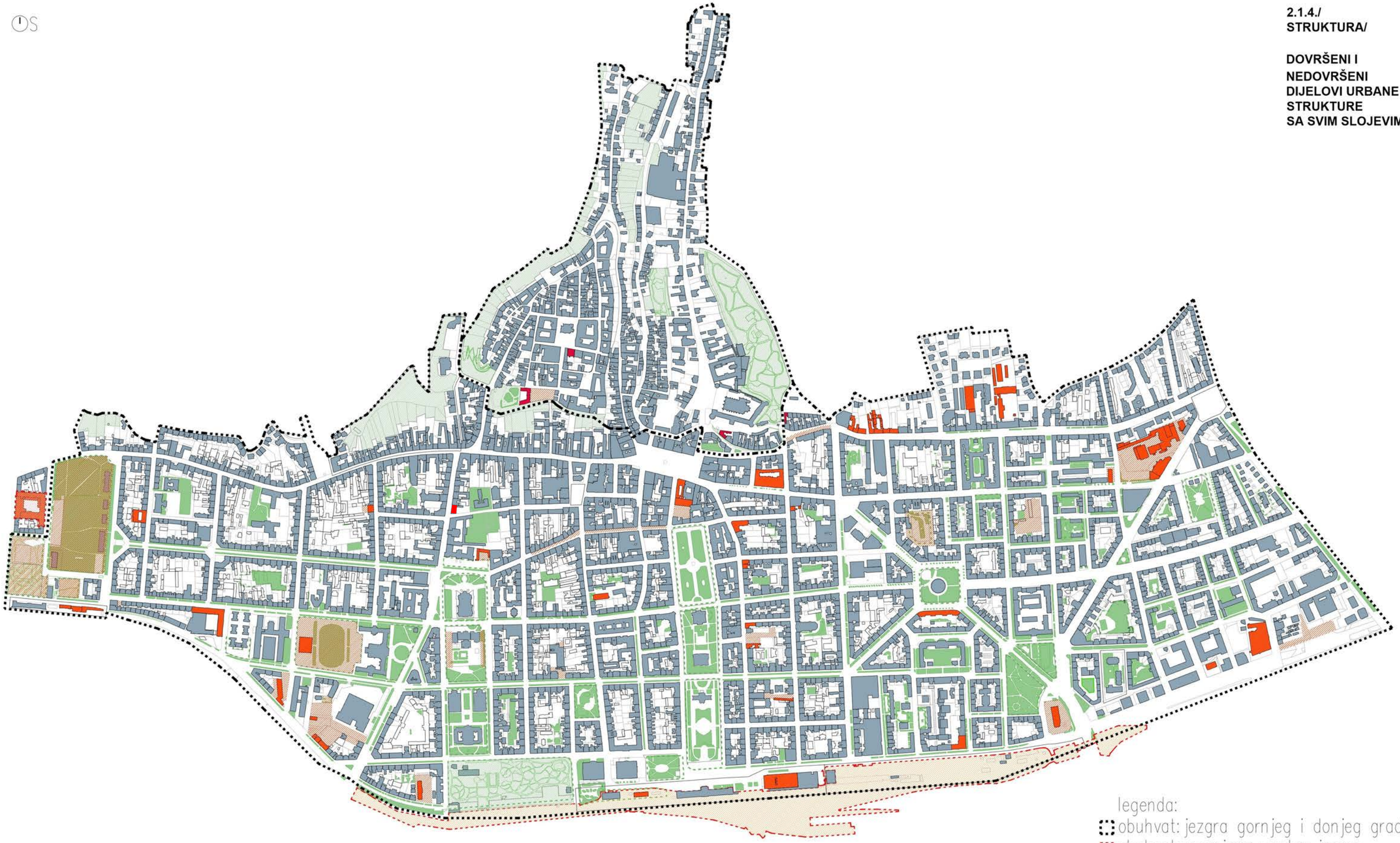

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: promjene unutar jezgre
- struktura izgradnje: dovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno
- struktura izgradnje: nedovršeno/čestica
- granice čestica
- zelenilo: park, igraliste
- zelenilo: botanicki vrt, suma

0 100 500 1000

2.1.3. Analiza nedovršenih/nedefiniranih dijelova urbane strukture

Identificirane nedovršene situacije koje predstavljaju zgrade označili smo na karti crvenom bojom, dok smo privatne ili javne površine označili svjetlo crveno, a infrastrukturnu površinu smo označili žuto. Sve su situacije razvrstane u deset kategorija:

1. značajan povijesni objekti koji stoji prazan
2. zgrade za prenamjenu
3. prazna parcela u bloku
4. parcela sa malim stambenim objektom
5. parcela sa poslovnim objektom
6. parcela sa javnim objektom
7. parcela sa industrijskim objektom
8. ulični profil
9. zelena površina / perivoj
10. željeznička infrastruktura

Među ovim kategorijama ima onih čije rješavanje je relativno jednostavno. Tu bi pripadali slučajevi praznih parcela i zamjena trošnih zgrada novima (3,5,6). Ovdje treba definirati namjenu, mogući gabarit i raspisati arhitektonski natječaj.

Zgrade koje su prazne (2) zahtijevaju novu namjenu. Tu bi Grad trebao biti strana koja u dogovoru sa vlasnikom potiče i usmjerava prenamjenu.

Za prazne povijesne objekte (1) koji su pod zaštitom treba potvrditi javni interes, obnoviti ih i dati im javni sadržaj.

Zahtjevniji slučaj su veće brownfield parcele (7) koje zahtijevaju složenije programiranje, interes investitora i urbanističko-arhitektonski natječaj.

Oblikovanje pješačkog uličnog profila zahtjeva natječaj za urbani dizajn (8).

Uređenje narušenog povijesnog trga na potkovi zahtjeva konzervatorski elaborat i idejni projekt (9).

Velika zelena površina i srednjoškolsko igralište zahtjeva urbanističko-arhitektonski natječaj koji uključuje i podzemnu garažu (9).

Velike željezničke infrastrukturne površine zahtijevaju primarno politički dogovor između Vlade i Grada, jasno financiranje i projekt za tehničko i urbanističko rješenje (10).

Skupina o kojoj bi trebalo povesti stručnu raspraviti su male povijesne stambene zgrade (4), prizemnice i jednokatnice, koje su u trošnom stanju, oštećene potresom i čija konstruktivna obnova je skupa. Njih bi trebalo zamijeniti novima pod uvjetom da se ne naruši ambijentalni izgled. Ima na različitim lokacijama (vidi kartu sa visinama izgradnje) i potrebno je ustanoviti kriterije po kojima bi se neke mogle zamijeniti. Najbolji primjer ove situacije je stambena zgrada na uglu Petrinjske i Đorđićeve ulice. Takve su u Petrinjskoj još dvije zgrade koje su, također izvan, građevinske linije ulice.

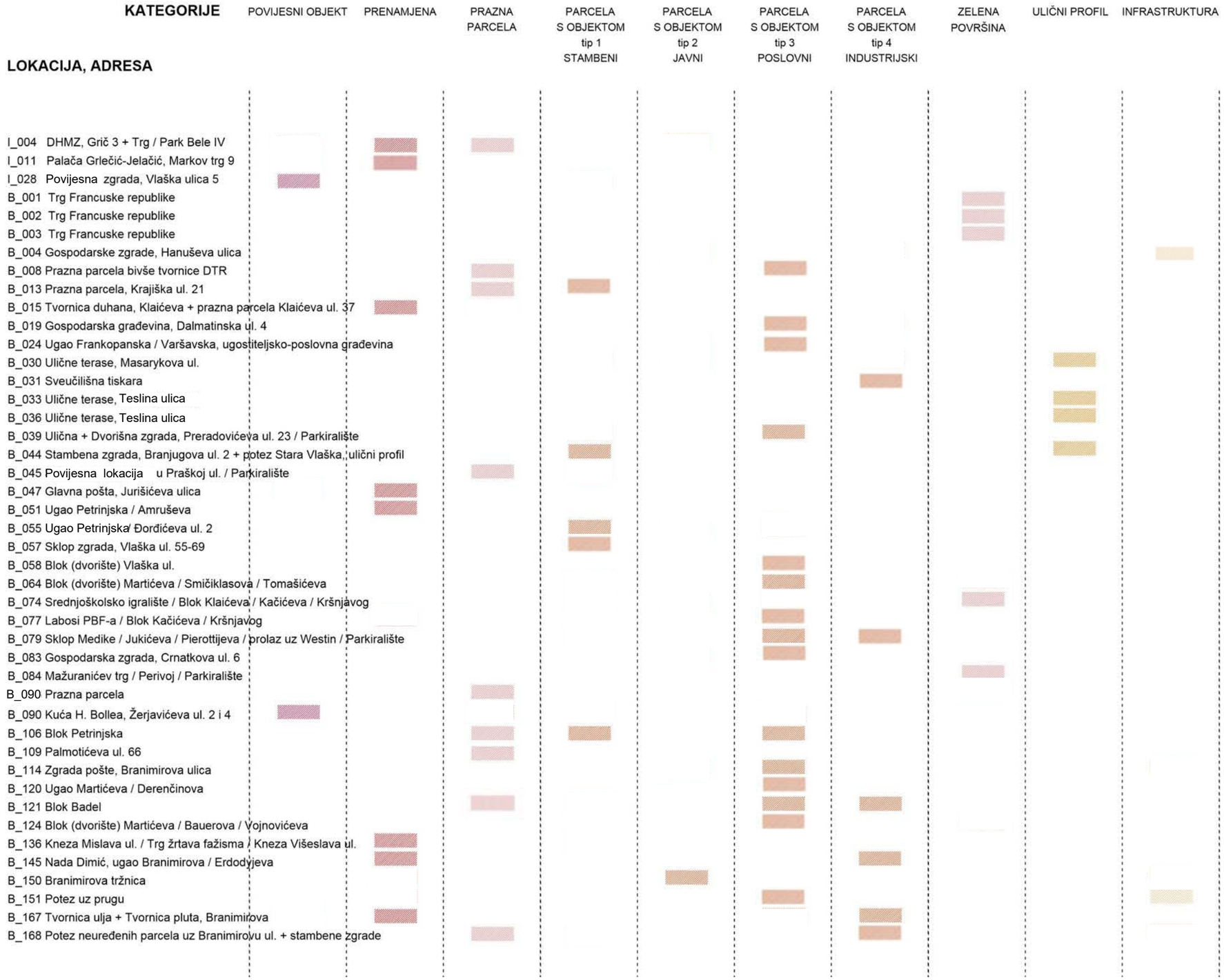

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

2.1.2./
STRUKTURA/

NEDOVRŠENI DIJELOVI URBANE STRUKTURE

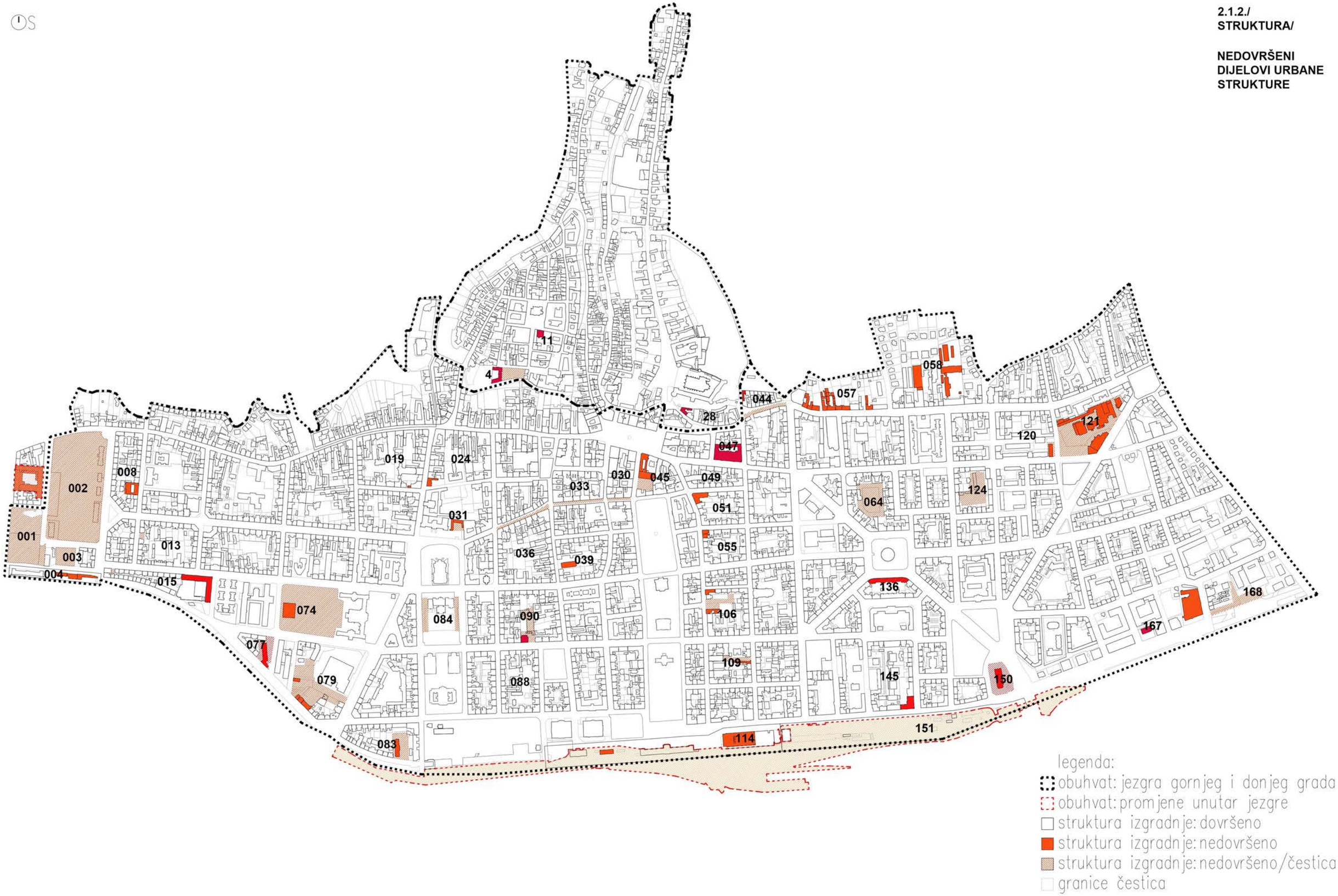

2.1.4. Pregled nedovršenih/nedefiniranih dijelova urbane strukture

1. Povijesni objekti

I_028 Stambena zgrada?, Vlaška ulica 5
B_090 Kuća H. Bollea, Žerjavićeva ul. 2 i 4

2. Prenamjena

I_011 Palača Grlečić-Jelačić, Markov trg 9
I_004 DHMZ, Grič 3 + Trg / Park Bele IV
B_015 Tvornica duhana, Klaićeva + prazna parcela Klaićeva ul. 37
B_045 Zgrade u Praškoj ulici
B_051 Ugao Petrinjska / Amruševa
B_047 Glavna pošta, Jurišićeva ulica
B_136 Kneza Mislava ul. / Trg žrtava fažisma / Kneza Višeslava ul.
B_114 Zgrada pošte, Branimirova ulica
B_145 Nada Dimić, ugao Branimirova / Erdodyjeva
B_167 Tvornica ulja + Tvornica pluta, Branimirova

Žutom točkom su označeni objekti čija je prenamjena u tijeku.

3. Prazna parcela

B_045 Parcela bivše Sinagoge u Praškoj ulici
B_106 Parcela Blok Petrinjska
B_109 Parcela Palmotićeva ul. 66
B_090 Parcela Žerjavićeva ul. 2 i 4
B_079 Sklop Medike / Jukićeva / Pierottijeva / prolaz uz Westin / Parkiralište
B_015 Prazna parcela, Klaićeva ulica
B_013 Prazna parcela, Krajiška ul. 21
B_008 Prazna parcela bivše tvornice DTR

B_045

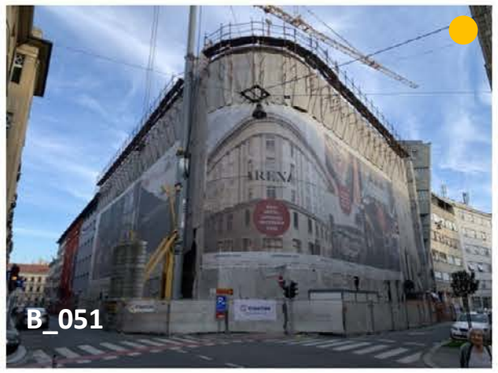
B_051

B_047

B_136

B_090

B_079

B_015

B_008

B_168 Potez neuređenih parcela uz Branimirovu ul. + stambene zgrade

Parcela sa stambenim objektom

B_055 Ugao Petrinjska ul. / Đorđićeva ul. 2

B_106 Petrinjska ulica 49

B_106 Petrinjska ulica 57a

B_057 Sklop zgrada, Vlaška ul. 55-69

B_044 Stambena zgrada, Branjugova ul. 2 + potez Stara Vlaška, ulični profil

B_168 Mali stambeni objekti, Banjavčićeva ulica

B_013 Uvučena obiteljska kuća, Krajiška ulica 21

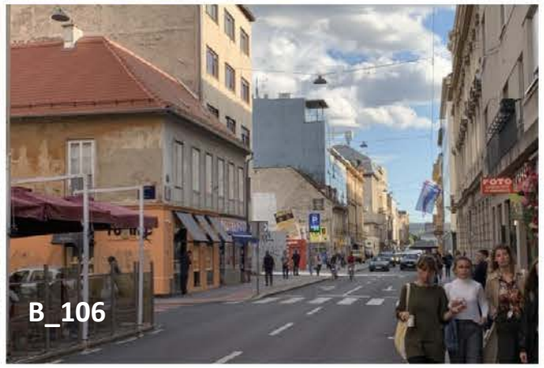

Parcela sa poslovnim objektom

B_024 Ugao Frankopanska / Varšavska, ugostiteljsko-poslovna građevina

B_039 Ulična + Dvorišna zgrada, Preradovićeva ul. 23 / Parkiralište

B_057 Vlaška ulica

B_064 Blok (dvorište) Ulica Eleonore Patačić

B_124 Blok (dvorište) Martićeva / Bauerova / Vojnovićeva

B_120 Ugao Martićeva / Derenčinova

B_004 Gospodarske zgrade, Hanuševa ulica

B_083 Gospodarska zgrada, Crnatkova ul. 6

B_077 Labosi PBF-a / Blok Kačićeva / Kršnjavog

B_019 Gospodarska građevina, Dalmatinska ul. 4

B_057

B_057

B_044

B_168

B_013

B_064

B_124

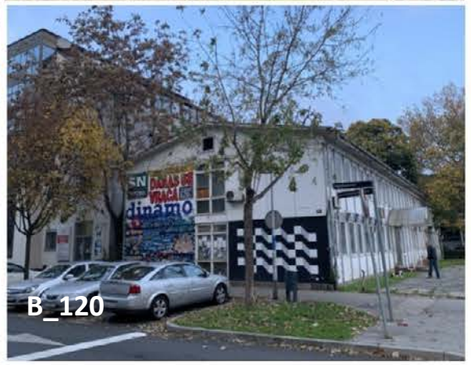

B_120

B_004

Parcela sa javnim objektom

B_150 Branimirova tržnica

Parcela sa industrijskim objektom

B_031 Sveučilišna tiskara
B_058 Blok (dvorište) Vlaška ul.
B_121 Blok Badel
B_167 Tvornica pluta, Zavrtnica

Ulični profi

B_035 Ulične terase, Masarykova ul.
B_033 Ulične terase, Teslina ul.
B_030 Ulične terase, Teslina ul.
B_044 Stara Vlaška ulica

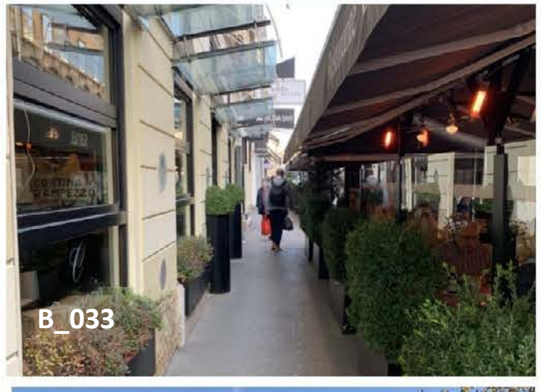

Zelena površina /perivoj

B_002 Trg/park Franje Tuđmana
B_074 Srednjoškolsko igralište / Blok Klaićeva / Kačićeva / Kršnjavog
B_084 Mažuranićev trg / Perivoj / Parkiralište

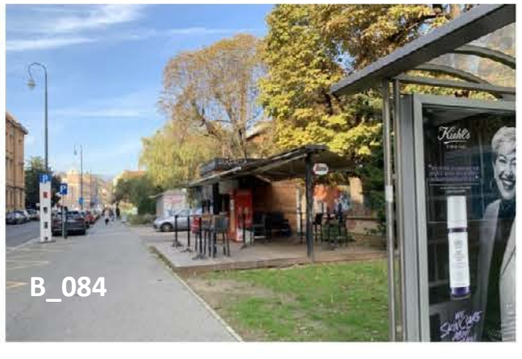

Infrastruktura

B_151 Potez uz prugu, Branimirova ulica

B_151

B_151

B_167

B_044

B_084

2.2. Osvrti na nedovršene dijelove urbane strukture

2.2.1. Osvrt dr.sc. Snješka Knežević
2.2.2. Osvrt prof.art. Goran Rako

Kako bi usmjerili potrebnu raspravu o nedovršenim situacijama u povijesnoj urbanoj cjelini zamolili smo dvoje uglednih kolega da podjele svoja razmišljanja o analiziranim primjerima.

Dr.sc. Snješka Knežević, povjesničarka umj. i prevoditeljica

Posvećena istraživanju i znanstvenom radu. Autoritet u području zagrebačkog urbanizma i arhitekture, teorije umjetnosti i zaštite spomenika. Objavila knjige posvećene urbanističko-arhitektonskim i kulturno-povijesnim temama Zagreba: *Zrinjevac – 1873-1973.* (1994.), *Zagrebačka Zelena potkova* (1996.), *Zagreb u središtu* (2003.), *Zagreb: grad, memorija art* (2011.) i *Zagrebački perivoji, trgovi, parkovi i neke ulice* (2020.). Objavila je stotinjak stručnih i znanstvenih i isto toliko publicističkih radova.

Za monografiju *Zagrebačka Zelena potkova* dobila je Nagradu grada Zagreba za 1996. godinu, za ukupni znanstveno-istraživački rad na hrvatskoj i zagrebačkoj arhitektonskoj baštini nagradu „Neven Šegvić“ Udruženja hrvatskih arhitekata za 2002. godinu, za životno djelo nagradu „Radovan Ivančević“ Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske za 2016. godinu i Nagradu grada Zagreba za knjigu *Zagrebački perivoji, trgovi, parkovi i neke ulice* za 2020. godinu.

Goran Rako, arhitekt

Goran Rako je arhitekt i profesor na zagrebačkom arhitektonskom fakultetu od 2000-2022. Godine. Ranu karijeru je obilježila suradnja s arhitektom Bojanom Radonićem s kojim ga je proslavio natječajni rad za Kongresni centar u japanskom gradu Nari gdje su osvojili prvu nagradu 1991. godine. Dobitnik je više stručnih priznanja i nagrada za svoje realizacije te je sudionik gotovo stotinu urbanističkih i arhitektonskih natječaja. 2003. otvara vlastiti projektni ured Radionica arhitekture d.o.o. s kojom realizira neke od najznačajnijih radova svoje karijere kao što su muzej Narona u Vidu, dječji vrtić Šegrt Hlapić, više stambenih i društvenih zgrada. Odlično se pozicionira na međunarodnim natječajima za Centar za proučavanje prirodnih katastrofa u Istanbulu (1. nagrada), Collider activity Center u Sofiji (jedna od pet prvih nagrada) te Muzej Bauhausa (među prvih 20 radova). Na koncu, realizira Muzej vučedolske kulture za koji dobiva Veliku nagradu Zagrebačkog salona arhitekture te nagradu Viktor Kovačić Udruženja hrvatskih arhitekata.

ZLATAR
KAMILA
CAHUN
SREBRO
SREBRO
ZLATO
POPRAVAK NAKITA
BUŠENJE UHA
GRAVIRANJE
IZMJENA BATERIJA
Obrati
NE
www

2.2.1. Osvrt: Snješka Knežević

Dio koji sam dobila na uvid obuhvaća dva tlocrta Zagreba s granicama Povijesne jezgre naziva IZGLED STRUKTURE – DOVRŠENI I NEDOVRŠENI DIO (2. 1. 4.) i IZGLED STRUKTURE – NEDOVRŠENI DIO (2. 1. 5). + fotografije objekata svrstanih u sekvencu PREGLED NEDOVRŠENIH LOKACIJA. Potonji je artikuliran u više kategorija: 1. povijesni objekt, 2. prenamjena, 3. prazna parcela, 4. parcela sa stambenim objektom, 5. parcela s poslovnim objektom, 6. parcela s javnim objektom, 7. parcela s industrijskim objektom, 8. ulični profil, 9. zelena površina/perivoj i 10. infrastruktura. Za svaku od tih kategorija predlaže se poseban postupak obnove.

1.

Službeno (prema Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode Zagreba, odnosno, prema Galeriji nepokretnih kulturnih dobara Grada Zagreba) povijesna jezgra Zagreba naziva se POVIJESNA URBANA CJELINA GRAD ZAGREB i ubilježena je u Registar kulturnih dobara RH kao zaštićeno kulturno dobro (Z-1525, NN, 92./11.) Prema tom dokumentu sastoji se od „nekoliko područja određenih prirodnim, topografskim kulturno-povijesnim i razvojnim osobitostima, stečenim tijekom stvaranja i razvitka grada. U prostorima središnje zone grada to su njegova najstarija urbana ishodišta: Gornji grad i Kaptol s povijesnim podgrađima i devetnaestostoljetna urbanistička cjelina Donji grad. Područja koja okružuju ovu užu jezgru predjeli su koji dopunjuju gradski povijesno-prostorni okvir. U sjevernom dijelu to je dio podsljemenskog područja, nekada seosko naselje Gračani-Isce, zone prodora zelenila u urbano tkivo, padine Medvednice s šumama, te kompleks groblja Mirogoj. Na istočnom dijelu obuhvaćeno je područje sjeverno od željezničke pruge istočno od Bauerove ulice koje je urbanistički određeno tek u prvoj polovici 20. stoljeća kao nastavak donjogradske blokovske strukture slobodnijom shemom dijagonalnih ulica i blagim lukom Zvonimirove ulice koja kao okosnica plana vodi do perivoja Maksimir. Nova blokovska izgradnja na novopripojenim rubnim područjima od istočno od Kvaternikova trga uključuje i gradnju rahle stambene izgradnje koja se trebala protezati sve do Bukovačke ulice. Zapadni dio cjeline obuhvaća dijelove grada uz Ilicu, kompleks vojarni, te blokovsku strukturu izgrađenu uz Zapadni kolodvor i Deželićev prilaz a kojima je određen urbanistički razvoj i fizionomija zapadnog dijela grada. Na jugu područje Povijesne urbane cjeline završava uz trasu željezničke pruge. Navedenim područjima zaokružene su razvojne etape grada do polovice 20. st. koje su značajne za formiranje urbane matrice grada kao izrazite povijesne, urbanističke i arhitektonske cjeline.“

Ta formulacija i te granice povijesnog dobra navode se u dokumentu „Konzervatorska podloga – Opći i posebni uvjeti zaštite i očuvanja nepokretnih dobara“, koji je za potrebe GUP-a izradio Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode (GUP rujan 2004. – rujan 2008.; revizija GUP-a 2010; dopuna GUP-a 2012; izmjena i dopuna GUP-a 2015.), koji je i danas na snazi. Kao što je poznato, posljednji prijedlog revizije (izmjena i dopuna) GUP-a potječe iz 2017. i do danas nije prihvaćen i potvrđen.

Kako se navodi u studiji PROGRAM CJELOVITE OBNOVE POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA, PRIJEDLOG ZA JAVNU RASPRAVU 22. OŽUJKA 2022. koju je izradio Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, navedena Konzervatorska podloga dijeli ukupno zaštićeno područje na zonu **A** („područje izuzetno dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture“) i zonu **B** („područje različitog stupnja očuvanosti povijesne strukture“). Za te dvije zone definirani su, odnosno **određeni**_kriteriji zaštite i intervencija. Bitno je naglasiti, da se za zahvate u zoni A, „kojima se bitno mijenja prostorna i građevinska struktura/morfologija)“ zahtijeva izrada detaljnih konzervatorskih propozicija i studija. Važećim dokumentima (nerevidiranim GUP-om s Konzervatorskom podlogom sadržanom u njemu) detaljno i neupitno su određeni kriteriji **svih intervencija**. Napose su rigidni oni za zonu **A**, dakle užu povijesnu jezgru.

Nakon potresa 2020. godine i laik je mogao utvrditi da su kvalifikacije za zonu **A** – koja je predmetom studije TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA, postale gotovo neuporabive. To više nije „područje izuzetno dobro očuvane i osobito vrijedne povijesne strukture“, odnosno, to je područje **teško oštećenih arhitektonskih objekata**, dok je njegova urbanistička struktura (blokovi, insule) očuvana, kao u bezbroj primjera razorenih gradova, odnosno njihovih ruševina od staroga vijeka nadalje. Dakle, u razmatranju obnove treba razmatrati kriterije svih vrsta intervencija u funkciji obnove arhitektonskih objekata, ali i mogućnosti **promjene urbanističke strukture** koja se može dogoditi tom obnovom.

Glavnim problemom smatram definiranje granica onoga dijela zaštićene POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA, koja predstavlja povijesni identitet Zagreba. U konzervatorskoj podlozi ona je doduše podijeljena na uži zonu **A** i širu zonu **B**; u konzervatorskoj podlozi GUP-a ona se neodređeno definira „kao predjeli koji dopunjuju gradski povijesno-prostorni okvir“. (Što znači „dopunjuju“, čime, kako?). Ta zona **B** zapravo sadrži zapadnu i istočnu ekstenziju Donjega grada. U POVIJESNU URBANU CJELINU GRADA ZAGREBA uključena je očito s namjerom da se zaštiti njezina prostorna povezanost s izvornom urbanom jezgrom nastalom od sredine 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata i njezine osobitosti.

Kad je riječ o „topografiji identiteta povijesne jezgre Zagreba“, što je tema dijela elaborata koji sam dobila na uvid, naglašavam da je povijesni urbani identitet Zagreba čini područje najstarijih urbanih naselja (Gradec/Gornji grad, Kaptol sa njihovim podgrađima, Tkalčićevom i Vlaškom ulicom) i Donji grad, nastao temeljem dviju regulatornih osnova iz 1865. i 1887., a obuhvaća prostor između Ilice i željezničke pruge, Draškovićeve ulice i Ulice Republike Austrije, odnosno Zapadnog kolodvora te Vlašku ulicu. To je autentična povijesna jezgra. Ona svojim javnim prostorima (parkovnim okvirom oko užeg središta, tzv. Lenucijevom ili Zelenom potkovom, trgovima, urbanističkim matricom s ortogonalnim rasterom ulica, a nadasve arhitekturom, poglavito s kapitalnim gradskim i nacionalnim institucijama tvori **prepoznatljiv i jedinstven identitet Zagreba**. Još 1862. kao uže središte Donjega grada odredbom Zemaljske vlade definiran je kao predio *„medj Jellačićevim tergom i Savskom ulicom*” (koja je tada sezala do Ilice, a od 1878. njezin se sjeverni dio naziva Frankopanska ulica). To je prostor nositelj neupitnog povijesnog identiteta Zagreba.

Riječ-dvije o zapadnom dijelu izvorne povijesne jezgre, koji pripada zoni **A**. To je područje izduženo do Zapadnog kolodvora (nekada Južnoga), otvorenog još 1862., dakle, prije donošenja prve generalne regulatorne osnove (1865.) s ciljem prometnog povezivanje tog prvog zagrebačkog kolodvora i željezničke pruge Zidani Most-Zagreb-Sisak (odvojkom austrijske magistralne pruge Beč-Trst) s budućim (donjogradskim) središtem s njegovim vitalnim urbanim funkcijama. U doba donošenje prve regulatorne osnove taj predio gotovo i nije bio urbaniziran; na kasnijim (i sadašnjim) planovima grada jasno se vidi da se njegovi blokovi veličinom, dimenzijama i pravilnošću razlikuju od blokova donjogradske jezgre. Za razliku od te izvorne, uže jezgre taj zapadni dio akceptiramo kao autentičnu povijesnu jezgru, zato što je planirana i sagrađena od sredine 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata. Na tom području nema istaknutih arhitektonskih ostvarenja iz te epohe, ni iz kasnijeg doba, ali postoje dvije prostrane površine koje zahtijevanju dovršenje, odnosno oblikovanje kao javne površine: Srednjoškolsko igralište i Trg Franje Tuđmana (na mjestu srušenog kompleksa tzv. Rudolfove vojarne).

Istočni dio zone **B**, koja se proteže od Draškovićeve ulice prema istoku do Kvaternikova trga i Heinzlove ulice, uključujući predjele sjeverno od Vlaške ulice, nastao je poslije Prvog svjetskog rata (iako se urbanistički razmatrao i prije njega), a od izvorne jezgre Donjega grada razlikuje se i urbanističkom matricom, veličinom i formom blokova i arhitekturom (stilom, dimenzijama). Dva njegova javna prostora, Trg žrtava fašizma i Park Trga Petra Krešimira IV. mogu se smatrati elementima identiteta grada, ali bitno se razlikuju od javnih prostora izvorne jezgre. Također, taj dio grada

sadrži mnogo kvalitetnih primjera protomoderne i moderne arhitekture, po čemu također zaslužuje zaštitu.

No ako je riječ o očuvanju (obnovi) **identiteta povijesne jezgre Zagreba** tada treba suziti njezin obuhvat na onaj prostor koji stvarno nosi taj identitet (Gradec/Gornji grad, Kaptol sa njihovim podgrađima Tkalčićevom i Vlaškom ulicom) i Donji grad (u obuhvatu Ilica - željezničke pruga, Draškovićeva ulica - Ulica Republike Austrije - Zapadni kolodvor). U elaboratu na Karti analize 2 (2.1.4 i 2.1/ pojedini objekti i prostori predloženog suženja obuhvata obilježeni su od 1 do 29 (Gornji grad i Kaptol) i od 001 do 113 (Donji grad: Trg Francuske Republike/Trg F. Tuđmana-Draškovićeva ulica). Moj se komentar odnosi isključio na taj prostor.

2.

Karte: Analiza 2, 2. 1. 4/struktura dovršeno + nedovršeno i Analiza 2, 2.1. 5/ struktura/nedovršeno svjedoče da na tom području gotovo nema nedovršenih struktura, odnosno da ih je malo. U prilogu 1.5 fotografijama objekti su kvalificirani nazivima: 1. povijesni objekt, 2. prenamjena, 2. prazna parcela, 4. parcela sa stambenim objektom, 5. parcela s poslovnim objektom, 6. parcela s javnim objektom, 7. parcela s industrijskim objektom, 8. ulični profil, 9. zelena površina/perivoj i 10. infrastruktura. Primjeri (fotografije) obuhvaćaju prostor koji se u važećim dokumentima naziva POVIJESNA URBANA CJELINA GRADA ZAGREBA, a seže s istoka do Kvaternikova trga i Heinzelove ulice, dakle, širi obuhvat. Za sve navedene kategorije predviđaju se različiti postupci.

Razmatajući obuhvat, koji predlažem za dio povijesne jezgre, koji nosi POVIJESNI I KULTURNI IDENTITET ZAGREBA, načelno se slažem da se za svaki objekt ili javni prostor najprije treba definirati funkcija/program, koji uvijek i svuda određuju oblikovanje i svaki zahvat. Slažem se nadalje, da za sve njih treba provesti **javnu stručnu raspravu**, s time da joj prethodi **javna rasprava** u kojoj građani iznose svoje prijedloge i ideje; to je u Europi obvezatan dio urbane transformacije. Što se tiče prijedloga o potrebi javnog natječaja za više navedenih kategorija, mislim da je propitivanje problema poželjno, pri čemu preferiram **anketni javni natječaj**, a umjesto javnog arhitektonskog ili urbo-arhitektonskog natječaja dajem prednost **pozivnom natječaju**, u kojem se pozvani predstavljaju relevantnim referencama. Institut javnog natječaja nažalost je posljednjih trideset godina kompromitiran nametanjem preferencija pojedinih interesnih grupa povezanih s Društvom arhitekata Zagreba/DAZ koji tradicionalno provodi takve natječaje te favoriziranjem pojedinaca ili pak **političkim pritiscima**, tako da su rezultati mogu biti loši ili upitni.

Pozivni natječaj također je forma koju bi trebalo sugerirati privatnim investitorima koji sami raspisuje natječaje. Za kategoriju **Prenamjena** ne smatram primjerenim kontradiktornu preporuku „čuvati i prilagoditi“: „čuvati“ bi značilo respektirati formu, gabarit, geometriju pročelja (primjer: robna kuća Baumgärtner, danas robna kuća Müller, od koje su ostala samo dva ulična pročelja na Jelačićevu trgu i u Bakačevoj ulici) – što znači scenografski pristup, oprimjeren u Varšavi (*Rynek Starego Miasta*). Pri prenamjeni smatram bitnim elementom sadržaj/program, koji štiti prostornu strukturu objekta, čime se u što većoj mogućoj mjeri zadržava njegov autentični prostorni raspored, dakle: identitet objekta. Taj je pristup znatno ograničen zahtjevima buduće funkcije i investitora, pa ga treba primjenjivati kod onih objekata koji legitimiraju ambijent (gradskog predjela, ulice, trga, parka – uglavnom *urbanog krajolika* ili *slike grada*). Što se tiče kategorije **Zelene površine/perivoja** mislim da prihvaćene projekte treba pomno razmotriti i prema potrebi dopuniti prema sadašnjim zahtjevima ili idejama; za one pak koji nisu bili predmetom javnog natječaja bilo koje vrste, potrebno je provesti javnu raspravu i raspisati pozivni natječaj. Što se tiče kategorije **Infrastruktura** podržavam prijedlog da se o njima postigne dogovor između gradske i državne vlasti.

U opsegu povijesne jezgre koji predlažem (suženi obuhvat) ima obilje primjera potpuno devastiranih objekata (primjeri, Branjugova 4, uglovnica Branjugova/Langov trg, Vlaška 50, Bakačeva 8 i sl.) koji vape najprije za odlukom o uklanjanju ili rehabilitaciji izvorne forme – što je u tim slučajevima malo vjerojatno. U odlukama treba sudjelovati Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode Zagreba, ali bez opterećenja dosadašnjim rigidnim modelima, nego prema suvremenim iskustvima u europskim gradovima i – nadasve tolerantno prema sadašnjim potrebama i zahtjevima/mogućnostima investitora. Drugim riječima, potreban je dijalog između svih sudionika intervencije, a ne preferiranje autoriteta žiga.

Među primjerima koji zahtijevaju promjenu je sjeverni potez tzv. Stare Vlaške, gdje sadržaji svjedoče o eksploataciji mjesta i potpunom ignoriranju obnove i rehabilitacije karaktera objekta. Drugi je primjer potez između Medulićeve ulice i Britanskog trga (napose južni, dijelom i sjeverni), te dio Ilice istočno od Britanskog trga, gdje postoji niz derutnih kuća, koje treba zamijeniti novogradnjama, kako se to dijelom prakticiralo u doba između dvaju svjetskih ratova, pa i

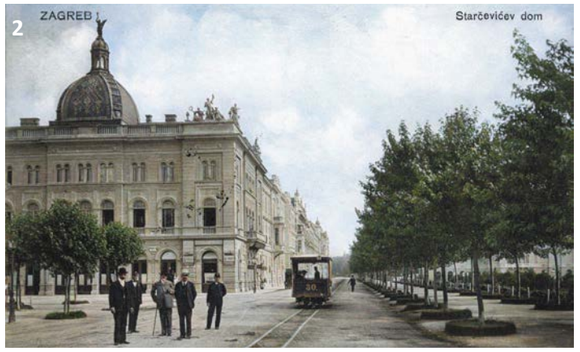

Na fotografijama: 1. Pogled iz aviona na istočni dio Zagreba, 1928. godine; 2. Starčevićev dom; 3. Umjetnički paviljon; 4. nekadašnje parkovno uređenje današnjeg Trga kralja Tomislava; 5. Hotel esplanade i pogled na Trg Ante Starčevića, 1930tih; 6. Hrvatsko zemaljsko kazalište, danas HNK; 7. Sveučilišni trg, danas Trg Republike Hrvatske; 8. Sveučilišna knjižnica, danas državni arhiv; 9. Rudolfova vojarna.

poslije Drugog svjetskog rata. Ilica – u punoj duljini od Jelačićeva trga do Črnomerca zahtijeva **posebnu studiju** kojom bi se razmotrili svi problemi (baštinjeni i sadašnji) i potom izradio urbo-arhitektonski plan uređenja s detaljnimuputama. To se tiče i tzv. Stare Vlaške ulice i Tkalčićeve ulice, za koju je postojao plan revitalizacije, s vremenom kompromitiran zlouporabama. Taj prijedlog zahtijeva vrijeme i etapnu realizaciju.

3.

Kad je riječ o rehabilitaciji identiteta zagrebačke povijesne jezgre po mojem je uvjerenju najvažnije obnoviti i uspostaviti dostojanstvo **javnih prostora**. I trgovi i parkovi pružaju obilje izazova, iako prividno nisu pogođeni potresom. Što se tiče trgova važno je obnoviti zgrade koje im pridaju jedinstven identitet, a što se tiče parkovnog okvira središta Donjega grada, tzv. Zelene ili Lenucijeve potkove, najvažnije je osloboditi njezin zapadni prospekt (trgove Republike Hrvatske, I. A. V. Mažuranića i M. Marulića) prometa u mirovanju (parkirališta koja „uokviruju“ sva tri trga). Nadalje, zabraniti njihovo komercijalno korištenje (adventski *street-food* festival), kojem na geometrijskim, historicističkim trgovima nema mjesta. Oni se mogu koristiti za neinvazivne priredbe: instalacije, performanse, izložbe i sl., uz strogu kontrolu nadležnih gradskih institucija. Parteri za koje postoji relevantna dokumentacija mogu se urediti u izvornoj formi, što znači obnovu njihova povijesnog identiteta i atrakciju. Napokon, Srednjoškolsko igralište treba urediti kao **reprezentativan sportski urbani park** – za što je i projektiran; ukloniti sve objekte i ograđene površine na zapadnom dijelu (duž Kačićeve ulice), a ispod njega urediti nadasve nužnu javnu garažu. O tome se godinama govori, postoje navodno i projekti/skice, ne i politička volja da se nešto učini. Za park Trga Franje Tuđmana postoji detaljno razrađen projekt arhitekta Nenada Fabijanića i prometnog eksperta, inženjera građevinarstva Damira Pološkog, koji je dospio do lokacijske dozvole, ali je odbačen 2013. odlukom gradonačelnika Milana Bandića, zbog njegove ideje o podzemnom tunelu-prometnici koji bi povezivao Ulice grada Mainza/baruna Filipovića s Prilaz Gj. Deželića. Autori projekta rezolutno su odbili takvu mogućnost kao neracionalnu i nepotrebnu, a projekt je tada stavljen *ad acta*. Taj projekt treba nanovo razmotriti, ako je potrebno dopuniti i realizirati. Dvoma velikim parkovima, Srednjoškolskog igrališta i F. Tuđmana, zapadni dio povijesne jezgre dobio bi novu uporabnu i estetsku kvalitetu te reprezentativnost koju nosi uže središte Donjega grada.

4.

Za rehabilitaciju identiteta povijesne jezgre nadalje je velike važnosti obnova velikih i važnih solitera, arhitektonskih monumenata koji nose kapitalne kulturne, obrazovne i druge javne sadržaje, kao

Na fotografijama: 1. Srednjoškolsko igralište za koje je izrađen projekt za podzemnu garažu 2004. godine; 2. Trg dr. Franje Tuđmana za koji je izrađen prijedlog uređenja 2013. godine

1

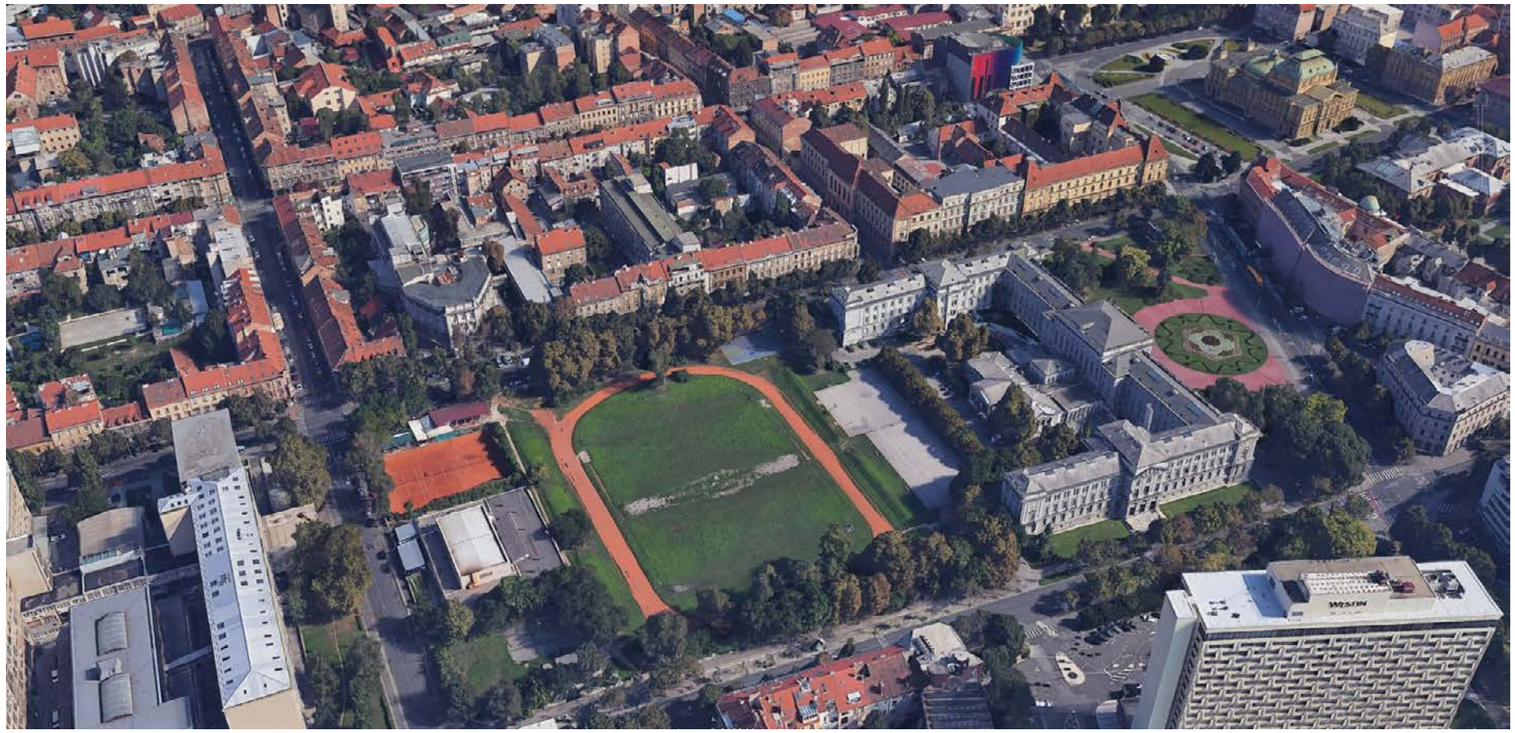

2

što su Umjetnički paviljon, zgrada Glavnog kolodvora, Hrvatski državni arhiv (nekad Sveučilišna i nacionalna biblioteka), Hrvatsko narodno kazalište, zgrade Rektorata i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, oba instituta na Marulićevu trgu, nadalje zgrade Arheološkog muzeja, hotela Palace, Starčevićeva doma (danas Gradska knjižnica), Etnografskog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt, Hrvatskog glazbenog zavoda, Arhitektonskog fakulteta u Kačićevoj ulici – da budu navedeni najuočljiviji objekti. Neki se već konstruktivno obnavljaju, nekima takva obnova predstoji. U tzv. cjelovitoj obnovi glavnu će ulogu imati Zavod za zaštitu spomenika i kulture Zagreba, ali i projektanti tzv. cjelovite obnove tih u pravila pojedinačno štićenih objekata. Bez obzira na zahtjeve eventualne restauracije njihovih vrijednosti, obnova će morati uključivati određeni stupanj transformacije, a svakako modernizaciju. Važno je kome će takvi projekti biti povjereni; zalažem se za pozivni natječaj, a nisam ni protiv izravne narudžbe – uz uvjet da projektant javno izloži svoje reference za takve zahvate, odnosno da se o projektima povede stručna rasprava.

Najveći dio stambenih kuća u Donjem gradu pretrpio je oštećenja različitog stupnja, a velik dio stanovnika se iselio, financijski nesposoban da obnovi stanove i zgrade. Među njima ima objekata izrazite arhitektonske vrijednosti, pa će biti potrebno za njihovu obnovu donijeti kriterije – uz osiguranje financijskih sredstava.

Slično se tiče Gornjega grada i njegova stambenog fonda koji je sav stradao od potresa – što se dijelom ne vidi na pročeljima kuća. Svima njima, i nedavno obnovljenima sredstvima spomeničke rente i neobnovljenima predstoji obnova. Pri tome treba imati na umu da velik dio tih kuća zbog svoje starosti, napose konstrukcije ne podnosi tip konstrukcijske obnove kakva je na djelu kod novijih zgrada. Neke zgrade koje nose javne, kulturne, sakralne i ine sadržaje konstruktivno se obnavljaju, dok druge čekaju da dođu na red. Osim obnove nakon potresa, golem je problem **revitalizacija** Gornjega grada, koji danas daje dojam predterminalnog stanja: prazan, oštećen i degradiran, nekultiviran i neodržavan. Tako je u budućnosti potrebno razmotriti preseljenje Vlade iz svih objekata koje zaposjeda; nadalje pogrešne odluke o smještaju većeg dijela Hrvatskog povijesnog muzeja u bivšu zgradu Državnog hrvatskog meteorološkog zavoda; Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti u uglovnicu Demetrova-Basaričkova – substandarnu stambenu najamnu zgradu iz 1857., godinama napuštenu i potpuno derutnu; namjenu i uređenje palače Magdalenić/Jelačić u Demetrovoj ulici; isto to za bansku kuriju Markov trg 9, godinama napuštenu i teško oštećenu; kompleks bivšeg Plemićkog konvikta u Kamenitoj/Habdelićevoj, statički teško oštećen proizvoljnom i nelegalnom intervencijom u nekadašnjem klubu „Lapidarij“, a potom i potresom. Nadasve treba ukloniti ograde koje već više od dvije godine opkoljuju Markov trg – što je postupak bez presedana i u nas i u Europi te preurediti površinu tog trga, popločenog 2005. granitnim kockama iz komunalnog otpada, kojima su se od početkom 19. stoljeća oblagale tramvajske pruge. Svi navedeni, a i drugi problemi zahtijevaju studiju stanja Gornjega grada, propozicije za njegovu stvarnu revitalizaciju (kako je bilo predviđeno Provedbenim planom iz 1986.), te detaljne kriterije za obnovu cjeline i pojedinih identitetski najvažnijih zgrada. Nakon stručnog i javnog razmatranja takve studije, potrebno je odlučiti kojim će se postupcima obnavljati Gornji grad. No najvažniji uvjet revitalizacije je beskompromisno uklanjanje tranzitnog prometa kroz Gornji grad. Za najveći dio predloženih mjera nužna je politička volja Grada i Države.

Što se tiče Kaptola sva pozornost i sve akcije usmjereni su na katedralu, koja će bez sumnje biti obnovljena koliko je to god bolje moguće. Isto tako i franjevački samostan i crkva. Pretpostavljam da su i kanoničke kurije pretrpjele štete od potresa, ali o tome javnost malo zna. Obnova katedrale mogla bi pokrenuti pitanje konačnog i dostojnog uređenja Kaptolskog trga, koji je danas uglavnom u funkciji Tržnice Dolac i autobusnog terminala. Stručnoj javnosti su vrlo dobro poznati projekti za uređenje tog trga, počev od rušenja Bakačeve kule 1906. do najnovijih projekata arhitekta Mihajla Kranjca, izrađenih prigodom posjeta pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj 1998. Aktualno uređenje ni po čemu ne odgovora važnosti i povijesti trga; vrijeme da se i to pitanje odgovorno razmotri i iznađe prikladno rješenje. To je povezano i sa statusom Tržnice Dolac, koja je nakon potresa i egzodusa žitelja Donjega grada uglavnom poluprazna, a donji prizemni dio u stanju koji zahtijeva obnovu, prvenstveno zbog razloga higijene. Možda bi trebalo razmisliti i o budućoj funkciji cijele tržnice; no to je dugoročni cilj.

5.

O problemu uređenja ili vitalizacije donjogradskih blokova i gornjogradskih insula ne govorim u ovom komentaru, zato što to nije tema dijela elaborata/studije koji sam dobila na uvid. Navodim samo glavni problem: blokovi su ispunjeni, ako ne i zapunjeni uglavnom nelegalnom izgradnjom, proizvoljnim i nereguliranim parkiranjem, ukratko, privatizirani i uzurpirani. Taj problem zahtijeva u prvom redu identifikaciju vlasničke strukture, a potom doradu i korekciju zakonodavnih alata, što je uvjet za uklanjanje malignog tkiva i čišćenje blokova. Tek kad se zadovolje ti uvjeti, može se prijeći na projekte uređenja, eventualno nove gradnje i toliko spominjano i studirano otvaranje pješačkih veza - pasaža. O stanju gornjogradskih insula, kompaktnih aglomeracija objekata, malo se zna: svaka je parcela problem za sebe, a situacija se najbolje može sagledati iz zraka.

Skicirani problemi pokazuju, da je obnova trodijelne povijesne urbane jezgre Zagreba golem i dugoročan zadatak. Analize obnove poslije katastrofalnog potresa 1880. pokazuje da je to, suvremenim rječnikom, bio *razvojni projekt*, zajedničko djelo javnog i privatnog sektora, utemeljen na planovima (urbanističkim osnovama iz 1865. i 1887.) koji su osigurali zakonsku podlogu. Svatko je znao i ostvario svoju ulogu: Grad i Država javni interes, privatni investitori i kompanije svoje interese. Svi su težili vrsnoći, svi su se htjeli potvrditi u gradu i Gradom. Epoha nakon Prvog svjetskog rata tome je pridodala nove kvalitete, ravnajući se već postavljenim i neprijepornim uzorima.

Obnovu koja predstoji trebalo bi također definirati kao *razvojni projekt*, a ne projekt *konzervaciju stanja prije potresa*, kako se u početku spekuliralo u javnosti. ZAKONOM O OBNOVI ZGRADA OŠTEĆENIH POTRESOM NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA…“ (2020./2021.) „Program cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grad Zagreb“ povjeren je Zavodu za prostorno uređenje Grada Zagreba. U ožujku 2022. Zavod dao u javnu raspravu prijedlog tog programa. Glavni je rezultat velika višedisciplinarna studija za jedan od donjogradskih blokova: takozvani Blok 19. Taj hvalevrijedan rad pokazao je kako bi u budućnosti mogao izgledati taj blok. U više poglavlja prijedloga programa iznesene su različite analize, problemi, vizije i ciljevi, te mogući programski modeli. No taj dokument nije iznio opće principe, koji bi vodili glavnom cilju: cjelovitoj obnovi. Vizija, ponuđena studijom izabranoga bloka, ima utopijski, ne i operativni karakter.

6.

Povijesna jezgra zahtijeva **poseban zakon** ili barem **posebno poglavlje** u ZAKONU O OBNOVI. Najprije, definiciju obnove, koja se neprestano koristi u najopćenitijem smislu riječi. Kako svjedoče praksa i teorija, obnova može imati vrlo različite ciljeve i postupke. Tako *revitalizacija* znači uvođenje života u fizičko i socijalno tkivo dijela ili cjeline grada posebnim programima; *regeneracija* obnavljanje i uspostavljanje funkcija oštećenoga tkiva; *restauracija* djelomično ili potpuno uspostavljanje izvornih obilježja važnih povijesnih građevina ili ambijenata; *rekonstrukcija* uglavnom izmjena fizičke strukture ili gradnja novih objekata, a manje uspostavljanje izvornog stanja; *gentrifikacija* izmjena socijalne strukture, tj. njezina ekskluzivizacija, nova izgradnja, novi sadržaji. To su najpoznatiji i najčešći pristupi: bilo da je riječ o zapuštenim i dotrajalim objektima i ambijentima, bilo onima degradiranima nekontroliranim intervencijama, bilo oštećenima ratnim sukobima ili prirodnim katastrofama. Svima je zajedničko da u naslijeđene strukture unose *inovacije* – formalne, funkcionalne, tehnološke; svima je zajedničko da dovode do veće ili manje *transformacije* naslijeđenoga stanja. O tome svjedoči i obnova Zagreba poslije potresa 1880., koja se generalno može obilježiti kao **modernizacija**. I predstojeća obnova zagrebačke povijesne jezgre morat će računati s **inovacijom, modernizacijom i transformacijom**, kao nužnom posljedicom svih zahvata na svim objektima i ambijentima te uvjetom njegove vitalizacije i osposobljavanja za takve funkcije i djelatnosti koje osiguravaju njegovo samoodržavanje.

7.

Dio elaborata TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA donosi detaljniju razradu mogućnosti intervencija u važećem obuhvatu jezgre, s težištem na **identitetu** grada (pojedinosti i cjeline): engleski CITYSCAPE, francuski PAYSAGE URBAIN, njemački STADTBILD, hrvatski SLIKA GRADA – drugim riječima onoga što tvori njegovu singularnost i jedinstvenost. Po tome je jedan od važnijih koraka u pripremi projekta obnove.

Napokon riječ o realizaciji: obnova povijesne jezgra Zagreba mora dobiti status KAPITALNOG NACIONALNOG PROJEKTA, žele li se postići obznanjeni ciljevi. Cijelim procesom upravlja posebno tijelo, koje osnivaju Grad i Država; ono objedinjuje sve stupnjeve: od studija, programa, planiranja, natječaja, financija, izvedbe; podnosi račun osnivačima i snosi potpunu odgovornost za realizaciju. Modele pruža niz velikih europskih razvojnih projekata: primjeri su najveći – HafenCity, Hamburg (inauguriran 2008., u nastavku Hamburgerprojekte der Stadtentwicklung 2015 - 2030) ili Fjord City Oslo, reurbanizacija i integracija *waterfronta* u cjelinu grada i urbani pejzaž (inauguriran 2008., realizacija 2030.). Kompleksnom, dugoročnom obnovom zagrebačkog povijesnog središta kao kapitalnog razvojnog projekta ne može upravljati jedan specijalizirani gradski zavod (nekad Urbanistički zavod Zagreba), ali joj može dati svoj doprinos za razini svog iskustva i znanja. Razvojni projekt takvih dimenzija ne može preuzeti ni jedno ministarstvo ili kakav fond, nego tijelo koje vode školovani stručnjaci (*developing managers*).

U tek predstojećoj diskusiji o tome javit će se očekivano znatne razlike između struka i eksperata, u prvom redu: između onih kojih štite staro i onih koji grade novo. No njihovi se zahtjevi mogu pomiriti, a Zagreb sada više nego ikada treba dijalog, a ne sporenja. U Zagrebu i Hrvatskoj ima za to dovoljno stručnog potencijala, a napokon ne bi trebalo isključiti ni europske stručnjake koji su se potvrdili u mnogim metropolama, a i manjim gradovima te posvjedočili da je graditi u povijesnoj sredini jedan od najvećih izazova. Predstojeća obnova morala bi biti barem na razini one i onih koji su stvorili Zagreb, kakav uz neumitne promjene želimo i u budućnosti.

(Snješka Knežević, 29.01.2023.)

2.2.3. Osvrt: Goran Rako

Karta u čijoj se legendi gradska struktura Donjeg i Gornjeg grada označuju kao „dovršena“ ili „nedovršena“ jasno nam ukazuje, struktura je - nedovršena. Tako da na pitanje graditi ili ne graditi u povijesnoj jezgri imamo nedvosmislen odgovor, naravno, graditi.

Pitanje kako graditi, znatno je složenije. Znamo principijelni odgovor, netko ga je odavno obznanio, „najbolja interpolacija je dobra arhitektura“. Nažalost definicija dobre arhitekture je bezbroj. U ovom slučaju, najčešće suprotstavljena polazišta su tradicionalno ili suvremeno. Majstori arhitekture pokazuju nam da je moguće postići istovremeno i jedno i drugo.

Gradsku jezgru možemo gledati i kao zubalo. Neki zubi još su zdravi, neki baš i nisu, a neki i nedostaju. Dobar zubar jedne će popraviti, ali druge će izvaditi kako bi ih nadomjestio novima. I to će uglavnom biti bolno.

Plombe suvremenom arhitekturom rade se stalno u jezgri, ali one izgrađene tridesetih i pedesetih godina dvadesetog stoljeća, neka su od izuzetnih mjesta u gradu. Spomenut ću samo „neboderčić“ Slavka Lewya u Gundulićevoj i ambulantu Vladimira Turine u Klaićevoj ulici, zbog njihovog uspješnog srastanja tradicije i modernosti.

No za razliku od „rupa“ u zubalu praznine u gradu mogu biti njegovi najvrjedniji dijelovi. Na njima su trgovi, parkovi i igrališta. U jezgri Donjeg grada primjećujem više potencijalnih praznina, ali dvije bi u budućnosti mogle, ili bolje reći morale, postati mjesta koja grad podižu na viši nivo. Njihovo rješavanje ujedno bi potaknulo i rješavanje drugih situacija.

Prva „praznina“ je Trg/park Dr. Franje Tuđmana (označen na karti kao B-002). Mjesto su desetljećima za građane Zagreba čuvale vojske nekoliko država (od kojih više ni jedna ne postoji). Vidimo ga kao savršeno mjesto za park engleskog tipa, punog igrališta, vodoskoka, stabala, ptica, naravno i građana. Trg/park bi lakoćom podnio u svojoj „utrobi“ garažu s nekoliko tisuća automobila, parkiranih uz tramvajsku prugu.

Druga je (B-074) srednjoškolsko igralište istočno od zgrade našeg fakulteta (AGG-a). Još jedno mjesto kao stvoreno za garažu sa zelenim krovom i podzemnim prolazom iz garaže do Dječje bolnice. (Kada prođem Klaićevom ulicom i vidim 5-6 automobila parkiranih na prometnici ispred bolnice, s uključenim žmigavcima i roditelje koji nose djecu u zgradu bolnice vidim mjesto kojeg se najviše sramim u gradu.)

Postoje u Ilici, ulici koja vijuga kroz jezgru prema zapadu, nekoliko zgrada koje su odmaknute od ulice i formiraju ispred sebe svojevrsna dvorišta ili male trgove. One nas također poučavaju o vrijednosti praznina u urbanom tkivu grada.

Ima na putu prema sređivanju jezgre grada nešto gotovo nerješivo - vlasništvo! Potaknuti potresom u Zagrebu osmislili smo zadatke studentima arhitekture kojima su trebali predlagati rješenja za nagomilane probleme tog „arhipelaga“. Ubrzo smo morali „ukinuti vlasništvo“ i simulirati situaciju u kojoj vlasnici sporazumno i dragovoljno rade na istom zadatku. Tek nakon toga smislene studentske ideje postale su moguće.

Vrijedni javni, stambeni, industrijski i drugi objekti mogu se „spasiti“ isključivo programima koji su održivi. Održivi u ekonomskom smislu, ne u onom danas pomalo pomodnom shvaćanju održivosti. To je nemoguće bez „elastičnijeg“ ponašanja nezaobilaznih institucija koje verificiraju „papire“. Potres je razotkrio našu stvarnost u kojoj je lakše prikupiti novac za obnovu zgrade nego prikupiti „papire“. Nažalost poznat mi je čitav niz „predmeta“ koji su se zbog toga ostali nerealizirani. Dok se europski gradovi koji nam služe kao uzori obnavljaju i preobražavaju mi raspravljamo smije li se srušiti kuća koja se već sama napola srušila. Ujedno takvo rigidno administriranje prazni centar grada jer „obični“ građani više nisu u stanju financirate konstruktivne i arhitektonske zahvate.

Provjereni način na koji nastaju najbolji arhitektonski projekti je, naravno, institucija natječaja, dokazana stotinama puta u praksi. Prizivamo jednog, gledajući urbani nered na poziciji B-168 i zazivajući uspostavu reda u tom isječku jezgre.

Uređujući prometnu infrastrukturu i dajući prednost biciklima (tko bi dobronamjeran mogao biti protiv biciklističkog grada!), primjećujemo oduzimanje prednosti automobilima. Vjerujemo kako bi se osiguravanje boljeg javnog prijevoza ili jeftinije parkiranje u garažama na dobrim pozicijama bila stvarnija reforma.

Infrastrukturne i napuštene industrijske objekte gledamo kao čuvare budućih najvrjednijih mjesta u gradu. Vjerujemo kako je prava sreća što nemamo dovoljno sredstava da izgradimo 2-3 Manhattana. Možda u momentu kada uspijemo „povući“ sredstva budemo malo pametniji...

Provjereni načina obnove vrijedne povijesne zgrade s minimumom dramatike je zahvat nevidljiv s ulice. Na nekim posebnim mjestima, kao što su I-4 ili B-136, to je moguće napraviti. Ovo je naš primjer, u Demetrovoj ulici na Gornjem gradu. Rekonstrukcija zgrade Hrvatskog prirodoslovnog muzeja. Izvana se zgrada samo „krpa“, dok će iznutra iz 19-og preskočiti u 21-o stoljeće.

Na fotografijama: 1. Pogled na Gornji grad sa označenom zgradom u kojoj se nalazi Hrvatski prirodoslovni muzej; 2. Izgled zgrade u kojoj se nalazi muzej; 3. i 4. Radovi na cjelovitoj obnovi prirodoslovnog muzeja; 5. Vizualizacija budućeg izgleda unutrašnjosti muzeja.

ZABRANJENO SE ZADRŽAVATI U RADNOM DJELOKRUGU STROJA
KOMATSU

2.3. Arhitektonsko-urbanistički projekti 2000.-22.

2.3.1. Urbanistički planovi uređenja i gradski projekti

2.3.2. Analiza projekata za povijesnu urbanu cjelinu od 2000.do 2022.

2.3.3. Kronologija arhitektonskih projekata od 2000. do 2022.

2.3.1. Urbanistički planovi uređenja i gradski projekti

Dajemo pregled urbanističkih planova uređenja za pojedine dijelove, blokove, Donjeg grada. Grubo bi ih mogli razvrstati u dvije grupe. Prvu grupu čine UPU-i koji definiraju prostornu organizaciju i kapacitete na lokacijama bivše industrije. To su lokacija kod Hotela Westin, uz Branimirovu, zona na uglu Heinzelove i Branimirove, te Badel blok. Drugu skupina definira prostorne uvijete unutar blokova za novu gradnju poput bloka na Branimirovoj, uz Medulićevu / Ilicu, bloka Martićeva / Bauerova i uz Ulicu Eleonore Patačić.

Izdvojili smo UPU-e koji su nastali u zadnjih 20 godina. Oni definiraju urbanistički okvir za razvoj stambenog programa na adresi Ljudevita Posavskog, poslovno-stambenog na uglu Heinzelove i Branimirove ulice, te stambenog u bloku Kneza Borne, Petra i Tome Erdodyja, Kneza Domagoja i Kneza Branimira. Od ova tri, realizacija UPU-a u ulici Ljudevita Posavskog izaziva najmanje stručne rasprave. Kod primjera stanovanja u bloku na adresi Kneza Borne svakako je pitanje izgradnje u bloku i dozvoljenog kapaciteta. Primjer na Branimirovoj otvara pitanje formalne artikulacije. Viši poslovni neboder a niži stambeni objekti ponudili bi mogućnost veće slobode oblikovanja.

Na nacrtima i fotografijama: 1. UPU za zonu ulice Ljudevita Posavskog i Branimirove ulice; 2. Izgled stambenog kompleksa; 3. UPU za ugao Branimirove i Heinzelove ulice; 4. Izgradnja temeljem UPU-a. Natječajni projekt autora Siniše Bjelice; 5. UPU za blok Kneza Borne, Petra i Tome Erdodyja, Kneza Domagoja i Kneza Branimira; 6. Realizacija UPU-a. Projekt arhitektonski ured 3LHD.

1

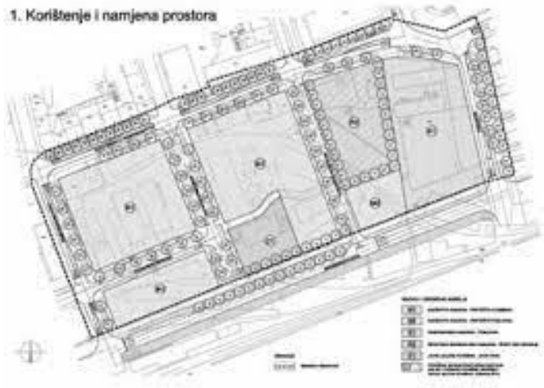

2

3

4

5

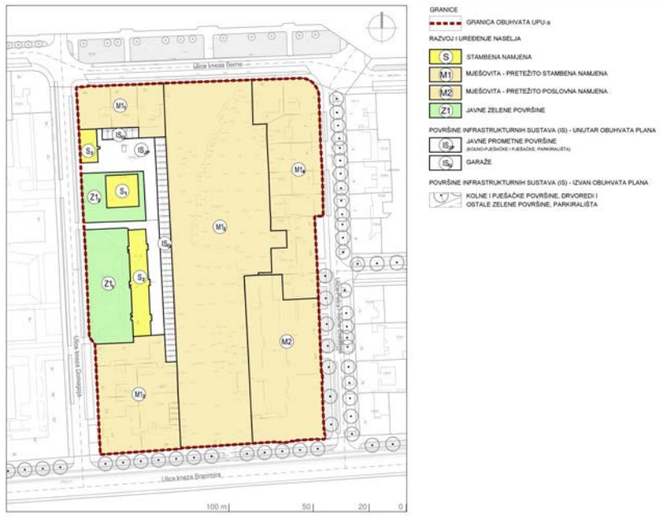

6

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

2.3.1./
PROJEKTI/

URBANISTIČKI PLANOVI UREĐENJA I GRADSKI PROJEKTI

legenda:
- obuhvat: jezgra gornjeg i donjeg grada
- obuhvat: dodatne zone
- struktura izgradnje
- blokovi za koje je izraden UPU

0 100 500 1000

2.3.2. Analiza projekata za povijesnu urbanu cjelinu od 2000.do 2022.

Nakon analize nedovršenih i nedefiniranih situacija u povijesnoj urbanoj cjelini gdje smo identificirali i sistematizirali gotovo 50 arhitektonskih odnosno urbanističkih zadataka, smatrali smo potrebnim napraviti pregled arhitektonskih realizacija, urbanističko-arhitektonskih natječaja i predloženih arhitektonskih projekata u razdoblju od 2000. do 2022. godine. Interesiralo nas je sagledati kako su arhitekti reagirali na projektne zadatke unutar konteksta povijesne urbane cjeline, te njihov pristup oblikovanju.

Ovdje smo analizom sakupili 44 projekta i prikazali ih kroz tablicu, kartu i preglednu kronologiju. Listi je dodan i projekt iz davne 1980. godine koji predlaže zamjenu dotrajale kuće uglu Petrinjske i Đorđićeve ulice koja je danas simbol potresa u Zagrebu, novom stambenom. U pregledu je 22 realizacija, 13 natječajnih radova i 9 predloženih projekata. Neki od tih radova su se bavili nedovršenim lokacijama iz prethodnog poglavlja.

U tablici smo nastojali prikazati kroz različiti intenzitet boje vrstu projekta, godinu kad je izrađen projekt, trajanje realizacije i aktualnost projekta danas. Tako naprimjer projekt za podzemnu garažu ispod Srednjoškolskog igrališta izrađen je 2004. godine. Pretpostavljamo da je on još uvijek aktualan iako je prošlo skoro 20 godina. Međunarodni natječaj za Badel blok proveden je 2012. i dodijeljena prva nagrada. Naše je očekivanje da je to budući projekt za tu lokaciju. U tablici je, također, vidljivo trajanje realizacije nekih projekata. Tako je zgrada Muzičke akademije definirana natječajem 2002. godina a otvorena tek 2014. Neki projekti, koji su autorski prijedlozi, nisu imali službenu verifikaciju ali su ostavili dojam i nastavili živjeti kroz literaturu i u pregledima ideja. Takav slučaj je i prijedlog Tončija Žarnića za Veliku aulu Sveučilišta na mjestu Sveučilišne tiskare.

Sve ove projekte mapirali smo na karti kako bi bilo vidljivo gdje su najviše prisutne realizacije a koja su mjesta osuđena samo na projektnu ideju.

U nastavku je kronologija koja ilustrira, koliko je to moguće unutar ograničenog formata, arhitektonske projekte. Interesantno je pratiti pregled ovih radova i uspoređivati ih međusobno, te generalizirati moguće oblikovne trendove. Razmišljajući u kontekstu topografije identiteta, moramo se zapitati, kako bi izgledalo središte grada kad bi sve nedefinirane situacije krenuli danas rješavati.

Tablica: Prikazani su projekti izrađeni u zadnjih 20 godina za lokacije u povijesnoj urbanoj cjelini. Tri kategorije ozbačene su intenzitetom plave boje: realizirani objekti (tamno plavo), projekti odabrani na arhitektonskom natječaju (srednje plavo) i osobni prijedlozi autora (svjetlo plavo). Svi su projekti smješteni u tablici prema godini nastanka. Tablica također prikazuje dužinu realizacije pojedinih projekata. One projekte, odabrane na arhitektonskim natječajima, koje držimo da su i dalje aktualni označili smo sa strelicama. Distribucija projekata za povijesnu urbanu cjelinu u zadnjih dvadeset godina prikazana je na karti desno.

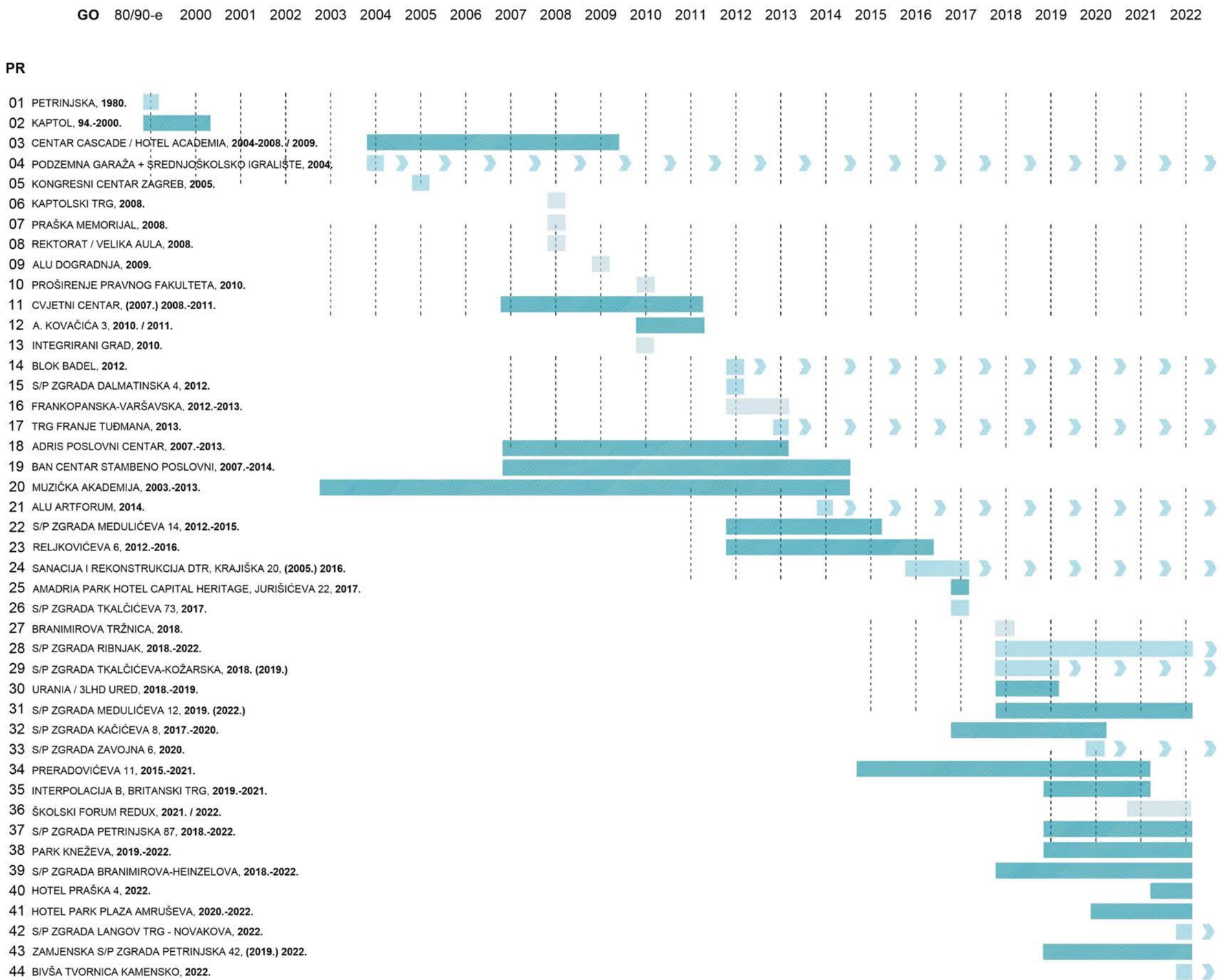

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 2_

2.3.2./
PROJEKTI/

PREGLED PROJEKATA ZA POVIJESNU URBANU CJELINU OD 2000. DO 2022.

2.3.3. Kronologija arhitektonskih projekata od 2000. do 2022.

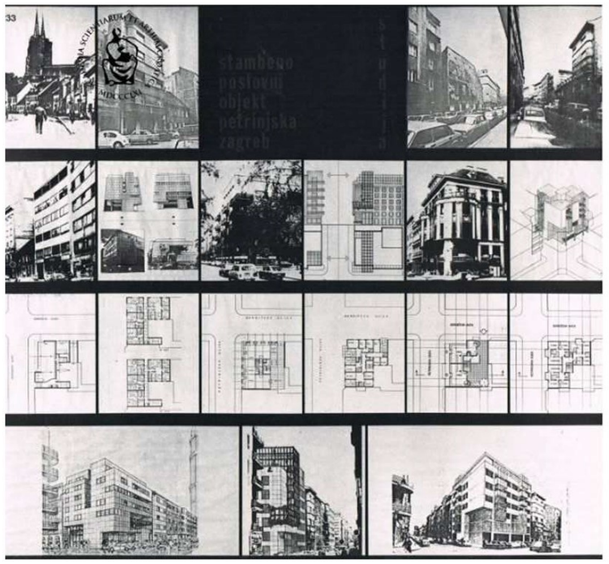

1980
POSLOVNO-STAMBENA ZGRADA, PETRINJSKA / ĐORĐIĆEVA
Aleksandar Dragomanović Koautori: **Krešimir Kasanić, Fedor Tolja**

2000 (1994-1997)
CENTAR KAPTOL
Branko Kincl s Plan d.d.

2004-2008 (2009)
CENTAR CASCADE / HOTEL ACADEMIA
Goran Rako (Radionica arhitekture)

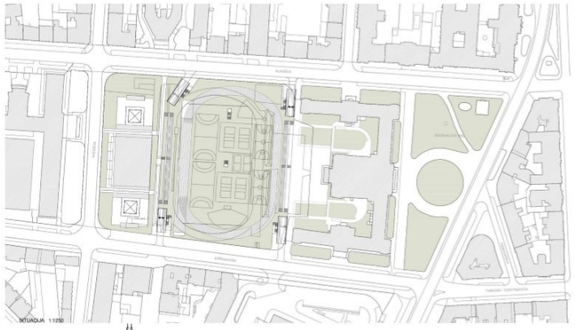

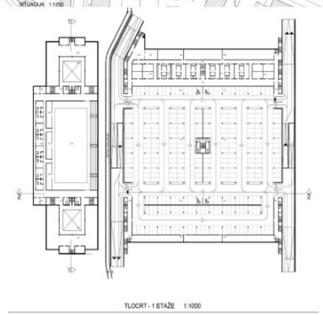

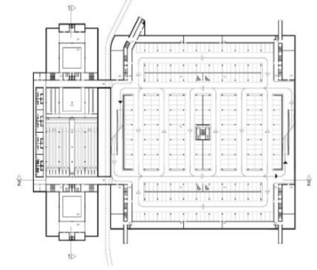

2004
PODZEMNA GARAŽA - SREDNJOŠKOLSKO IGRALIŠTE
(GARAŽA SREDNJOŠKOLAC)
S. Bašić, B. Horvat, G. Poljanec, D.Stamać

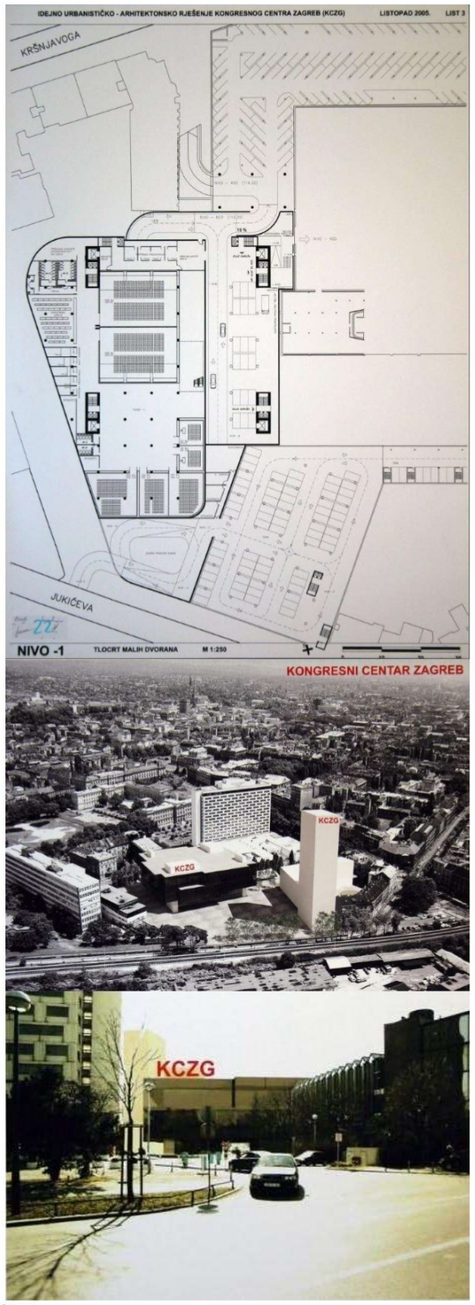

2005
KONGRESNI CENTAR ZAGREB
Damir Mioč, Zvonimir Prlić

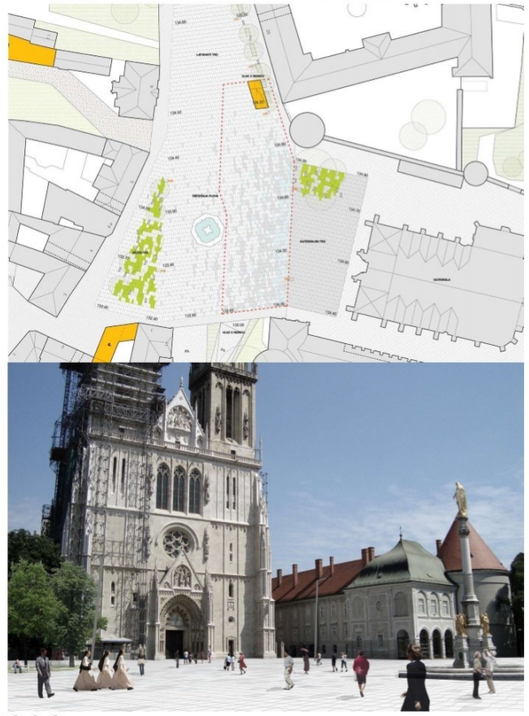

2008
KAPTOLSKI TRG
MVA (Marin Mikelić, Tomislav Vreš, Josip Jerković)

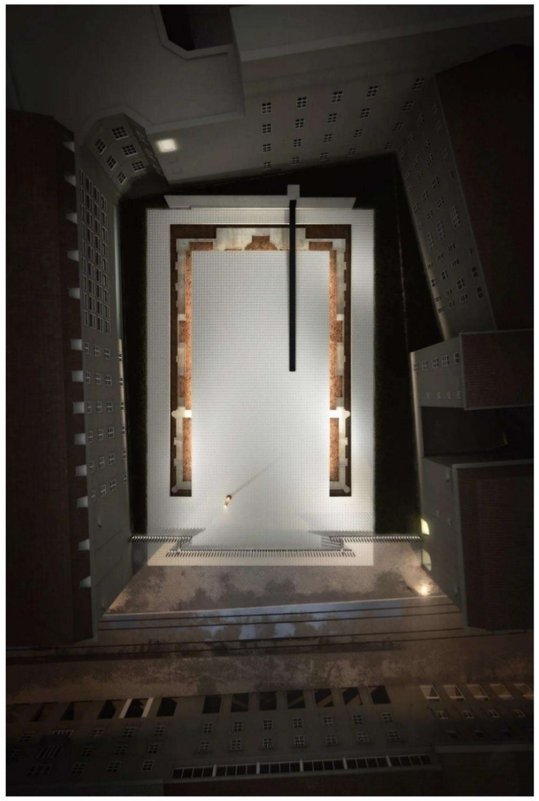

2008
PRAŠKA MEMORIJAL
Nenad Fabijanić

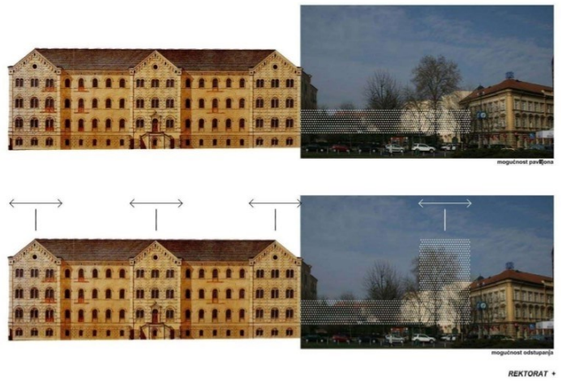

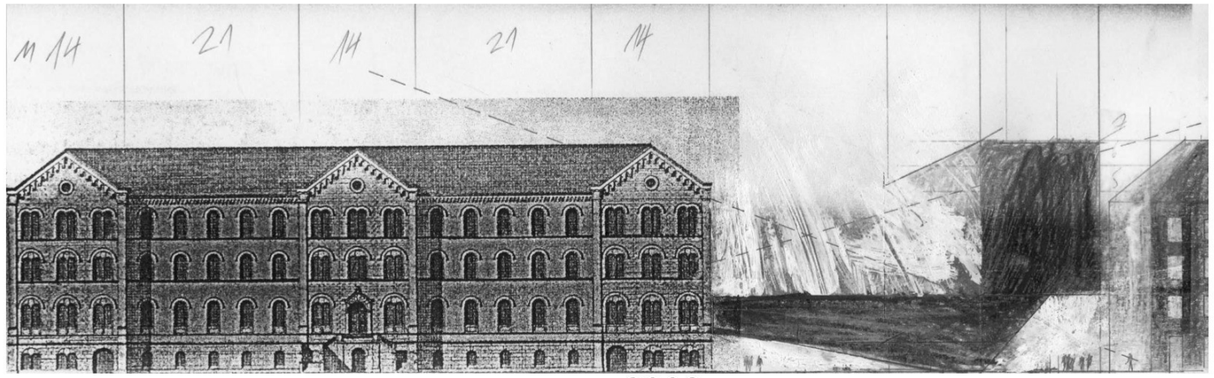

2008
REKTORAT - VELIKA AULA
Tonči Žarnić

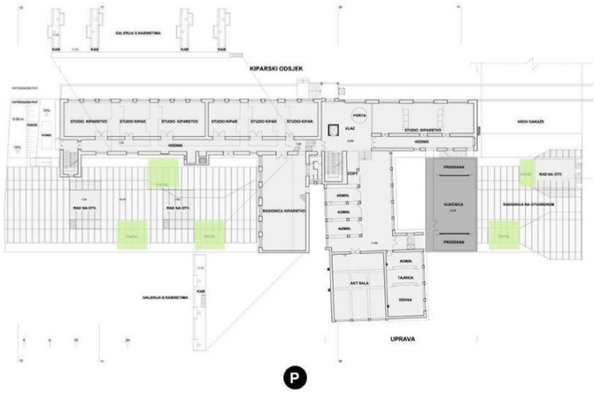

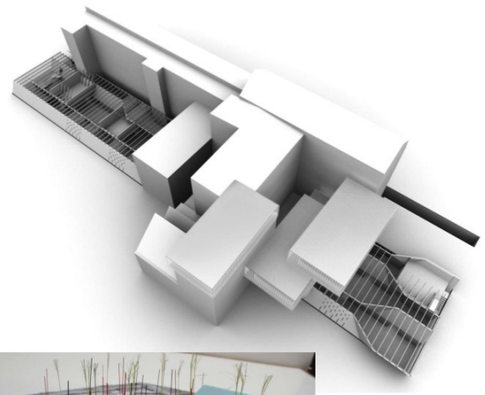

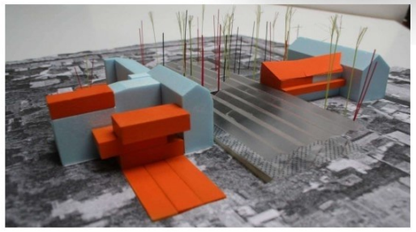

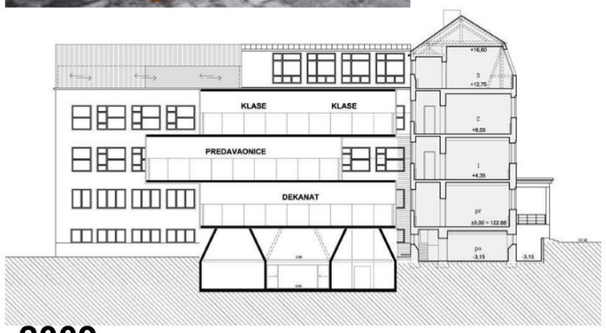

2009
ALU DOGRADNJA
Tonči Žarnić, Veljko Olujić

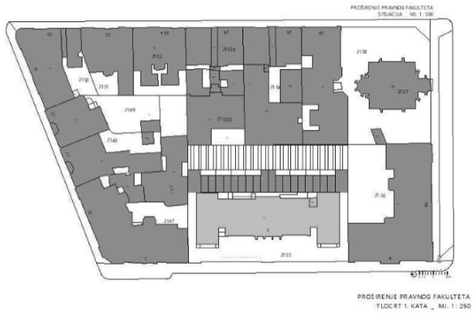

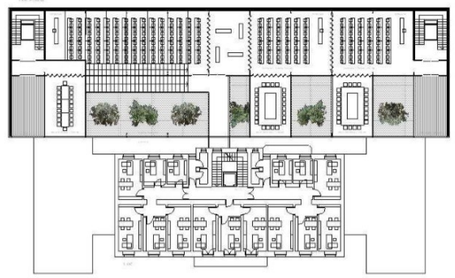

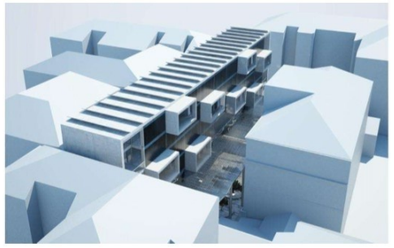

2010
PROŠIRENJE PRAVNOG FAKULTETA
Mladen Jošić

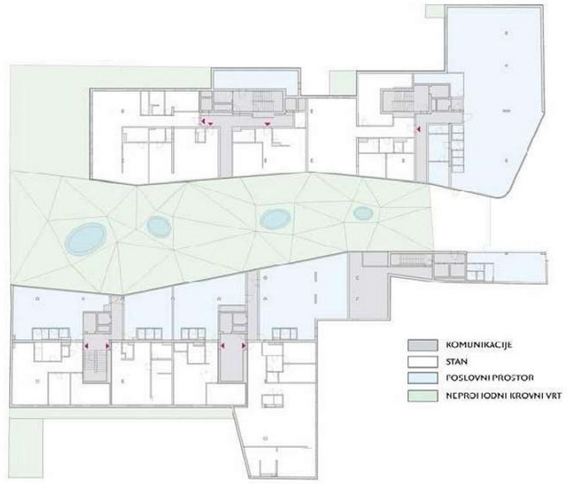

Tlocrt cijeloga kompleksa na razini +2

2010
CVJETNI PROLAZ
Boris Podrecca - autor idejnog projekta
tvrtka Conar d.o.o. iz Zagreba - glavni projekt (glavni projektant Boris Frgić)

2010
A.KOVAČIĆA 3
Nepoznato

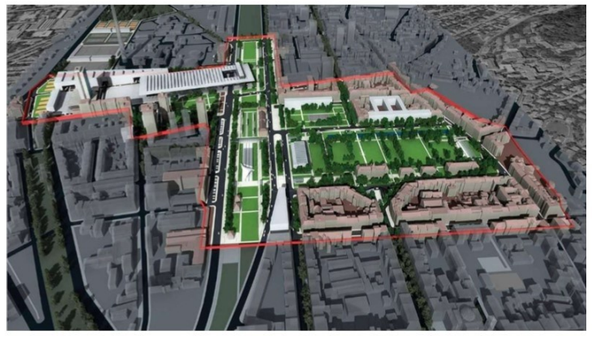

2010
INTEGRIRANI GRAD
Nenad Fabijanić

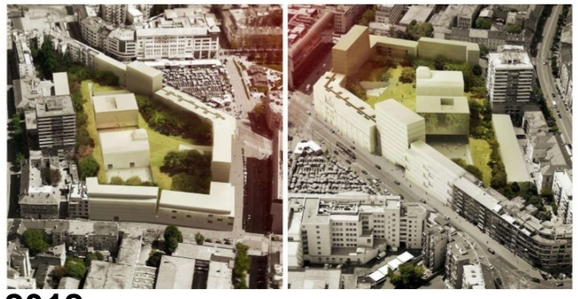

2012
BLOK BADEL
Luís Pedro das Neves Pereira (Portugal), Pablo Rebelo (Portugal)
Pablo Pita Architects

2012
POSLOVNO STAMBENA GRAĐEVINA, DALMATINSKA 4
Siniša Justić
Darko Latin

2012-2013
STAMBENO - POSLOVNO - HOTELSKI KOMPLEKS
FRANKOPANSKA - VARŠAVSKA
Davor Senečić (S.E.N.D. d.o.o)

2013
TRG FRANJE TUĐMANA
Nenad Fabijanić

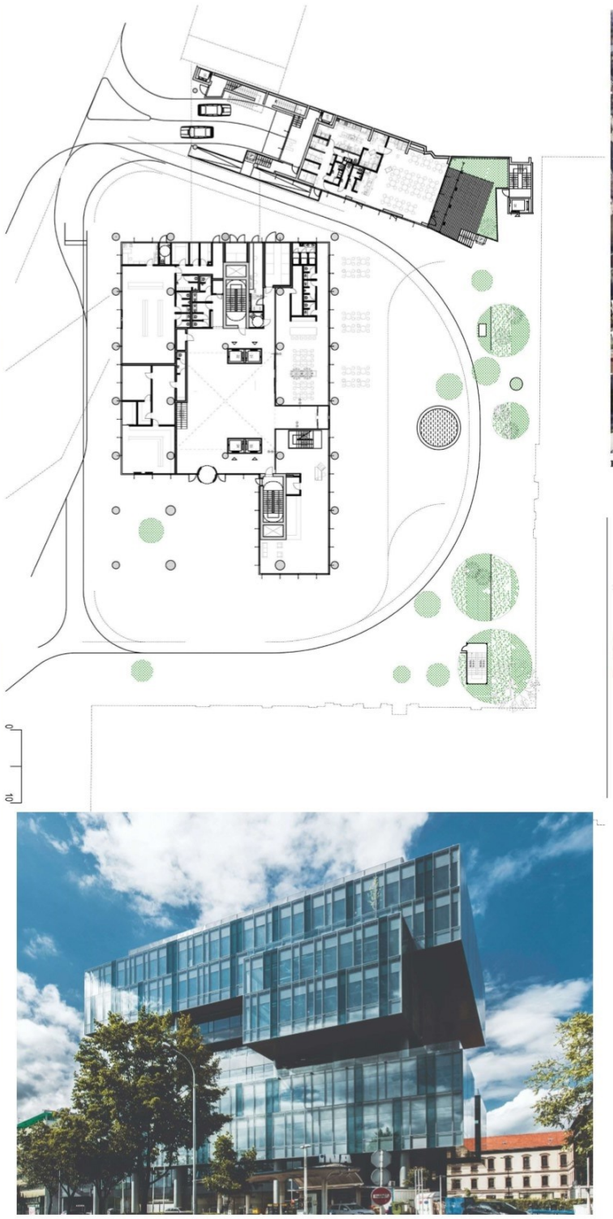

2013
POSLOVNI CENTAR ADRIS ZAGREB
Ivica Plavec, Ivan Zdenković, Žanet Zdenković Gold
Vedrana Ergić - total design unutarnjeg prostora

Pogled iz zraka na buduću zgradu *Ban centra* i njezino uklapanje u prostor

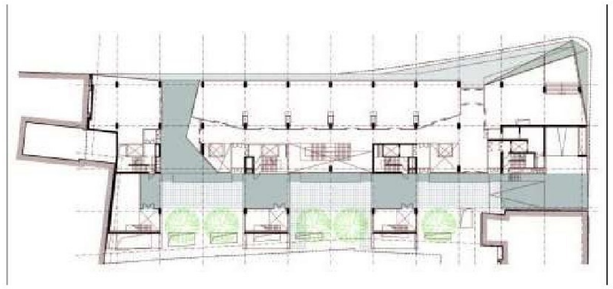

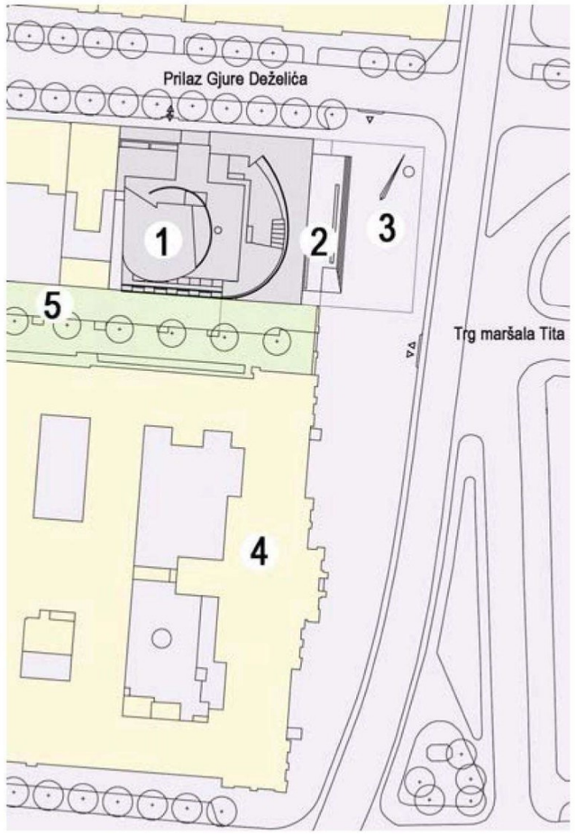

2014
STAMB. - POSL. ZGRADA BAN CENTAR
Otto Barić, Svebor Andrijević, Senka Dombi

2014

ZGRADA MUZIČKE AKADEMIJE U ZAGREBU
Milan Šosterič

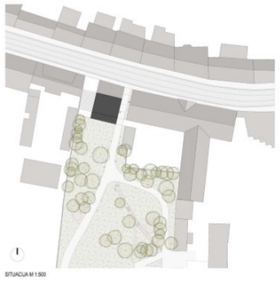

2014
ALUARTFORUM
Aleš Žnidaršič, Katja Žlajpah, Andrea Donatović Poljičak

2015
STAMBENO POSLOVNA ZGRADA MEDULIĆEVA14
Djivo Dražić

2016
STAMB. OBJEKT, RELJKOVIĆEVA 6
Nepoznato

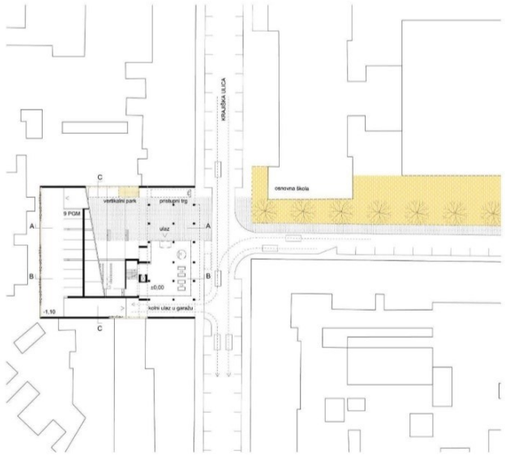

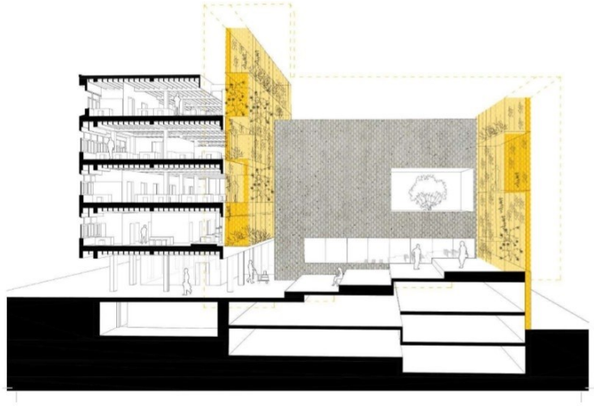

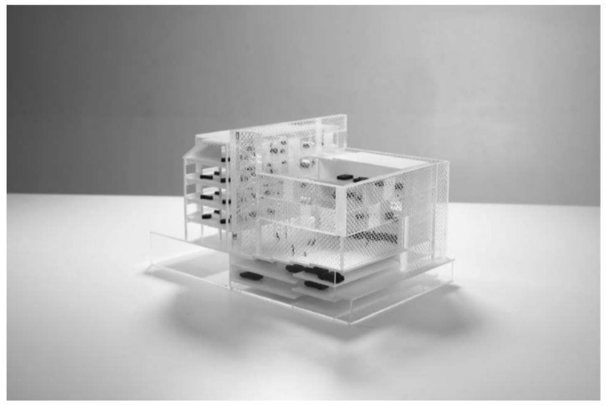

2016
REKONSTRUKCIJA I SANACIJA DTRa, KRAJIŠKA 20
Darko Latin, Tamara Relić, Diana Špirić

2017

AMADRIA PARK HOTEL CAPITAL, JURIŠIĆEVA 22
Siniša Bjelica

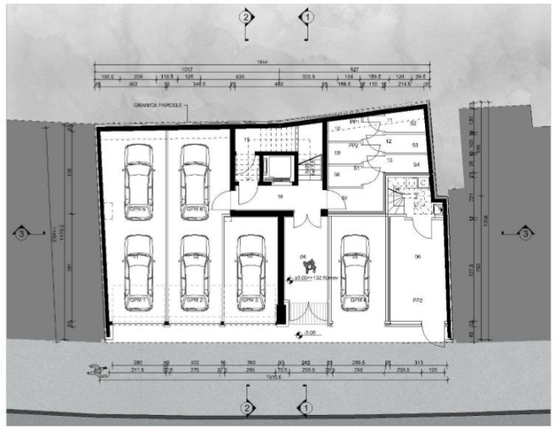

2017

STAMBENO POSLOVNA ZGRADA TKALČIĆEVA 73
Studio Crta d.o.o.

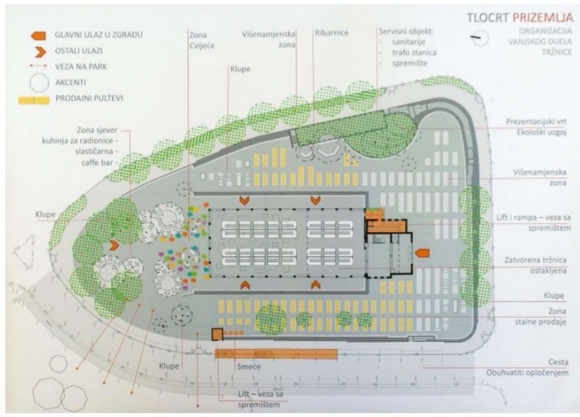

2018

BRANIMIROVA TRŽNICA
Loredana Stunić

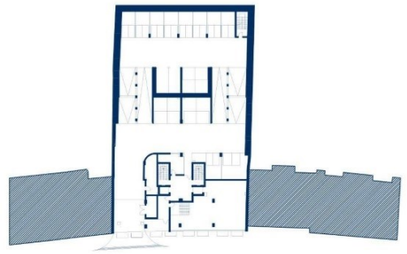

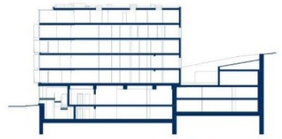

2018

POSLOVNO STAMBENA GRAĐEVINA RIBNJAK
Davor Mateković

2018 (2019)

STAMBENO POSLOVNA GRAĐEVINA
TKALČIĆEVA 85/87 KOŽARSKA 56/64
Dario Šišak, Saša Glagolić

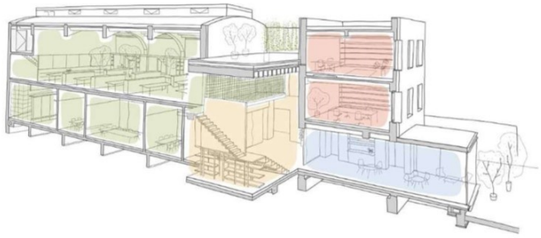

2019

URANIA
3LHD URED (bivše kino Urania)
Studio 3LHD d.o.o.

SITUACIJA NA KATASTRU M 1:1000

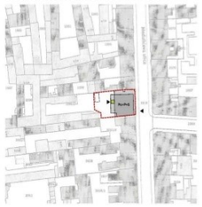

SITUACIJA_POLOŽAJ I VISINA M 1:500

SITUACIJA_PROMET M 1:500

TLOCRT PODRUMA M 1:200

TLOCRT PRIZEMLJA M 1:200

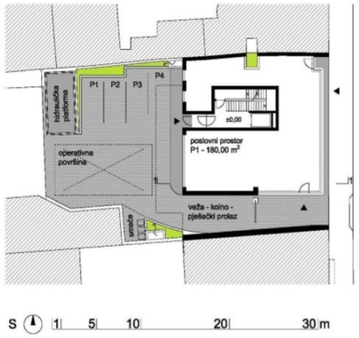

2019

STAMBENO POSLOVNA GRAĐEVINA, MEDULIĆEVA 12
Miloš Pecotić, Vedrana Pecotić, Iva Pejić

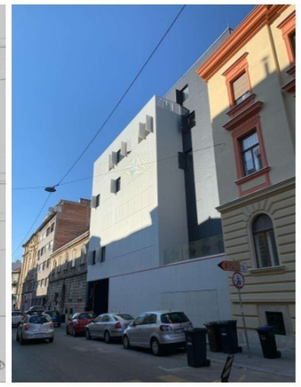

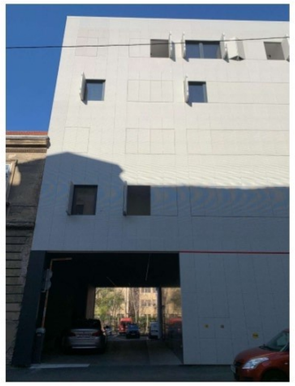

2020

STAMBENO POSLOVNA GRAĐEVINA, KAČIĆEVA 8
Matija Bender

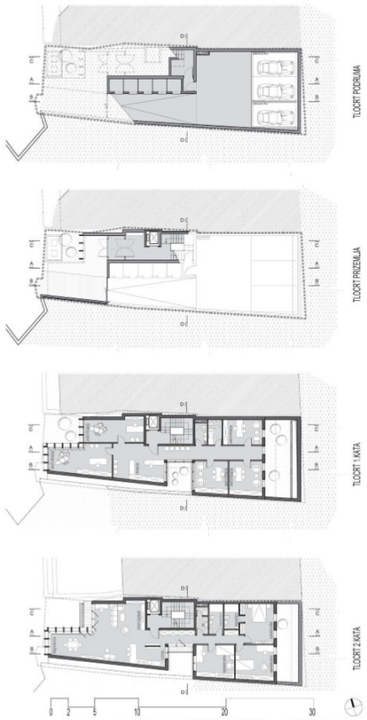

2020
STAMBENO POSLOVNA GRAĐEVINA ZAVOJNA 6
Sanja Leicher, Edurad Dukić, Mate Božanić

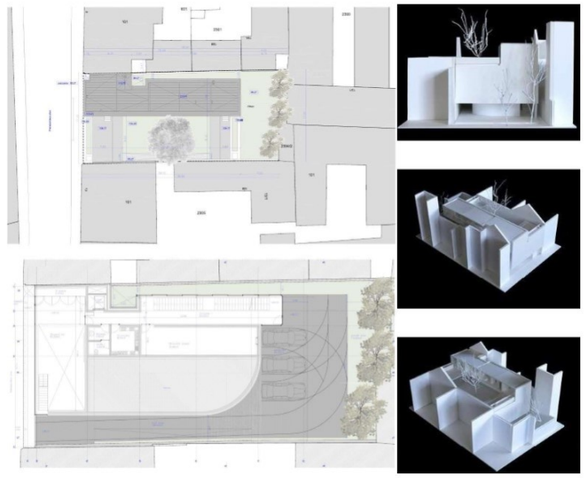

2020 (2021)
REZIDENCIJALNA GRAĐEVINA STAMBENE NAMJENE, PRERADOVIĆEVA 11
Eduardo Souto de Moura i 3LHD

2021
INTERPOLACIJA B
Davor Mateković

2021/2022
ŠKOLSKI FORUM REDUX
Mentori studentima: Vanja Rister, Mia Roth-Čerina

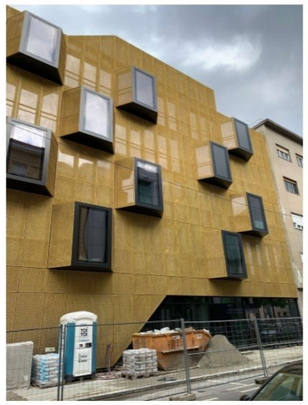

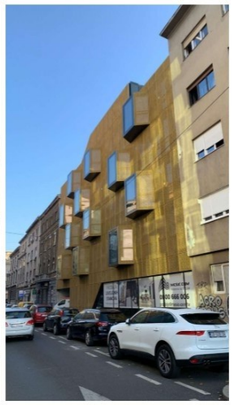

2022
POSLOVNO STAMBENA GRAĐEVINA PETRINJSKA 87
Davor Mateković

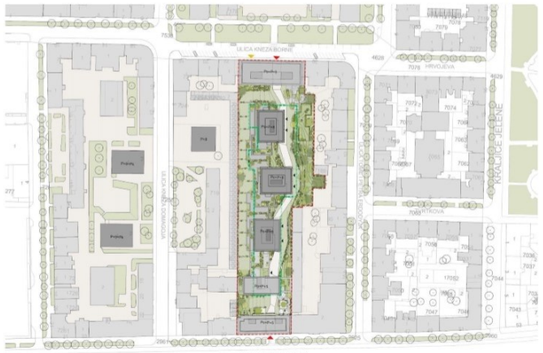

2022
PARK KNEŽEVA
Studio 3LHD d.o.o.

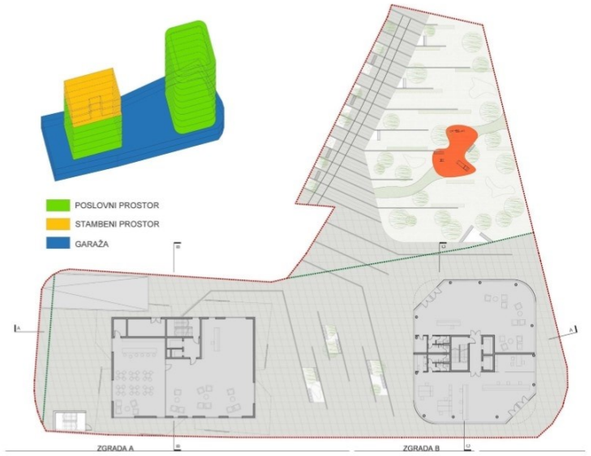

2022
POSLOVNO STAMBENA GRAĐEVINA KRIŽANJE BRANIMIROVE I HEINZELOVE
Siniša Bjelica (SB-PROJEKTIRANJE d.o.o.)

2022
HOTEL, PRAŠKA 4
Krunoslav Ivanišin, Lulzim Kabashi
(IVANIŠIN. KABASHI. ARHITEKTI d.o.o.)

2022
HOTEL PARK PLAZA AMBRUŠEVA
Nepoznato

2022
STAMBENO POSLOVNA ZGRADA LANGOV TRG - NOVAKOVA
Frana Milaković

2022 (2007, 2019)
ZAMJENSKA STAMBENO POSLOVNA GRAĐEVINA
PETRINJSKA 42
Veronika Živčić (AJUNTO d.o.o.)

PROJEKT NIJE DOSTUPAN

2024
BIVŠA TVORNICA KAMENSKO
Hrvoje Njirić (Njirić plus arhitekti d.o.o.)

2.4. Arhitektonska valorizacija projekata

2.4.1. Odabir prof.art. Mladen Jošić
2.4.2. Odabir prof.dr.sc. Tihomir Jukić
2.4.3. Osvrt prof.art. Tonči Žarnić

U području autorskih pristupa i razmišljanja teško je očekivati postojanje jedinstvenog stava o načinu arhitektonskog djelovanja u kontekstu povijesne urbane cjeline. Stoga smo zamolili trojcu kolega, uglednih profesora na fakultetu, da odaberu do pet projekata iz kronološkog pregleda koji im se čine primjerom dobre ili loše prakse projektiranja u ovom kontekstu.

Mladen Jošić, arhitekt

Redoviti je profesor na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u zagrebu. Cijeli radni vijek bavi se istovremeno i ravnopravno obrazovanjem studenata svih godišta arhitekture i urbanizma te stručnim i znanstveno razvojnim projektima od jednostavnih do najsloženijih. Među njegovim obrazovnim i stručnim referencama najviše se ističu istraživački zadaci na socijalnom stanovanju u uvjetima i okvirima specifičnih mjesta u urbanom i krajobraznom teritoriju, bilo da se radi o redovitim studijima arhitekture i urbanizma na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu ili međunarodnom školama arhitekture u RH koje je vodio ili na kojima je sudjelovao u inozemstvu sa svojim ili internacionalnim studentima.

Njegovi stručni i znanstveno razvojni projekti od prvih dana karijere uvijek pokušavaju donijeti specifične vrijednosti istovremeno korisnicima i prostoru u kojem djeluje kroz urbanističke kompozicije, programsku složenost i arhitektonsko oblikovanje iskoracima koji pomiču granice očekivanog naprijed. Svi tipovi arhitektonskog obrazovanja su mu privlačni i inspirativni a posebice najsloženiji prostorni i programski zadaci u kojima objedinjava znanje i odgovornost s jedne strane te inovacije i održivost simbioze arhitekture i čovjeka s druge strane. Posljednjih godina ponajviše se bavi zeleno-plavim projektima uvjeren da je potrebno prirodu vratiti u urbane sredine.

Dr.sc. Tihomir Jukić, arhitekt i urbanist

Redoviti je profesor Katedre za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na kojem na diplomskom i doktorskom studiju predaje kolegije iz područja urbanizma. Završio je dva poslijediplomska studija "Urbanizam i prostorno planiranje" na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu i “Urban survey” na Institutu I.T.C. u Enschedeu (Nizozemska). Magistarski rad obranio je u Nizozemskoj 1985, a doktorsku disertaciju 1998. godine na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu.

Profesionalna djelatnost prof.dr.sc. Tihomira Jukića podjednako je usmjerena na znanstveni, nastavni i stručni rad. Osnovna tema njegova interesa i proučavanja je grad i njegova preobrazba. Voditelj je Kabineta za urbanizam, a u dva mandata obnašao je dužnost prodekana za znanost na Arhitektonskom fakultetu. Član je Akademije tehničkih znanosti Hrvatske. Dobitnik je 8 nagrada na urbanističko-arhitektonskim natječajima, od toga 6 prvih nagrada. Dobitnik je i nagrade za arhitekturu i urbanizam “Ex AEQUO” na 16. bieannalu arhitekture, urbanizma i primijenjenih umjetnosti. Voditelj je znanstvenog projekta „Preobrazba, identitet i održiv razvoj suvremenog hrvatskog grada“

Tonči Žarnić, arhitekt

Od 1981.g. radi na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 2016.g. izabran za redovitog profesora u trajnom zvanju na Katedri za arhitektonsko projektiranje Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Predstojnik Katedre za arhitektonsko projektiranje u razdoblju od 2003.g. do 2007.g., te od 2016.g. do 2020.g. Član Matičnog odbora za područje umjetnosti od 2013.g. Dobitnik nagrade Sveučilišta u Zagrebu *Ars summa Universitatis*, 2021.g.

Nastavnu kompetenciju izgrađuje kroz arhitektonsko stvaranje, trajno kombinirajući arhitektonsko i urbanističko-arhitektonsko projektiranje s promišljanjem discipline.

Izradio niz arhitektonskih projekata, svoje radove prezentirao na izložbama, autorskim i skupnim, u Hrvatskoj i inozemstvu. U stručnoj periodici četiri puta mu je predstavljen stvaralački profil uz izbor radova.

Nagrađivan na arhitektonskim natječajima, Salonu mladih 1987.g., Zagrebačkom salonu 1994.g. - nagrada za projekt i Velika nagrada (s Veljkom Oluićem) i Zagrebačkom salonu 2006.g. - II nagrada (s Veljkom Oluićem).

Dobitnik godišnjih nagrada “Vladimir Nazor” i “Viktor Kovačić” za 1996.g. (s Hildegard Auf-Franić). te godišnje nagrade “Viktor Kovačić” za 2004. godinu (s Veljkom Oluićem).

CONSTANTIN BRANCUSI
1.4.2016 - 1.6.2016
ALUARTFORUM

2.4.2. Odabir: Mladen Jošić

Kod rekonstrukcije i sanacije starih dijelova svakog grada pa tako i Donjeg i Gornjeg Grada Zagreba bitne su metode pristupa problemu rekonstrukcije i sanacije te doprinosi poboljšanju postojećih vrijednosti u prostoru kao i nove vrijednosti koje novi projekti nude gradu. U načelu svaki projekt koji nudi više različitih vrijednosti potencijalno je bolji od drugoga koji donosi samo jednu vrijednost. Međutim teoretske vrijednosti svakog novog projekta u naravi najviše ovise o stručnoj, umjetničkoj i tehničkoj vrijednosti koje donosi pojedini novi projekt sveukupno.

Analizom ponuđenih projekata mogu zaključiti da je najmanje cjelovitih projekata koji nude urbane, arhitektonske, socijalne i ekonomske vrijednosti, a najviše pojedinačnih interpolacija koje uglavnom obrađuju samo svoju parcelu. Tu se nalaze ponuđena dva-tri takva cjelovita projekta koji već u projektnom zadatku imaju ili prevelike kapacitete ili su u ovom trenutku suviše orijentirani na daleku budućnost.

Iz liste ponuđenih projekata jasno je vidljivo da Gradu nedostaje cjelovita urbana politika koja kod svakog lokalnog zahvata (parcele) rješava cjelovitu sliku prostora. U ovom slučaju cjelovitu sliku pojedinog bloka trebali bi činiti javni doprinosi perimetru i unutrašnjosti bloka, izbor prednosti planiranja nedostajućih sadržaja među kojima najviše nedostaju zelenilo, voda i prostori za parkiranje, zatim otvoreni sadržaji za boravak u prizemlju. Utemeljenoj politici planiranja sanacije i rekonstrukcije grada nedostaje ekonomski utemeljena analiza svakog bloka koja će urbanom sanacijom ostvariti manju izgrađenost terena (prostor za buduće zelenilo i vodu), a ekonomski ostvarive kapacitete nedostajućih sadržaja (kulture, ugostiteljstva, sporta, slobodnog vremena) i poželjnih sadržaja (rekonstrukcije postojećeg stanovanja i izgradnja novih kapaciteta).

U perimetru prizemlja pojedinog bloka ja očekujem više sadržaja koji privlače pažnju prolaznika i namjernika umjesto sadašnjih stanova. U bloku očekujem više internih pješačkih i/li kolno pješačkih prolaza i veza koje prolaze kroz više blokova, više stanovanja vezanog na teren i vrtove, puno više zelenila, a manje automobila koji zauzimaju teren.

Redom ponuđenih projekata biram:

03. Centar Cascade / Hotel Academia, 2004-2008. / 2009.

Projekt je stvorio višeslojni doprinos prostoru povezujući različite nivoe okolnog strmog terena javnim komunikacijama pri čemu dominira konstruktivno vehementni višeetažni trijem čije se minimalističko oblikovanje u čeliku nadovezuje na uspješne slike utilitarne industrijske arhitekture kao i armirano betonske konstrukcije iz Moderne. Velika tlocrtna površina je uspješno izrezana nizom plitkih i dubokih poluatrija koji omogućavaju posvuda vrijednost spajanja zgrade i okoliša kroz dinamičke slike svjetla i sjene. Vertikalni gabariti simuliraju optičku iluziju perspektive manjih volumena nego su to oni stvarno. Veliki garažni kapaciteti su uspješno nestali u brdu i pod zgradom. Neuspješna početna trgovačka namjena na kraju je uspješno zamijenjena hotelskim ugostiteljskim sadržajem koji je kvartu stvarno nedostajao.

Projekt u cjelini uspješno rješava profitabilnost investicijskog programa donoseći nove javne prostore na više nivoa te korisne sadržaje otvorene prema slučajnim prolaznicima i namjernim gostima. U budućnosti se nadam da bi ova porozna struktura mogla dobiti još jedan održivi sloj unutar svojih perforacija.

09. ALU dogradnja 2009.

Dogradnja Akademije likovnih umjetnosti je jedan od najpoželjnijih zadataka koji arhitekt uopće može dobiti. U ovoj situaciji se doslovce sudaraju povijest i budućnost umjetničke kreacije istovremeno autora i korisnika zgrade simultano. Dobro arhitektonsko djelo nužno treba omogućiti svakom tipu korisnika punu funkcionalnost, a odlično je ono koje pruža nadahnuće bivanja i stvaranja. U ovom slučaju interpretacija krova otvorenih kiparskih radionica (pa i ljevaonica) pruža korisniku mnoštvo svjetlosti, ali i rad pod bogatim krošnjama akademskog parka.

Ovo je primjer odličnog sadržaja koji značajno doprinosi javnom korištenju unutrašnjosti bloka Donjeg Grada. Dvorište bloka koriste studenti Akademije, ali i svi česti gosti koji posjećuju njihove svakodnevne izložbe. Vrata Akademije su istovremeno i vrata bloka.

15. Stambeno poslovna zgrada Dalmatinska 4

Stambeno poslovna interpolacija u dalmatinskoj 4 je klasični primjer suvremene zagrebačke zgrade koja afirmira istovremeno perimetar i unutrašnjost bloka. Unatoč bitno suvremenijeg oblikovanja uličnog pročelja u odnosu na susjedne povijesne profilacije zgrada je u osnovi konzervativna jer se precizno prilagođava postojećim susjednim vijencima, a u prizemlju otvara razmjeno veliki prolaz u dvorište bloka. Zatvorenim dijelom prizemlja dominira velika ostakljena ploha koja izaziva dijalog korisnika zgrade i slučajnog kvartovskog prolaznika što bitno odudara od klasičnih susjeda s malim stambenim prozorima.

Na ovoj interpolaciji pojavljuje se u Zagrebu još uvijek suviše rijetka naznaka vraćanja zelenila u suhe betonske ulice!

24. Poslovna zgrada Krajiška 20

Projekt sanacije i rekonstrukcije bivše tvornice DTR ima svoje dvije strane; poželjnu uličnu i onu drugu malo manje poželjnu dvorišnu, ali prihvatljivo i uspješno osmišljenu. Nacrt situacije nam pokazuje želju projektanta i investitora da se oplemeni širi okoliš ulice, a ne samo ostvari osnovni projektni zadatak poslovne zgrade. Osvježavanjem drvoreda u Kordunskoj ulici i možda stvaranjem poželjnog kišnog vrta duž cijele njene trase ukazuje se na ulaz u dvorište bloka kroz tri konstruktivna rastera široki javni trijem. Tu se pruža i pogled na početak zelenih pročelja u unutrašnjosti bloka. U načelu nije prihvatljiva 100% izgrađenost cijele parcele, ali ako se već dogodila, krov garaže je prihvatljiva javna i socijalizirajuća terasasta ploha na čijim rubovima se može sjediti u atmosferi zelenih pročelja, a pristup joj je slobodan.

34. Stambena zgrada Preradovićeva 11

Iako je javnost ovu izrazito privatnu stambenu interpolaciju osudila za sljepoću i gluhoću prema Gradu, ja smatram zgradu odlikuju upravo obrnute vrijednosti. Na ovom mjestu Grad je dobio (a ne izgubio) novu galeriju. Potpuno ostakljeno prizemlje bez pojave drugog materijala ne stvara „nikakvu“ granicu između umjetnosti (Bakićevog bika) i gledatelja. Treći svjetski primjerak skulpture u mjerilu 1:1 svijetli u sjeni zgrade pružajući i najsiromašnijem građaninu pogled na ljepotu. To je sada gradska (socijalna) vrijednost.

Puno pročelje gornjih etaža skriva privatnu i intimnu sliku života korisnika na koje ima pravo svaki čovjek te se nalazi iznad uobičajene horizontalne vizure niz usku gradsku ulicu. Međutim nasađeno zelenilo na krovu tvrdog pročelja pokazuje drugu i meku stranu projektanta-korisnika-građana.

2.4.1./
PROJEKTI/

OSVRT
prof.art. Mladen Jošić

PRIMJERI
DOBRE PRAKSE

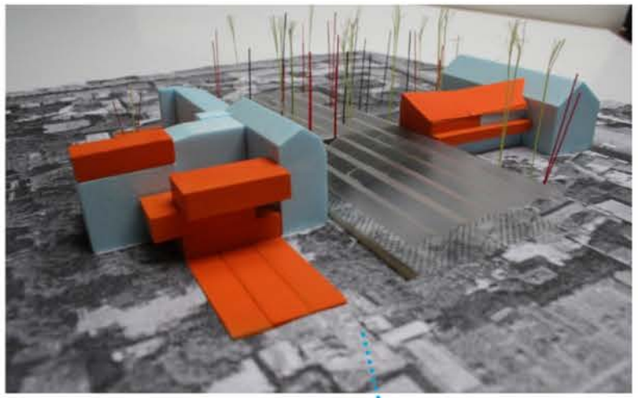

03

24

09

15

34

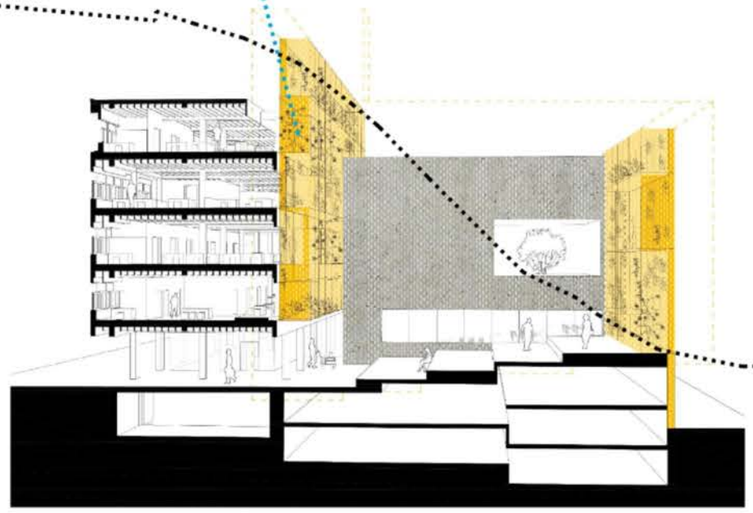

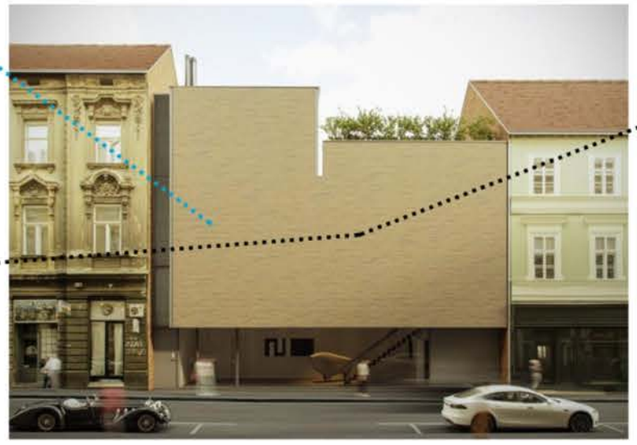

0 100 500 1000

2.4.3. Odabir: Tihomir Jukić

Suprotno nekim stavovima da je Donji grad dovršen smatram da se i taj dio grada mijenja i da svako vrijeme ostavlja svoj trag u njemu. Naravno cilj je podizanje kvalitete života i usklađenje povijesne strukture zahtjevima suvremenog života. Polazište je povijesna supstanca i identitet prostora koji moraju ostati dominantni. Nesporno je da se mora provesti proces modernizacije i prilagođavanje zatečenog novim zahtjevima i podizanju kvalitete života u godinama zapuštenom dijelu grada. Nesporno je da će se pojaviti i potrebe i kapital i investitori koji bi htjeli graditi u povijesnom središtu. Jedan od razloga je i taj što je cijena stanova gotovo dvostruka, a time vjerojatno i dobit. No pitanje je po kojim pravilima i koji su ciljevi preobrazbe. Na pitanje koje su interpolacije najkvalitetnije zadnjih desetljeća, postavlja se pitanje po kojim kriterijima vrednovati prostor. Analizirati procese koji se događaju može se na dva načina izdvajanjem pozitivnih primjera ili ukazivati na one koje bi trebalo izbjegavati. Možda je u ovom trenutku važnije ovo posljednje.

Postavlja se pitanje po kojim kriterijima vrednovati zamjenske kuće i interpolacije s urbanističkog stajališta:

- kontekst i uklapanje u povijesno gradsko tkivo
- poštivanje urbanih pravila po kojima je nastao Donji grad
-podizanje kvalitete života
-unapređenje okoliša (uže i šire područje)
- proces modernizacije
- prilagođavanje energetskim i klimatskim promjenama
- itd …

Neki od ponuđenih modela koji su izazvali svojim pristupom dosta kontraverzi i o kojima bi se trebalo raspravljati na stručnoj razini, sigurno su gradnja unutar bloka Park kneževa, gradnja u bloku Cvjetni trg, interpolacija u Preradovićevoj ulici, interpolacija u Kačićevoj ulici i interpolacije slične njoj, a koje ne poštivaju kontekst i zatečeni prostor.

U raspravi je svakako potrebno razdvojiti razmatranje modela ponašanja u povijesnoj jezgri od kvalitete same arhitekture.

30. Park kneževa

Ne ulazeći u kvalitetu arhitektonskog rješenja ovo je tipičan investitorski pristup gradnje unutar postojećih blokova s ciljem postizanja što veće izgrađenosti u bloku. Interesantno je da je izgradnji prethodio Urbanistički plan uređenja koji je to omogućio. Kako se osnovni cilj urbanizma svodi na usuglašavanje stavova i zahtjeva različitih korisnika istog prostora, to se nije dogodilo na ovom projektu jer je bio dominantna samo jedan već prethodno navedeni stav i cilj što veće gradnje i iskoristivosti središta bloka. Što je s postojećim zgradama i postojećim stanovnicima? Što je ponuđeno njima u smislu osunčanja, parkovnog prostora, dječjih igrališta, nedostajućih društvenih sadržaja u bloku, smještaja automobila i sl. Koliko su uvaženi njihovi stavovi u cijelom procesu? Kako je njima podignuta kvaliteta života u bloku? Postavlja se retoričko pitanje. Tko ima neka zatečena prava u tom prostoru ili se sve podređuje novopridošlima visoke platežne moći koji si mogu priuštiti kupovinu takvih nekretnina?

Sve to vodi gentrifikaciji prostora, a starosjedioci na neki način postaju građani drugog reda. Gdje je tu participacija postojećih stanovnika u odlučivanju. Ona je provedena samo formalno na razini UPU-a, a ne sadržajno i stvarno, a što pokazuje i rezultat. Kako se radi o nedovršenom i nedefiniranom bloku još su neki prethodni planovi predviđali prolaz-javnu komunikaciju kroz njega do gimnazije u Križanićevoj ulici. No i to je onemogućeno zatvaranjem prolaza kroz blok visokim ogradama i vratima. Sve gore navedeno ukazuje na model obnove Donjeg grada po principu „pronađimo najveći blok i maksimalno ga izgradimo“ bez obzira na potrebe i prava zatečenih stanovnika, ne sagledavajući štetnost takovog pristupa za širi prostor ako se to počne ponavljati kao model na prostoru Donjeg grada. Nažalost, izgleda da se ovaj, s urbanističkog stajališta neprihvatljivi model, ponavlja i u bloku Bauerova-Martićeva-Vojnovićeva.

24. Interpolacija u Preradovićevoj ulici

Bez obzira na kvalitetu arhitekture i proveden arhitektonski natječaj za odabir najboljeg rješenja ovo je dovelo do još jednog nesporazuma u prostoru, jer Donji grad nije prostor za izgradnju obiteljskih kuća introvertiranih, i „okrenutih leđa“ prema gradu. Rezultat je izvrsna obiteljska kuća za neki drugi prostor u kojem investitor želi imati svoju intimu bez obzira na okruženje u kojem se nalazi, no investitor je baš odlučio da tu zatvorenu obiteljsku kuću smjesti u donjogradski prostor potpuno drugih pravila.

Sve kuće u Donjem gradu su uvijek reprezentativnim prostorom okrenute prema javnom prostoru, tj. ulici ili trgu bez obzira na insolaciju. Kuće komuniciraju s okolnim prostorom, a prizemlja u užem centru su javne namjene, uslužno, obrtničko-ugostiteljska, a u širem centru poslovni ili stambeni prostor. Iako se u prizemlju interpolaciju u Preradovićevoj ulici nalazi fiksna staklena stijena (često zamračena zavjesom) u ovom se slučaju dogodio još jedan nesporazum. Vlasnik pokazuje u hermetički zatvorenom prostoru u izlogu svoje vlasništvo tj. skulpturu po principu „vidite što ja imam, divite se i prođite“. Izrazito malograđanski pristup.

To je još jedan model uklapanja u povijesno tkivo bloka koji iz više razloga može biti iznimka, ali nikako ne i model ponašanja u donjogradskom prostoru. I u ovom slučaju je zaboravljen princip na kojem je nastao Donji grad „zajedničko iznad osobnog“.

26. Interpolacija u Kačićevoj ulici

Primjer interpolacije koja ne poštiva kontekst i tradiciju gradnje u Donjem gradu. Radi se o višestambenoj zgradi koja ima punu, zatvorenu plohu u prizemlju bez otvora (osim ulaza u garažu) prema javnom prostoru ulice, te ni na koji način ne komunicira s okolnim prostorom ulice. Propuštena je i mogućnost ulaza u blok prema Likovnoj akademiji, jer prostor nije sagledavan na razini bloka nego na razini parcele i investitorskog programa.

Potrebno je shvatiti da je donjogradsko pravilo uvijek bilo „zajedničko ispred osobnog“, no organizacijom prostora i oblikovanjem, ovom kućom se dogodilo upravo suprotno. To je još jedan model investitorske interpolacije u bloku Donjeg grada koji se ne bi smio ponavljati.

11. Preobrazba bloka „Cvjetni trg“

Rezultat preobrazbe govori u prilog sprege gradske uprave i investitora, zanemarujući interese građana i javnog prostora. Dogodilo se niz nepoželjnih događaja, a sve iza krinke arhitektonskog natječaja i urbanističkog plana uređenja za taj blok.

Podilazeći investitoru Grad je nije uvažavao glas građana i starosjedioca u bloku. Zatečeni javni sadržaj kao što je bilo kino Zagreb zamijenjen je privatnim trgovačkim centrom, komercijalnim sadržajima i privatnom garažom. Dogovorene dvije dvorane za javno korištenje grad nije nikada dobio od investitora za javno korištenje. Nije ostvaren niti dogovoren i planirani prolaz kroz blok do Gundulićeve ulice. No najveći ekces u prostoru nije samo nepoštivanje postojeće izgradnje i prava stanara i vlasnika u bloku i zatvaranje njihovih stanova, balkona i lođa izgradnjom na maloj udaljenosti, nego izgradnja velike rampe i ulaza u garažu u Varšavskoj ulici. Dakle privatni investitor umjesto da rampu i ulaz u privatnu garažu, prema GUP-u Zagreba, osigura na svojoj parceli, smještava je u javni prostor na način da uništava postojeću pješačku ulicu, uređenu površinu sa zelenilom, klupama i skulpturama. Postavlja se pitanje kako bi izgledalo gradsko središte da i drugi sadržaji i privatni vlasnici ulaze i rampe u svoje garaže stave na javne uređene pješačke površine. Naravno nije krivnja samo na investitoru, nego na gradu koji je to omogućio uz sve proteste građana i struke.

Problem je i taj što grad nije imao jasan program i pravila gradnje za taj blok, nego je omogućio privatnom investitoru da pritiscima provodi samovolju. Dakle nepripremljenost programa od strane grada, zanemareni stanovnici bloka, neizrađeni planovi uređenja bloka, nepoštivanje glasa građana i struke i sl. od strane grada, također vode k ovakvim neželjenim pristupima obnove donjogradskih blokova.

- - - -

Još jednom napominjem da se u prethodnom tekstu, obzirom na postavljene kriterije za razmatranje u uvodu ovog teksta, raspravlja samo o urbanističkim modelima i pristupu gradnje u povijesnom tkivu Grada Zagreba i modelima obnove koje je potrebno izbjegavati, a nikako ne i o kvaliteti arhitektonskih rješenja.

11

32

34

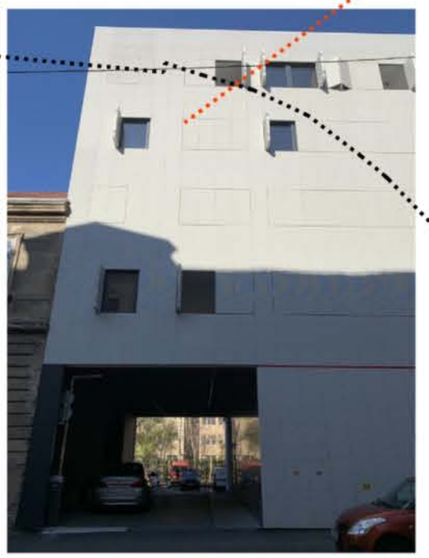

38

0 100 500 1000

2.4.1. Osvrt: Tonči Žarnić

urbano tkivo kao fizička i metafizička cjelina izrasta neprekidno, gradi se i razgrađuje kao oslonac za evoluciju jedne ljudske zajednice omogućavajući joj da ostvari svoje optimalne projekcije, svoje ideje i ideale, svoje humanističke namjere.

zagrebačka donjogradska struktura posjeduje izvjesnu razinu nedovršenosti te je uzbudljiva tamo gdje je slobodna, neunificirana prokrustovskim metodama raznovrsnih propozicija. pravila za pojedinačne gradnje svojom nesmionošću i izostankom imaginacije produciraju osrednje ruho, uskraćujući mogućnost ideje o slobodi zdanja unutar urbane matrice.

skrb o gradu više je od zaštite i pukog zamrzavanja zatečene slike naslijeđenog grada. imperativ je projekt gradskosti koji projicira sliku slijedeće faze grada, ne nostalgične već djelotvorne dakle suvremene. fizičko mjerilo grada organički raste iz infrastrukturne podloge, komunalne i socioekonomske, a novo mjerilo iz ambicija sredine koje mijenjaju infrastrukturnu osnovu.

arhitektura je ukotvljena u kulturno stanje sredine (kultura kao pojam u mumfordovskom smislu) i vizualizira ga, čini vidljivim. nekoliko desetljeća unatrag limitirani smo kulturnim stanjem u kojem nije moguće izgraditi *drveni neboder* drage iblera, *napretkovu zadrugu* stjepana planića, *laginjinu* ivana vitića, *svačićev trg* drage galića, *zavod za zaštitu majke i djeteta* vladimira turine ili *tempo* ivana senegačnika.

dodatno, ne lokalno, bezoblična i slabašna vremena bez paradigme ostavljaju arhitekturu onemoćalu bez kolektivnog cilja i humanističkog imperativa.

iz nekih vremena nasljeđujemo tragove meritokracije u pitanjima intelekta i kreativnosti, trag vidljiv u arhitekturi grada i gradu samom, lokalno vrijeme i prostor ne svjedoče o tome. krležijanski naboj traži svoj zagrebački arhitektonski analog.

KARTA analize 2_

2.4.3./
PROJEKTI/

OSVRT
prof.art. Tonči Žarnić

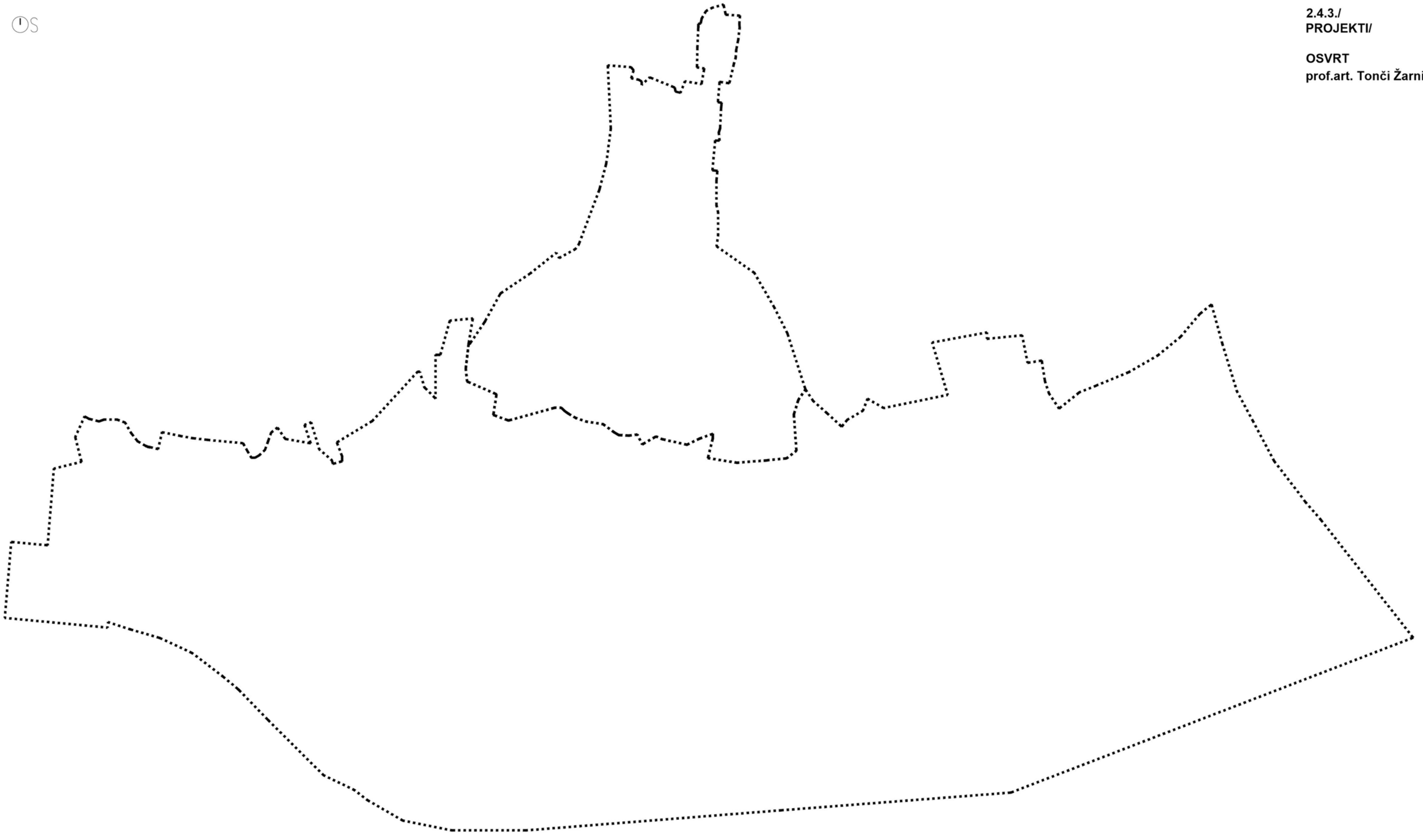

0 100 500 1000

3.0 Prepoznavanje identiteta

3.1. Prostori i sadržaji povijesne jezgre
3.2. Identitet susjedstva
3.3. Stvaranje identiteta mjesta
3.4. Nesporazumi u programiranju prostora

Fotografija iz arhive Projekta Ilica:Q'Art

3.1. Prostori i sadržaji povijesne jezgre u stvaranju identiteta

3.1.1. Pregled mjesnih odbora
3.1.2. Pregled identitetske mape
3.1.3. Pregled kulturnih institucija
3.1.4. Pregled spomenika
3.1.5. Pregled vjerskih objekata i župa
3.1.6. Pregled turističkih objekata
3.1.7. Pregled sveučilišnih objekata
3.1.8. Pregled pametne i kreativne industrije
3.1.9. Pregled odgojnih i obrazovnih institucija
3.1.10. Analiza gravitacijskih točaka

Fotografija iz arhive Sveučilišta u Zagrebu

3.1.1. Pregled broja stanovnika povijesne urbane cjeline i mjesni odbori

Kad promatramo povijesnu urbanu cjelinu kroz službenu teritorijalnu podjelu na mjesne odbore tada imamo dvije vrlo različite situacije. Četvrt Donji grad čini 14 mjesnih odbora koji pokrivaju njegov teritorij a razdvojeni su vrlo nepravilnim granicama. Gornji grad i Kaptol pripadaju drugoj gradskoj četvrti Gornji grad-Medveščak. Granice mjesnih odbora ne slijede povijesne cjeline Gornjeg grada i Kaptola već ulaze djelomično u Donji grad i rastežu se, u slučaju MO Gornji grad, sve do Cmroka. Kako su mjesni odbori jedini način za praćenje broja stanovnika unutar četvrti ovdje postoji problem kod definiranja broja stanovnika unutar povijesne urbane cjeline.

Prema Popisu iz 2011. Donji je grad imao 37.024 stanovnika a dva mjesna odbora koja pokrivaju Gornji grad i Kaptol, MO Gornji grad i MO Gornji grad i MO August Cesarec, 4.128 stanovnika. Prosječna starost stanovnika bila je 47,2, odnosno 46 godina.

Podaci sa posljednjeg popisa, koji je bio prije dvije godine, tek su djelomično prisutni. Prema Popisu 2021. najveći pad broja stanovnika u Zagrebu zabilježen je u gradskim četvrtima Donji grad (-15,9%) i Gornji grad – Medveščak (-15,0%), dok je zabilježen rast u rubnim četvrtima. Danas Donji grad ima 31.148 stanovnika, što je gubitak od 5.876 stanovnika. Kako, za sada, nemamo podatke o mjesnim odborima možemo pretpostaviti da su dva mjesna odbora koja pokrivaju Gornji grad i Kaptol izgubili 15% stanovnika, pa bi danas imali 620 manje, odnosno 3500 stanovnika. Iz ovoga proizlazi da bi Povijesna urbana cjelina Grada Zagreba danas mogla imati oko **34.600 stanovnika**.

Mjesni odbori služe kao izborne jedinice i trebali bi imati sličan broj stanovnika. U Donjem gradu taj broj se kretao, uglavnom, od dvije do dvije i po tisuće stanovnika. Kako su kroz duže vrijeme granice mjesnih odbora bile fiksne dogodila su se dva fenomena. U rubnim zonama, unutar nekih mjesnih odbora, dosta je ljudi doselilo u stambene novogradnje tako da jedan od mjesnih odbora ima i preko 5000 stanovnika. S druge strane neki mjesni odbori kontinuirano gube stanare. To je posebno prisutno u mjesnim odborima koji se nalaze u središtu Donjega grada. Prema Izvješćima o stanju u prostoru između popisa 2001. i 2011. ovi su mjesni odbori izgubili i preko 20% stanovnika. Slično možemo pretpostaviti i za prošlo desetljeće. Gubitak u zadnjih deset godina jednak je nestanku stanovnika dvaju mjesnih odbora.

Na karti smo mapirali žutom bojom stambene zgrade. U mnogima se nalaze i stanovi korišteni za urede ili pretvoreni u apartmane. Kad bi pokušali to predstaviti na karti grubom estimacijom uredi bi popunili pet blokova uz Mihanovićevu ulicu, dok bi gubitak stanovnika u zadnjih 10 godina ispraznio još 6 ili 7 standardnih blokova. Stambeni prostor unutar potkove bio bi prazan.

Karte i tablice: 1. i 2. Podjela gradskih četvrti Donji grad i Gornji grad– Medveščak; 3. Tablice sa brojem stanovnika u MO koji ulaze u povijesnu urbanu cjelinu; 4. karta sa prikazom promjene broja stanovnika između Popisa 2001. i Popisa 2011. Plavo—pad preko 20%;

Izvor: Prostorne i statističke analize za Donji grad te Gornji grad i Kaptol, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Zagreb, 2019.

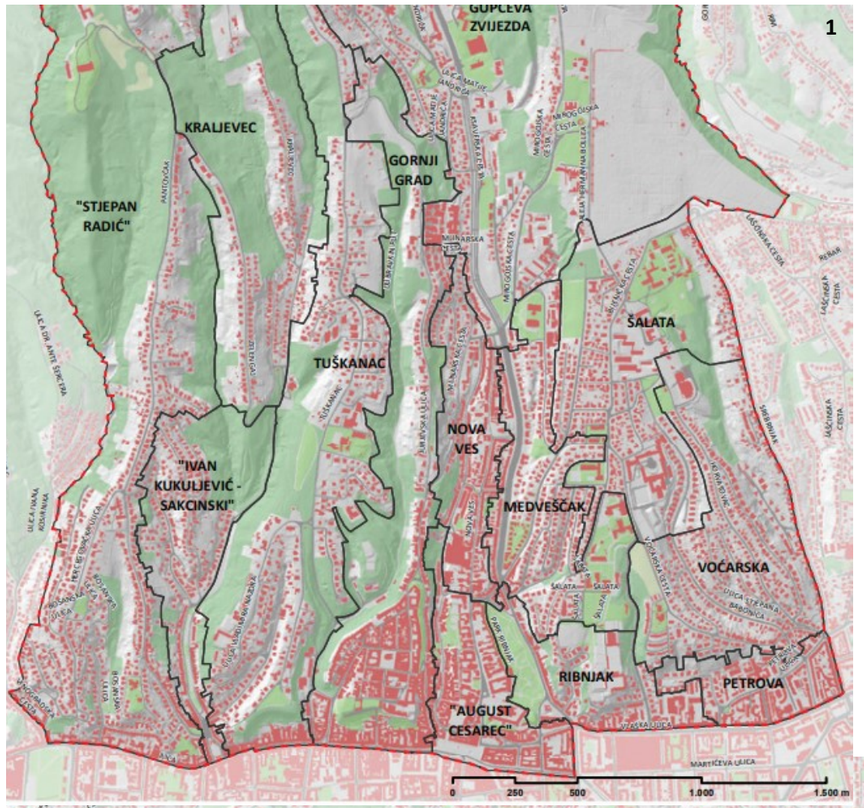

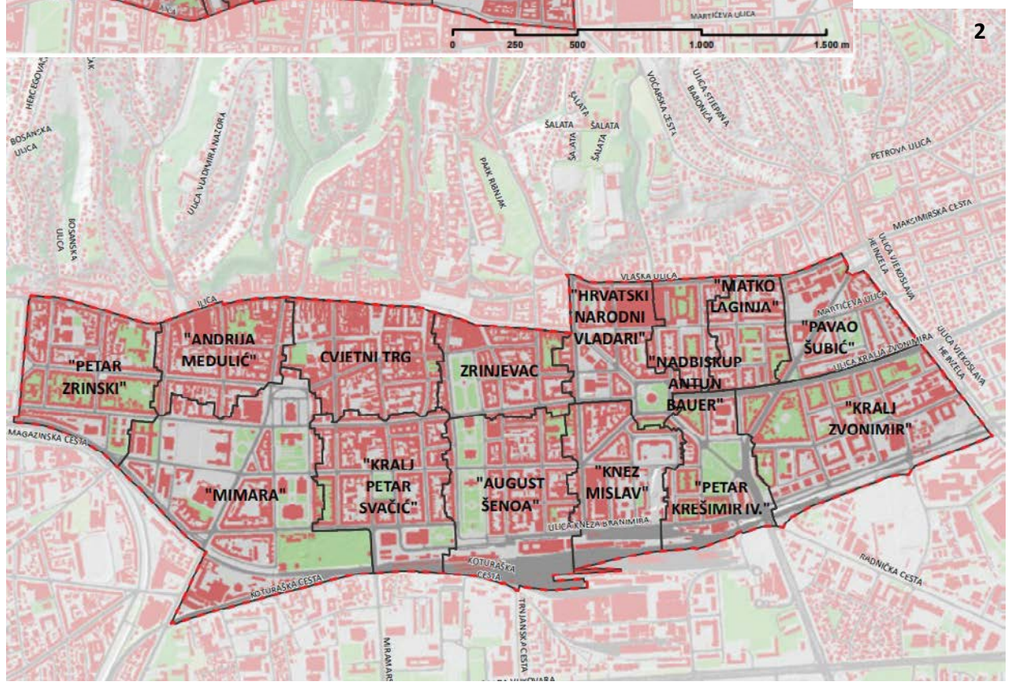

3 MJESNI ODBORI U GRADSKOJ ČETVRTI **GORNI GRAD - MEDVEŠČAK,** POPIS 2011.

Gradska četvrt - Mjesni odbori[1)]	Površina[2)], km²	Stanovnici			Broj stanovnika na km²
		ukupno	muškarci	žene	
GRAD ZAGREB - ukupno	641,32	790 017	369 339	420 678	1 232
Gornji grad - Medveščak	**10,19**	**30 962**	**14 162**	**16 800**	**3 038**
1. "August Cesarec"	0,27	1 523	715	808	5 641
2. Gornji grad	0,80	2 605	1 176	1 429	3 256

MJESNI ODBORI U GRADSKOJ ČETVRTI **DONJI GRAD,** POPIS 2011.

Gradska četvrt - Mjesni odbori[1)]	Površina[2)], km²	Stanovnici			Broj stanovnika na km²
		ukupno	muškarci	žene	
GRAD ZAGREB - ukupno	641,32	790 017	369 339	420 678	1 232
Donji grad	**3,02**	**37 024**	**16 334**	**20 690**	**12 260**
1. "Andrija Medulić"	0,17	2 193	930	1 263	12 900
2. "August Šenoa"	0,28	2 684	1 245	1 439	9 586
3. Cvjetni trg	0,21	2 156	959	1 197	10 267
4. "Hrvatski narodni vladari"	0,17	1 809	683	1 126	10 641
5. "Knez Mislav"	0,20	2 882	1 296	1 586	14 410
6. "Kralj Petar Svačić"	0,25	2 790	1 278	1 512	11 160
7. "Kralj Zvonimir"	0,35	5 052	2 219	2 833	14 434
8. "Matko Laginja"	0,10	2 772	1 220	1 552	27 720
9. "Mimara"	0,48	2 267	967	1 300	4 723
10. "Nadbiskup Antun Bauer"	0,09	2 114	965	1 149	23 489
11. "Pavao Šubić"	0,15	2 524	1 110	1 414	16 827
12. "Petar Krešimir IV"	0,17	1 849	818	1 031	10 876
13. "Petar Zrinski"	0,25	4 030	1 784	2 246	16 120
14. Zrinjevac	0,15	1 902	860	1 042	12 680

[1)] Mjesni odbori prikazani su prema Odluci o osnivanju mjesnih odbora (Službeni glasnik Grada
[2)] Podaci o površinama preuzeti su od Gradskog ureda za katastar i geodetske poslove.

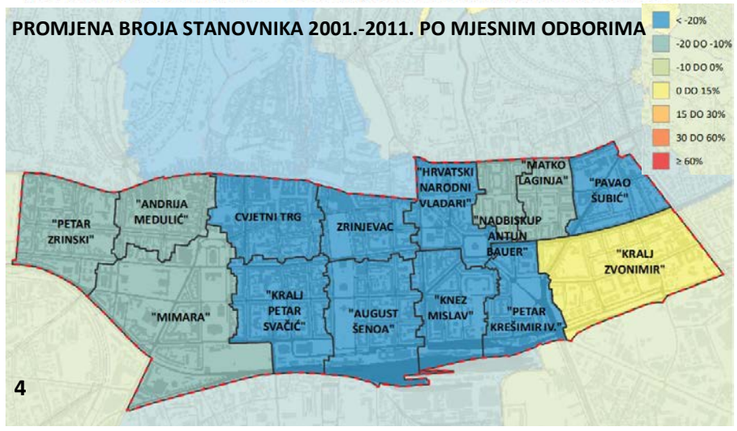

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.1./
ANALIZE/
ADMINISTRATIVNA PODJELA na MO (mjesni odbori)

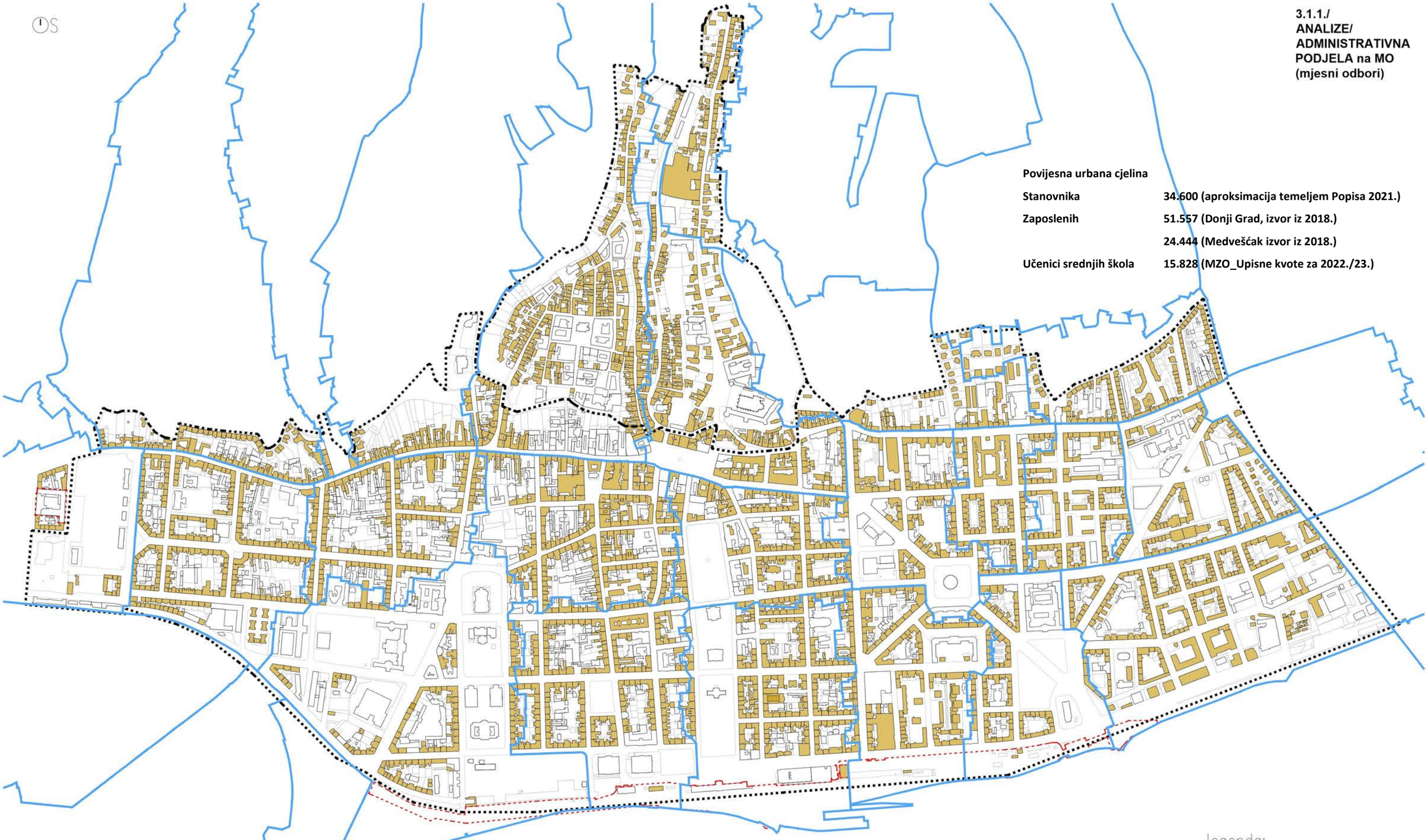

Povijesna urbana cjelina	
Stanovnika	**34.600 (aproksimacija temeljem Popisa 2021.)**
Zaposlenih	**51.557 (Donji Grad, izvor iz 2018.)**
	24.444 (Medveščak izvor iz 2018.)
Učenici srednjih škola	**15.828 (MZO_Upisne kvote za 2022./23.)**

Donji grad	**Broj stanovnika**	**Broj priv. kućanstava**	**Broj stanova**	**Stanovi za stalno stanovanje**
Popis 2001.	**45.108**	**18.123**	**21.548**	**20.374**
Popis 2011.	**37.024**	**16.616**	**23.397**	**21.571**
Popis 2021.	**31.148**	**14.465**	**? (nije dostupno)**	**? (nije dostupno)**

legenda:
- struktura: stambeno
- struktura: javno i hibridi
- granice čestica
- granice mjesnih odbora

0 100 500 1000

3.1.2. Pregled identitetske mape

Godine 2010. za potrebe Ureda za strategiju Grada Zagreba, prof. Feđa Vukić sa suradnicima je izradio dvije studije na temu identiteta Grada Zagreba: ***Povijesni slojevi identiteta Grada Zagreba***, te ***Identitetska mapa suvremenog Grada Zagreba***. Ovdje smo naveli elemente identiteta koje su u studijama istaknute i mapirali ih na karti.

Navodimo dio iz uvoda i zaključka studije:

"Povijest je prije svega svijest, bazirana na pamćenju ili pisanim dokumentima, ali uvijek baš shvaćena iz perspektive "ovdje i sad", jer u suprotnom je ne bi niti bilo kao takve. U tom smislu moguće ju je shvatiti proaktivno, kao gradivi element identiteta. Pritom suvremeni stanovnici grada, kao baštinici povijesnih identitetskih vrijednosti, upravo i stvaraju identitetske potencijale, u određenoj relaciji prema slojevima povijesnog naslijeđa. Stoga elemente koji se iznose u ovoj studiji treba shvatiti kao jednu od premisa za konačni zaključak a drugu čine elementi identitetske razmjene između pojedinaca i ideje o zajednici u suvremenom gradu, jer to je osnova za stvaranje interpretacijskog horizonta kulturnog naslijeđa (Vukić 2008:265-284)."

…

Identitet grada nije produkt jednog vremena, niti prošlog niti sadašnjeg, već dijalog između vremenski i ideološki različitih semantičkih slojeva. Prethodna je analiza imala za cilj ukazati na međusobnu ovisnost demografije i kulture, gospodarstva i urbanizma, na povijesnu kauzalnost i logiku koja je vodila identitetske procese, te na skrivene strukture koje su određivale prioritete u formiranju gradskog tkiva. Zašto se u pojedinim gospodarski siromašnim razdobljima toliko sredstava ulagalo u kulturu – gradile se raskošne palače, oblikovao se park Maksimir, investiralo se u uljepšavanje ulica i trgova, formirala se kulturna i umjetnička društva…. Upravo radi identitetskog konstruiranja Zagreba kao buduće metropole, da bi svi građani zemlje imali zajedničku sliku vlastitog identiteta. Međutim, ono što se zaboravilo jest da je identifikacija kontinuirani, nezavršeni proces te da ukoliko se obustavi duhovno i materijalno ulaganje u kulturu, kao baštinu i suvremenost, postoje realne opasnosti gubitka i vlastitog identiteta."

Fotografije: 1. Inauguracija Predsjednika Republike Hrvatske ispred crkve Sv, Marka; 2. Zagrebački maraton koji započinje i završava u centru grada; 3. Doček „vatrenih" na Trgu bana Jelačića nakon osvojenog drugog mjesta na Svjetskom prvenstvu u nogometu u Francuskoj 2018.

Pregled elemenata identiteta:

Kulturno povijesni spomenici

Crkva Sv. Marka, Banski dvori, Hrvatski Sabor, Kamenita vrata, Kula Lotrščak, Popov toranj i zvjezdarnica (1903.), Katedrala, Kaptolski trg, Kurije (17. i 18. st.),

Harmica (Trg Bana Jelačića), skulptura Bana Jelačića (1866.), Zgrada Sveučilišta (1856.), Južna željeznica (1862.), potez Trg Republike + Mažuranićev trg + Marulićev trg, potez Zrinjevac + Strossmayerov trg + Tomislavov trg, Zgrada Kola (1884.), Muzej za umjetnost i obrt (1892.), Glavni kolodvor (1892.), Hrvatsko narodno kazalište (1895.), Leksikografski zavod (1895.), Školski muzej (1901.), Sveučilišna knjižnica (1913.), Zdenac života (1912.), Zgrada Burze (1927.), Tržnica Dolac (1930.), Dom likovnih umjetnika (1939. – 1941. – 1945. – 2003.), Muzej Mimara

Industrijska baština

Tvornica duhana, Studentski centar, Paromlin, Gredelj

Ikonička ambijentalna mjesta

Trg Sv. Marka, Zagrebačka katedrala, Trg Bana Jelačića, Glavni kolodvor, Studentski centar

Društveni rituali

Zapaliti svijeću u Kamenitim vratima

pucanj topa sa Kule Lotrščak

Inauguracije hrvatskih predsjednika na Trgu Sv. Marka

Skupovi na Trgu Bana Jelačića

piće u Tkalči

buvljak na Britancu

subota na Cvijetnom,

Norijada na Trgu

start maratona Trgu

Nova Godina na Trgu

Advent

Kulturne manifestacije

Zagrebački zbor (1930-tih)

Zagreb fest (1953.)

Muzičko Biennale (1961.)

Međunarodna smotra folklora (sredina 1960-tih

Zagrebački salon (1960-te)

PIF

Animafest (1972.)

Univerzijada (1987.)

Eurokaz (1987.)

Tjedan suvremenog plesa (1983.)

Proljetna revija Jazza

Dani hrvatskog filma,

No Jazz Festival (2000.)

Žedno uho (2003.),

Human Rights Film Festival (2002.)

Festival svjetskog kazališta (2002.)

Queer festival (2003)., ZGDox (2005.)

Tradicionalni folklor neposredne okoline

Šestinski kišobrani, licitari, folklor, sajmovi sa štandovima, buvljaci

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.2./
ANALIZE/

PREGLED IDENTITETSKE MAPE / IDENTITET GRADA (F. VUKIĆ)

3.1.3. Pregled kulturnih institucija

Prostor povijesne urbane cjeline bogat je kulturnim sadržajima. Mapirali smo one sa trajnom prisutnošću. Kako bi ilustrirali interes za kulturne sadržaje uzeli smo ponuđene podatke iz Ljetopisa Grada Zagreba za sezonu 2018./19., kao zadnju prije pandemije i potresa.

Te je sezone u Zagrebu bilo 37 muzeja od kojih je za javnost bilo otvoreno 29. Broj posjetitelja je bio 555.885. Iz ponuđenih podataka nije jasno da li je i Zoološki vrt, kao najpopularniji sadržaj u Zagrebu, uključen u ovu kategoriju.

Ljetopis navodi da je 86 kazališta u Zagrebu a da su Kazališta u prikazanoj sezoni imala 1.249.830 posjetioca.

Za kina se navodi da je u Zagrebu 9 kina sa 49 dvorana. U sezoni 2018./19. bilo je 2.240.000 posjetioca.

Nažalost su svi podaci skupni za Zagreb tako da je teško imati preciznu sliku za PUC, ali možemo pretpostaviti da je barem pola svih navedenih posjetioca bilo u prostoru povijesne jezgre, što bi bilo oko 2 milijuna. Ako ovaj broj podijelimo sa 220 radnih dana dobijemo broj od 9.000 posjetioca na dan koji u svom izlasku posjete i restoran ili kafić.

Muzeji

Gornji grad i Kaptol:

Povijesni muzej

Prirodoslovni muzej

Muzej Grada Zagreba

Muzej naive

Meštrovićeva galerija

Muzej prekinutih veza

Riznica Zagrebačke nadbiskupije

Donji Grad:

Muzej za umjetnost i obrt

Etnografski muzej

Školski muzej

Muzej Mimara

Državni arhiv (Sveučilišna knjižnica)

Botanički vrt

Nacionalni muzej moderne umjetnosti

HAZU galerija starih majstora

Arheološki muzej

Poštanski muzej

Tiflološki muzej

Muzej iluzija

Muzej mamurluka

Muzej čokolade

Muzej sporta

Galerije

Gornji Grad i Kaptol:

Klovićevi dvori

Gliptoteka

Donji Grad:

Umjetnička galerija

Akademija likovnih umjetnosti

Galerija Forum

Galerija Leks

Galerija Studija dizajna

Galerija SC

Francuski paviljon

Galerija Šira

Galerija Vlahović

Hrvatsko društvo dizajnera

Oris kuća arhitekture

Multi funkcionalni prostor Urania

Galerija Zvonimir

Kazališta

Gornji Grad i Kaptol:

Kazalište komedija

Mala scena

Donji Grad:

Hrvatsko narodno kazalište

Dramsko kazalište Gavella

ADU_F20

ADU

ITD

Zagrebačko kazalište mladih

Kazalište Kerempuh

Histrionski dom

Kazalište lutaka

Kazalište Vidra

Luda Kuća

Teatar Rugatino

Kina

Gornji grad i Kaptol:

Cinestar Kaptol centar

Donji Grad:

Cinestar Branimir centar

Kino Europa

Multimedijski centar SC

Kinoteka

Kino Tuškanac

Glazbene dvorane

Dvorana Blagoje Bersa, MA

Hrvatski glazbeni zavod

Klubski prostori

Josef Frank, Sax, Klub., Secret club, XO club, Out bunker, Funk club, Alcatraz, Bustan bar, Rock star, Pločnik

Centri

KIC, Medica, Centar mladih Ribnjak

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.3./
ANALIZE/

KULTURNE INSTITUCIJE

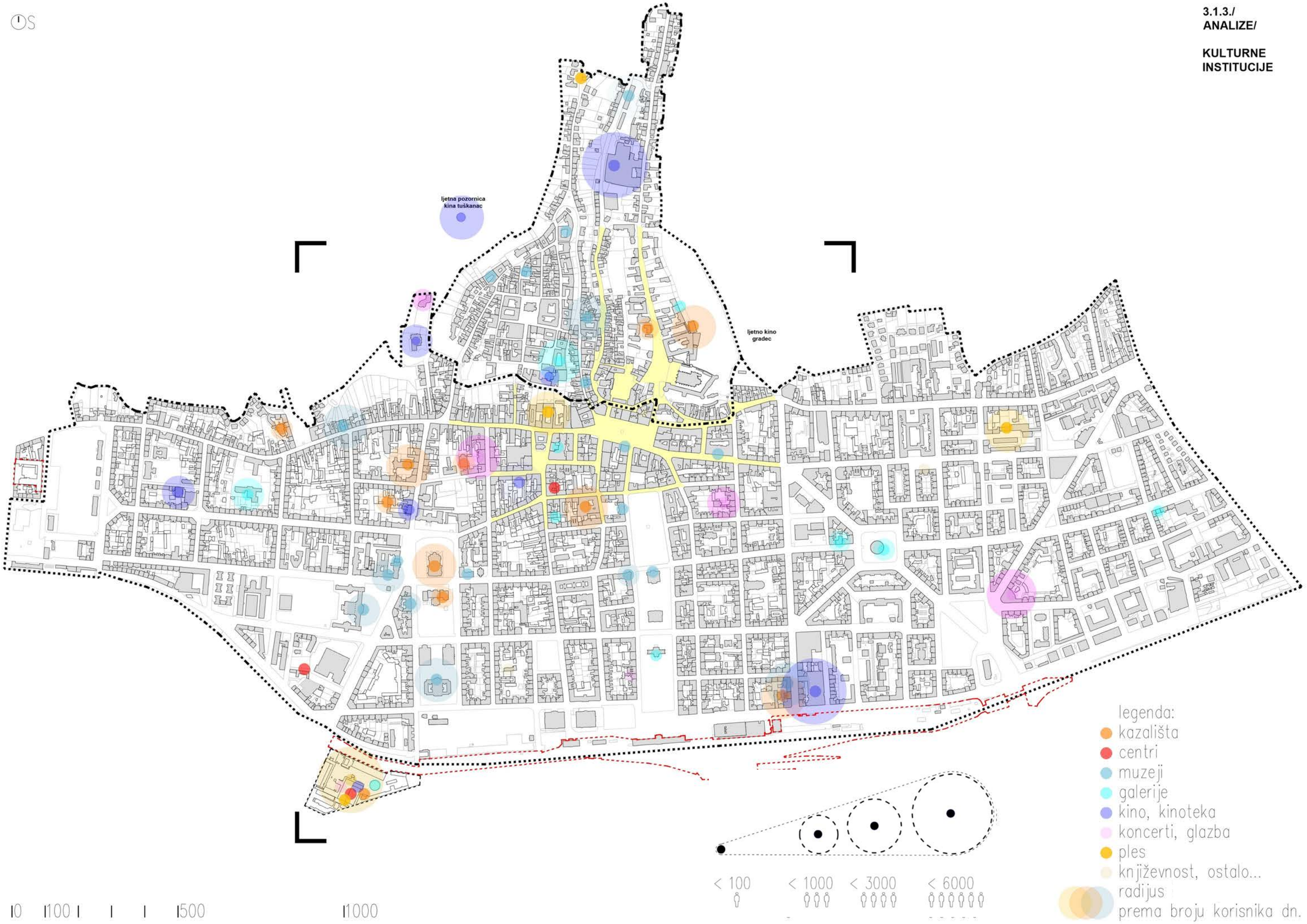

3.1.4. Pregled spomenika

Pregled spomenika i skulptura daje nam uvid koga smo u prethodnim stoljećima slavili, koga nismo a možda smo trebali, gdje smo postavljali skulpture, te otkriva neke nelogičnosti u odabiru lokacija. Listu smo podijelili prema tematskim područjima koja pokrivaju skulpture.

Ove se godine, uz podršku i u organizaciji Turističke zajednice Grada Zagreba, pojavio projekt „Sit and meet“ u kojem se postavlja 12 sjedećih skulptura hrvatskih velikana na terase popularnih mjesta sa kafićima i slastičarnicama. Prema Hrvoje Markešiću, jednom od autor projekta "Sit&Meet turiste i domaće upoznaje s važnim izumima koji su hrvatski, ali su važni globalno, kao što su struja, padobran i penkala, s fenomenima poput košarkaškog Mozarta i čuvenim putopiscem te obožavanim hrvatskim ritualom ispijanja kave."

Iako je u kulturnoj javnosti projekt doživio kritiku, jer za potrebe turizma degradira važnost postavljanja javne skulpture, mapirali smo i njihov smještaj.

VLADARI, VOJSKOVOĐE I POLITIČARI (11)

Kralj Tomislav, *knez Primorske Hrvatske, proglašen kraljem 925. godine, a vladao je bar do 928.g. Autor: Robert Frangeš Mihanović.*

Nikola Jurišić *(1490.-1545.), hrvatski plemić, vojskovođa i diplomat. Autor skulpture: Ivan Rendić*

Grof Nikola IV. Zrinski *(1508. - 1566.), bio je hrvatski državnik i vojskovođa, jedan od najslavnijih velikana hrvatske i mađarske povijesti, član velikaške obitelji Zrinski. Autor: Vladimir Herljević*

Josip Jelačić Bužimski *(1801. –1859.), general i ban hrvatski, dalmatinski i slavonski. Autor: Anton Dominik Ritter von Fernkorn.*

Knez Krsto Frankopan *(1643. – 1671.), bio je hrvatski plemić, vojskovođa i pjesnik iz velikaške obitelji Frankopan. Autor skulpture: Ivan Rendić*

Ivan pl. Kukuljević *(1816.-1889.) hrvatski povjesničar, političar I pisac. Autor: Rudolf Valdec*

Ivan Mažuranić*, (1814. –1890.), hrvatski pjesnik, jezikoslovac, prevoditelj, političar i hrvatski ban. Autor skulpture: Rudolf Valdec*

Ante Starčević *(1823.– 1896.) hrvatski političar, publicist i književnik. Autor: Ivan Rendić.*

Josip Juraj Strossmayer*, (1815.– 1905.), hrvatski biskup, teolog, političar, utemeljitelj središnjih hrvatskih znanstvenih i kulturnih institucija te pisac i mecena. Autor: Ivan Meštrović.*

Stjepan Radić *(1871. – 1928.), hrvatski političar, književnik, prevoditelj i publicist. Autor: Zoran Jurić.*

Izidor Iso Kršnjavi (*1845. –1927.), hrvatski slikar, povjesničar umjetnosti, književnik i političar.* Autor:

ZNANSTVENICI (3)

Don Frane Bulić*, (1846. –1934.) hrvatski katolički svećenik, arheolog i povjesničar. Autor: Frano Kršinić.*

Nikola Tesla *(1856. –1943.), hrvatsko-američki izumitelj i inženjer srpskog podrijetla. Autor: Ivan Meštrović.*

Rugjer Bošković (*1711. – 1787.), hrvatski matematičar, astronom, geodet, fizičar, pjesnik i filozof; i susovac. Autor:*

UMJETNICI (5-1)

Andrija Medulić *(rođen između 1510. i 1515. - 1563.), hrvatsko-talijanski renesansni slikar i grafičar. Autor: Ivan Rendić.*

Andrija Medulić *(rođen između 1510. i 1515. - 1563.),* ***a****utor sculpture: Ivan Meštrović*

Juraj Julije Klović, *na talijanskom poznat kao Giorgio Giulio Clovio – Croata (1498.-1578.), hrvatski slikar i minijaturist. Autor: Ivan Rendić*

Hermann Bollé *(1845. – 1926.), austrijski arhitekt. Autor :*

Ivan Goran Kovačić *() hrvatski pjesnik. Autor: Vojislav Bakić*

PJESNICI I PISCI (7-1)

Marko Marulić *. (lat. Marcus Marulus Spalatensis) (1450. – 1524.), hrvatski književnik i kršćanski humanist, otac hrvatske književnosti. Autor: Vlado Radas.*

Fra Andrija Kačić Miošić *(1704. – 1760.), bio je hrvatski pučki pjesnik i fratar. Autor: Ivan Rendić*

Eugen Kumičić *(1850. – 1904.), hrvatski književnik i političar. Autor: Fran Kršinić.*

August Ivan Nepomuk Eduard Šenoa *(1838. –1881.), bio je hrvatski novinar i književnik. Autor: (Strossmeyerov trg)*

August Ivan Nepomuk Eduard Šenoa, *(1873. –1914.), Autor: Marija Ujević Galetović (Stara Vlaška ulica).*

Antun Gustav Matoš *(1873. –1914.), hrvatski pjesnik, novelist, feljtonist, esejist i putopisac. Autor: Ivan Kožarić.*

Marija Jurić Zagorka *(1873. –1957.), hrvatska književnica i novinarka. Autor: Stjepan Gračan.*

SPOMENIK ŽRTVAMA (2)

Strijeljanje talaca, *postavljena je 1954. godine bila je prvi spomenik žrtvama fašizma podignut u najužoj gradskoj jezgri.* *Autor: Frane Kršinić.*

Spomenik žrtvama Holokausta i ustaškog režima. *Autor: Dalibor Stošić****.***

SIMBOLIČNE SKULPTURE (3)

Povijest Hrvata, *autor: Ivan Meštrović 1932. godine.*

Zdenac života, *autor: Ivana Meštrovića. Postavljena 1912. kao urbanistička intervencija Ignjata Fischera.*

Skulptura “Borba” (ili “Ribar sa zmijom”), *autor: Anton Simeon Roksandić. Postavljena 1906. Godine.*

APSTRAKCIJA (1)

Prizemljeno sunce*. Instalacija postavljena trajno 1994. Autor:* ***Ivan Kožarić.***

VJERSKE SKULPTURE (3-1)

Skulptura ***Bogorodice i četiriju anđela****. Postavljena prilikom završetka obnove zagrebačke katedrale u neogotičkom stilu. Projekt fontane arhitekt Hermanna Bollea. Autor: Dominik Ritter von Fernkorn****.***

Sveti Juraj kod Kamenitih vrata, *postavljen je 1994. Autori: Andreas Kompatscher i Arthur Winder.*

Sveti Juraj kod HNK, *autor. Anton Dominik Ritter von Fernkorn.*

POPULARNA KULTURA (5)

Dora Krupićeva *je lik iz romana Augusta Šenoe Zlatarevo zlato, prvog hrvatskog povijesnog romana (1871.). Postavljena je 1929. Autor: Ivo Kerdić.*

Dječak / Manekenpis *postavljen 1954. Autor: Antun Augustinčić.*

Pluto *je bio pas lutalica koji se skitao zagrebačkim ulicama početkom 20. stoljeća. Autor: Josip Vancaš.*

Petrica Kerempuh*, književni je lik iz "Balada Petrice Kerempuha". Autor: Vanja Radauš.*

Kumica Barica *simbol je svih prodavačica na tržnic. Postavljen 2006. godine. Autor: Stjepan Gračan.*

Projekt Sit and Meet: HRVATSKI VELIKANI (12)

Svi su postavljeni 2022.

Marko Polo *(1254. –1324.)*

Grof Nikola IV. Zrinski *(1508. - 1566.)*

Faust Vrančić *(1551. –1617.)*

Marin Getaldić*, (1568. –1626.)*

Ruđer Josip Bošković *(1711. –1787.)*

Josip Belušić *(1847. –1905.)*

Eduard Slavoljub Penkala *(1871.-1922.)*

Ivan Vučetić *(1858. –1925.)*

Andrija Mohorovičić *(1857. –1936.)*

Milka Trnina *(1863. - 1941.)*

Nikola Tesla *(1856. –1943.)*

Dražen Petrović *(1964. –1993.)*

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.4./
ANALIZE/

PREGLED SPOMENIKA

0 100 500 1000

3.1.5. Pregled vjerskih objekata i župa

Prema vjeroispovijesti, većina Zagrepčana izjašnjava se katolicima (73,4%), a ostale vjerske zajednice su: pravoslavna zajednica, islamska zajednica, te Evangelička (luteranska) crkva i Reformirana kršćanska (kalvinska) Crkva kao povijesno priznate protestantske konfesije u Zagrebu. Nazočne su još Adventistička Crkva, Baptistička Crkva te židovska zajednica. Oko 4% izjašnjava se agnosticima, a 8% ateistima. Uz vjerske zajednice povezana su brojna događanja posebno u vrijeme važnih blagdana što pridonosi i stvaranju identiteta mjesta.

Kako je rimokatolička vjerska zajednica dominantna željeli smo mapirati obuhvate njenih župa na prostoru povijesne urbane cjeline i vidjeti gdje su granice i gdje gravitiraju stanovnici vjernici. Aktivnosti u župnim crkvama, poput krštenja, pričesti, vjenčanja, Uskršnje mise ili Polnoćke, dio su prepoznatljivih gradskih rituala. Pojedine crkve su i obavezan dio i turističkih tura (Katedrala, sv. Marko, sv. Katarina).

Prema procjeni Nadbiskupije, idealan broj vjernika po župi je 6.000.

Granice rimokatoličkih župa prema karti iz 1998.:

11 Župa Sv. Blaža

13 Župa Sv. Marka

17 Župa Pohoda Blažene djevice Marije

18 Župa Presvetog Srca Isusovog

19 Župa Sv. Petar

20 Župa Majke božja lurdske

Katoličke crkve:

Zagrebačka katedrala

Zagrebačka grkokatolička konkatedrala

Bazilika Srca Isusovog

Crkva Majke Božje Lurdske

Crkva sv. Blaža

Crkva sv. Franje Asiškog

Crkva sv. Katarine

Crkva sv. Marije

Crkva sv. Marka

Crkva sv. Martina

Crkva sv. Petra

Crkva sv. Vinka Paulskog

Kapela Majke Božje od Kamenitih vrata

Kapela Ranjenog Isusa

Ostale vjerske zajednice:

Anglikanska zajednica,
Prilaz Gjure Deželića 64

Baptistička crkva,
Radićeva ulica 30

Budistički centar,
Đorđićeva 23

Budističko društvo Shechen Thegchog Choling,
Nova ves 79

Evangelička crkvena općina Zagreb,
Gundulićeva ulica 28

Grkokatolička crkva Sv. Ćirila i Metoda, Ćirilometodska ulica 1

Hinduistička vjerska zajednica Hrvatske,
Jurišićeva ulica 3

Hrvatska Starokatolička Crkva,
Ulica Kneza Branimira 11

Kristove Crkve u Hrvatskoj,
Kušlanova ulica 21

Kršćanska adventistička crkva,
Prilaz Gjure Deželića 77

Kršćanski centar - Riječ života,
Laginjina ulica 11

Saborna crkva Preobraženja Gospodnjeg, Preobraženska 4

Srpska pravoslavna crkvena opština,
Ilica 7

Reformirana episkopalna crkva Krista Otkupitelja, Belostenčeva 3

Savez baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj, Radićeva ulica 30

Univerzalni život vjerska zajednica,
Martićeva ulica 67

Vaišnavska vjerska zajednica u RH (Hare Krišna), Amruševa ulica 8

Židovska općina Zagreb,
Palmotićeva ulica 16

Židovska vjerska zajednica Bet Israel u RH,
Trg Braće Mažuranić 6

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.5./
ANALIZE/

PREGLED VJERSKIH OBJEKATA I ŽUPA

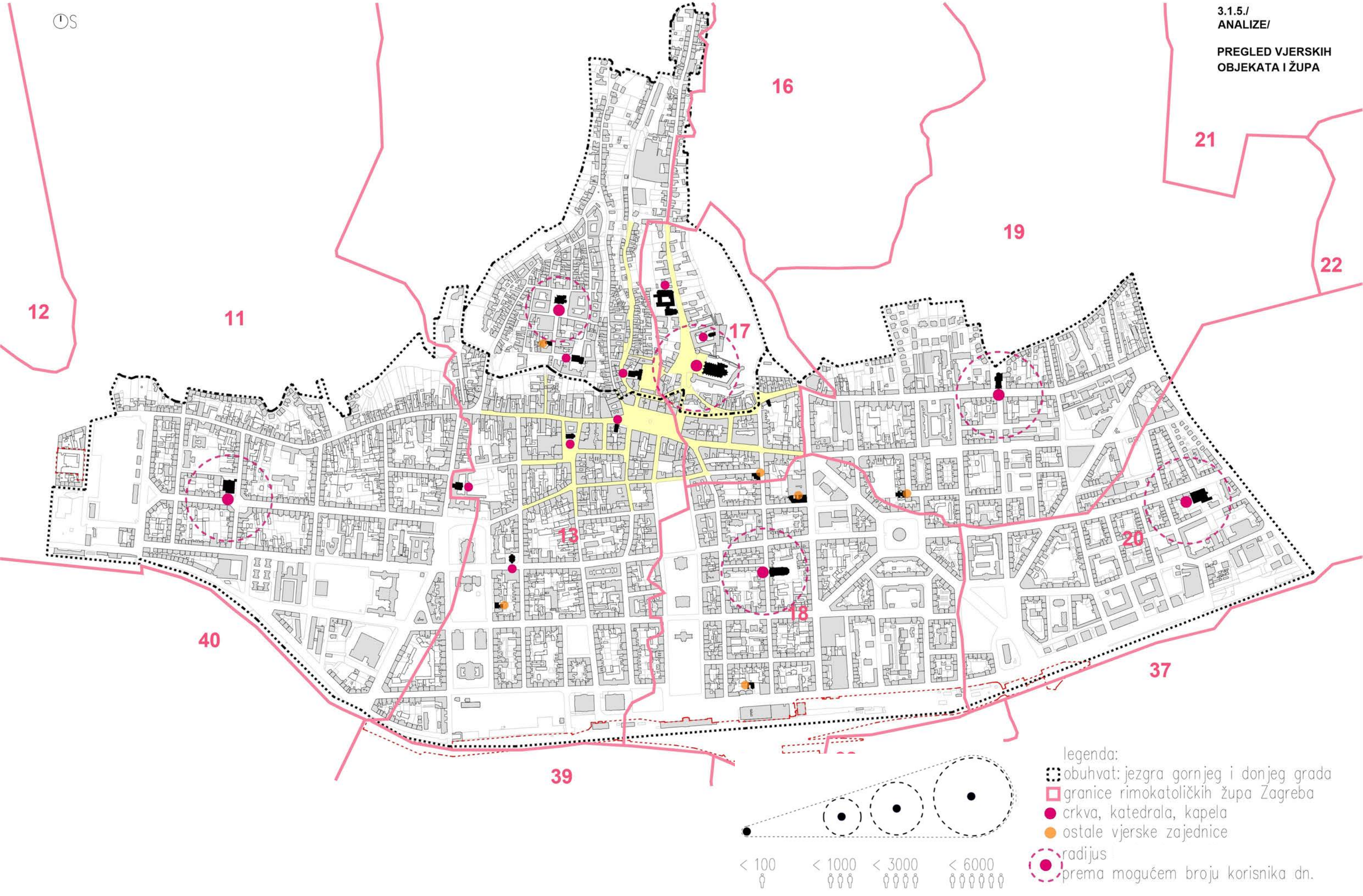

3.1.6. Pregled turističkih objekata

U zadnjih deset godina Zagreb je kao destinacija imao kontinuirani rast ostvarivši 2019. godine gotovo milijun i pol turističkih dolazaka od čega je oko 85% stranih turista. Godine 2020. broj dolazaka sveo se na svega 300.000 turističkih dolazaka. Slijedeće godine započinje lagani hod prema pred pandemijskim brojkama. Tako 2021. broj se udvostručio u odnosu na 2020. godinu. Najveći broj gostiju odsjeda u hotelima i sličnom smještaju, upola manje po postotku u sobama za iznajmljivanje, apartmanima, studio-apartmanima i kućama za odmor. Najmanja je zastupljenost odsjedanja u hostelima. Razlog tome može biti i činjenica da su najzastupljenije dobne skupine 25-34 i 35-44 godina. Najzastupljeniji su turisti iz Europe sa 78,9%, pa zatim Sjeverne Amerike i nakon nje Južne Amerike.

Ako želimo identificirati na karti što u povijesnoj urbanoj cjelini predstavlja turistički interes onda je to Gornji grad, Kaptol, Dolac i Tkalčićeva ulica, te dio Donjega grada između Frankopanske i Palmotićeve ulice i od Trga bana Jelačića i Ilice prema jugu do Hebrangove ulice i čitava Zelena potkova. Ovo je moguće utvrditi preko platformi za dijeljene fotografija poput Flikera, jer su postavljene fotografije na njemu geo-kodirane.

Ako bi spojili podatke iz prethodne karte koja je rezultat mapiranja kulturnih institucija vidimo da je ovo dominantno područje turističkog interesa. Tu su i terase u pješačkim zonama, te različita ponuda trgovina. U ovome se dijelu Donjega grada nalazi i najviše restorana koji su prepoznati od domaćih gastronomskih vodiča. Njih smo mapirali na karti sa desne strane, zajedno sa hotelima i hostelima. Hotele smo označili i sa širim krugom koji okvirno označuje broj gostiju temeljem broja postelja. Pregled apartmana za iznajmljivanje, temeljem ponude airb&b i bookinga iz 2020., dajemo na manjoj karti.

Iz mapiranja je vidljivo da su ostali dijelovi Donjega grada, za sada, bez turističkog pritiska.

Turističke zone

Interes turista usmjeren je na Gornji Grad i Kaptol, Tkalčićevu ulicu, Trg bana Jelačića, donjogradsku pješačku zonu te Zelenu potkovu

Pješačka zona sa terasama

Ulice Tkalčićeva, Bogovićeva, Varšavska, Preobraženska, Margaretska, Preradovićeva, Masarykova, Teslina, Vlaška, Opatovina i Cvijetni trg

***Restorani** (35)*

Po odabiru Michelin Hrvatska 2020, priloga Dobra hrana, (24.2.2022.), Miss.24sata.hr, (9.5.2022.), Klikcup.com, Telegram.hr, (18.3.2019.):

Noel, Agava, Tač, Bistro Apetit, Pod zidom, Boban, Beštija, Tekka, Kut, Mali Bar, Sol, Dubravkin put, Vinodol, Takenoko, Mano 2, Carpaccio, Sopal, Nav, Fetiš, Lari i Penati, Zrno bio bistro, Le Bistro, Lanterna na Dolcu, Burgeraj, Haustor, Pivnica Medvedgrad, Good Food, Le Mika, Apetitlich,

Također za prepoučiti:

Baltazar, Melkior i Gašpar, Didov san, Stari fijaker, Mašklin i lata, Zifandel, Sara Lee street food, Has, Vegehop, El Torro, Zlatna školjka, Grill Tomislav

***Hoteli** (20)*

Palace, Esplanade, Westin, Sheraton, Bristol, Dubrovnik, Central, Jadran, Lovački rog, Canopy by Hilton, Garden, Le Premier, Manda Heritage, Academia, Amadria Park hotel Capital, Art hotel Lika, Park 45, Ilica, u izgradnji (Amruševa), u izgradnji (Praška)

***Hosteli** (19)*

Nijedan na Gornjem gradu i Kaptolu, u Donjemu Gradu 6 zapadno od Frankopanske ulice, 2 istočno od Draškovićeve ulice i 11 između tih ulica.

Apartmani

Prema podacima o najmu apartmana preko AirB&B i Booking za prosinac 2020. ponuđenih je bilo na jednom portalu 800 na drugom 300. Ako pretpostavimo da se djelomično preklapaju i uzmemo da ih je u ponudi 1000 i da je dvoje po apartmanu dolazimo do 2000 gostiju sa interesom za centar grada.

Dolasci turista u Zagreb iz Statističkog ljetopis 2022.

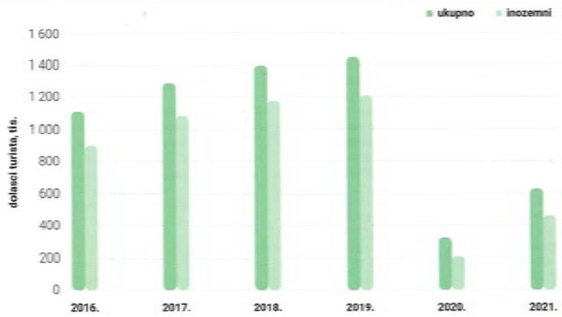

Struktura noćenja stranih turista prema vrsti objekta za smještaj.

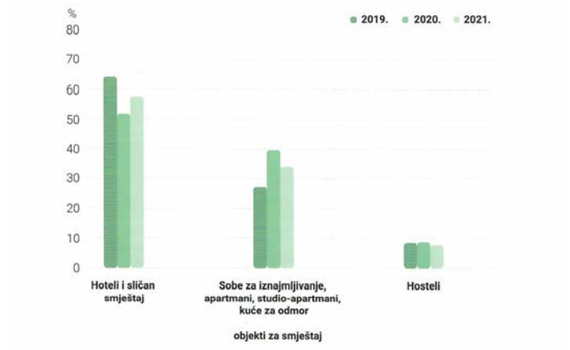

broj apartamana	izvor podataka (www. prosinac 2020.)
800	https://hr.airbnb.com/
300	https://www.booking.com/

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.6./
ANALIZE/

PREGLED TURISTIČKIH OBJEKATA

3.1.7. Pregled sveučilišnih objekata

Prema strateškim smjernicama za prostorni razvoj Sveučilišta u Zagrebu iz 2007. godine, ono u Gradu ima četiri kampusa: Središnji, Sjeverni (od Šalate prema sjeveru), Istočni (kampus Agronomije i Šumarstva, te novi Borongajski), te Zapadni kampus (Kineziološki i domovi na Savi).

Središnji kampus predstavlja povijesno područje Sveučilišta, koje se prostire od zgrade Rektorata prema jugu, u dužini 2.000 m i širini 150 m. Na tom je potezu slijed sveučilišnih objekata, koji na sjeveru počinje zgradom Rektorata Sveučilišta, a završava zgradom Sveučilišnog računskog centra na Prisavlju.

Nakon planiranog razmještaja sastavnica na tom urbanom prospektu, poznatom i kao Sveučilišna os, na njoj, ili u blizini, se nalazi se Rektorat, Pravni fakultet, Muzička akademija, Akademija dramske umjetnosti, buduće poslijediplomsko središte, stara zgrada Sveučilišne knjižnice (danas Hrvatski državni arhiv), Botanički vrt Sveučilišta, Studentski centar, Fakultet elektrotehnike i računarstva, dvije zgrade Fakulteta strojarstva i brodogradnje te Filozofski fakultet sa svojom knjižnicom. U neposrednom susjedstvu te osi na Trnju nalazi se Nacionalna i sveučilišna knjižnica i Učiteljski fakultet, dok su u blizini osi u Donjem gradu smješteni Rudarsko -geološko-naftni fakultet, Arhitektonski fakultet, Građevinski fakultet i Geodetski fakultet te Akademija likovnih umjetnosti.

Iako se ideja Sveučilišne osi javlja u svim planovima već više od pedeset godina, taj potez do danas nije dovršen. Započeta Sveučilišna aleja – kad bude dovršena, odnosno povezana s Runjaninovom ulicom na sjeveru i Slavonskom avenijom na jugu – predstavljat će funkcionalnu poveznicu čitavog prostora i napokon jasno definirati njegov urbani karakter, koji već obilježava sjeverni dio poteza. Taj potez sjajno oslikava i različite faze zagrebačke urbanizacije. Njegov središnji dio čini cjelina stare Sveučilišne knjižnice sa zgradama instituta, Botanički vrt i trokut Studentskog centra s vrlo interesantnom arhitekturom. Dijelovi tog sklopa danas su urbanistički nedorečeni i nepovezani zbog neriješenih problema željezničke pruge, dok je Studentski centar u zapuštenom stanju. Sve to zahtijeva urbanističku razradu, kvalitetne projekte i ulaganja. Bude li to ostvareno, taj bi sklop trebao postati središnji i najreprezentativniji dio zagrebačkog Sveučilišta što bi mu u smislu arhitektonskog identiteta neupitno moralo osigurati prepoznatljivost u europskoj mreži visokoškolskih institucija.

Potez od zgrade Sveučilišta do Botaničkog vrta svjedoči o povezanosti Sveučilišta i Grada u oblikovanju reprezentativnog perivojnog prospekta, koji ujedno ima obilježja urbanog sveučilišnog kampusa. Ta dvostruka funkcija daje tom potezu poseban karakter i živost. Iako je gotovo potpuno definiran, Sveučilište unutar njega nalazi mogućnosti za daljnji razvoj svojih sadržaja. Tako je okoliš povijesne zgrade Sveučilišta posljednjih pedesetak godina bio predmetom najvećeg interesa arhitekata i urbanista.

Fotografija i karta: 1. Zgrada Sveučilišta u Zagrebu; 2. Baletić: pregled distribucije sadržaja Sveučilišta u Zagrebu i lokacija novog Kampusa Borongaj.

Na karti smo mapirali razmještaj fakulteta u Donjem gradu i plavim krugom grafički označili broj osoba koji gravitira toj točci. Kao što je vidljivo prisutnost sveučilišnih sadržaja je u zapadnom dijelu. One tu svojom gustoćom formiraju urbani kampus i sjeverni dio Sveučilišne osi.

Napravili smo analizu broja studenata i zaposlenika na ovim fakultetima i akademijama. (vidi tablicu) U Donjem gradu na sveučilištima (UniZg i Vern) studira i radi preko 25.000 osoba.

Kad se tome dodaju fakulteti na južnom dijelu Sveučilišne osi, na toj se vertikali nalazi dnevno oko 40.000 ljudi. To je više nego Šibenik ima stanovnika.

Izvješće o radu Sveučilišta u Zagrebu u akad.god. 2013/14.:

Fakultet/akademija	***br. studenata***	***br. zaposl.***
Arhitektonski fakultet	*1.171*	*250*
Građevinski fakultet	*1.606*	*214*
Geodetski fakultet	*575*	*106*
Prehrambeno-biotehnološki fakultet	*984*	*305*
Rudarsko-naftni fakultet	*942*	*160*
Fakultet kemijskog inženjerstva	*992*	*145*
Akademija likovnih umjetnosti	*442*	*166*
Muzička akademija	*547*	*239*
Akademija dramskih umjetnosti	*335*	*178*
PMF_Biologija i Geografija	*1.200*	*150*
Pravni fakultet	*9.030*	*337*
Farmaceutsko-biokemijski fakultet	*1.205*	*198*
Stomatološki fakultet	*806*	*349*
Fakultet političkih znanosti	*1.938*	*68*
Ukupno	***21.773***	***2.865***
Fakultet elektrotehnike i računarstva	*3.160*	*473*
Fakultet strojarstva i brodogradnje	*2.291*	*470*
Filozofski fakultet	*6.600*	*976*
Ukupno	***12.051***	***1.919***
Sveukupno	***35.743***	***4784***
Zajedno studenata i zaposlenika		*40.527*

Pored Sveučilišta u Zagrebu u Donjem gradu je i Sveučilište Vern sa 1800 studenata.

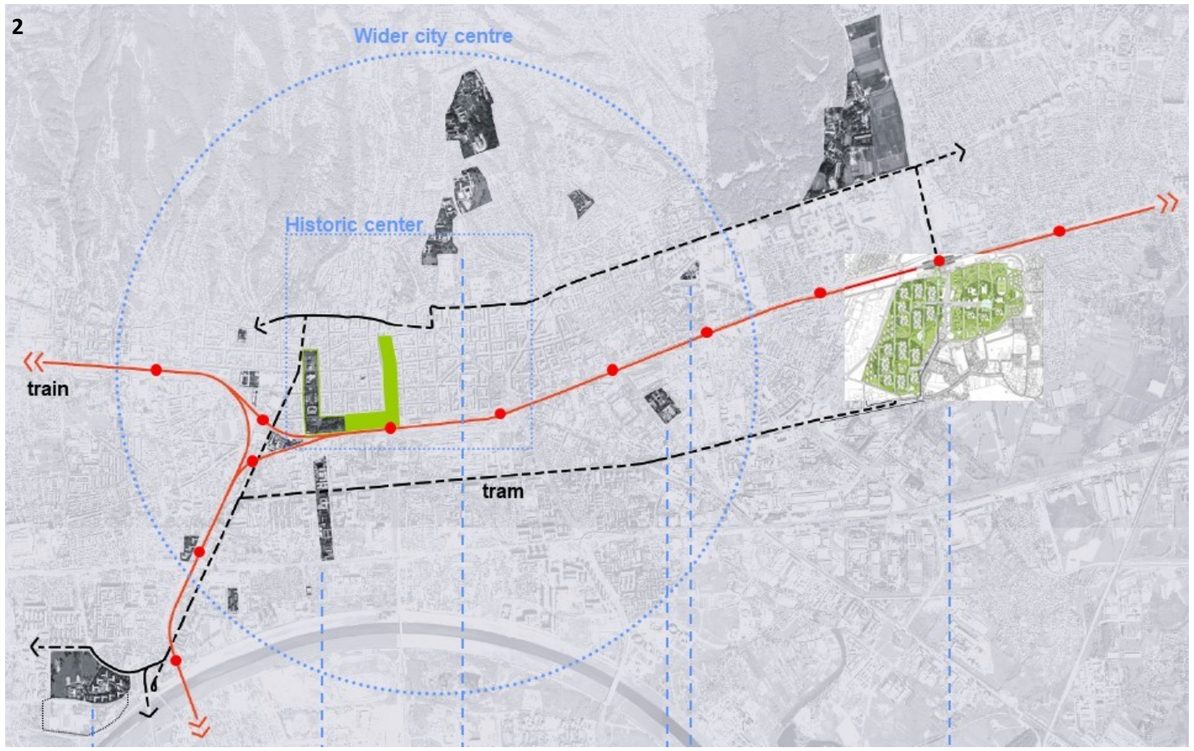

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.7./
ANALIZE/

PREGLED SVEUČILIŠNIH OBJEKATA

3.1.8. Pregled pametne i kreativne industrije

U post-industrijskom razdoblju pametne i kreativne industrije dobivaju sve više na važnosti kako u smislu doprinosa BDP-u tako i u smislu zapošljavanja i zadržavanja mlađe visokoobrazovane populacije u domovini. Koristeći suvremene tehnološke standarde njihovo tržište je globalno. Većina ovih tvrtki je manja ali fleksibilna u smislu zapošljavanja. Pojedine tvrtke, koje su postigle i međunarodnu prepoznatljivost, zapošljavaju značajan broj ljudi.

Prostorni zahtjevi ovih tvrtki su, uglavnom, jednostavni i prilagodljivi. Očekuje se najbolji tehnološki standard i stimulativno radno okruženje. One su izvrstan kandidat za adaptirane povijesne zgrade i napuštene industrijske komplekse. Važan čimbenik u procesu urbane regeneracije jer oni zaposleni u takvim firmama svojim životnim stilom i navikama vrlo lako formiraju živa susjedstva. To su potvrdila brojne studije i projekti u EU.

Stoga nam je bilo interesantno napraviti pregled takvih tvrtki u Hrvatskoj. Većina ih se nalazi u Zagrebu stoga smo nastojali mapirati njihovu distribuciju i prisutnost u središtu grada. Pametnim planiranjem i upravljanjem procesima može se iskoristiti prisutnost ovakvih tvrtki za profiliranje identiteta i oživljavanje pojedinih dijelova povijesne urbane cjeline.

Postojeći nedostatak složenog planiranja ogleda se u činjenici da je tvrtka Infobip svoje zagrebačko sjedište napravilo na livadi u Klari umjesto u povijesnoj urbanoj cjelini na praznim lokacijama.

Pametne industrije

U ljeto 2022. Jutarnji list izdao je prilog "Startup report: Q3 2022" (urednik Bernard Ivezić, izdavač Hanza media d.o.o.) u kojem daje pregled startup scene u Hrvatskoj. Izdvojili smo popis pametnih firmi koje su razvrstane na unicorne (vrijednost preko mlrd. dolara), soonicorne (brzo rastuće temeljem stranih investicija) i scaleupe (firme koje izlaze iz startup faze):

UNICORNS / JEDNOROZI

Infobip (od 2020.)

$800 mil. ukupno investicija

$1 mird. potvrđena valuacija

Rimac grupa (od 2022.)

$875,8 mil ukupna investicija

$2 mlrd. Potvrđena valuacija

SOONICORNI (ukupno investicija)

Gtmhum	*$160,6 mil.*
Cognam	*$126,7 mil.*
PlanRadar	*$103,1 mil.*
Bellabeat	*$100 mil.*
Fonoa	*$85 mil.*
ReversingLabs	*$81 mil.*
Microblink	*$60 mil.*
Erdian	*$54 mil.*
Gideon	*$37,5 mil.*
Photomath	*$29 mil.*
Minka	*$27,5 mil.*
*RMRK**	*$31,4 mil.*
*Oradian***	*N/P*

** Aktualna tržišna vrijednost na kripto burzama*

*** Potvrđeno primili velik broj investicija, ali nepoznati detalji.*

SCALEUPI (late-stage startupi)

Bazzar, Bellebeat, Centili, Cogniam, Electrocoin, Eridan, Fonoa, Gamepires, Gideon, Gtmhub, Infobip, Huddie, Materiess, Memgraph, Microblink, Minka, Oradian, OptimoRaute, Photomath,

PlanRadar, Project 3 Mobility, RaversingLaba,

Revuto, Rimao Technology, RMRK, SofaScore

Kreativne industrije

Prema Hrvatskom klasteru kulturnih i kreativnih industrija (HKKKI) one se dijele na 12 područja unutar kojih smo, za potrebe mapiranja, prepoznali dio uspješnih firmi:

Marketing i PR agencije

Real grupa Bruketa+Žinić+Gray, BBDO, Imago Ogilvy, Promedia group, 404, Publicis, Infinum, Degordian

Dialog komunikacije, Millenium promocija, Alert, Hauska i partner, Madison consulting

Arhitektura

Af Zavod za arhitekturu, 3LHD, SZA, MVA, Roth i Čerina, AT.AR., matrica-arhitektura, Proarh, Sangrad

Umjetnost i antikvarijati *(galerije na karti kulturnih inst.)*

antikvarijati, sajam na Britancu

Obrti (nije mapirano)

klobučari, postolari, krojaći, stolari

Dizajn

Bruketa+Žinić+Gray, Šesnić i Turković, Kuna Zlatica, Cuculić, Laboratorium, Tri dva jedan, Payer

Dizajnerska moda

Elfs, Donassy, Leilou, Hippy garden, Miret, My choice, The All,

Film, video i fotografija

Croatia film, Zagreb film, 4film, Supercasting, Riba RGR, Dinaridi film, Drugi plan, Factum, Fade in, Fos film, Restart, RG studio, Metafizika, DA film, Ars Septima

Software, komp. igre i elektronsko izdavaštvo

Nanobit, Croteam, Lion game lion, Gamepiers, Digitalna avantura, Intercorona,Exordium games, Abest, Games revolved

Glazba, likovne i izvedbene umjetnosti *(kulturne institucije na posebnoj karti)*

Croatia records, Aquarius, Dancing bear, Menart, Campus, Dallas records, Hit records; KD Lisinski, HGZ, Muzička akademija, Akademija dramskih umjetnosti, Akademija likovnih umjetnosti, kazališne scene, …

Izdavaštvo

Školska knjiga, Fraktura, Jesenski i Turk, VBZ, Naklada Ljevak, Sveučilišna naklada, Matica hrvatska, Meandar, Ocean more

Televizija

HRT, RTL, Nova, N1, N1 info, Sportska, Z1, Jabuka, CMC

Radio

HRT, Otvoreni, Antena, Radio Yammat, Narodni, Laganini

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.8./
ANALIZE/

PREGLED KREATIVNE + INOVATIVNE INDUSTRIJE

3.1.9. Pregled odgojnih i obrazovnih institucija

Na karti povijesne urbane cjeline mapirali smo razmještaj jaslica, vrtića, osnovnih i srednjih škola, te domova zdravlja. Za osnovne i srednje škole nastojali smo ilustrirati i broj učenika koji polazi te škole. Mjerilo za te transparentne krugove dano je ispod nacrta. Dok se za Donji grad može dobiti precizan pregled broja i kapaciteta škola za Gornji grad i Kaptol nije moguće jer su dio veće prostorne administrativne cjeline. Iz ponuđenih tablica je razvidno da je u Donjem gradu 8 osnovnih škola sa 178 razrednih odjela i okvirno 3.300 učenika. Ti su brojevi, usprkos demografskim promjenama u Donjem gradu, stabilni za promatrano razdoblje. Za isto razdoblje broj srednjih škola u Donjem gradu je četiri puta veći i iznosi 24, sa 371 razrednim odjeljenjem i gotovo 10.000 učenika. Brojevi srednjih škola ponešto osciliraju.

Kako bi dobili aktualan i cjelovit pregled srednjih škola za prostor povijesne urbane cjeline koristili smo dokument Ministarstva znanosti i obrazovanja (vidi opis uz popis). Temeljem dokumenta napravili smo pregled svih srednjih škola i prenijeli broj upisnih mjesta za prve razrede. U 2022. godini na području povijesne urbane cjeline bilo je 26 srednjih škola sa nešto preko 15.800 učenika. Broj učenika u srednjim školama je polovica broja stanovnika Donjeg grada iz Popisa 2021. Pregled je dan sa desne strane.

S obzirom na temu istraživanja topografije identiteta interes nam je bio usmjeren na srednje škole. Na identitetskoj razini važno je navesti dva fenomena. Prvi, da se učenici srednjih škola, za razliku od ostalih, vežu na instituciju i prostor trajno. Proslava mature i kasnije redovito obilježavanje mature dio su društvenog i urbanog rituala koji započinje na stepenicama gimnazije. Često prvo društveno prepoznavanje ide preko gimnazije koju si polazio („peta, sedma, klasična“). Drugi fenomen je vezan na prostor oko srednje škole. Ako kao primjer uzmemo gimnazije u Križanićevoj ulici primijetiti ćemo da u okruženju dominiraju sadržaji interesantni srednjoškolcima: brza prehrana i kafići. Oni su svojim brojem dominantni potrošači. Nakon izgradnje stambenog kompleksa Park Kneževa u neposrednom susjedstvu sa oko 130 stanova, odnosno 400-500 stanara sa visokom kupovnom moći biti će interesantno pratiti moguću transformaciju susjedstva.

Tablice koje prikazuju broj osnovnih i srednjih škola i učenika u Donjem gradu u razdoblju od 2011.-2016. prenesene su iz publikacije Gradske četvrti Grada Zagreba: Donji grad, prostorna i statistička analiza, koju je 2019. pripremio Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada Zagreba. Nažalost, noviji podaci nisu raspoloživi.

OSNOVNE ŠKOLE U GRADSKOJ ČETVRTI **DONJI GRAD** - KRAJ ŠK. G.

	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.
OSNOVNE ŠKOLE - UKUPNO	**8**	**9**	**8**	**8**	**8**
Osnovne škole - redovite	7	8	7	7	7
Škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju	1	1	1	1	1
Razredni odjeli	**170**	**180**	**175**	**176**	**178**
Osnovne škole - redovite	144	154	149	150	152
Škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju	26	26	26	26	26
Broj učenika	**3 256**	**3 305**	**3 267**	**3 279**	**3 294**
od toga: učenice	**1 556**	**1 578**	**1 587**	**1 608**	**1 593**
Osnovne škole - redovite					
ukupno	3 256	3 305	3 267	3 279	3 294
od toga: učenice	1 556	1 578	1 587	1 608	1 593
Škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju					
ukupno	209	215	219	221	221
od toga: učenice	68	66	72	69	67
Učenici koji su završili školu	**487**	**472**	**418**	**427**	**397**
Osnovne škole - redovite	467	454	392	402	377
Škole za djecu i mladež s teškoćama u razvoju	20	18	26	25	20

IZVOR: GUSPRG - Odjel za statistiku

SREDNJE ŠKOLE U GRADSKOJ ČETVRTI **DONJI GRAD** - KRAJ ŠK. G.

	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.
SREDNJE ŠKOLE - UKUPNO	**22**	**22**	**24**	**25**	**24**
Srednje škole - redovite	22	22	24	25	24
Razredni odjeli					
Srednje škole - redovite	412	362	372	375	371
Broj učenika					
Srednje škole - redovite					
ukupno	11 455	10 816	10 701	10 316	9 879
od toga: učenice	6 890	6 305	6 162	5 926	5 697
Učenici koji su završili školu					
Srednje škole - redovite	2 788	2 532	2 577	2 587	2 586

IZVOR: GUSPRG - Odjel za statistiku

Pregled srednjih škola unutar povijesne urbane cjeline. Izvor je dokument Ministarstva znanosti i obrazovanja: Struktura i opseg upisa učenika u I razred srednjih škola za školsku godinu 2022/23., I dio: gimnazije, strukovne i plesne škole u Gradu Zagrebu, II dio: vjerske i privatne srednje škole u Gradu Zagrebu.

Uz naziv srednje škole navedena je upisna kvota za prvi razred.

Gimnazije

II gimnazija	*156*
V gimnazija	*182*
Gornjogradska gimnazija	*156*
VII gimnazija	*156*
Gimnazija Tituš Brezovački	*104*
X gimnazija	*286*
XVI gimnazija	*130*
Klasična gimnazija	*128*
Ukupno: 8 gimnazija	***1.298 x 4 = 5.192***

Strukovne škole

Hotelsko-turistička škola	*144*
Zdravstveno učilište	*988*
Škola za medicinske sestre	*101*
Prva ekonomska škola	*260*
I Tehnička škola Tesla	*260*
Tehnička škola Zagreb	*156*
Škola za primijenjenu umjetnost	*156*
Škola suv. plesa Ane Maletić	*50*
Škola za klasični balet	*24*
Ukupno: 9 škola	***2.139 x 4 = 8.556***

Privatne škole

Prva privatna gimnazija	*48*
Opća privatna gimnazija	*24*
Privatna umjetnička gimnazija	*80*
Priv. gimn. i struk. škola „Svijet“	*100*
Glazbena škola Brkanović	*100*
Priv. sportska i jezična gimn. F.B.	*20*
Gimnazija Marul	*72*
Glazbena škola Ladislav Račić	*15*
Ukupno: 8 škola	***459 x 4 = 1.836***

Vjerske škole

Ženska opća gimn. Družbe ses. milosrd.	*60*
Ukupno: 1 škola	***60 x 4 = 240***
Sveukupno 26 škola sa brojem đaka	***15.828***

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.9./
ANALIZE/

PREGLED OBRAZOVNIH I ODGOJNIH INSTITUCIJA / ZGRADE DRUŠTVENOG STANDARDA

3.1.10. Analiza gravitacijskih točaka

Karte koje smo pripremili u ovom poglavlju ilustriraju intenzitet korištenja prostora povijesne jezgre Grada. Iz njih se može iščitavati mnogo više nego smo ovdje ilustrirali. To je posebno slučaj kad se karte superponiraju i različiti podaci dođu u međuodnos.

Jedna od mogućih prostornih analiza prikazana je na karti sa desne strane. Napravili smo preklop informacija sa nekoliko prethodnih karata. Tu su podaci o kulturnim institucijama, o sveučilišnim sadržajima, o srednjim školama, o hotelima i o župnim crkvama. Prikazano mnoštvo šarenih krugova prikazuje distribuciju i intenzitet korištenja objekata i prostora u Donjem gradu, Gornjem gradu i Kaptolu. Vidljivo je da „gužva“ nije svugdje ista i da je dominantni dio Ilica i okruženje zapadnog dijela Zelene potkove. Ako na ove karte dodamo informacije sa karte koja se nalazi u poglavlju o stanju povijesne urbane cjeline a opisuje obnovu javnih zgrada (ovdje smo ih prenijeli kao crne točke), onda možemo vidjeti da dobar dio zgrada koje generiraju živost u gradu je planirano za obnovu. Ovi će sadržaji morati napustiti svoje zgrade i iseliti iz centra na vrijeme od dvije do tri godine.

U jednom trenutku središte Zagreba će postati Grad pod skelama. To će naravno imati utjecaja na život grada, na prateće sadržaje, na kretanje po ulicama, na razinu buke, na čistoću zraka i, naravno, na privlačnost turističke destinacije. Postavlja se pitanje da li smo se pripremili za ovu negativnu, ali nužnu situaciju i kako je, eventualno, možemo pretvoriti u svojevrsnu prednost?

Nužno je, u dogovoru sa Turističkom zajednicom Zagreba , osmisliti programe za prostore u kojima se događa obnova kako bi se prostor i tijekom dvije do tri godine držao aktivan i živ. I obnova povijesnih zgrada može biti interesantna tema za određeni broj posjetilaca Zagrebu. Kulturni sadržaji bi trebali pronaći alternativne prostore u Donjem gradu za svoje predstave ili izložbe.

Projekt Open House Zagreb promovira i vodi kroz odabrane povijesne i suvremene arhitektonske primjere. Upoznavanje sa načinima i tehnologijama obnove bilo bi također interesantno zainteresiranim gostima u gradu. Obnova Katedrale, pravoslavne crkve na Cvijetom trgu ili Muzeja za umjetnost i obrt mogli bi uz stručno vođenje projektanata biti zanimljiv turistički sadržaj.

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.1.10./
ANALIZE/

SVE INSTITUCIJE
/
ANALIZA GRAVITACIJSKIH TOČAKA

3.2. Identitet susjedstva

3.2.1. Projekt Zagreb za mene
3.2.2. Advent u Zagrebu
3.2.3. Ljeto u Zagrebu / Festival svjetla Zagreb
3.2.4. Dizajn distrikt Zagreb
3.2.5. Projekt Ilica: Q'Art
3.2.6. Kvartovske transformacije

3.2.1. Projekt *Zagreb za mene*

Zagreb za mene, projekt urbane revitalizacije javnih gradskih prostora, pokrenulo je Društvo arhitekata Zagreba u suradnji s Gradom Zagrebom i Katedrom za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Projekt je provođen tijekom 2014. i 2015. godine na više mjesta u cijelom prostoru grada sa željom da se revitaliziraju već postojeći prostori susretanja u gradu koji danas ne funkcioniraju na najbolji način ili su potpuno zapušteni. Cilj projekta je bio da se analizira više takvih lokacija (187) i provedu arhitektonsko urbanistički natječaji za one koji su kroz analizu i komunikaciju sa stanovnicima grada prepoznati kao najvažniji. Nažalost nakon provedene izravne participacije građana i višeslojne stručne analize stanja i potreba za javnim prostorima u gradskim četvrtima grada Zagreba, te definiranja lokacija za natječaj, faza raspisa natječaja nije provedena. Nadamo se da za to još postoji želja u gradu.

Djelujući na tom projektu kroz inicijativu *Akupunktura grada* stečeni su važni uvidi i zapažanja koja upotpunjuju dotadašnja metodološka razmatranja. Temeljem tog participativnog iskustva nastao je priručnik **„Participacija građana u planiranju i uređivanju javnog prostora – bottom up pristup na primjeru grada Zagreba“** autora dr.sc. Jane Vukić, dr.sc. Kristine Careve i dr.sc. Renea Lisca koji predstavlja sistematizaciju suvremenih spoznaja i pojmova u domeni participacije građana i važno iskustvo sustavnog rada sa građanima na primjeru projekta *Zagreb za mene.*

Priručnik reafirmira participativne metode u planiranju i projektiranju koje su bile važne u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća. Metodološki unaprjeđuje participativni proces i definira moguću ulogu građana u današnjem procesu donošenja odluka. Kroz iskustvo projekta *Zagreb za mene* potvrđuje njihov interes i potencijal u davanju prijedloga kad se osjećaju stvarno pozvani a ne manipulirani. Nažalost, primjeri stvarne participacije i dijaloga u gradu su rijetki i češće svjedočimo protestima građana u nastojanju da obrane interese svog susjedstva ili pojedine zajedničke gradske prostore (Cvijetni trg, Trg žrtava fašizma, itd). Publikacija svjedoči da participativne aktivnosti nisu jednostavne, zahtijevaju socijalne vještine, visoki stupanj tolerancije i strpljenja, demokratični dijalog, te vremena, što u današnjem uvjetima točkastog developerskog planiranja grada nije poželjna odrednica.

Za potrebe ove studije izvukli smo lokacije koje su unutar ili u dodiru sa povijesnom urbanom cjelinom, te sažeto prezentirali razmišljanja građana o unaprjeđenju njihovog susjedstva.

Ovdje je ilustriran participativni bottom-up pristup u kojem se kroz rad sa skupinama građana izvlače zaključci o njihovim zajedničkim potrebama kao odrednici budućeg planerskog postupka.

Za razliku od navedenog participativnog pristupa, u povijesnoj urbanoj cjelini Zagreba prisutni su i top-down projekti koji promoviraju turistički potencijal središta grada ili bottom-up projekti koji promoviraju identitet određenog susjedstva u gradu. U nastavku ćemo ilustrirati ove dvije grupe primjera. Svi ovi primjeri dodaju novi sloj šire prepoznatljivosti prostorima u povijesnoj urbanoj cjelini Grada Zagreba.

Trgovi Gornjega grada:

susret kvatra, grada i svijeta

Tema

Povezivanje trgova Gornjega grada u cjelovito organiziran sustav istaknutih posebnosti uz uređenje javnih površina uličnih šetališta koja povezuju i umrežuju trgove, sa uklanjanjem parkirališta i uvođenjem novih javnih sadržaja u području Gornjega grada.

Kraći opis

Predlaže se pješačko povezivanje trgova Gornjega grada u cjelovito organiziran sustav istaknutih posebnosti uz uređenje javnih površina uličnih šetališta koja povezuju i umrežuju trgove.

Građani ukazuju na potrebu za uklanjanjem parkirališta, kao i na mogućnosti uvođenja novih javnih sadržaja u području Gornjega grada.

Okruženje Britanca:

skrivena dvorišta

Tema

Uređenje unutarnjih prostora donjogradskih blokova koji okružuju Britanski trg i oblikovanje javnih površina za druženje i rekreaciju.

Kraći opis

Predlaže se uređenje javnih gradskih površina u unutrašnjosti blokova Donjega grada koji okružuju Britanski trg, kao i bolje povezivanje javnih površina s Ilicom, Britanskim trgom i šumskim područjem sjeverno od Ilice.

Stanovnici upućuju na prostore u unutrašnjosti donjogradskih blokova koji omogućuju uređenje kvalitetnih javnih površina za druženje i rekreaciju.

Zapadni kolodvor:

spoj Donjega grada i Trešnjevke

Tema

Povezivanje sjevernih i južnih područja oko željeznice i Zapadnog željezničkog kolodvora, kao i bolje pješačko povezivanje u smjeru ulice Prilaz Gjure Deželića i Ulice Grada Mainza, sa oblikovanjem javnih gradskih površina oko Zapadnog željezničkog kolodvora i uređenjem pješačkih i biciklističkih staza.

Kraći opis

Predlaže se poboljšanje pješačkog povezivanja sjevernih i južnih područja oko željeznice i Zapadnog željezničkog kolodvora, kao i bolje pješačko povezivanje u smjeru ulice Prilaz Gjure Deželića i Ulice Grada Mainza. Predlaže se uređenje i oblikovanje javnih gradskih površina oko Zapadnog željezničkog kolodvora.

Istraživanje građana ukazalo je na mogućnost uređenja biciklističke magistrale od Ulice baruna Filipovića, preko Zapadnog kolodvora do Hrvatskog narodnog kazališta.

Središte Trešnjevke:

pješačke poveznice

Tema

Povezivanja parka stara Trešnjevka, tržnice Trešnjevka i Gagarinova puta uz uređenje javnog prostora Trešnjevačkog trga kao društvenog središta stambenih naselja Trešnjevke.

Kraći opis

Predlaže se poboljšanje pješačkog povezivanja parka stara Trešnjevka, tržnice Trešnjevka i Gagarinova puta uz uređenje javnih gradskih površina trgova, parkova i šetališta, te kvalitetnije oblikovanje javnih prostora za okupljanje i druženje uz zgrade i sadržaje gradskog značaja.

Građani ukazuju na potrebu da se javni prostor Trešnjevačkog trga uredi kao kvalitetno društveno središte stambenih naselja Trešnjevke.

Branimirova:

park duž pruge

Tema

Uređenje slobodnih predjela uz Ulicu kneza Branimira i željezničku prugu u javni prostor za pješake i bicikliste sa parkovnim i rekreacijskim površinama.

Kraći opis

Predlaže se uređenje javnih gradskih površina uz Ulicu kneza Branimira i željeznicu kojime se omogućava bolje povezivanje središta Zagreba sa istočnim gradskim predjelima.

Stanovnici ističu da je slobodni prostor uz željezničku prugu pogodan za uređenje biciklističke staze od Glavnog željezničkog kolodvora do Sesveta, kao i za parkovne i rekreacijske površine.

Savska - Tratinska:

mjesto između tri pruge

Tema

Povezivanje prostora omeđenog željezničkom prugom kroz koji prolazi Savska cesta i Tratinska ulica, uz uređenje trgova, parkove i okupljališta koji objedinjuju prostor Studentskog centra, Tehničkog muzeja i Trga Dražena Petrovića u zajedničku cjelinu.

Kraći opis

Predlaže se pješačko povezivanje ulica Florijana Andršeca, Brozove, Jukićeve, Crnatkove, i Koturaške sa prostorom omeđenim željezničkom prugom kroz koji prolazi Savska cesta i Tratinska ulica, i u kojem se nalaze Studentski centar, Tehnički muzej i Košarkaški centar sa Cibonim tornjem. Uz to, predlaže se uređenje javnih gradskih površina za trgove, parkove i okupljališta.

Građani naglašavaju na mogućnost uređenja čvorišta Savska - Tratinska u novi Trešnjevački trg koji objedinjuje i pješački povezuje prostor ispred Tehničkog muzeja s Trgom Dražena Petrovića u zajedničku cjelinu.

Maksimirska - Kvatrić:

cestu napraviti ulicom

Tema

Uređenje Maksimirske ceste od Kvaternikovog trga do parka Maksimir uz povezivanje s okolnim gradskim blokovima i ulicama, te uz oblikovanje reprezentativnog prostora cjelokupne Maksimirske ceste sa kvalitetnijim pješačkim i biciklističkim stazama.

Kraći opis

Predlaže se uređenje javnih gradskih površina duž Maksimirske ceste od Kvaternikovog trga do parka Maksimir uz poboljšanje njihovog povezivanja s okolnim gradskim blokovima i ulicama. ***Građani ukazuju na loše uređenje Maksimirske ceste za kvalitetno odvijanje pješačko biciklističkog prometa. Upućuju na mogućnosti boljeg uređenja parkovnih proširenja ulice i oblikovanje reprezentativnog prostora cjelokupne Maksimirske ceste.***

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.1./
IDENTITET/

ZAGREB ZA MENE

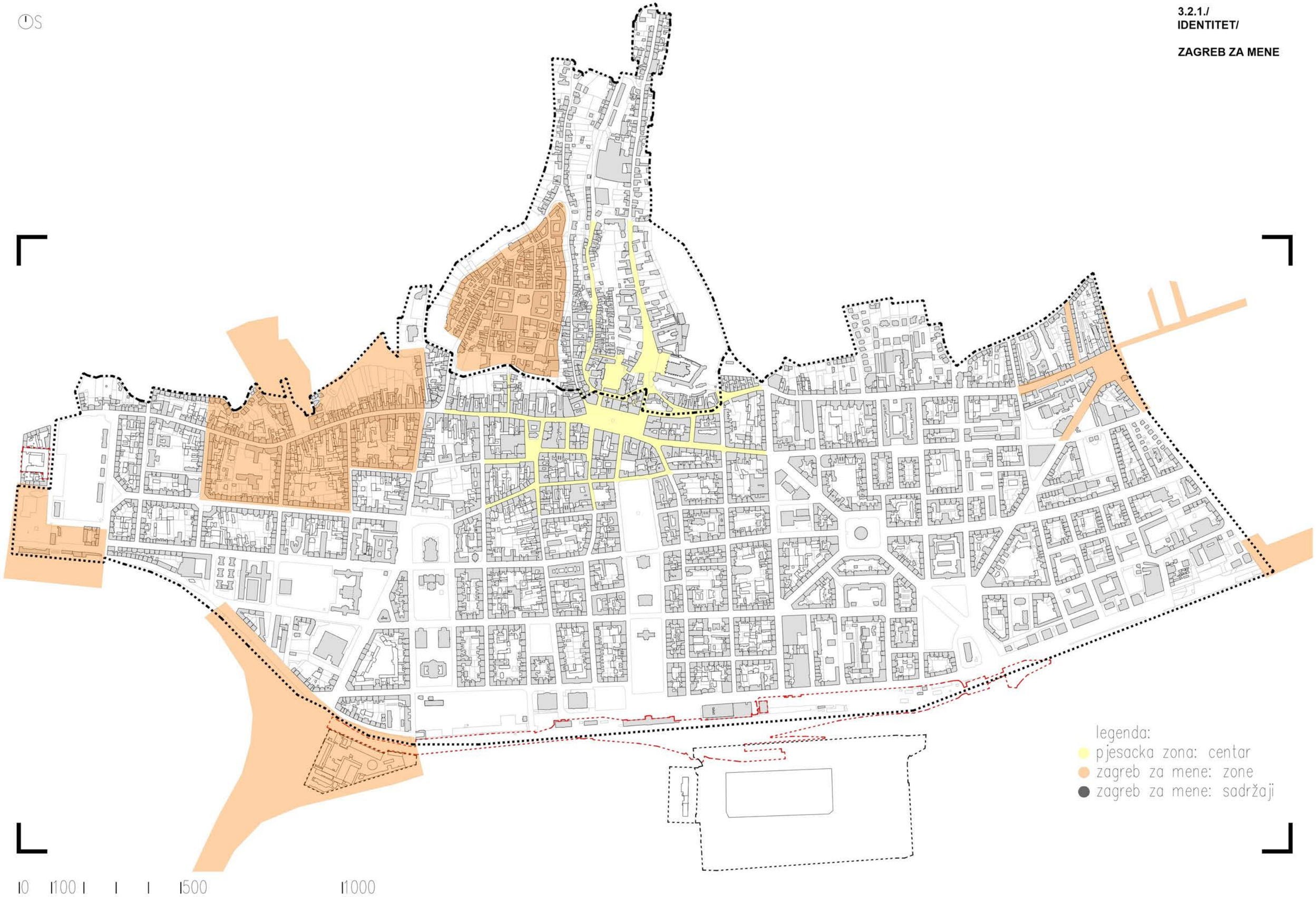

3.2.2. Advent u Zagrebu

Godine 2010. Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba izložio je na javnoj prezentaciji svoje viđenje daljnjeg razvoja povijesne urbane cjeline. Prvo, ona mora biti uredna, održavana, bez grafita i sigurna. Zatim, u njoj se treba zadržati ravnoteža stanovanja i rada. A kao treće očekivanje naveli su kako se treba pripremiti za urbani turizam koji podrazumijeva povijesno naslijeđe kao scenu, kulturu slobodnog vremena, gastronomski izbor i shopping ponudu.

Nekoliko godina kasnije Turistička zajednica Grada Zagreba započinje projekt Adventa u Zagrebu. U svega par godina ovo se događanje razvilo po broju lokacija, po prisutnoj ponudi i po broju turističkih dolazaka i noćenja**.** Prema podacima Turističke zajednice grada Zagreba, za vrijeme trajanja Adventa u Zagrebu i novogodišnjih događanja u četrdeset dana (29. 11. 2019. – 7. 1. 2020.), ostvareno 160.917 dolazaka i 308.787 noćenja. U navedenom razdoblju ostvarenih dolazaka domaćih turista je bilo 53.545 (rast od 15 %) te stranih 107.372 (rast od 10 %), a najbrojniji su bili gosti iz: Bosne i Hercegovine, Italije, Austrije, Slovenije i Njemačke. ... Prezentirajući rezultate direktorica TZGZ, Martina Bienenfeld, je komentirala: „Advent u Zagrebu je najuspješnija zagrebačka turistička manifestacija te sam izuzetno zadovoljna s ovim odličnim rezultatima. Posebno nas raduje činjenica da su pojedina emitivna tržišta (Njemačka, Austrija, Slovenija i Srbija), na kojima je TZGZ provodila ciljane *online* i *offline* marketinške kampanje, ostvarila porast od više od 15 %. Tako je, registrirano 27 % više noćenja gostiju iz Njemačke i 24 % više noćenja gostiju iz Austrije, što ukazuje na uspješnost kampanje, ali i na popularnost samog Adventa u Zagrebu.“ Svojom ponudom i uređenjem projekt Advent u Zagrebu zaslužio je od organizacije European Best Destinations nagrade za Best Christmas Market u 2016., 2017., i u 2018. godini.

Ovaj uspjeh imao je i negativnu stranu. Stručnjaci su počeli upozoravati da intenzivno korištenje, odnosno komercijalizacija, povijesnih ambijenata postepeno vodi njihovoj degradaciji, te da je potrebno utvrditi koji sadržaj i broj štandova je primjeren pojedinoj lokaciji. Ova bi se rasprava zaoštrila da se nije desila pandemija koja je čitav projekt svela na minimum događanja. U međuvremenu je nova gradska uprava uvela novu regulaciju oko cijene i broja adventskih štandova. U prošloj, 2022. godini, broji posjetilaca Adventa je ponovno počeo rasti.

Za potrebe istraživanja topografije identiteta bilo je interesantno mapirati sve lokacije koje su se koristile u proteklih nekoliko godina za održavanje Adventa u Zagrebu. Sve su one doživjele neku razinu promjene, bilo da se radi o novoj urbanoj ulozi, široj prepoznatljivosti ili oblikovnoj promjeni. Gotovo sve lokacije nalaze se u zoni južnog dijela Gornjeg grada i Kaptola, u pješačkoj zoni Donjega grada i istočnom dijelu zelene potkove. Kao dodatni prostor sa novim sadržajima, Advent u Zagrebu 2022. inaugurirao je prostor Trga dr. Franje Tuđmana. Bilo bi dobro, i dalje, nastojati da se sadržaji Adventa dopune i da se šire distribuiraju unutar Donjeg grada. Ovo nije jednostavno i zahtjeva dobru pripremu. Cilj je djelomično odteretiti uži centar i omogućiti drugim lokacijama promociju i sudjelovanje u turističkoj ponudi grada.

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.2./
IDENTITET/

ADVENT U ZAGREBU
+
KARTA DOGAĐANJA

3.2.3. Ljeto u Zagrebu / Festival svjetla Zagreb

Turistička zajednica Grada Zagreba pored Adventa zimi, organizira ljeti program Ljeto u Zagrebu. Između njih smjestio se sredinom ožujka Festival svjetla Zagreb.

Od svog prvog izdanja 2017. godine, Festival svjetla Zagreb uvršten je u međunarodnu organizaciju Festival of Lights International, čime je stao uz bok gradovima kao što su Berlin, New York i mnogi drugi. U 2023. godini planirane su 33 atrakcije na 28 lokacija Gornjeg i Donjeg grada koje najavljuju dolazak proljeća. U najavi Festivala gradonačelnik Tomašević je ustvrdio:“ To su vrijedni projekti multimedijalne umjetnosti koji govore o društvenim temama te istovremeno propituju, educiraju i informiraju, a imaju i estetsku vrijednost. Istaknuo bih da su svi ti događaji u potpunosti besplatni za sve posjetitelje i mislim da je bitno da u kulturi ne sudjeluju samo oni koji si to mogu priuštiti, nego da su ti sadržaji dostupni apsolutno svim građanima grada Zagreba, te domaćim i inozemnim turistima“. Direktorica TZGZ Martina Bienenfeld naglasila je kako su ove godine obuhvatili „i neke nove lokacije kako bismo svima olakšali obilazak i smanjili gužve. Tako smo uveli lokacije Stare Vlaške, Ribnjaka, Trga hrvatskih velikana, Trga žrtava fašizma kojima smo zaokružili istočni dio centra grada, a novitet su i tržnica Dolac te Opatovina. Novost predstavljaju međunarodne suradnje s umjetnicima iz Francuske, Italije i Nizozemske. ...Ova gostovanja, kao i veliki interes stranih i domaćih umjetnika za buduće nastupe, pokazuju da Festival svjetla Zagreb postaje autentični međunarodni projekt i događanje.“ Povijesni ambijenti i pročelja predstavljaju urbano platno ovim multimedijskim prezentacijama. Interes iz godine u godinu raste i privlači goste u grad.

Projekt Ljeto u Zagrebu ima duže trajanje i u svom programu okuplja brojna i raznovrsna događanja: koncerte i glazbena događanja, izložbe, sajmove i kongrese, sportska događanja, te kulturna i tradicionalna događanja. Prostorno događanja pokrivaju mnogo širi dio grada od povijesne urbane cjeline. Dio programa koji je vezan na središte grada je npr. početak i završetak maratona na Trgu bana Jelačića, koncerti na otvorenom na Trgu kralja Tomislava, prostori za druženja u dvorištima Gornjeg grada, kazališne predstave na otvorenom, ulični festivali u pješačkoj zoni grada, itd. Ova događanja unose dodatnu živost u prostore i otkrivaju šarm novih prostora.

Sve aktivnosti su ključne u formiranju Zagreba kao turističke destinacije, što se i potvrdilo proteklih godina. U svojim brošurama Turistička zajednica predstavlja Zagreb kao „šarmantan i opušteni grad“, što će potvrditi i njegovi stanovnici: on je dovoljno mali da se u njemu ugodno boravi i kreće, a dovoljno velik da u njemu možete naći raznovrsna i interesantna događanja.

Navedeni projekti, Advent, Festival svjetla, Ljeto u Zagrebu, organizirani su od Turističke zajednice i njezinih partnera kao top-down projekti koji kroz neko duže vrijeme mijenjaju percepciju grada i interes prema njemu. Prostori koji su bili prije zapušteni, danas preuzimaju novu ulogu i postaju interesantni i za privatne inicijative.

Na završnoj karti u ovome dijelu preklopili smo mapirana događanja koja organizira Turistička zajednica Grada Zagreba i doveli ih u odnos sa bottom-up projektima koji su inicirale grupe građana a podršku im je dala i TZGZ.

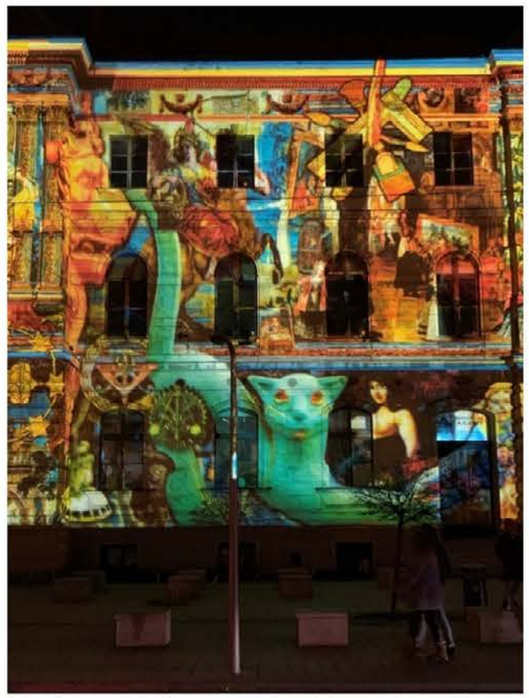

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.3./
IDENTITET/

LJETO U ZAGREBU
+
KARTA DOGAĐANJA

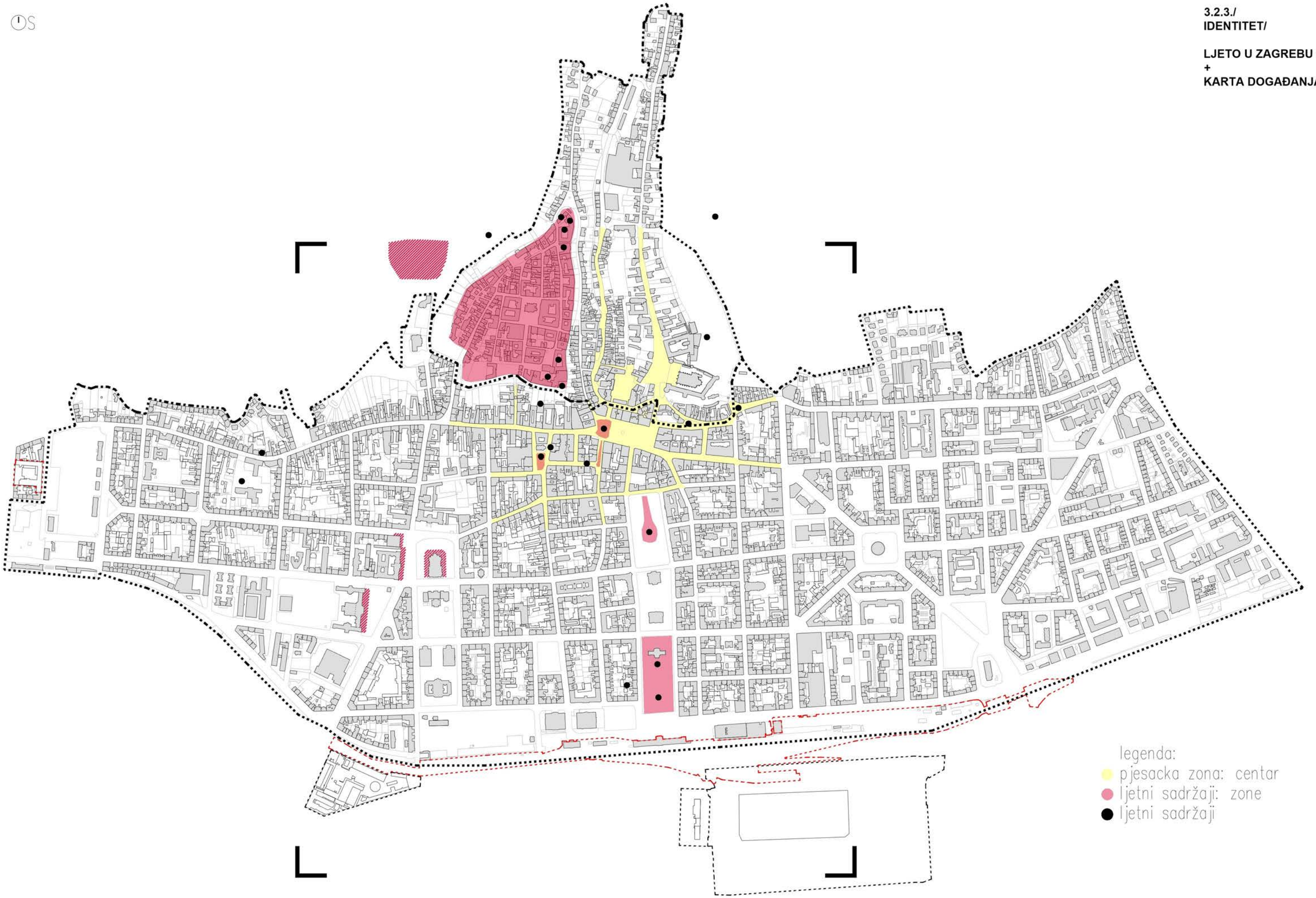

3.2.4. Design District Zagreb

Kvart oko Martićeve ulice zadnjih trideset godina prolazi spontanu transformaciju. Nekadašnja ulica poznata po trgovinama sa auto dijelovima počela se polako mijenjati i na sebe privlačiti specijalizirane trgovine i ugostiteljske sadržaje. Posljedica je to i promjene profila stanovnika kvarta. Stoga, kad je 2016. godine dizajnerica Ira Payer sa svojim timom kreativaca najavila festivalsko događanje Design District Zagreb, stanovnicima kvarta to je zvučalo logično i nešto sa čime se mogu identificirati i oni koji nisu vezani na kreativne industrije. Kako navodi Ira Payer u razgovoru za studiju: „Projekt je posvećen rastu i razvoju četvrti i osmišljen kako bi joj pružio nove vrijednosti i smisao i to tako da te vrijednosti organski dolaze odozdo, uz inicijativu i sudjelovanje samih građana povezanih agitacijskom praksom nezavisne kulturne scene te stvaralačkim metodama dizajna, umjetnosti, arhitekture i društvenih znanosti."

Iako naziv "design district" i format postoji u mnogim gradovima svijeta ovdje je on prilagođen i usmjeren ka prepoznavanju lokalnih vrijednosti i potencijala. Ira Payer to ovako tumači: "Naša verzija 'dizajn distrikta' kroz tri se godine, uz cjelogodišnju afirmaciju stalnih sadržaja u zoni obuhvata projekta, primarno ipak ostvarivala kroz festivalski format, vrlo intenzivno događanje s dvjestotinjak sudionika programa i na stotinjak mikrolokacija u četvrti, od stražnjih dvorišta do krovova, s jako puno radionica, razgovora, malih izložbi, i u suradnji s osamdesetak lokalnih partnera, protagonista kreativne scene četvrti. Nismo se ni na koji način bavili luksuzom i šminkom, to je naprosto bio prilično velik i horizontalno postavljen skup raznorodnih malih aktivnosti i događanja uz usmjerenje da težimo što inkluzivnijem, participativnijem i naposljetku demokratskom razumijevanju kulture i dizajna."

Voditeljica ovog uspješnog projekta zaključuje: „Ukratko, ideja našeg projekta je pokazati snagu dizajna kao kohezivnog sredstva, nekog metaforičkog ljepila koje može suvislo držati na okupu i prostorne eksperimente i civilne akcije i kreativne poduzetničke projekte i u kojem je svaka dobra inicijativa mogla pronaći svoje smisleno mjesto, iako to na prvi pogled nije dizajn i gdje se stvori poticajna i optimistična atmosfera u kojoj oko sebe osjećaš progres."

Uz podršku Turističke zajednice Grada Zagreba projekt Design district Zagreb je u razdoblju od 2016. do 2018. organizirao tri godišnja festivalska događanja. Pretvaranje u dvogodišnji festival narušila je pandemija. Iako je prošlo pet godina od posljednjeg DDZG festivala ideja Design district kvarta kod stanovnika živi i dalje, spontano profilira ponudu sadržaja i formira lokalni društveni život. Tako je kvart prepoznat u javnim glasilima i kao zagrebački Soho.

O projektu DDZG više u razgovoru sa Irom Payer.

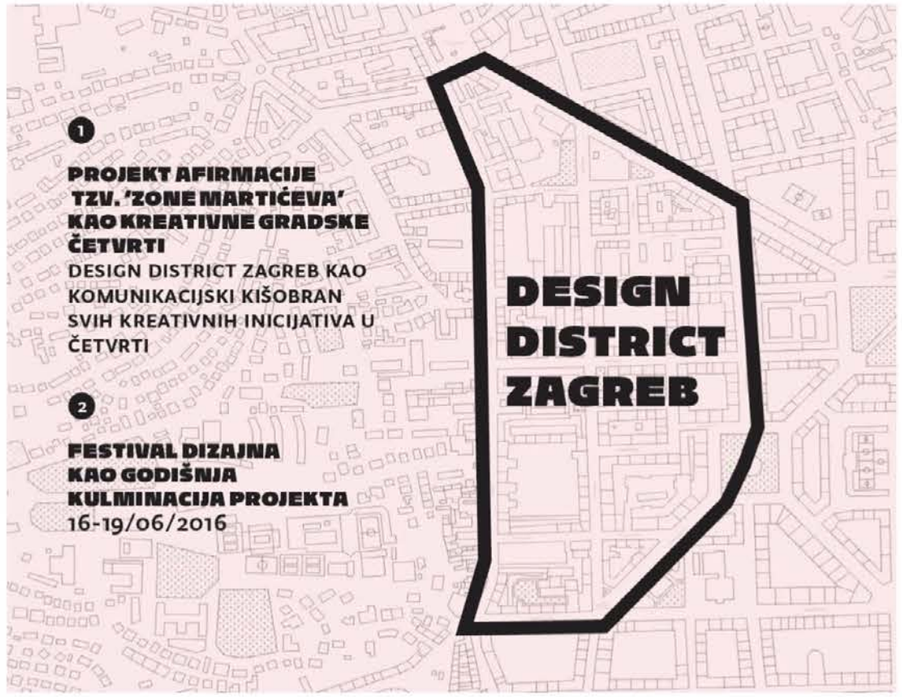

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.4./
IDENTITET/

DESIGN DISTRICT
+
KARTA DOGAĐANJA

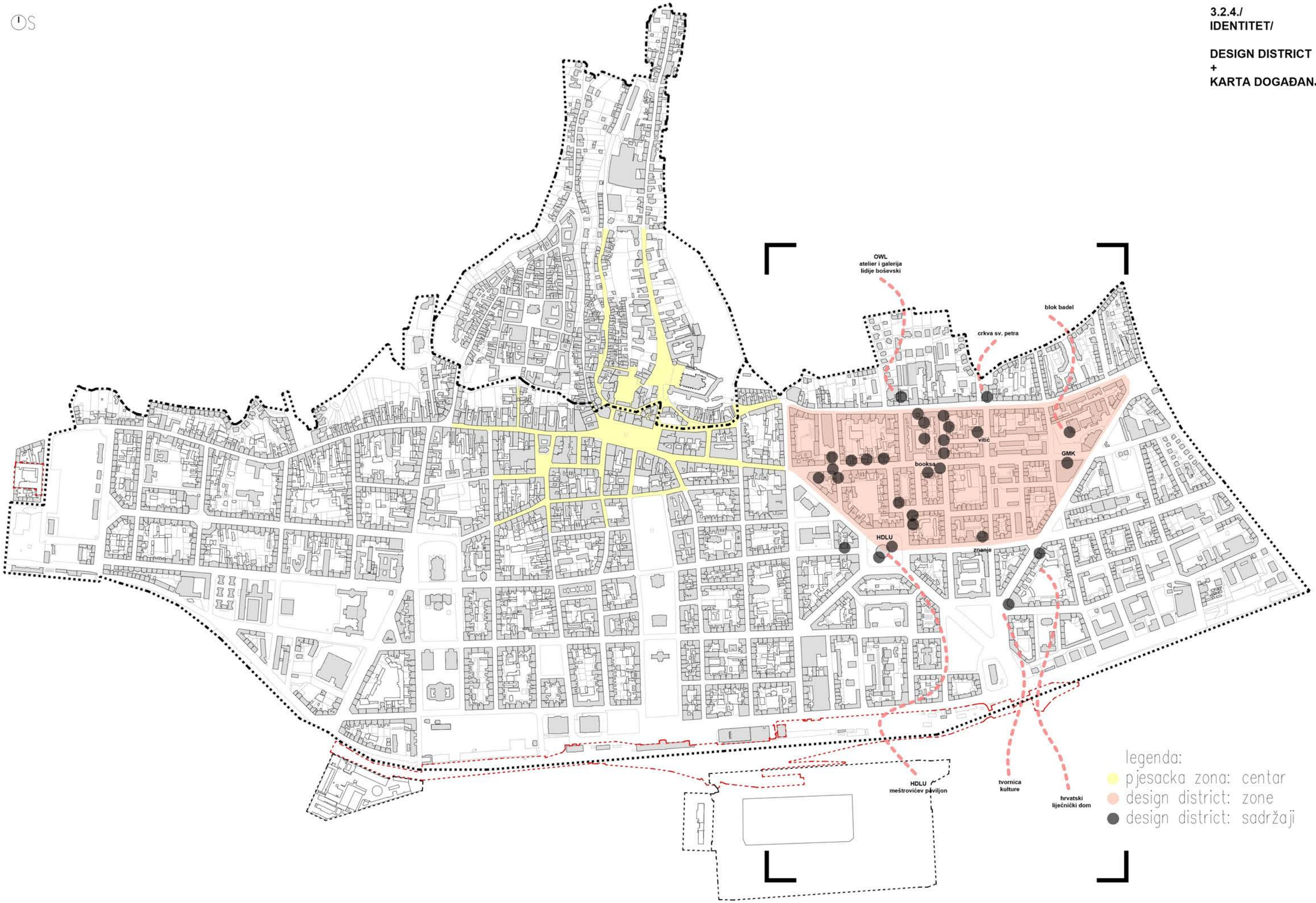

3.2.5. Projekt Ilica: Q'Art

Drugi primjer bottom-up pristupa u bavljenju gradom i specifičnim kvartom je Projekt Ilica: Q'Art. Pokrenut 2016. od strane dvoje uspješnih likovnih umjetnika, Ivane Nikolić i Aleksandra Batiste Ilića, do danas je organizirao 12 festivala. Njih su pratila istraživanja, radionice, snimanja situacije, razgovori sa građanima. Poticaj projektu bilo je stanje u Ilici u dijelu od Frankopanske do Trga dr. Franje Tuđmana. Autori opisuju svoj izazov: "U središtima mnogih europskih gradova i kulturnih središta je tijekom 1980-ih i 1990-ih došlo do premještanja života i trgovine iz centra prema periferiji, što je rezultiralo iseljavanjem stanovništva i zamiranjem tradicionalnih obrtničkih sadržaja, a to je dovelo do naglog porasta praznih prostora u gradskim centrima. Istovremeno su se u kulturnim središtima počeli razvijati konzumeristički sadržaji usmjereni turistima, a uloga kulture i kulturne baštine svedena je na službenu, statičnu i reprezentativnu. To je bila jedna od ključnih motivacija zbog koje je pokrenut Projekt Ilica: Q'ART. Kako oživjeti Ilicu? Koji model bi mogao uključivati sve dionike po modelu quadruple helixa? Kako stvoriti participativno okruženje u kojem će se i građani osjećati kao dio rasta, razvoja i oplemenjivanja svog „kvarta"? ili jednostavnije: Kako vratiti život i kvalitetu života u centar grada?"
U oživljavanje kvarta krenuli su temeljem Community art modela participativnog upravljanja u kulturi. I tu se naglašava uloga kulturnih i kreativnih industrija u urbanoj regeneraciji grada: „Mi, kao pokretači projekta, smo umjetnici i iznimno nam je važno da umjetnost dobije poziciju koju zaslužuje. To je bila osnovna misao, međutim istražujući i definirajući okvire u kojem bi projekt djelovao smo ustanovili da je upravo ovo područje premreženo različitim kulturnim ustanovama i obrazovnim umjetničkim ustanovama i odluka je bila laka. Napravili smo obuhvat svim relevantnih ustanova u Q'ART-u i na taj način definirali okvire područja u kojem ćemo djelovati kroz vrijeme, ali i sa kojim ćemo institucijama surađivati."
U svojoj namjeri da pokrenu promjene nužno su trebali angažiranost stanovnika tog kvarta. Autori objašnjavaju kako „Od samog početka 2016 aktivno uključujemo stanovnike kvarta jer ako oni nisu uključeni u promišljanje, oblikovanje i aktivnosti samog festivala, onda festival ne može i ne bi bio uspješan. Pa smo tako osim nekoliko anketa, intervjua i tribina i obišli sve stanare Ilice u potezu od Frankopanske do Primorske i zamolili ih da se uključe u festival. Svaki puta ih obavijestimo o svim aktivnostima i ono što je iznimno važno znati kako bi se stekao dojam o koherentnosti i uspješnosti onoga što radimo je da od 100 brojeva i otprilike 4000 građana u tom području imali smo samo jednog koji se je bunio i prigovarao. Trebamo li išta više reći?".
Projekt Ilica: Q'Art je dokaz da kreativnim i inovativnim pristupom, te upornošću se može pokrenuti promjene i da će takva aktivnost naići na odobravanje i podršku građana. Prostor duž Ilice projektom je dobio na prepoznatljivosti, a institucije koje se nalaze u tom kvartu ulogu u i odgovornost za njegov razvoj.
O Projektu Ilica: Q'Art više u razgovoru sa Ivanom Nikolić i Aleksandrom Batista Ilićem.

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.5./
IDENTITET/

ILICA Q'ART
+
KARTA DOGAĐANJA

3.2.6. Kvartovske transformacije

Pored navedenih bottom-up inicijativa u dva donjogradska kvarta, i u drugim dijelovima grada postoje interesantne inicijative poput Dani kulture na Pešći, Trešnjevka se budi, odnosno Mapiranje Trešnjevke. Želja građana za kvalitetnim promjenama u njihovim četvrtima rezultira i organizacijom tribina poput „Kakav kvart želiš?“ .

Jedan vrlo interesantan bottom-up primjer je iz Sesveta gdje djeluje udruga Zelene i plave Sesvete. Kao udruga oni imaju različite cjelogodišnje aktivnosti: sudjeluju kao partner u EU projektima, organizirju tribine, mobiliziraju stanovnike za akcije poput sadnje stabala ili uklanjanje divljih deponija, itd. Udruga je započela sa aktivnostima 2015. a od 2017. nastavlja rad kao nevladina organizacija Zelene i plave Sesvete. Poticaj za djelovanje bilo je „nezadovoljstvo postojećim uvjetima života u gradskoj četvrti Sesvete – promet, kaotična, neplanska gradnja, ruševine bivših proizvodnih giganata u centru, gospodarska zona u centru Sesveta, manjak (nepostojanje) javnih rekreativno sportskih sadržaja - parkova, šetnica, igrališta… Uz istodobno uništavanje šuma i zelenih površina, krivosječom i divljim deponijama“, objašnjava predsjednik udruge Ante Damjanović i navodi cilj djelovanja „ senzibilizirati Sesvećane za sesvetske probleme, učiniti ih suodgovornim za rješavanje sesvetskih problema, posvijestiti Sesvećanima da su Sesvete njihov DOM i da su i sami dužni skrbiti o svom domu.“ Više o aktivnostima udruge ZIPS u razgovoru sa Antom Damjanovićem.

Vraćajući se na obuhvat studije, na karti desno su označeni dijelovi povijesne urbane cjeline koji imaju jasan urbani profil ili ga stječu. Gornji grad i Kaptol su područja jasnog povijesnog i urbanog karaktera koji privlače turistički interes. Prema ucrtanim urbanim točkama i potezima koji označavaju turističke i kulturne programe koje provodi Turistička zajednice Grada Zagreba (Advent, Festival svjetla, Ljeto u Zagrebu) možemo detektirati i ostale zone turističkog interesa. Na prethodnoj karti u prethodnom poglavlju definirali smo zone i turističke sadržaje. Ovo su zone koje najviše gube stanovnike prema popisima i gdje je turistifikacija uzela maha. Kako promijeniti ovaj trend nije jednostavno odgovoriti. Dok se radi na tome treba raditi i na konsolidaciji susjedstava/kvartova u Donjem gradu u kojima taj trend nije toliko prisutan, stvarati bolji životni standard (sadržaji, parkiranje, …) i povezanost stanara sa mjestom.

Te smo postupke nastojali ilustrirati prikazom projekata DDZG i Q'Art koji su upravo usmjereni na stanovnike i afirmaciju susjedstva. Pored ova dva kvarta prepoznajemo potencijal za formiranje još tri susjedstva/kvarta, koja su na karti označena plavom bojom. Svaki od njih ima urbani fokus (park, ulicu, instituciju) po kojem je šire prepoznat. Posjeduje javne prostore (kazalište, klub, kino, srednjoškolsku ili visokoškolsku ustanovu). Ono što je potrebno je inovativan i kreativan pristup profesionalaca koji će prepoznati njihove posebnosti i prednosti, te pokrenuti inicijativu.

Na taj će način Donji grad postati skup susjedstava/kvartova u kojima postoji osjećaj pripadnosti mjestu i želja za unaprjeđenjem te sredine. Mjesni odbori, zbog očitih razloga, nisu kanali za raspravu sa stanovnicima o njihovom susjedstvu. Potrebno je formirati **Partnerska vijeća kvartova** kako bi se moglo uspješno komunicirati potrebe i prijedloge na razini jasne prostorne cjeline.

Dani kulture na Pešći 2022 – bogat besplatni program u Centru kulture na Peščenici

zelene i plave Sesvete

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 3_

3.2.6./
IDENTITET/

SVE INICIJATIVE
/
KVARTOVSKE
TRANSFORMACIJE

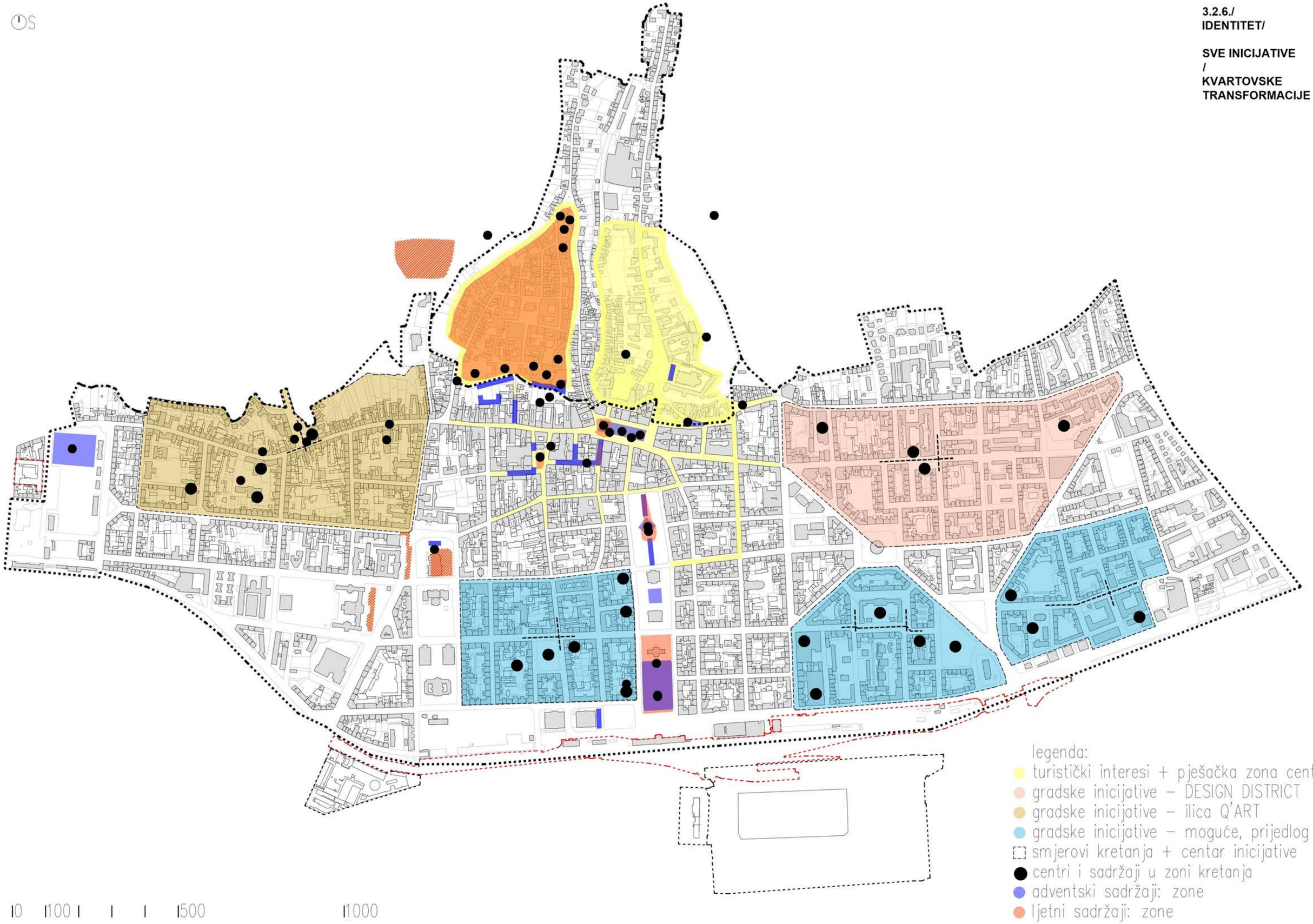

3.3. Stvaranje identiteta mjesta

3.3.1. Razgovor sa Irom Payer
3.3.2. Razgovor sa Ivanom Nikolić i Aleksandarom Batista Ilićem
3.3.3. Razgovor sa Antom Damjanovićem

Nosioce kvartovskih inicijativa Design District Zagreb, Projekt Ilica:Q'Art, te Zelene i plave Sesvete, zamolili smo za razgovor kako bi podijelili svoje motivacije, viđenja i iskustva o provođenju inicijativa i uključivanju susjedstva u kvartovske transformacije.

Ira Payer, grafička dizajnerica

Grafička dizajnerica i pokretačica inicijative Design District u Zagrebu.

Ira Payer studirala je na Grafički dizajn Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Tijekom srednje škole i studija radila kao novinarka i urednica u redakciji kulture Radija 101 te kao suradnica nekoliko emisija iz kulture Hrvatske televizije i Hrvatskog radija.

Za vrijeme studija započela suradnju s Lanom Cavar i osnovala nagrađivani dizajnerski studio Cavarpayer (1997.-2008.), kojem se kasnije kao treća partnerica pridružila Narcisa Vukojević. 2011. godine osnovala je dizajnerski studio Superstudio 29, a 2016. godine pokrenula manifestaciju Design District Zagreb.

Ira Payer od 2005. do 2012. godine obnašala je funkciju predsjednice Hrvatskog dizajnerskog društva, čija je članica od 1999. godine.

Ivana Nikolić, modna dizajnerica i likovna umjetnica

Diplomirala na Tekstilno tehnološkom fakultetu i na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, odjel Slikarstva. Pohađala Accademia di belle Arti u Veneciji. Završila MBA studij pri Cotruglli poslovnoj školi. Uspješno vodi vlastitu tvrtku Brendsfera, predsjednica je udruge Mreža za razvoj i kreativnost – MRAK te kao predavač je deset godina predavala na Tekstilno tehnološkom fakultetu. Od 2013. izabrana je za predsjednicu Hrvatskog klastera konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija. Autorica je i voditeljica mnogih društveno angažiranih i kulturno-umjetničkih projekata od kojih su neki recentniji mreža Kreativnih gradovi Hrvatske, Nagrada Kreativni gradovi Hrvatske, Projekt Ilica: Q'ART, Mjesec kreativnih i kulturnih industrija, Dani kreativnosti i inovativnosti, Nagrada za kreativnost i inovativnost.

Aleksandar Batista Ilić, likovni umjetnik

Aleksandar Battista Ilić je umjetnik i istraživač, inovator kreativnog obrazovanja i prof. na ALU. 2001. godine pokrenuo je Community art/Umjetnost u zajednici, dugogodišnji edukativno-istraživački projekt koji se u etapama razvija sve do danas. Dugi niz godina bavi se multimedijalnom i multidisciplinarnom umjetnošću, performansom, fotografijom, videom, digitalnim filmom i teorijom. Autor je i koautor brojnih međunarodnih umjetničkih i kulturno-aktivističkih projekata. Umjetnički rad mu je uvršten u mnoge svjetske i domaće antologije, knjige i publikacije poput Primary Documents u izdanju The Museum of Modern Art, iz New Yorka; Pojmovnika suvremene umjetnosti, Horetzky, Zagreb; Vlees & Beton, Gent; i drugih.

Anto Damjanović, poduzetnik

Predsjednik udruge Zelene I Plave Sesvete od njezinog osnivanja 2018.

Oženjen, otac petoro djece. Školovao se u Zagrebu. Diplmirao VI stupanj na Pravnom fakultetu. Radio u Crhromosu, INA Naftaplinu, Poreznoj ispostavi Dugo Selo. Pripadnik OS HV od 1991 – 2000, potom zaposlenik MORH do 2003. Od 2003. poduzetnik – direktor i suvlasnik tvrtke koja se bavi bušenjem. Od 2015. predsjednik Inicijative Zelene i plave Sesvete, a od 2017. predsjednik Udruge Zelene i Plave Sesvete. Pisao i objavljivao u nekoliko tjednika. Bavio se i bavi se i nadalje humanitarnim radom (u toko rata organizirao humanitarne konvoje).

Fotografija iz DDZG arhive

3.3.1. Razgovor sa Irom Payer o projektu Design District Zagreb

Što je bio poticaj za DD inicijativu? Što su bili ciljevi DD inicijative?

Ideja projekta bila je osmisliti autentični koncept koji njeguje racionalan i održiv pristup produkciji kulturnih i kreativnih sadržaja i koji se prvenstveno oslanja na lokalne resurse i lokalne kreativne kapacitete, a čiji je fokus i područje zbivanja zagrebačka donjogradska četvrt čija je središnja os Martićeva ulica. Projekt je posvećen rastu i razvoju četvrti i osmišljen kako bi joj pružio nove vrijednosti i smisao i to tako da te vrijednosti organski dolaze odozdo, uz inicijativu i sudjelovanje samih građana povezanih agitacijskom praksom nezavisne kulturne scene te stvaralačkim metodama dizajna, umjetnosti, arhitekture i društvenih znanosti.

Kad kažemo "autentični koncept" možda treba pojasniti da *"design district"* inače kao naziv i forma postoji u cijelom svijetu i nije naravno naša kreacija, no svuda je to nešto drukčije, pa je tako i u našem slučaju ideja bila pronaći koncept koji nam je blizak i nije artificijelan (bez obzira na to što je samo ime "uvezeno") i gdje će se razni elementi prirodno sklopiti u cjelinu i zaživjeti.

Primjerice kao dizajnerski distrikti se privremeno brendiraju pojedine gradske zone tijekom održavanja neke veće krovne manifestacije, a najpoznatije su one u Londonu i Milanu, ponegdje je povezano s *up-market* modnim brendovima, a primjer koji nam je donekle blizak, iako više po pristupu, a ne i mjerilu, jest Design District Helsinki. Taj projekt je inauguriran 2005. kao dio *Finske godine dizajna* s ciljem jačanja imidža ne samo finskog dizajna, već i generalnog imidža zemlje putem dizajna. Okosnica je pješačka zona koja se zove Esplanadi i nalazi se u središtu Helsinkija gdje je najveća koncentracija sadržaja iz kreativnog spektra, no Design District Helsinki obuhvaća nekoliko blokova, ukupno dvadesetak ulica sa stotinjak trgovina kao što su perjanice finskog dizajna Marimekko, Artek i Iittala. Tu je i Muzej dizajna, zatim Muzej finske arhitekture, dizajnerski studiji, ateljei i puno drugih kompatibilnih sadržaja.

Usporedba sa zonom oko Martićeve ulice i Zagrebom bi mogla postojati, i ona nije isforsirana već je temeljena na ovdje zatečenom stanju i prepoznatom potencijalu kreativne scene koja gravitira zoni da proizvodi kvalitetan sadržaj.

Naša verzija 'dizajn distrikta' kroz tri se godine, uz cjelogodišnju afirmaciju stalnih sadržaja u zoni obuhvata projekta, primarno ipak ostvarivala kroz festivalski format, vrlo intenzivno događanje s dvjestotinjak sudionika programa i na stotinjak mikrolokacija u četvrti, od stražnjih dvorišta do krovova, s jako puno radionica, razgovora, malih izložbi, i u suradnji s osamdesetak lokalnih partnera, protagonista kreativne scene četvrti. Nismo se ni na koji način bavili luksuzom i šminkom, to je naprosto bio prilično velik i horizontalno postavljen skup raznorodnih malih aktivnosti i događanja uz usmjerenje da težimo što inkluzivnijem, participativnijem i naposljetku demokratskom razumijevanju kulture i dizajna.

Ukratko, ideja našeg projekta je pokazati snagu dizajna kao kohezivnog sredstva, nekog metaforičkog ljepila koje može suvislo držati na okupu i prostorne eksperimente i civilne akcije i kreativne poduzetničke projekte i u kojem je svaka dobra inicijativa mogla pronaći svoje smisleno mjesto, iako to na prvi pogled nije dizajn i gdje se stvori poticajna i optimistična atmosfera u kojoj oko sebe osjećaš progres.

Kako ste odredili granice područja? Da li je područje / kvart već imao neku prethodnu prepoznatljivost? Kako ste stvarali identitet mjesta?

Martićeva ulica nedvojbeno je arterija četvrti. Donjogradske ulice Draškovićeva, Šubićeva, Vlaška i Zvonimirova omeđuju specifičnu urbanu zonu sa središnjom osi u Martićevoj ulici, stoga je u početnoj fazi projekta kolokvijalno nazvana "zona Martićeva". Unazad dvadesetak godina, ta gradska četvrt prolazi kroz spontanu transformaciju čiji razlozi leže prvenstveno u globalnoj ekonomskoj krizi i svojstvenim joj društvenim procesima, kao što su propadanje tradicionalne industrijske proizvodnje i prenamjena njezine infrastrukture u pogone za proizvodnju kulture, što sve češće dolazi do izražaja i u Zagrebu te ostatku Hrvatske.

Kao i mnoge druge europske deindustrijalizirane metropole, Zagreb danas vidi svoj razvojni put (i) u razvijanju kulturne ponude, usko povezane s turističkom. Upravo u tom smislu, četvrt predstavlja građansku jezgru šireg centra Zagreba još od razdoblja rane modernizacije početkom 20. st., a nakon doba industrijalizacije koje je potrajalo sve do potkraj 90-ih godina, "zona Martićeva" iznova otkriva svoj užekulturni potencijal s temeljem u neprocjenjivoj arhitektonskoj baštini te imanentnom joj kozmopolitskom duhu. Zahvaljujući tome i dobroj prostornoj poziciji na nivou grada, četvrt polako postaje prirodno okruženje za razvoj lokalnih kreativnih i kulturnih industrija u nastajanju, poimenice dizajna i arhitekture, vizualnih umjetnosti, nakladništva i knjižarstva, ugostiteljstva i dr. Kvart postupno i neplanski naseljava klasa radnika/ica u takvim industrijama, što se zasad događa bez radikalnijeg razbijanja postojećih socijalnih struktura, paralelno s procesom gentrifikacije, nezaobilaznim u postmodernim gradovima.

Koliko je organizirano DD festivala?

Organizirana su tri velika festivala, tri uzastopne godine, 2016. - 2018., a nakon toga 2019. jednu manju verziju, kao rezultat plana da se festival pretvori u bijenalni i održava parnim godinana, s manjim izdanjima u neparnim godinama. U pandemijskoj 2020. godini sve je bilo otkazano pa i DDZ i nakon toga je projekt stavljen na pauzu.

Fotografije iz DDZG arhive

Koliko je ljudi radilo na realizaciji DD inicijative?

U užem programskom i projektnom timu radilo je petnaestak osoba.

Tko je podržao i financijski pomogao DD?

Najznačajnije uključen partner bila je Turistička zajednica grada Zagreba, a osim njih i Ministarstvo kulture RH, Grad Zagreb, Zaklada Adris, tridesetak sponzora kao što su Franck, Croatia osiguranje itd.

Molim Vas predstavite DD kroz brojeve: Koliko aktivnosti?, Koliko posjetilaca?

U priloženom PowerPointu.

Da li su se uključili stanovnici DD kvarta? Što je bila njihova uloga?

Zajedno s organizatorima iz sfera kulture i malog poduzetništva, građani su bili pozvani sukreirati sadržaj projekta i na demokratski način participirati u progresivnim intervencijama u vlastitom izgrađenom okolišu, bilo kroz prijedloge ili sudjelovanje u kreaciji i realizaciji festivalskog programa.

Da li je DD pokrenuo promjene u kvartu i senzibilizirao susjedstvo za taj novi identitet?

Dizajn distrikt kao koncept pretendirao je biti skup specifičnih shvaćanja o tome što sve dizajn može biti i kako može progresivno utjecati na kompleksne i slojevite društvene odnose u jednoj odabranoj urbanoj zajednici. Produkcija kulture i dizajna u našem je slučaju shvaćena kao povod temeljnom promišljanju neposrednog životnog okruženja, a sadržaj projekta uvijek se koliko je moguće više kretao u gabaritima potrebnog, lijepog i korisnog, upravo stoga kako bi usmjeravao progresivne odnose između građana i posjetitelja, koji bi morali biti ravnopravni sudionici u procesu osmišljavanja i izgradnje javnog prostora. Zahvaljujući temeljnoj inkluzivnosti projekta, oni su koliko je moguće uključeni u lokalnu zajednicu kao stvaratelji, a ne samo konzumenti i u tome vidim smisao manifestacije.

Stanari četvrti voljeli bi da je festivalska izdanja pratilo više trajnih intervencija, jer dugoročna prostorna poboljšanja su ono za što su oni logično zainteresirani. No upravo su trajni zahvati ono što je najdelikatnije i čemu se festival baš vrlo svjesno i mislim savjesno odupirao, iako naravno da bi ideja moglo biti puno. Razlog za ustručavanje zapravo je političke naravi. U vrijeme kad se u gradu u javnom prostoru odvijaju i stihijske intervencije i pojavljuju raznorazni čudni objekti iza čega ne stoji javni natječaj niti transparentna procedura, jednostavno nismo željeli doprinositi tom neredu, čak ni ako pretpostavimo da bi bilo kakva trajna intervencija iza koje stoji festival bila napravljena promišljeno. Mnogi festivali dizajna ostavljaju u prostoru materijalni trag za sobom, no u našim specifičnim okolnostima, radije nismo dijelom kaosa ako baš ne moramo. U svakom slučaju, naš cilj i nije bio mijenjati četvrt, ono što smo željeli napraviti su male pokazne vježbe: kako uz malo dobre volje i kreativnosti napraviti promjenu.

Koliki je bilo interes medija?

Zaista velik. Domaći mediji pratili su festival i cijelu incijativu vrlo kvalitetno i izuzetno dobronamjerno.

Kad danas gledate unatrag da li bi što promjenili u organizaciji i konceptu DD inicijative?

Iza koncepta i programskih odluka stojim i dalje. Kad gledam unatrag, mislim da bi bilo bolje - teoretski - ne oslanjati se na komercijalne sponzore čije traženje nam je oduzimalo jako puno energije. Vrijeme koje smo koristili za to, radije bih uložila u rad na programu. Svako izdanje festivala započinjalo je u financijskom smislu on nule, s aplikacijama institucijama i pregovorima s potencijalnim sponzorima koje smo uključivali na način da sudjeluju u stvarnim i korisnim dizajnerskim projektima koje ćemo razviti unutar festivala. Naravno, taj pristup traži puno kompromisa i jako je iscrpljujuć jer je formiranje budžeta neizvjesno do zadnjeg trena, a pokušavate održati razmjerno visoke kriterije za sve. Treba imati na umu da se i aktivnosti definiraju paralelno s budžetom, a također da se i traže i dogovaraju mikolokacije za pojedine programske aktivnosti (dvorišta, uredi, krovovi, ulice), budući da su najčešće *site-specific.*

Dakle, možda bih najprije aplicirala s projektom na EU fond Kreativna Europa, pa tek s tim zaleđem, naravno ako bi projekt bio odobren, započela s provedbom.

Kad će slijedeći DD Festival?

Nažalost nemamo kapaciteta za organizaciju tako velikog projekta tako da nije realno da se uskoro dogodi bez nekog velikog zaokreta u pristupu, a prvenstveno financiranju.

3.3.2. Razgovor sa Ivanom Nikolić i Aleksandarom Batista Ilićem o Projektu Ilica: Q'Art

Što je bio poticaj za Q'Art inicijativu?

Kvaliteta života u gradu njeguje se kroz vibrantnost i sadržaje kroz koje se građani mogu družiti, stjecati neka nova iskustva i neke nove doživljaje i znanja. Propadanjem poslovnog i društvenog dijela ulice zgrade postaju spavaonice i prirodno je da ljudi traže lokacije gdje imaju i društveni život i sve potrebne sadržaje da im je život kvalitetniji i jednostavniji. Ilica je kao i do duše mnoge ulice centra grada Zagreba tijekom posljednjih 30 – 40 godina doživjela sudbinu koja nije novost u okvirima starijih europskih urbanih centara, međutim u Zagrebu zbog je grabežnog kapitalističkog modela koji gleda kako zaraditi, a ne kako podići kvalitetu života građana, ta briga izostala. U središtima mnogih europskih gradova i kulturnih središta je tijekom 1980-ih i 1990-ih došlo do premještanja života i trgovine iz centra prema periferiji, što je rezultiralo iseljavanjem stanovništva i zamiranjem tradicionalnih obrtničkih sadržaja, a to je dovelo do naglog porasta praznih prostora u gradskim centrima. Istovremeno su se u kulturnim središtima počeli razvijati konzumeristički sadržaji usmjereni turistima, a uloga kulture i kulturne baštine svedena je na službenu, statičnu i reprezentativnu. To je bila jedna od ključnih motivacija zbog koje je pokrenut Projekt Ilica: Q'ART. Kako oživjeti Ilicu? Koji model bi mogao uključivati sve dionike po modelu quadruple helixa? Kako stvoriti participativno okruženje u kojem će se i građani osjećati kao dio rasta, razvoja i oplemenjivanja svog „kvarta"? ili jednostavnije Kako vratiti život i kvalitetu života u centar grada?

Kako ste odredili granice područja?

Mi kao pokretači projekta smo umjetnici i iznimno nam je važno da umjetnost dobije poziciju koju zaslužuje. To je bila osnovna misao, međutim istražujući i definirajući okvire u kojem bi projekt djelovao smo ustanovili da je upravo ovo područje premreženo različitim kulturnim ustanovama i obrazovnim umjetničkim ustanovama i odluka je bila laka. Napravili smo obuhvat svim relevantnih ustanova u Q'ART-u i na taj način definirali okvire područja u kojem ćemo djelovati kroz vrijeme, ali i sa kojim ćemo institucijama surađivati.

Da li je područje / kvart već imao neku prethodnu prepoznatljivost?

Ilica je jedna od najpoznatijih povijesnih zagrebačkih gradskih ulica, ujedno i glavna ulica grada. Unatoč zapostavljenoj urbanoj infrastrukturi, ispražnjenim i zatvorenim prostorima, Ilica je i dalje fundamentalno simbolički i prepoznatljivi topos grada Zagreba. U tom kontekstu pokrenut je projekt pod imenom *Projekt Ilica: Q'ART*, s težnjom pronalaženja modela upravljanja kulturnom i povijesnom baštinom koji će omogućiti lokalnim zajednicama da reaktiviraju prostore i općenito ekonomiju zapuštenih starih gradskih cjelina u svrhu vlastitog ekonomskog i društvenog razvoja putem kreativnih i kulturnih djelatnosti, čime bi se potaknula i njihova fizička obnova. Ti prostori i lokalni kreativni i kulturni potencijali shvaćeni su kao resursi koje lokalna zajednica može iskoristiti kako bi sačuvala lokalna obilježja i kulturnu raznolikost te generirala nove vrijednosti – povećanje vidljivosti lokalnih aktera iz kreativnih i kulturnih djelatnosti kroz nova radna mjesta u gospodarskom, kreativnom i turističkom sektoru i povećanje kvalitete života stanovnika. Osim toga upravo na Ilici se stvarala svjetska suvremena povijest umjetnosti što osim onih kojima je to životno usmjerenje građani grada niti ne znaju. Smatrali smo kako je iznimno važno odmaknuti se od austrougarske kulture i klasične figurativne umjetnosti po kojoj zaista nismo ništa novo niti drugačije te da grad počne graditi svoju prepoznatljivost upravno na onome po čemu je prepoznatljiv u cijelom svijetu. Avangardnoj, akcionističkoj i eksperimentalnoj umjetnosti. Malo ljudi zna da smo mi imali prve svjetlosne instalacije Vladimira Bonačića upravo na Ilici već 70tih godina te umjesto da kopiramo razne festivale svjetlosti, a potrebno je samo posegnuti u bogatstvo koje nude naši umjetnici. Grad Zagreb se zaista ima čime pohvaliti, a sve to što je mijenjalo suvremenu povijest umjetnosti se događalo upravo na Ilici. Gorgona, Grupa šestorice, Tomislav Gotovac…

Što su bili/jesu ciljevi Q'Art inicijative?

Naši glavni ciljevi su bili revitalizacija tog dijela grada s naglaskom na Community art model participativnog upravljanja u kulturi. Projekt je krenuo 2000. godine, ali u ovom formatu je započeo 2016 godine i zadao si sljedeće ciljeve:

a. Razviti model upravljanja neiskorištenim javnim prostorima koji je sukladan aktualnim socijalnim potrebama i suvremenim ekonomskim modelima;
b. Razviti vaninstitucionalne kulturne programe u centru;
c. Poticati mikro poduzetništvo i proizvodnju unutar lokalne zajednice;
d. Razviti participativne modele upravljanja u kulturi u suradnji s građanima.

Kako ste stvarali I promovirali identitet mjesta?

Kako bi dobili cjelovitu sliku područja u kojem djelujemo napravili smo dosta istraživanja vlasništva prostora koji su napušteni i prazni, snimanja situacije, razgovora sa građanima i svim dionicima zajednice, preko 10 različitih radionica, predstavili smo se svim relevantnim aktivističkim institucijama od zelenih, biciklista, umjetnika pa sve to radionica i predstavljanja koje smo organizirali sa Sveučilištem u Zagrebu i Francuskim institutom. Istražili smo i modele koji postoje u Amsterdamu, Parizu i Berlinu kako bi dobili ideju o to-

Fotografije iz Q'Art arhive

me kako se sa sličnim problemima bore najveći Europski kulturni centri. Predstavljali projekt u različitim zemljama Europe, ali smo najponosniji na to da su nas prepoznali kao festival u Engleskoj i Welsu i pozvali da predstavimo projekt na konferenciji koja je okupljala sve predstavnike uprave gradova tog područja Velike Britanije. To nam je dalo dodatni vjetar u leđa i samopouzdanje da radimo nešto što vrijedi nastaviti.

Koliko je organizirano Q'Art festivala?

Do sada smo organizirali 12 festivala od kojih su prvi organizirani u praznim i napuštenim prostorima, trgovima, parkovima i dvorištima, a kad je nastupila pandemija smo se preselili na ulicu i pokazali kako je vedrina, druženje i umjetnost iznimno važna za zdravlje zajednice i građana.

Koliko je ljudi radilo na realizaciji Q'Art inicijative?

Inicijatori i idejni tvorci projekta su oduvijek bili Aleksandar Battista Ilić i Ivana Nikolić, a po potrebi su se uključivali različiti stručnjaci za teme i područja koja smo trebali u tom trenutku. Sada nas ima u organizaciji sedam pa tako osim Aleksandra i Ivane imamo iznimnu glazbenu urednicu Veru Lončar, voditeljicu avangardnih modnih revija Ivanu Bakal, tehničku producenticu Maju Popović, voditeljicu društvenih mreža i našu Luciju koja brine da su nam financije i izvješća kako treba.

Tko je podržao i financijski pomogao Q'Art?

Financiranje u kulturi nikada nije jednostavno, jer nije toliko popularno kao različiti festivali pa su sponzorstva isključena, ali nas od početka podržava Grad Zagreb i Turistička zajednica Grada Zagreba. Ministarstvo kulture i medija baš ne razumije motivaciju i smisao ovakvog umjetničkog festivala-akcije u javnom prostoru koji direktno građanima pruža najkvalitetnija umjetnička ostvarenja i uključuje ih da u tome participiraju pa do sada nismo imali njihovu stalnu podršku. Oni koji nas najviše podržavaju i na to smo osobito ponosni su naši izlagači i svi koji sudjeluju u festivalu, jer su to shvatili kao svoj festival i u stvari smo postigli ono što nam je i bio jedan od ključnih ciljeva, participativno upravljanje u kulturi.

Da li su se uključili stanovnici Q'Art kvarta?

Od samog početka 2016 aktivno uključujemo stanovnike kvarta jer ako oni nisu uključeni u promišljanje, oblikovanje i aktivnosti samog festivala, onda festival ne može i ne bi bio uspješan. Pa smo tako osim nekoliko anketa, intervjua i tribina i obišli sve stanare Ilice u potezu od Frankopanske do Primorske i zamolili ih da se uključe u festival. Svaki puta ih obavijestimo o svim aktivnostima i ono što je iznimno važno znati kako bi se stekao dojam o koherentnosti i uspješnosti onoga što radimo je da od 100 brojeva i otprilike 4000 građana u tom području imali smo samo jednog koji se je bunio i prigovarao. Trebamo li išta više reći?

Što je bila njihova uloga?

Građani kvarta su izlagali na Ilici, prodavali svoje proizvode, slavili rođendane, svirali, izišli sa svojim proizvodima iz dućana, izlagali umjetnine i sve što žele je dozvoljeno osim uništavanja grada i vrijeđanja sugrađana. Građani također daju svoje mišljenje i sugestije ili kažu ako nešto ne žele. Ukratko aktivni su participativni dionici projekta.

Molim Vas predstavite Q'Art kroz brojeve: Koliko aktivnosti?, Koliko posjetilaca?, …

Do sada smo organizirali preko 120 glazbenih nastupa, imali smo više od 250 mladih umjetnika koji su izlagali na Ilici, aktivirali smo 16 praznih prostora, imali smo 42 suradnje s različitim kulturnim ustanovama i udrugama, preko 40 različitih radionica, predavanja i tribina, imamo 1.111 izlagača koji sudjeluju u festivalu, imali smo do sada 7 avangardnih modnih revija, a trenutno program svakog festivala-akcije posjećuje od 12.000 do 20.000 građana i to samo u jednom danu. Velika popraćenost nam je i kroz društvene mreže dok smo posebno ponosni na dijeljenje, tagiranje i prijave građana na projektu pa je tako doseg same stranice u razdoblju festivala i do 500.000 prikaza. Kroz projekt su se razvile mnoge inicijative kako samostalne građanske tako i naše stoga je projekt postao svojevrsni urbani inkubator. Jedan od naših najznačajnijih projekata koji je proizašao iz samog festivala je Galerija Ilica koja koristi javne površine i fasade kao galerijski prostor za izlaganje avangardnih, radikalnih umjetničkih praksi i svih oblika umjetnosti koji su velikim dijelom nastali na Ilici, a gradili su svjetsku povijest suvremene umjetnosti. Glavna tema koja se provlači su Društveni procesi i Grad kao organizam. Umjetnost koju njegujemo u okviru Galerije Ilica i naše organizacije je uvijek vrhunska vizualna, aktivistička ili glazbena, a građani imaju slobodu sudjelovanja bez ograničenja.

Da li Q'Art pokrenuo promjene u kvartu I senzibilizirao susjedstvo za taj novi identitet?

Projekt Ilica: Q'ART je senzibilizirao cijelu Hrvatsku i šire, jer imamo izlagače iz cijele regije. A građani su u nemogućnosti da sustavno nešto napravimo sa praznim prostorima sami napravili inicijative i dosta prostora koji su bili prazni sada imaju različite sadržaje. Trenutno je najviše praznih prostora onih koji su u privatnom vlasništvu radi visokih cijena najma.

Koliki je bilo interes medija?

Mediji iznimno vole projekt i svaki puta bez velikog angažmana imamo veliku popraćenost, pa nas tako i sami najavljuju čim saznaju koji su termini nadolazećih festivala. Kod svakog festivala-akcije smo popraćeni na svim televizijama u prime time razdobljima informativnih programa.

Kad danas gledate unatrag da li bi što promijenili u organizaciji I konceptu Q'Art inicijative?

Projekt Ilica: Q'ART je community art participativni projekt-akcija koji se razvija u skladu s bilom grada i mi smo ovdje samo pokretači i moderatori, a život projekta zaista ovisi o svim dionicima. Volimo reći kako je Projekt Ilica: Q'ART kao živi organizam koji ima svoj život, a mi smo mu samo pomogli da prohoda i zadrži kvalitetu umjetničkog izričaja.

Kad će slijedeći Q'Art Festival?

Ove godine je predviđeno opet četiri festivala i to 02. travnja, 21. svibnja, 17. rujna i 10. prosinca. Novost ove godine je da ćemo probati preslikati ovaj model i predstaviti svoje izlagače i umjetnike u drugim kvartovima grada kroz projekt Q'ART u tvom KVARTU i to će biti 18. lipnja, 09. srpnja i 15. listopada. Namjera nam je sada poslije pandemijskih godina vratiti se ponovo u napuštene prostore.

3.3.3. Razgovor sa Antom Damjanovićem o udruzi Zelene i plave Sesvete

Što je bio poticaj za stvaranje ZIPS udruge?

Nezadovoljstvo postojećim uvjetima života u gradskoj četvrti Sesvete – promet, kaotična, neplanska gradnja, ruševine bivših proizvodnih giganata u centru, gospodarska zona u centru Sesveta, manjak (nepostojanje) javnih rekreativno sportskih sadržaja- parkova, šetnica, igrališta… Uz istodobno uništavanje šuma i zelenih površina krivo sječom divljim deponijima.

Što su bili/jesu ciljevi ZIPS udruge?

Senzibilizirati Sesvećane za sesvetske probleme, učiniti ih suodgovornim za rješavanje sesvetskih problema, Posvijestiti Sesvećanima da su Sesvete njihov DOM i da su i sami dužni skrbiti o svom domu. Sesvete su stanovništvom najveća gradska četvrt (peti grad u RH) i uz osjećaj zajedništva predstavljaju snagu koja se ne može ignorirati. Samo tako možemo mijenjati postojeću sliku i kvalitetu života Sesvećana u svakom aspektu

Od kad djeluje ZIPS udruga?

Udruga sa svojim djelovanjem započinje 2015. godine pokretanjem brojnih inicijativa, a od 2017. postoji kao formalna nevladina organizacija. Djeluje na području zaštite okoliša, urbanizma, održivog razvoja, kulture, pokretanja dijaloga između različitih društvenih grupa i institucija (građani, vlast, gospodarstvenici, institucije), kulturi…

Kako djeluje ZIPS udruga?

Udruga djeluje pokretanjem različitih inicijativa i projekata kojima može izravno utjecati na promjene u vlastitom okolišu (aktivnosti sadnje, čišćenje ilegalnih odlagališta otpada), ukazivanjem na brojne sesvetske probleme (razvoj ili izostanak razvoja, katastrofalna prostorno planska dokumentacija koja u znatnome negativno utječe na razvoj Sesveta, …), organizacijom kulturnih manifestacija (izložbe i koncerti), sudjelovanjem u provedbi europskih i drugih projekata samostalno ili s partnerima. Organiziramo informativne i edukativne tribine iz različitih sfera života (demografski potencijali, umjetna inteligencija, obnovljivi izvori energije..) pokrećemo razne kampanje (čišćenje divljih deponija, sadimo (oko 700 stabala, formirali smo arboretum u Sesvetskoj Sopnici)... Podnosimo prijave, uključivo i kaznene…

Da li je područje / kvart već imao neku prethodnu prepoznatljivost?

Uz Sesvete su se u pravilu nizale neke negativne slike – prehrambena industrija u centru četvrti je proizvodila užasan smrad. Sljeme je imalo svinjogojsku farmu a Badel je svoje otpadne vode ispuštao u Vuger potok. Njihovom propašću je barem nestao smrad. Sesvete su dugo vremena (ne bez osnove) pogrdno nazivane „Pajcek city“.

Kako ste stvarali i promovirali identitet mjesta?

Fokusirali smo se na ono što je snaga Sesveta. Sesvete su i prostorno najveća gradska četvrt. Sesvetski sjeverni dio je krajobrazno izrazito zelen, uščuvan i atraktivan kako za rekreaciju tako i za poljoprivrednu proizvodnju. Sjeverni dio Sesveta je pravi sesvetski dragulj usporediv sa puno razvikanijim Samoborskim gorjem. Mnoge naše akcije imaju zadaću promovirati upravo i ponajprije Sesvećanima taj sjeverni dio četvrti, jer je i život je u Sesvetama koncentriran uz prometnice na potezu istok – zapad, pa to ima odraza i na socijalne interakcije. Pješačko biciklistička staza uz Vuger potok je jedna od inicijativa udruge. Cilj je prodor sjevernim dijelom Sesveta do Marije Bistrice. Klonirali smo lipe iz Planine Donje stare oko 600 godina i oko 200 sadnica podijelili građanima i institucijama. Lipa u sjevernom dijelu ima gotovo identitetsku snagu. Isto kao i poznato planinarsko izletište Lipa koje smo također maksimalno promovirali. Isto kao kloniranje Domjanićeve murve. Pjesnik Dragutin Domjanić je najsnažnije osobnost Sesvetskog prigorja. Sesvete su tipična migraciona sredina i važno nam je bilo novopridošlim sugrađanima ukazati na ljepote i potencijale Sesvetskog prigorja.

S druge strane, Sesvete, osim što su stanovništvom najveća gradska četvrt (oko 80 tisuća stanovnika) Sesvete imaju i najmlađe stanovništvo. U svojim kampanjama se obraćam najčešće njima. Školstvo je u hrvatskom društvu problem. U Sesvetama su tri škole najbolje što imamo – odlična gimnazija Sesvete, Srednja (tehnička) škola u Jelkovcu i Glazbena škola Zlatko Grgošević, koja je ujedno i najveća glazbena škola u RH. Broje oko 600 učenika i još uvijek pate od manjka adekvatnog prostora. Prostore udruge dijelimo sa šahovskim klubom (imamo oko 60 djece u klubu), na svim manifestacijama angažiramo djecu iz glazbene škole, na promociji umjetne inteligencije većina posjetitelja je bila upravo iz gimnazije i tehničke škole. Simultanke bivšeg svjetskog prvaka u šahu smo organizirali u Gimnaziji. Šahovski turnir sa 130oro djece smo organizirali upravo u gimnaziji. Sportski klubovi i škole su redoviti i najbrojniji sudionici svih naših sadnji i čišćenja… Sesvećani doživljavaju Sesvete više svojima nego ikad prije. Zanimljivo je da se Sesvećani u rješavanju nekih ekoloških ispada ili komunalnih problema češće obraćaju udruzi nego gradskoj četvrti, tako da smo često prinuđeni objašnjavati da mi nismo nikakav supstitut lokalne uprave. To nam imponira ali nerijetko i pričinja probleme.

Koliko je ljudi uključeno u realizaciju ZIPS projekata?

U nastajanju ideja konzultiramo stručnjake različitih profila. Imamo dobru suradnju fakultetima zagrebačkog sveučilišta. Za lokalne teme konzultiramo lokalne znance i ljude od ugleda. U aktivističkim akcijama ciljamo na mladu populaciju – srednje škole, sportske klubove. Svoje ideje izlažemo, zagovaramo i branimo na javnim, dobro posjećenim tribinama. Oformili smo funkcionalnu mrežu portala na društvenim mrežama. Naše akcije su često vidljive u programima svih nacionalnih televizija i najuglednijih pisanih medija. U našim izložbama i promocijama knjiga, kad god je to moguće, favoriziramo sesvetske umjetnike, ali i umjetnike koji su, poput Dimitrija Popovića, ostvarili svjetske karijere. Na otvaranjima izložbi uobičajeno sudjeluje 50 – 100 posjetitelja. Tako smo npr. u akciji čišćenja divljih deponija imali preko 100 sudinika, uz pomoć lokalnih poduzetnika smo angažirali nekoliko građevinskih strojeva, kamiona, a smeće je odvozila gradska Čistoća. Na sadnji je sudjelovalo oko 600 Sesvećana, puno obitelji sa malom djecom, srednje i osnovne škole, sportski klubovi. U akciji čišćenja je sudjelovala je i sad već legendarna eko inicijativa „Čisteći medvjedić“, ali i organizirane grupe zaposlenih iz uglednih tvrtki poput Francka, Končara, Auto Zubaka, Agroproteinke, članovi planinarskog društva Lipa (koji su u nemalom broju i naši članovi.... Širok spektar raznorodnih društvenih grupa kojima se obraćamo omogućava nam realnije sagledavanje problematike razvoja Sesveta iz različitih perspektiva.

Vi ste sa svojim projektima aktivni cijelu godinu?

Udruga provodi aktivnosti kroz čitavu godinu. Kontinuirano se kroz čitavu godinu održavaju tribine, prezentacije, izložbe, radionice, sadnja stabala, čišćenje…

Kako se financiraju ZIPS projekti?

Dio projekata je financiran iz europskih sredstava, a kroz različite programe (Erasmus+, Obzor2020, ESiF), dok se manji dio financira donacijom sredstava tvrtki (prijavom na natječaje). Dio svojih kampanja realiziramo doniranim radom sesvetskih poduzetnika. Tako je pripremu terena na kojem je formirana i zasijana cvjetna livada tvrtka Asus iz Sesveta je tjedan dana, sa dva građevinska stroja i dva kamiona, iskopala i odvezla oko 500 m3 otpadnog betona.

Da li su se uključili stanovnici četvrti?

Građani su uvijek dobrodošli i uključeni su u sve aktivnosti udruge, a o samoj prirodi aktivnosti ovisi i njihov oblik anga-

žmana. Kod organizacije izložbe su primarno posjetioci, dok su kod ispitivanja javnog mnijenja aktivni sudionici.

Koliko ih prati aktivnosti i na koji način?

Udruga ima vlastitu Facebook stranicu na kojoj broji preko7 tisuća pratitelja, dok Facebook grupa „Sesvete i moj kvart“ na kojoj se razmjenjuju osnovne servis informacije broji oko 20.000 članova. Udruga dobro surađuje i sa nekoliko manjih Facebook stranica i grupa koji su primarno vezane uz lokalne prilike pojedinih mjesnih odbora. Također, udruga raspolaže i s vlastitom web stranicom i YouTube kanalom na kojem objavljuje zračne snimke gradske četvrti, ali i aktivnosti vlastitih projekata.

Ima li suprotstavljenih viđenja razvoja četvrti / kvarta ?

Naravno da ima suprotstavljenih viđenja razvoja Sesveta. Svaka osoba ima vlastite afinitete i potrebe. Često i rado polemiziramo. Međutim, to smatramo prirodnim stanjem stvari te svaku kvalitetno razvijenu i argumentiranu viziju razvoja Sesveta pozdravljamo. Rado i često polemiziramo oko tuđih ali i vlastitih ideja. To je potrebno za razvoj demokratičnog društva. Jednoumlje ne vodi ničemu. Međutim, građani iskazuju veliku podršku za naše inicijative. To nam daje nadu da smo na tragu onoga što Sesvećani drže važnim. Ističemo da smo svim sesvetskim strankama omogućili uvid i korištenje našeg projekta „Zelene i plave Sesveta“ cjelovitog projekta za preporod Sesveta.

Molim Vas predstavite ZIPS kroz brojeve: Koliko aktivnosti?, Koliko posjetilaca?, Koliko pratitelja?, …

Udruga je bila koordinatorom ili partnerom u provedbi 7 europskih projekata: ProGIreg, Learning landscapes, Le:Notre Forum 2019, STEM_Sesvete, Forum_S, Centrinno, ReGreen:Zagreb 2021.

Organizirali smo 7 akcija čišćenja, posadili oko 700 stabala diljem Sesveta, uzgojili 130 sadnica klonova 600-godišnjih lipa i podijelili ih sesvetskim institucijama i zainteresiranim građanima, uredili smo i pripremili teren na kojem je posijana cvjetna (medonosna) livada, formirali smo arboretum sv. Franje, s preko 80 različitih vrsta sadnica, organizirali smo ispred udruge zajedno sa japanskim veleposlanstvom tzv Japanski kutka, organizirali 5 različitih vrsta koncerata, organizirali 15 različitih izložbi, nekoliko promocija knjiga, te brojne radionice, tribine, predavanja itd.

Što bi bila postignuća ZIPS projekta?

Najvećim postignućem smatramo senzibiliziranje stanovnika Sesveta za sudbinu vlastitog kvarta. Učinili smo puno na formiranju sesvetskog identiteta, određene vrste identitetske homogenizacije. Ona je prezentna kroz podršku i sudjelovanje u realizaciji naših projekata. Naročito europskih, od kojih su određenu izravnu korist imali svi građani Sesveta.

Koliki je interes medija?

Interes medija je prilično velik. Dosad smo sudjelovali u brojnim emisijama na lokalnoj i nacionalnoj razini (HRT, RTL, NovaTV, Z1…). Bili smo gosti i u radijskim emisijama (Sljeme, Zabavni radio…), a vrlo često smo bili temom novinskih članaka (Večernji list, Jutarnji list, 24Sata, Nacional…). Teme su varirale od aktivnosti poput organizacije sadnje stabala do razotkrivanja problema odlaganja otpada.

Kad danas gledate unatrag da li bi što promijenili u organizaciji i konceptu ZIPS inicijative?

Nažalost, na razvoj naših aktivnosti se ponajviše odrazila epidemija koja je zatvorila mogućnosti održavanja brojnih aktivnosti. Građani su ključni u ostvarenju aktivnosti, a bez njih je nemoguće. To se odrazilo i na kvalitetu programa u 2020. i dijelu 2021. godini, a samim time su građani možda stekli dojam da su pojedine ideje ugasle. Teško je građane održavati zainteresiranima kad se realno ništa ne događa. Zbog toga smo bili primorani pribjeći „hibridnom“ djelovanje te raditi na razvoju drugih rješenja, dostupnih putem interneta. Da možemo, to bismo zasigurno promijenili. Nakon pet godina rada je došlo vrijeme da uvedemo nove ideje i ljude koji će, uz našu podršku, iskustvo i znanje donijeti svježinu u radu i pojedinim aspektima djelovanja. Bilo je potrebno neko vrijeme da dokažemo da ćemo opstajati i raditi za Sesvete i sa Sesvećanima.. Sad se na tim temeljima moramo dalje razvijati i razgranati u različitim područjima.

Nažalost, lokalna politika nema nikakvu institucionalnu mogućnost utjecanja na gradsku vlas. Sva vlast je koncentrirana u gradu. Četvrt nema nikakve instrumente kojima bi mogla potaknuti vlast na određene akcije ukoliko to centralna vlast ne želi. Tako je, npr. četvrt u prošlogodišnji proračun uključila npr. projektiranje nastavka biciklističko pješačke staze prema Vugrovcu. Ukinuta je mogućnost odlučivanja na lokalnoj razini o realizaciji tog projekta. Sada o tom projektu odlučuje gradonačelnik. A on do sada nije donosio po tom pitanju nikakve odluke.

Što spremate za slijedeću godinu?

U ovoj godini do kraja dovodimo nekoliko europskih projekata i pripremamo nove aktivnosti. Jedna od značajnijih bi zasigurno bila sadnja Domjanićevog vrta (stabla opisa u njegovim pjesmama) te nastavak akcija čišćenja ilegalnih odlagališta, nastavak sadnje Arboretuma Sv. Franje, daljnja popularizacija umjetne inteligencije, STEM tehnologije, obnovljivih izvora energije.

Da li smatrate da bi ZIPS mogao biti uzor za druge gradske četvrti?

Upravo ovih dana je osnovana udruga Zelena i plava Dubrava koju muče problemi slični sesvetskim. Bilo bi poželjno da svaka gradska četvrt ima minimalno jednu aktivnu nevladinu organizaciju koja će se boriti za unaprjeđenje kvalitete životnih uvjeta. Je li naš način rada primjenjiv i prihvatljiv u svakoj četvrti - to je diskutabilno. Sve ovisi o lokalnim prilikama i stanovnicima koji će takav angažman prihvatiti (ili odbiti). Ukoliko nekome možemo poslužiti kao uzor, mi smo zbog toga sretni i pozdravljamo činjenicu da je netko voljan izdvojiti vlastito slobodno vrijeme.

Sigurno je da ćemo sa Udrugom Zelena i plava Dubrava i Udrugom Čisteći medvjedići, koja ima ekspoziture u svim dijelovima Hrvatske, produbljivati suradnju. U situaciji kada Vijeća gradske četvrti služe Gradu isključivo kao pokrivka i ures tobožnje demokratičnosti, kada evidentno ne postoji funkcionalna inspekcijska služba, kada je MUP „razoružan“, kad su mu praktično oduzeti svi alati potrebni brzu i efikasnu istragu, kada komunalnim redarima nitko ne vidi nikakvog smisla, tada građanima ne preostaje ništa drugo nego da sami i/ili u suradnji sa Udrugama, u mjeri u kojoj je to moguće i dopustivo, sami pokušaju zaštiti svoju zajednicu. Država nigdje nije tako jadna i nefunkcionalna kao na lokalnoj razini.

3.4. Nesporazumi u programiranju prostora

3.4.1. 8+5+9

3.4.2. Alternativni pogled

3.4.1. 8+5+9

Jedan politički program dobio je, u zbivanjima Drugog svjetskog rata, svoju arhitektonsku i urbanističku artikulaciju. Dom hrvatskih likovnih umjetnika koji je otvoren 1938. (Meštrović Bilinić), odlukom iz 1941. godine pretvoren je u džamiju sa tri minareta koja je svečano otvorena 1944. godine. Džamija je na prostoru Trga Kulina bana bila impresivno zdanje, postavljeno na os sa Katedralom kao politička simbolika. Nakon rata, 1949. minareti su srušeni, a džamija je pretvorena u Muzej revolucije, da bi 1993. rotonda ponovno postala Dom hrvatskih likovnih umjetnika.
Iako je džamija egzistirala samo pet godina, dojam kojeg je ostavila na građane definirao je to mjesto. Naziv mjesta Džamija kolokvijalno je korišten i kod onih koji su znatno kasnije rođeni. Kad vam netko iz Zagreba kaže da ide na Džamiju sigurno ne misli na onu pravu u Borovju, već na Trg žrtava fašizma. Urbano pamćenje i njegovo prenošenje u životu grada izrazito su važni dio urbanog identiteta. Stoga je izuzetno važno kako oblikujemo prostor, postavljamo simbole (skulpture) i dajemo nazive.
Analizirajući prostore povijesne urbane cjeline nemoguće je ne primijetiti mnoge nesporazume koji postoje. Oni umanjuju potencijalni simbolički i emotivni naboj prostora i, zapravo, stvaraju zbrku u mentalnoj slici grada. Tako spomenik dr. Franji Tuđmanu nije na njegovom trgu već na Sveučilišnoj livadi. Amorfno definirani trg Stjepana Radića nema njegov spomenik već je on na početku Petrinjske ulice. Spomenik žrtvama Holokausta i ustaškog režima nije na Trgu žrtava fašizma. Neusklađenih je primjera još, stoga smo ovdje analizirali i povezali u urbanu sliku osam trgova, pet skulptura i devet zgrada nastojeći ponuditi prijedlog koji će smanjiti broj prostornih nesporazuma. Trgovi, skulpture i zgrade su:
Trgovi:
Trg/park dr. Franje Tuđmana, Trg Stjepana Radića, Trg Republike Hrvatske, Trg hrvatskih velikana, Trg žrtava fašizma, (Sveučilišni trg), (Trg Burze)
Skulpture:
Dr. Franjo Tuđman, Stjepan Radić, Spomenik žrtvama Holokausta i ustaškog režima, Spomenik Domovini, Spomenik Đuri Deželiću
Zgrade:
Povijesni muzej, Tvornica duhana, Rudolfova kasarna, Glavni kolodvor, Gradsko poglavarstvo, Zagrebačka banka (bivša), Nova gradska knjižnica, Sveučilišna knjižnica, Državni arhiv

Iako u gradu postoje tijela i procedure za imenovanje trgova i ulica, ovdje ćemo si dozvoliti slobodu da ponudimo drugačije viđenje. Uvjereni smo da bi se time pojačao dojam prostora i stvorio jasan identitet mjesta. Time ilustriramo da topografija identiteta ima i svoju praktičnu dimenziju.
Spomenik dr. Franji Tuđmanu nalazi se na ključnoj osi kojom se prilazi središtu grada. Nažalost on je okrenut leđima što bi trebalo ispraviti. Taj potez sa fontanama i reprezentativnom zgradom NSK trebao bi postati trg / prilaz dr. Franje Tuđmana.
Sadašnji Trg Franje Tuđmana, kojeg treba oblikovati, mogao bi postati Trg Stjepana Radića na kojeg bi se postavila skulptura iz Petrinjske ulice. Rudolfova kasarna sa pripadajućim objektima, koje definiraju istočnu stranu trga, mogla bi se koristiti za potrebe Povijesnog muzeja. Svakoj mladoj državi povijest je važna stoga je

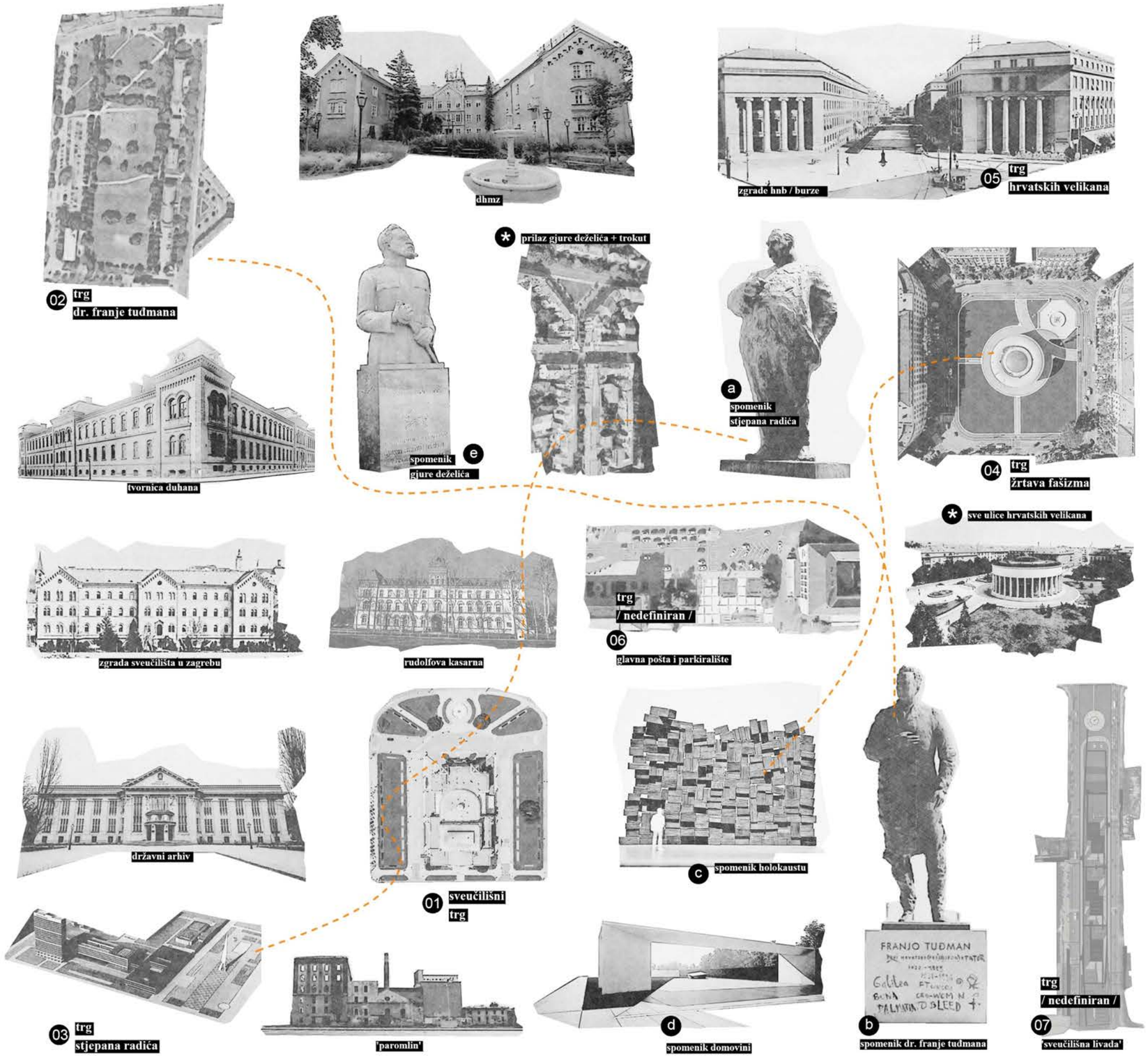

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 4_

3.4.1./
NESPORAZUMI/

8+5+8
NESPORAZUMI U PROSTORU
/
STANJE SADA

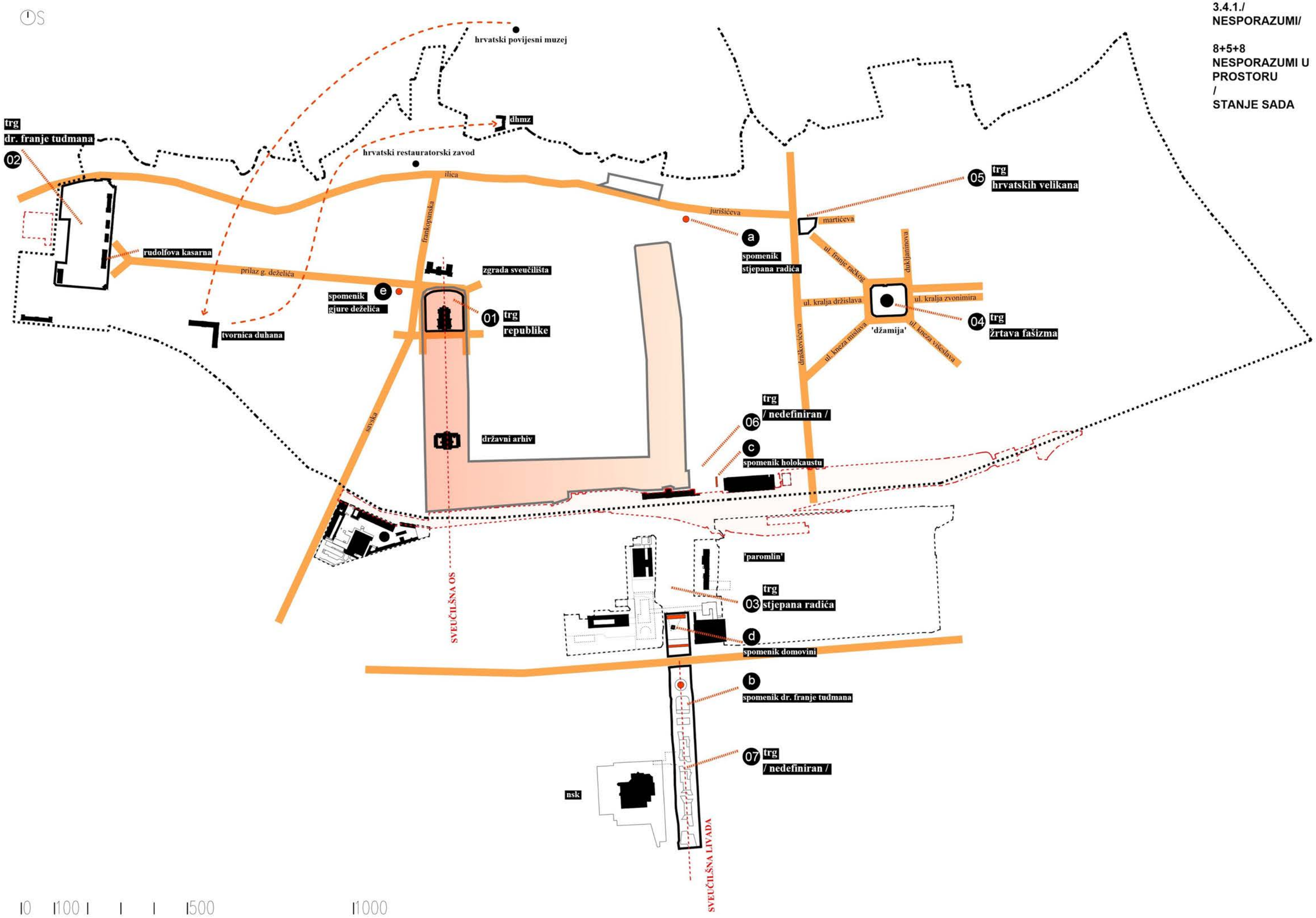

3.4.2. Alternativni pogled

prisutnost i vidljivost ove zgrade iz smjera Prilaza Đure Deželića i iz Prilaza baruna Filipovića, naglašava društvenu važnost institucije. Na ovoj lokaciji, Muzej bi svakako mogao na interesantan način iskoristiti i dio plohe trga. Trokut na početku Prilaza, ispred Rudolfove kasarne, koji stoji prazan mogao bi biti mjesto za skulpturu Dure Deželića koja se danas nalazi pokraj Muzičke akademije u čudnom prostornom suživotu sa šiljkom i Prizemljenim suncem. Inače, Povijesni muzej je prvo trebao iskoristiti povijesnu zgradu tvornice duhana ali je završio na bivšoj zgradi DHMZ na Gornjem gradu. Ni jedno ni drugo rješenje nam se ne čini dobrim.

Trg žrtava fašizma je, u jednom trenutku, promijenio ime u Trg hrvatskih velikana i skoro su sve ulice koje vode na njega su dobile ime, ako ga već nisu imale, po nekom hrvatskom vladaru. No, popularnim pritiskom vraćeno je prethodno ime. Prije dvije godine otvoren je Spomenik žrtvama Holokausta i ustaškog režima na prostoru između zgrade pošte u Branimirovoj ulici i glavnog kolodvora, a u blizini izložene stare parne lokomotive. Poveznica između Spomenika i lokomotive, te mjesta je povijesna i jasna. Možda bi trebalo razmotriti da se taj širi prostor urbanistički oblikuje i da se nazove Trgom žrtava fašizma. Tada bi se naziv Trg hrvatskih velikana vratio na prethodnu lokaciju i smisleno povezao sa okolnim ulicama, a sadašnji Trg hrvatskih velikana bi mogao dobiti naziv Trg Burze, jer ona povijesno definira taj prostor.

Novo nazvanom Trgu Republike Hrvatske trebalo bi se vratiti stari naziv Sveučilišni trg jer oko njega su brojne sveučilišne zgrade. Ime Trg Republike Hrvatske moglo bi se dodjeliti prostoru između glavnog kolodvora i Vukovarske avenije kojeg tek treba cjelovito oblikovati. Na južnom dijelu tog prostora nalazi se simbolički i urbano važan Spomenik Domovini. Stranice budućeg Trga Republike Hrvatske formirale bi reprezentativne zgrade Koncertne dvorane Vatroslav Lisinski i nova Gradska knjižnica sa istočne strane. Sa zapadne strane, prema projektu Kazimira Ostrogovića, kompletno dovršena, zgrada Gradskog poglavarstva sa auditorijima, koji mogu preuzeti i ulogu kongresnog centra. U nastavku sa sjeverne strane, napuštena i devastirana zgrada Zagrebačke banke mogla bi imati hotelsku funkciju. Ispod plohe trga trebalo bi izgraditi veliku podzemnu garažu za sve okolne sadržaje. Na sjevernoj strani uz kolodvor, prema prijedlogu aktualne studije za Gredelj, trebao bi smjestiti podzemni autobusni kolodvor. Idejne obrise ovoga trga ponudio je arhitekt Nenad Fabijanić u studiji Integrirani grad.

Slijed trgova koji je započeo Zrinjevcem, Strossmayerovim trgom i trgom Kralja Tomislava, nastavio bi se južno od glavnog kolodvora sa reprezentativnim Trgom Republike Hrvatske na kojemu je Spomenik domovini i Trgom dr.Franje Tuđmana sa njegovim spomenikom i nizom fontana. Taj Trg sa zapadne strane definira zgrada NSK a sjeverno od nje, na praznom prostoru uz križanje sa Vukovarskom avenijom, mogla bi se izgraditi, davno najavljena, reprezentativna zgrada Državnog arhiva.

Na taj bi se način zgrada stare Sveučilišne knjižnice vratila na korištenje akademskoj zajednici jer ona je svojim oblikovanjem slavlje znanstvenih i umjetničkih disciplina. Tako bi Marulićev trg kompletirao svoj sveučilišni karakter i postao najreprezentativniji prostor zagrebačkog sveučilišta, što je i nekada bio. Ovime smo zaokružili moguću alternativnu topografiju identiteta unutar povijesne urbane cjeline Grada Zagreba.

TOPOGRAFIJA IDENTITETA POVIJESNE JEZGRE ZAGREBA

KARTA analize 4_

3.4.2./
NESPORAZUMI/

POGLED SA STRANE
/
NOVI PRIJEDLOG

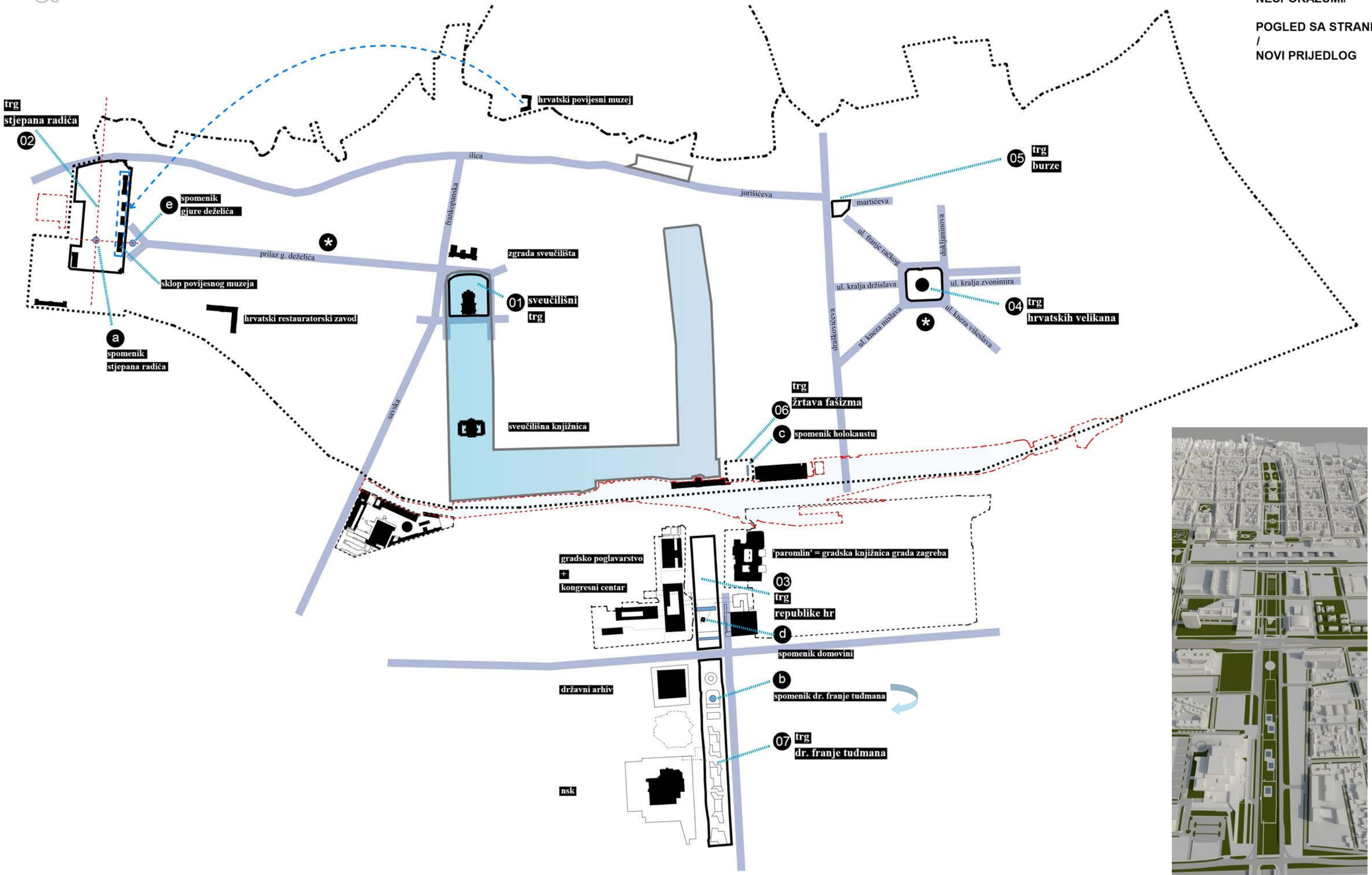

0 100 500 1000

4.0. Zaključci

Povijesna urbana cjelina Grada Zagreba je u krizi. Problemi prethode potresu iz 2020. godine ali su se njime usložili i intenzivirali. Promjenom stanja i trenutnim procesima treba moći efikasno upravljati kako bi se ovaj prostor unaprijedio i stanovnici u njemu zadržali. To znači temeljem rezultata stručnih rasprava formirati politike razvoja i stvoriti organizaciju koje će provoditi i upravljati procesima. Arhitektonska društva su se, već nakon potresa, zalagala za osnivanje tijela koje bi koordiniralo obnovu i poticalo razvojne projekte. No, nažalost, taj prijedlog nije prošao i danas smo svjedoci posljedica neučinkovite obnove.

Iz analiza po poglavljima izvlačimo slijedeće zaključke:

Razvoj i stanje

Za obnovu i aktivno praćenje procesa i promjena u prostoru povijesne jezgre, GUP ne predstavlja adekvatan planerski instrument. Nužno bi bilo izraditi Masterplan za ovo područje i zatim kroz pripremu UPU-a i DPU-a provesti urbanističko-arhitektonske natječaje i projekte nove regulacije prometa. Zatim sve promjene ugraditi u provedbeni GUP.

Javne prostore i zelenilo treba štititi od prekomjerne komercijalizacije, adekvatno oblikovati, a onim povijesnim vratiti njihov reprezentativni oblik. Zbog klimatskih promjena, a radi smanjenja toplinskih otoka, nužno je povećati prisutnost zelenila u gradu i gdje je moguće povezivati ga u kontinuitet, stvarajući zelenu infrastrukturu.

Vezano na visinu izgradnje u zapadnim, južnim i istočnim rubnim područjima povijesne urbane cjeline držimo da je bolje dozvoliti dobro artikulirani neboder nego držati visinu koja rezultira nejasnim arhitektonskim oblicima (ugao Branimirove i Heinzelove).

Kod analize nestambenih prostora u PUC, da bi se dobila realna slika i podloga za donošenje planerskih i političkih odluka, trebalo bi prikupiti preciznije podatke o korištenju stanova u poslovne i turističke svrhe.

Kod analize postojeće konzervatorske dokumentacije, za obnovu je evidentna potreba da se područje povijesne urbane cjeline u sustav uključi u pripreme e-konzervatorskih podloga za povijesne i zaštićene cjeline prema kriterijima Ministarstva kulture i medija.

Karta uporabljivosti zgrada koja je zaključana u lipnju 2020. jedini je grafički dokument o stanju zagrada nakon potresa u zagrebu u ožujku 2020. Držimo da se stanje mnogih, posebno žuto označenih zgrada u protekle tri godine promijenilo. Smatramo da bi u procesu pripreme cjelovite obnove trebalo napraviti stručni pregled barem crvenih zgrada koje nisu u planu za obnovu, kako bi se moglo planirati procese temeljem pouzdane podloge.

Komparativnom analizom karte uporabljivosti zgrada sa kartom zgrada koje su u planu za obnovu (preko MKM, MZO, GZ, FZO) vidljivo je da jedan dio crvenih zgrada, posebno stambenih, nije zahvaćen financijskom potporom. Razlog tome su, vjerojatno, međuvlasnički odnosi u zgradama. Nužno bi bilo naći model ili modele da se sve crvene zgrade uključe u proces obnove. Također, treba razmotriti da li je neke od oštećenih zgrada bolje zamijeniti. Tu su prisutni kriteriji koje su zajedno razvili Institut za povijest umjetnosti i Zavod za prostorno uređenje. Bilo bi potrebno crvene zgrade izložiti analizi prema tim kriterijima.

Pregledom fotodokumentacije stanja zgrada vidljivo je da je veliki broj pročelja zgrada bio neodržavan i izložen sveprisutnim grafitima. Gradska politika obnove pročelja imala je ograničeni doseg. Štićenje privatne imovine od vandalizma grafita, ako je i imalo kakvu zakonsku podlogu, nije bilo učinkovito. Komunalne službe očito nisu smatrale to svojim zadatkom. Tu je potrebna nužna promjena i nova politika.

Otvorene teme i recentni projekti

Iz analize nedovršenih ili nedefiniranih dijelova urbane strukture, gdje smo identificirali gotovo 60 situacija koje smo razvrstali u 10 kategorija, jasno je da treba provesti stručnu raspravu o njima i razvrstati one kategorije gdje će rasprava biti jednostavna od onih koja zahtjeva dužu i temeljitu raspravu. Pojedine kategorije zahtijevaju i politički dogovor na razini grada i države. U svakom slučaju, potrebno je provesti raspravu o nedorečenim situacijama i nakon nje pripremiti akcijski plan, te oko potencijalnih aktivnosti uspostaviti dogovor i sa privatnim sektorom.

Rješavanje nedefiniranih situacija u povijesnoj urbanoj cjelini pruža mogućnost interesantnog novog urbanističko-arhitektonskog pristupa koji može Gradu Zagrebu osigurati identitet i grada 21. stoljeća. Važno je kroz proces međunarodnog arhitektonskog natječaja osigurati najbolja prostorna i oblikovna rješenja. Pojedine recentne realizacije otvorile su raspravu o primjerenosti rješenja što su pokazali i osvrti u ovoj studiji uglednih arhitekata. Ovdje je vidljiva važnost masterplana koji usklađuje cjelinu i omogućuje jasno točkasto djelovanje. U takvom pristupu i sagledavanju, i eksperiment može biti dobrodošao. Treba razmotriti prijedlog o dvostupanjskom arhitektonskom natječaju gdje u prvom stupnju se radi odabir prema referencama dok se u drugom odabrani natječu svojim rješenjima.

Stvaranje identiteta prostora

Gornji grad, Kaptol i Donji grad su u demografskoj krizi. U zadnjih 10 godina broj stanovnika se smanjio za preko 5000. Ako su standardni mjesni odbori dimenzionirani na oko 2300 stanovnika onda smo izgubili dva mjesna odbora. Nažalost, još uvijek nisu dostupni brojevi stanovnika po mjesnim odborima za 2021. Nužno je ostaviti političke interese po strani i osigurati potreban uvid u podatke kako bi se aktualni problemi mogli rješavati. Na tom treba inzistirati Zavod za prostorno uređenje kao gradsko tijelo koje priprema plansku dokumentaciju za razvoj grada. Na Zavodu je, za sada, da dokumentira i analizira trenutne procese te da kroz interdisciplinarnu raspravu predloži razvojne modele.

Analiza spomenika i skulptura u povijesnom središtu Zagreba ne predstavlja prioritetnu temu u odnosu na druge, ali promatrajući je iz pozicije detektiranja identiteta prostora zanimljivo je da je distribucija sužena te da postoje osobe koje nemaju a zaslužile su spomen u javnom prostoru. To je sigurno slučaj sa Milanom Lenucijem. Ante Topić Mimara već ima prijedlog skulpture od Stipe Sikirice koja nikako da se postavi. A i Vlado Gotovac zaslužio je spomenik na mjestu gdje je prije više od 30 godina držao povijesni govor.

U razmatranju revitalizacije povijesnih prostora svakako treba pratiti razvoj kulturnih i kreativnih, te pametnih industrija. One svojom fleksibilnošću su dobrodošli sadržaj u svakom povijesnom središtu grada. Lako se prilagode različitim vrstama prostora, unose šarm i vitalnost, kroz svoj lifestyle aktiviraju susjedstva te potencijalno stvaraju potrebu za prostorima za stanovanje. Ovo bi se moglo nazvati gentrifikacijom ali ona je svakako pozitivna i poništava pražnjenje grada koji je trend. Brojni su primjeri u Europi, posebno Londonu, gdje se grad kao developer dogovara sa udrugama koje predstavljaju kulturne i kreativne industrije o zajedničkom djelovanju. Te primjere treba proučiti.

Turistički zamah koji je Zagreb imao prije pandemije i potresa polako se vraća. Nužno je taj turistički interes usmjeravati tako da ne bude protivan životu u gradu. Važna uloga je Turističke zajednice Grada Zagreba da se u vrijeme obnove, kad su institucije iseljenje iz središta grada, stvore programi koji te javne prostore držati aktivnim. Središte Zagreba će dvije do tri godine biti grad u skelama.

Dvije bottom-up inicijative iz proteklih pet godina (DDZG i Q'Art) uspjele su kod stanara tih kvartova stvoriti identifikaciju sa prostorom i svojevrsni ponos na mjesto življenja. To je rezultiralo i sa profiliranjem ugostiteljske i trgovačke ponude. Pokretači inicijativa su dizajneri, arhitekti i umjetnici. Takvu inicijativu zaslužila bi barem još tri prepoznata kvarta u Donjemu gradu. Taj bi izazov trebalo postaviti kreativcima i motiviranim stanovnicima tih dijelova grada.

Prethodno nas dovodi do kontinuirane komunikacije gradskih tijela sa stanarima kvartova (ne četvrti ni mjesnih odbora) koji danas ne postoji. Trebalo bi kroz prepoznavanje prostornog okvira i sadržaja, okupiti ugledne i zainteresirane stanare kvartova u kvartovskim partnerskim vijećima. Tu bi se moglo raspraviti što su problemi i generirati moguće prijedloge i rješenja. Ovdje ne mislimo na političko predstavljanje što je uloga mjesnih odbora već na istinski dijalog sa stanovnicima, među kojima su profesionalci različitoga profila, o potrebama i izazovima.

Sagledavanjem izgleda i elemenata identiteta povijesne urbane cjeline Grada Zagreba uočili smo mnoge nesporazume u definiciji, organizaciji i oblikovanju javnih prostora. Javni prostori i simboli u njima su važan dio naše urbane kulture i memorije stog im se mora posvetiti velika pažnja i spriječiti nepromišljena rješenja za potrebe dnevne politike.

Zaključak studije

Prethodni zaključci odnosili su se na različite analizirane elemente unutar povijesne urbane cjeline Grada Zagreba. Ako bi željeli ponuditi ukupni zaključak na razini čitave studije onda nema boljeg zaključka od onoga kojeg je dr.sc. Snješka Knežević ponudila na kraju svojeg seminalnog priloga:

„ … obnova povijesne jezgra Zagreba mora dobiti status KAPITALNOG NACIONALNOG PROJEKTA, žele li se postići obznanjeni ciljevi. Cijelim procesom upravlja posebno tijelo, koje osnivaju Grad i Država; ono objedinjuje sve stupnjeve: od studija, programa, planiranja, natječaja, financija, izvedbe; podnosi račun osnivačima i snosi potpunu odgovornost za realizaciju. Modele pruža niz velikih europskih razvojnih projekata: primjeri su najveći – HafenCity, Hamburg (inauguriran 2008., u nastavku Hamburgerprojekte der Stadtentwicklung 2015 - 2030) ili Fjord City Oslo, reurbanizacija i integracija *waterfronta* u cjelinu grada i urbani pejzaž (inauguriran 2008., realizacija 2030.). Kompleksnom, dugoročnom obnovom zagrebačkog povijesnog središta kao kapitalnog razvojnog projekta ne može upravljati jedan specijalizirani gradski zavod (nekad Urbanistički zavod Zagreba), ali joj može dati svoj doprinos za razini svog iskustva i znanja. Razvojni projekt takvih dimenzija ne može preuzeti ni jedno ministarstvo ili kakav fond, nego tijelo koje vode školovani stručnjaci (*development managers*).

U tek predstojećoj diskusiji o tome javit će se očekivano znatne razlike između struka i eksperata, u prvom redu: između onih kojih štite staro i onih koji grade novo. No njihovi se zahtjevi mogu pomiriti, a Zagreb sada više nego ikada treba dijalog, a ne sporenja. U Zagrebu i Hrvatskoj ima za to dovoljno stručnog potencijala, a napokon ne bi trebalo isključiti ni europske stručnjake koji su se potvrdili u mnogim metropolama, a i manjim gradovima te posvjedočili da je graditi u povijesnoj sredini jedan od najvećih izazova. Predstojeća obnova morala bi biti barem na razini one i onih koji su stvorili Zagreb, kakav uz neumitne promjene želimo i u budućnosti. „

Ilustracija je sa naslovnice brošure Zagreb: Warm and buzzing city, u izdanju Turističke zajednice grada Zagreba u 2022. Brošura je bila distribuirana na letovima Croatia Airlinesa.

Fotografija je snimljena na zelenom krovu „drvenoga nebodera“ u Martićevoj ulici. Uređenje zelenog krova dio je projekta Design District Zagreb 2017. U uređenju su sudjelovali stanari a financijsku podršku je pružila IKEA i donirala sav vrtni namještaj.

5.0. Fotodokumentacija: snimljene lokacije za prikaz stanja u 2022. godini

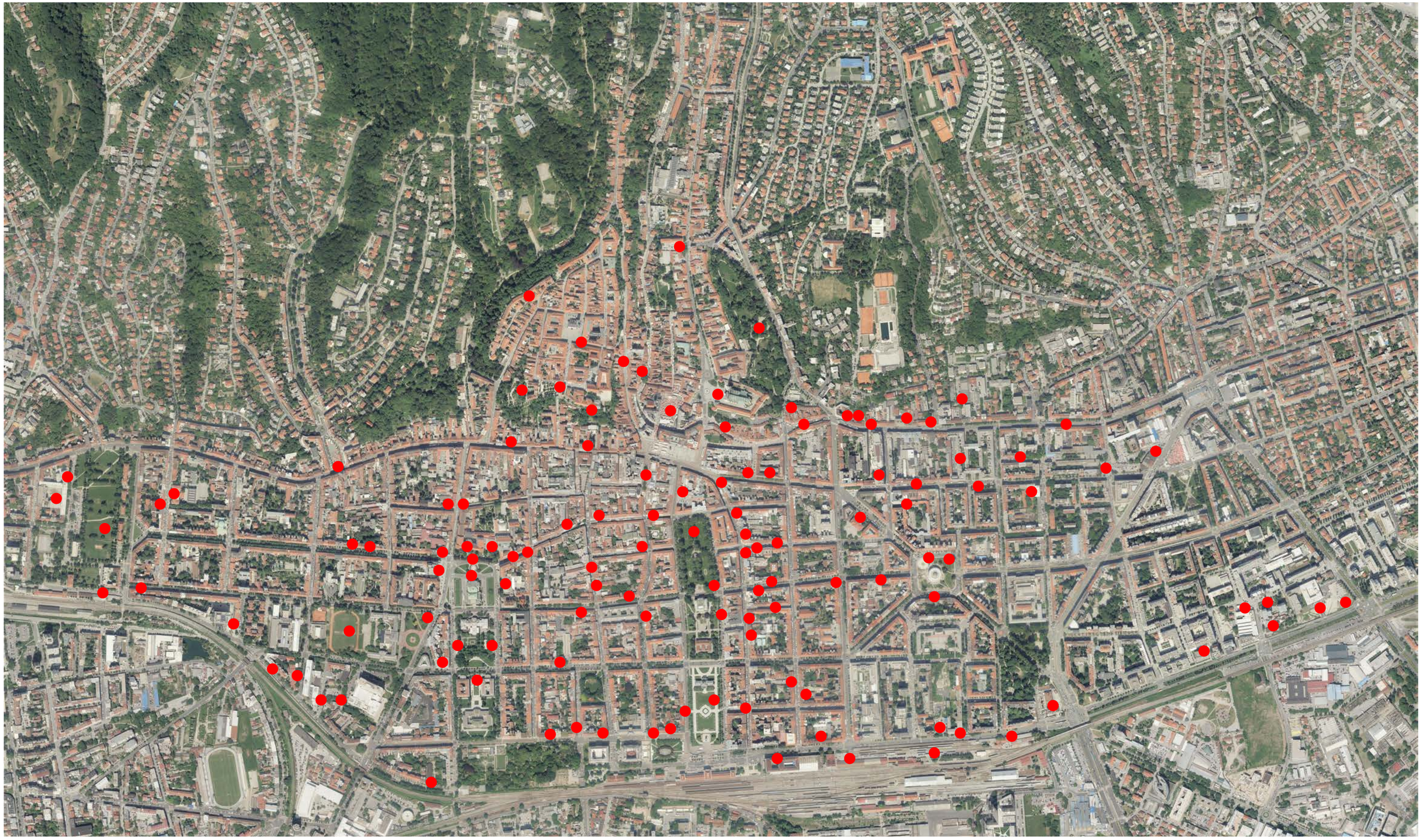

6.0 Literatura

Razvoj i stanje

Knežević, S. (1996.): **Zagrebačka zelena potkova**, Školska knjiga, Zagreb
Knežević, S. (1992.): **Regulatorna osnova Milana Lenucija za dio Zagreba od željezničke pruge do rijeke Save iz 1907.**, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 16/1992. (169-197), Zagreb
Knežević, S. (2020.): **Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice**, Arhitekton knjiga 5., Artrezor naklada, Zagreb
Knežević, S. (2019.): **Urbanističke osnove Zagreba u razdoblju modernizacije**, Peristil 62/2019, 21-39, Zagreb
Knežević, S. (2011.): **Zagreb u središtu**, Barbat, Zagreb
Radovčić Mahečić, D. i Štok, S. (1997**.): Presedan zagrebačkog urbanizma – Međunarodni natječaj za generalnu regulatornu osnovu grada Zagreba 1930./31.**, Život umjetnosti Vol. 59 No.1, Zagreb
Blau, E. i Rupnik, I. (2007.): **Project Zagreb – Transition as Condition, Strategy, Practice**, ACTAR, Barcelona
Damjanović, D. (2021.): **Veliki zagrebački potresi**, Matica hrvatska, Zagreb
*** (2019.): **Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća - čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine,** studija, Zavod za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu; Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
Fijember, R. (2001.): **Planovi prostornog uređenja grada Zagreba**, Izložba povodom Tjedna Arhiva 2001., Izvor: https://daz.hr/planovi-prostornog-uredenja-grada-zagreba/
*** (1966.): **Valorizacija zaštićenih objekata u centru Zagreba**, Dijelovi iz elaborata Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture – Zagreb, elaborat, Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba
Baletić, B. (2010.): **Razvoj Sveučilišta u Zagrebu – tradicija i vizije**, Zgrada Sveučilišta u Zagrebu, Baletić, B. i Knežević, S. (ur.), str. 176-206, Sveučilište u Zagrebu
*** (1971.): **Generalni urbanistički plan grada Zagreba,** Urbanistički zavod grada Zagreba, Grad Zagreb 1971.
*** (2010.): **Donji grad i GUP-ovi grada Zagreba**, Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, PDF, veljača 2010.
*** (2016.): **Generalni urbanistički plan grada Zagreba - izmjene i dopune 2016**., Tekstualni dio plana knjiga i - odredbe za provođenje, Zavod za prostorno uređenje grada Zagreba, Grad Zagreb
*** (2020.): **Pilot projekt – Blok 19: prostorna dokumentacija**, Program cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba, Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba
*** (2022.): **Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – prvi rezultati za grad Zagreb**, Odjel za statističke i analitičke poslove, Priredio i objavio Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje Grada Zagreba, siječanj 2022.
*** (2022.): **Izvješće o stanju u prostoru grada Zagreba – za razdoblje 2017.-2020**., Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, Zagreb, listopad 2022.
*** (2022.): **Statistički ljetopis Grada Zagreba za 2022.**, Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Grad Zagreb

Bodo, P. (2022.): **Plans for a metropolis - the beginnings of Budapest's urban planning**, online članak,izvor:https://pestbuda.hu/en/cikk/20220725_plans_for_a_metropolis_the_beginnings_of_budapest_s_urban_planning
*** (2022.): **Vienna Ring Road**, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Vienna_Ring_Road
*** (2022.): **Urban planning of Barcelona**, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Urban_planning_of_Barcelona
Laslo, A. (2011.): **Zagreb – arhitektonski vodič 1898.-2010**., Arhitekst i DAZ, Zagreb
Karač, Z. i Žunić, A. (2018.): **Antologijski arhitektonski vodič Zagreba – 100 izabranih zgrada**, Arhitektonski fakultet i UPI-2M Plus, Zagreb
*** (2020.): **Zgrade oštećene u potresu 22.03.2020.** (prema registru: GIS ZPU_lipanj 2020.), Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba
*** (2021.): **Obnova sveučilišnih zgrada i instituta u Zagrebu, tablica**, PDF, Ministarstvo znanosti i obrazovanja
*** (2022.): **Registar ugovora – Zagrebački potres**, obnova zgrade pod zaštitom, PDF, Ministarstvo kulture i medija RH
*** (2022.): **Geoportal kulturnih dobara RH**, Ministarstvo kulture i medija, https://geoportal.kulturnadobra.he/geoportal.html#/, pristup portalu 2022.
*** (2022.): **Grad Zagreb-konstrukcijska obnova (i samoobnova) privatnih zgrada**, PDF, Fond za obnovu
Horvat-Levaj, K. et.al. (2021.): **Program cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba. Blok 19 – konzervatorski model**, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, https://www.ipu.hr/article/hr/1140/blok-19-konzervatorski-model
*** (2021.): **Prijedlog konzervatorskih modela obnove i smjernica (KOM i KOS)**, radni materijal, Institut za povijest umjetnosti i Zavod za prostorno uređenje
Jukić, T. i Gašparović, S. (2021.): **Urbanistički model obnove blokova kao dio cjelovite obnove zaštićene Povijesne urbane cjeline Grada Zagreba,** 1. etapa (Donji grad) u vidu urbanističkih smjernica za obnovu, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Program cjelovite obnove povijesne jezgre Grada Zagreba, Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba

Stvaranje identiteta

*** (2019.): **Gradske četvrti Grada Zagreba: Donji grad, prostorna i statistička analiza**, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Grad Zagreb
*** (2019.): **Gradske četvrti Grada Zagreba: Gornji grad – Medvešćak, prostorna i statistička analiza**, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Grad Zagreb
*** (2022.): **Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – prvi rezultati Grad Zagreb**, PDF, Odjel za statističke i analitičke poslove, Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Grad Zagreb
*** (2004.) **Stanovništvo, kućanstva i stanovi 2001. – prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2001.**, Odjel za statistiku, Gradski zavod za planiranje razvoja Grada i zaštitu okoliša, Grad Zagreb
Vukić, F. (2010.): **Povijesni slojevi identiteta Grada Zagreba**, studija, Zavod za prostorno uređenje, Zagreb
Vukić, F. (2010.): **Identitetska mapa suvremenog Grada Zagreba**, studija, Zavod za prostorno uređenje, Zagreb
Baletić, B. et al. (2021.): **Mapiranje kulturnih, kreativnih, inovativnih I obrazovnih institucija**, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1wCEcUP-zSODi62nAYRZnOoVN7ms&ll=45.80166896069625%2C15.960255370311579&z=13
Marčetić, I. (2020.): **Stambene politike u službi društvenih i prostornih (ne)jednakosti**, Pravo na grad, Zagreb
*** (2020.), Michelin Hrvatska 2020.- donosimo sve zvjezdice, preporuke i Bib Gourmande, Kult Plave Kamenice, 20.02.2020., https://plavakamenica.hr/
*** (2016.): **Izvješće o radu Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2013./14**., Sveučilišni vjesnik, Vol. LXI
Baletić, B. (ur.) (2016.): **UNIZG 2025**, pregled aktivnosti na prostornom razvoju Sveučilišta u razdoblju 2006.-2014., rukopis
Ivezić, B. (ur.) (2022.); **Startup report: Q3 2022**, prilog Jutarnjem listu, Hanza media
*** (2023.): **Struktura i opseg upisa učenika u I. razred srednjih škola za školsku godinu 2022./2023.**, I dio: Srednje škole Grada Zagreba – gimnazije, strukovne i plesne; II. Dio: vjerske i privatne srednje škole u Gradu Zagrebu, Excel tablica, Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH

Careva, K., Lisac, R., Pletenac, T. i Vukić, J. (2017.): Akupunktura grada kao participativni alat za revitalizaciju javnog prostora, Prostor 25 (2017) 2 (54)
http://zagrebzamene.d-a-z.hr/ [31.10.2016.]
https://www.zagreb.hr/poceo-advent-u-zagrebu-2019/152360
https://www.adventzagreb.hr/
https://www.infozagreb.hr/
https://www.festivalsvjetlazagreb.hr/
Knežević, S. (2022.): Što je sve pogrešno s izgledom, stilom i sadržajem Adventa, Telegram.hr, 23.09.2022., https://www.telegram.hr/
Payer, I. (ur.) (2016.): Design District Zagreb; Martićeva ulica kao središte Kreativne urbane zone, PDF, Zagreb
Payer, I. (ur.) (2017.): **Design District Zagreb: Guidebook 2017./18.**, Superstudio Design Projects, Zagreb
Nikolić, I., Battista Ilić, A. i Šuvaković, M. (2022.): **Društveni procesi: Grad kao organizam**, Imagine platforma, Zagreb
https://mapiranjetresnjevke.com/kvartovi/stara-tresnjevka/tresnjevka-se-budi-3/
https://www.knap.hr/centar/category/posebni-programi/dani-kulture-na-pesci/
https://zeleneiplavesesvete.com/
https://www.zagreb.info/aktualno/zg/kakav-kvart-zelis-zagrebacki-mjesni-odbori-pripremaju-zanimljivu-tribinu-o-razvoju-gradova-i-gradanskom-sudjelovanju/466690/

Fabijanić, N. (2010.): **Urbanističko arhitektonska studija za uređenje prostora od Trga dr, Franje Tuđmana do Trga Krešimira Ćosića**, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Grad Zagreb
Fabijanić, N. (2013.): **Integrirani grad – Sveučilišna os**, studija spuštanja željezničke pruge u gradu Zagrebu između Savske i Držićeve ulice, http://www.nenadfabijanic.hr/hrvatski/projekti/sv_os_nacrti_hr.html

7.0 Program cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grada Zagreba _ Sažetak

Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba

PROGRAM CJELOVITE OBNOVE POVIJESNE URBANE CJELINE GRADA ZAGREBA

Urbana obnova postojećeg zaštićenog urbanog tkiva Gornjega grada i Kaptola i Donjega grada, najvrjednijeg povijesnog, kulturnog, urbanističkog i identitetskog nasljeđa Grada Zagreba je najveći izazov novije gradske povijesti. Srednjovjekovni dio grada i grad kraja 19. i početka 20. stoljeća treba osigurati za najveća moguća potresna opterećenja, a pritom sačuvati njegovu fizionomiju i učiniti najatraktivnijim dijelom grada za stanovanje, rad i posjećivanje.

U cilju rehabilitacije, reafirmacije i repozicioniranja urbanističke struke, prvi puta nakon više od trideset godina, u Zavodu za prostorno uređenje Grada Zagreba okupljena je široka multidisciplinarna platforma znanstvenika i stručnjaka na zadatku izrade prijedloga urbanističke vizije i cjelovitog programa obnove i razvoja prostora povijesne urbane cjeline.

Osim obnove prvenstveno usmjerene na postizanje što većeg stupnja sigurnosti građevinskog fonda uz respektiranje očuvanja morfologije, ambijenta i atmosfere i postizanja sociodemografske ravnoteže, urbanističke ambicije usmjerene su i prema modernizaciji u vidu „zelenog“ razvoja i ubrzane energetske tranzicije prema obnovljivim izvorima energije i klimatskoj neutralnosti.

Program cjelovite obnove je tematski i sadržajni iskorak u dosadašnjoj urbanističkoj praksi, metodom tematskog modeliranja prostora povijesne urbane cjeline grada Zagreba i interdisciplinarnog programiranja prostornih vrijednosti, ograničenja i održivih urbanističkih potencijala, kreirana je nova platforma – **urbanističko-programska agenda** – **principi te preporuke i smjernice** kojima se žele ostvariti **razvojni ciljevi cjelovite urbane obnove** povijesne urbane cjeline i Grada Zagreba u cjelini.

Po prikupljanju **tematskih podataka** i izrađenih **osnovnih analiza**, utvrđenih **razvojnih problema i potreba** te utvrđenih **strateških ciljeva** što se žele postići, predlažu se **projekti, mjere i aktivnosti** kojima će se isti realizirati, a istaknuti su i **preduvjeti** za njihovu realizaciju.

Sastavnice sektorskih istraživanja i tematskog modeliranja prostora su: potresni hazard i stabilnost postojećeg (starost i održavanje) građevinskog fonda – konstruktorski modeli obnove, modeli zaštite i očuvanja - konzervatorski modeli obnove, priuštivo stanovanje i održivi mješoviti sadržaji – projektantski modeli obnove, modeli unaprjeđenja mobilnosti i prometnih sustava /održiva mobilnost, modeli očuvanja identitetskih sustava, modeli unaprjeđenja kvalitete života - sociološke analize, modeli energetske efikasnosti, energetske tranzicije i dekarbonizacije, modeli prilagodbe (i ublažavanja) klimatskim promjenama, modeli kružnog gospodarenja zgradama i prostorom, modeli kvalitetnog planiranja i upravljanja razvojem zelene infrastrukture uvođenjem NBS (**N**ature-**b**ased **s**olutions) sustava /rješenja temeljena na prirodi) u dijelu odvodnje pluvijalnih voda, imovinskopravni modeli i provedivost rješenja te modeli mogućeg financiranja.

Paralelnim vođenjem multisektorskih procesa putem predložene **participacijske platforme** koju čine svi aktivni sudionici u procesu planiranja Grada, generiran je **sveobuhvatni obrazac / model** prema kojem se odvijaju aktivnosti utvrđivanja **principa** te izrade **preporuka i smjernica** kojima se žele ostvariti **razvojni ciljevi** cjelovite urbane obnove kao i utvrđivanja kriterija za prioritizaciju / vrednovanje projekata i aktivnosti (kratkoročnih i dugoročnih) te u konačnici utvrđivanje **pokazatelja uspješnosti** za praćenje provedbe i evaluaciju.

Imajući u vidu široki spektar tema koje pokriva Program cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grada Zagreba razvidna je i njegova uloga usmjeravanja planerske aktivnosti ovisno o ciljevima i prioritetima sukladnim Viziji urbane obnove i razvoja_**ZeleniCentar 2050** i obzirno i pažljivo izbalansiranim regeneracijskim, revitalizacijskim i rekonstrukcijskim projektima uz visoki stupanj uvažavanja i konsenzusa svih struka i uključivanje stanovnika od samoga početka procesa.

Povijesna urbana cjelina Grada Zagreba 2050. godine je prema Viziji urbane obnove i razvoja_**ZeleniCentar 2050** dio grada koji je zajedničkim naporima gradske i državne administracije, znanstvene i akademske zajednice, gospodarstvenika i stanovnika:

1.	Siguran, uređen, atraktivan i živ gradski prostor poželjan za život.
2.	Višefunkcionalno područje grada s uravnoteženim udjelom i distribucijom sadržaja za svakodnevne potrebe stanovnika, korisnika i posjetitelja.
3.	Zadržao stare i privukao nove stanovnike, korisnike, posjetitelje i ulagače te osigurao sociodemografsku vitalnost, uključivost i obzirnost prema svim skupinama stanovnika.
4.	Doživio novi stupanj modernizacije – strukturnu preobrazbu i prilagodbu postojeće izgradnje (rušenje substandardnih građevina, suvremene interpolacije, dogradnje u funkciji unaprjeđenja sigurnosti, dostupnosti, evakuacije i unaprjeđenja života) ali je pritom očuvao povijesni identitet zaštitom najznačajnijih urbanističko-arhitektonskih vrijednosti te reafirmacijom i uređenjem sustava javnih otvorenih površina koje su pristupačne i povezane.
5.	Kružno i inovativno obnovljen i transformiran po najvećim sigurnosnim, konzervatorskim, estetskim i energetskim kriterijima kvalitete i komfora stanovanja.
6.	Predvodnik energetske tranzicije, digitalizacije i razvoja gospodarstva Grada i RH jačanjem sektora s visokom dodanom vrijednosti u skladu s globalnim trendovima i potrebama pametnih i zelenih gradova.
7.	Dosegnuo klimatsku neutralnost dekarbonizacijom infrastrukturnih sustava, rekonstrukcijom komunalne infrastrukture i renaturalizacijom prostora primjenom rješenja temeljenih na prirodi (NBS): uređenjem postojećih i novih javnih parkova, sadnjom novih drvoreda, rekonstrukcijom „sive“ u „zelenu“ infrastrukturu, uređenjem zelenih oaza susjedstva i dr.
8.	Rasterećen od tranzitnog automobilskog i teretnog željezničkog prometa, te u najvećoj mjeri podređen pješaku i biciklistu s osuvremenjenim, dekarboniziranim i efikasnim integriranim sustavom javnog gradskog prijevoza u kojem gradska željeznica ima najznačajniju ulogu.
9.	Premještanje sadržaja državne uprave na novu reprezentativnu lokaciju van Gornjeg grada s ciljem 'osvajanja' napuštenih prostora za javne i društvene sadržaje u funkciji stanovnika i turista. Središnji prostor Gornjeg grada potrebno je sadržajno redefinirati temeljem nove vizije i koncepta organizacije, preobrazbe i korištenja prostora.
10.	Najpoželjniji za život među svim gradskim četvrtima, te primjer obnovljenog gradskog središta koji se po svojim dosezima može usporediti s drugim europskim metropolama.

Programom definirani **<u>ciljevi cjelovite urbane obnove</u>** su:

1. **Inovativna i strukturna transformacija**

(inovativna obnova perimetra i strukturna transformacija unutrašnjosti blokova i insula po najvećim sigurnosnim, konzervatorskim, estetskim i energetskim kriterijima kvalitete i komfora stanovanja te kvalitete života)

2. **Sociodemografska vitalnost, socijalna kohezija i socijalna pravednost**

(mješovita socijalna i dobna struktura stanovništva, jačanje socijalnih mreža, briga o ranjivim skupinama stanovnika i jačanje participativnih procesa)

3. **Identitet, ambijentalne karkteristike i prepoznatljivost centra Grada**

(usklađen odnos konstruktorskih, konzervatorskih, vlasničkih i ekonomskih zahtjeva obnove građevina; zadržavanje i unaprjeđenje namjene stanovanja u centru grada; ravnoteža stambene, poslovne (posebice turističke) i javne namjene - uključivo javne zelene površine – javni parkovi i trgovi; iskorištavanje potencijala i angažiranje zapuštenih brownfield lokacija; uređenje dvorišta)

4. **Otpornost na klimatske promjene i klimatska neutralnost korištenjem NBS sustava (rješenja temeljan na prirodi)**

(ublažavanje i prilagodba na klimatske ekstreme – toplinske otoke, toplinske valove, velike količine oborina u kratkom razdoblju, jaki vjetar dr; dekarbonizacija energetskog sustava i sustava mobilnosti; renaturalizacija prostora; primjena rješenja temeljenih na prirodi i planiranje mreže zelene infrastrukture)

5. **Energetska tranzicija i razvoj gospodarstva i kružne ekonomije pametnog i zelenog Grada temeljen na digitalizaciji.**

(omogućavanje i poticanje razvoja sektora s visokom dodanom vrijednosti te inovativnih i kreativnih tehnologija u funkciji zelenog i pametnog grada; omogućavanje i poticanje ulaganja s pozitivnim efektima na hrvatsku proizvodnju i rast radnih mjesta te u energetski sektor u funkciji njegove dekarbonizacije; poticanje ulaganja u klimatski neutralne projekte i „zelene“ projekte; digitalizacija svih procesa)

Programom su dane pojedinačne preporuke, smjernice ali su uočeni i potrebni preduvjeti realizacije za pojedina tematska područja: **1. izgrađena struktura; 2. zaštita i očuvanje; 3. Sadržaji; 4. Stanovanje; 5. Održiva mobilnost; 6. Zelene površine; 7. Rješenja temeljena na prirodi / NBS; 8. Imovinskopravi aspekti; 9. Identitet; 10. Modernizacija; 11. Urbana sigurnost;** na razini kratkotrajnih i dugotrajnih mjera, bez obzira odnose li se na urbanističko planiranje prostora ili na upravljanje prostorom.

Nastavak izrade Programa cjelovite obnove povijesne urbane cjeline Grada Zagreba koji temeljem Zakona o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko moslavačke županije i Karlovačke županije vodi, koordinira i izrađuje Zavod za prostorno uređenje sa suradnicima, a koji Program je financiran sredstvima iz proračuna Grada Zagreba je Planska osnova za cjelovitu obnovu, oporavak i otpornost Povijesne urbane cjeline Grada Zagreba i prostorna koncepcijska platforma koja u skladu s EU zelenim politikama, daje okvire za održivi način korištenja, uvjete korištenja i zaštite prostora te upravljanja i bit će stručna podloga za izradu nove generacije prostorno-planskih dokumenata (i/ili izmjene i dopune postojećih), a osobito Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba.

Slika 01_Stupanj oštećenja zgrada nakon potresa (registar lipanj 2020.) i evidencija građevina u postupku obnove (prosinac 2022.)

<u>Izvor:</u> Topografija identiteta, Arhitektonski fakultet, B.Baletić, Zagreb, 2023. /za potrebe Programa cjelovite obnove povijesne urbane cjeline grada Zagreba)

Slika 02_Nepokretna kulturna dobra (središta Grada Zagreba)
<u>Izvor:</u> Topografija identiteta, Arhitektonski fakultet, B.Baletić, 2023. /za potrebe Programa cjelovite obnove povijesne urbane cjeline grada Zagreba):
(obrada autora prema GIS-u nepokretnih kulturnih dobara Ministarstva kulture i medija)